UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 327.5 (478+4) (043.3)

MIJA VALERIU

NEUTRALITATEA REPUBLICII MOLDOVA PRIN PRISMA POLITICILOR DE SECURITATE ALE UNOR STATE EUROPENE NEUTRE

SPECIALITATEA 562.03 – PROBLEME ŞI STRATEGII ALE DEZVOLTĂRII GLOBALE ŞI REGIONALE

Teză de doctor în ştiinţe politice

Conducător ştiinţific: **Valentina TEOSA, doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor universitar**

Autorul:

CHIŞINĂU, 2016

© Mija, Valeriu, 2016

CUPRINS

ADNOTARE (în română, rusă şi engleză**)**…….....…….……..……. **5**

LISTA ABREVIERILOR ….…..……..…….…..…… 8

INTRODUCERE ……..……... 9

1. ANALIZA ISTORIOGRAFICĂ A STATELOR NEUTRE EUROPENE …… 16

1.1. Istoriografia cercetării statelor neutre în ştiinţa politică……...…...…….……... 17

1.2. Apariţia problematicii statelor neutre în cadrul dezvoltării conceptului de neutralitate … 31

1.3. Concluzii la capitolul 1 ...……...……. 45

2. BAZELE TEORETICO-CONCEPTUALE ŞI METODOLOGIA CERCETĂRII STATELOR NEUTRE …….…….. 46

2.1. Factorii de influenţă ai securităţii internaţionale asupra evoluţiei statelor neutre în cadrul teoriei relaţiilor internaţionale …..…….……..…47

2.2. Metodologia cercetării analitico-aplicative a statelor neutre europene în contextul securităţii internaţionale ……..... 60

2.3. Concluzii la capitolul 2 ...……...……. 75

3. EVOLUŢIA STATELOR NEUTRE EUROPENE DREPT EXPERIENŢĂ PENTRU REPUBLICA MOLDOVA ...……...……..... 76

3.1. Tendinţele în schimbarea politicii şi statutului de neutralitate al Austriei, Finlandei şi Suediei în condiţiile Războiului Rece …..……..... 77

3.2. Readaptarea strategică a Austriei, Finlandei şi Suediei la transformările internaţionale în perioada post-Război Rece ……..... 92

3.3. Specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova ……...……. 106

3.4. Concluzii la capitolul 3. ……...……..……...…….....….114

4. IMPACTUL SCHIMBĂRILOR DIN SECURITATEA INTERNAŢIONALĂ ASUPRA STATELOR NEUTRE EUROPENE: CONSIDERENTE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA ...…….…….……... 115

4.1. Efectele structurilor sistemice noi ale securităţii internaţionale contemporane asupra statelor neutre europene …….……..... 116

4.2. Perspectivele manifestării Austriei, Finlandei şi Suediei în cadrul securităţii internaţionale contemporane ca previziune pentru Republica Moldova 129

4.3. Funcţionalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securităţii naţionale ……..... 138

4.4. Concluzii la capitolul 4 147

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI 148

BIBLIOGRAFIE 152

ANEXE 167

Anexa 1. Sistematizarea istoriografiei privind subiectul neutralităţii 167

Anexa 2. Periodizarea istoriografiei privind subiectul neutralităţii 168

Anexa 3. Mecanismul cauzativ şi metodologia cercetării statelor neutre europene 169

Anexa 4. Mecanismul de *feedback* al neutralităţii ca idee instituţională.....170

Anexa 5. Efectele globale asupra structurii sistemului de securitate internaţională.....171

Anexa 6. Formarea structurilor de securitate în cadrul sistemului internaţional european.....172

Anexa 7. Mecanismul de formare a politicii externe şi de securitate în cadrul structurii internaţionale cu regim internaţional neoliberal.....173

Anexa 8. Aranjamentul social al securităţii globale 174

Anexa 9. Extras din Tratatul UE de la Lisabona din 2007 (în vigoare din 2009) privind aspectele securităţii şi apărării comune 175

Anexa 10. Bazele politico-juridice internaţionale ce reglementează neutralitatea statelor..176

Anexa 11. Bazele politico-juridice naţionale ale statelor neutre europene studiate 179

Anexa 12. Bazele politico-juridice ale performanţei istorico-politologice ale statelor neutre europene.....181

Anexa 13. Natura structurii sistemului internaţional în arealul european 182

Anexa 14. Considerente esenţiale pentru neutralitatea Republicii Moldova 183

Anexa 15. Particularităţile statelor neutre în timp de pace 184

Anexa 16. Evoluţia statelor neutre 185

Anexa 17. State considerate a fi neutre 186

Anexa 18. Evoluţia arhitecturii sistemului internaţional în Europa 187

Anexa 19. Tendinţele dezvoltării statelor neutre europene în condiţiile Războiului Rece...188

Anexa 20. Readaptarea statelor neutre europene în perioada post-Război Rece 189

DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII 191

CV-ul AUTORULUI 192

ADNOTARE

la teza de doctor în ştiinţe politice **Neutralitatea Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate ale unor state europene neutre,** autor **Valeriu Mija,** Specialitatea 562.03 – Probleme şi strategii ale dezvoltării globale şi regionale. Chişinău, 2016.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografia din 290 titluri, 20 anexe, 151 pagini de text de bază. Rezultatele tezei au fost expuse în 10 articole publicate în culegeri şi reviste de specialitate din Republica Moldova și străinătate.

Cuvintele-cheie: neutralitate, statut şi politică de neutralitate, state neutre europene, sistem internaţional, securitate internaţională, comunitate de state, securitate cooperativă.

Domeniul de studiu. Ştiinţe politice, studii strategice şi de securitate în contextul teoriei relaţiilor internaţionale.

Scopul lucrării constă în cercetarea teoretico-conceptuală şi analitico-aplicativă a neutralităţii Republicii Moldova prin prisma studiului locului, rolului şi perspectivelor statelor neutre europene în contextul securităţii internaţionale, ca un considerent strategic pentru determinarea funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova. Scopul cercetării presupune realizarea următoarelor **obiective:** analiza istoriografiei şi a bazelor teoretico-conceptuale ale statelor neutre europene; analiza comparativă şi istorică a statelor neutre europene şi determinarea noilor tendinţe în politicile de neutralitate; evaluarea reconfigurării structurii sistemului internaţional în spaţiile european şi postsovietic; prognozarea perspectivelor statelor neutre europene în cadrul structurilor securităţii internaţionale transformate; formularea considerentelor esenţiale pentru neutralitatea Republicii Moldova.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică rezidă în abordarea conceptuală și analitico-comparativă a studiului neutralității Republicii Moldova prin prisma cercetării multidimensionale a evoluției statelor neutre europene în contextul transformărilor paradigmatice ale sistemului internaţional şi ale mediului de securitate internaţională contemporană, care continuă să producă efecte nemijlocit asupra statutului de neutralitate și politicilor de securitate ale statelor neutre europene.

Problema ştiinţifică importantă soluţionată în rezultatul cercetării efectuate o constituie determinarea perspectivelor de funcţionalitate a neutralității permanente a Republicii Moldova prin prisma performanţei şi incertitudinilor statelor neutre europene în mediul contemporan al securității internaţionale care pot servi drept considerente strategice pentru asigurarea politicii naționale de securitate a Republicii Moldova.

Semnificaţia teoretică derivă din contribuția autorului la dezvoltarea studiilor strategice de securitate prin abordarea politologică, teoretico-conceptuală și analitico-aplicativă în formă de studiu de caz al manifestărilor statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova și studiu comparativ al politicilor de securitate ale statelor neutre europene în constrângere directă de dezvoltare a structurii sistemului de securitate internaţională în contextul teoriei relaţiilor internaţionale.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă din evaluarea specificului manifestării şi funcţionalităţii neutralității permanente a Republicii Moldova. Rezultatele cercetării, concluziile și recomandările sintetizate pot servi ca un punct de reper pentru factorii de decizie în elaborarea politicii externe și de securitate și pot fi utilizate de cadrele didactice drept un suport teoretic şi empiric la elaborarea cursurilor universitare.

Implementarea rezultatelor ştiinţifice este reflectată în tezele conferinţelor naţionale şi internaţionale, în articolele publicate în reviste naționale de specialitate și internaționale, în lecțiile susținute, precum și în activitatea în calitate de lector, de consilier de securitate în cadrul misiunilor OSCE, de șef de direcție în cadrul Ministerului Apărării al Republicii Moldova și de expert în politică de securitate în cadrul organizaţiilor non-guvernamentale „Centrul Pro Marshall” și „Fundaţia PRISA”.

АННОТАЦИЯ

к диссертации на соискание ученой степени доктора политологии **Нейтралитет Республики Молдова через призму политик безопасности некоторых европейских нейтральных государств,** автор **Валериу Мижа**. Специальность: 562.03 - Проблемы и стратегии глобального и регионального развития. Кишинев, 2016.

Структура работы: введение, 4 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 290 источников, 20 приложений, 151 страниц основного текста. Результаты диссертации были изложены в 10 статьях в различных научных журналах.

Ключевые слова: нейтралитет, нейтральный статус, политика нейтралитета, нейтральные страны, международная система, международная безопасность, сообщество государств.

Область исследования. Политические науки, стратегические исследования в области международной безопасности в контексте теории международных отношений.

Цель работы состоит в теоретико-концептуальном и аналитико-прикладном исследовании нейтралитета Республики Молдова посредством изучения места, роли и перспектив европейских нейтральных государств в контексте международной безопасности в качестве стратегического аргумента для определения функциональности политики нейтралитета Республики Молдова. Исследование включает **задачи:** анализ историографии и теоретических основ нейтралитета; сравнительный и исторический анализ европейских нейтральных государств и определение новых тенденций в политике нейтралитета; оценка реконфигурации структуры международной системы в европейском и постсоветском пространствах; прогнозирование перспектив европейских нейтральных государств в контексте трансформированной системы безопасности; формулировка основных подходов к нейтралитету Республики Молдова.

Научная новизна и оригинальность состоят в концептуальном и аналитико-сравнительном подходе в исследовании нейтралитета Республики Молдова в свете многомерного анализа эволюции европейских нейтральных государств в контексте парадигматических изменений международной системы и среды современной международной безопасности, которые оказывают непосредственные воздействия на статус нейтралитета и политики безопасности европейских нейтральных стран.

Важная решенная научная проблема исследования это обоснование перспектив функциональности постоянного нейтралитета Республики Молдова путем определения успехов и вызовов европейских нейтральных государств в современной системе международной безопасности, что может служить в качестве стратегических детерминант для формирования политики безопасности Республики Молдова.

Теоретическое значение работы вытекает из вклада автора в разработку стратегического исследования в области безопасности посредством политологического, теоретико-концептуального и аналитико-прикладного подходов в виде *кейс-стади* проявлений нейтрального статуса Республики Молдова и сравнительного анализа политики безопасности европейских нейтральных государств во взаимосвязи с развитием структуры системы международной безопасности в контексте теории международных отношений.

Практическая значимость исследования состоит в оценке функциональности постоянного нейтралитета Республики Молдова. Результаты исследования, выводы и рекомендации могут служить ориентиром для лиц, определяющих развитие внешней политики и безопасности, и могут быть использованы преподавателями в качестве теоретической и эмпирической поддержки в разработке университетских программ.

Внедрение научных результатов представлено в тезисах на национальных и международных конференциях, в научных статьях, а также, в работе в качестве лектора, советника по вопросам безопасности в миссиях ОБСЕ, начальника Департамента внешних связей Министерства обороны Молдовы и эксперта политики безопасности в неправительственных организациях «PRISA Foundation» и «Centrul ProMarshall».

ANNOTATION

of the PhD thesis in political science entitled: **Neutrality of the Republic of Moldova through the prism of security policies of some European neutral states,** author **Valeriu Mija**.
Specialization 562.03 – Problems and strategies of global and regional development. Chisinau, 2016.

Work structure: introduction, 4 chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 290 sources, 20 annexes, and 151 pages of basic text. Thesis results have been reflected in 10 scientific articles, published in academic Moldovan and international magazines.

Keywords: Neutrality, neutrality status and policy, European neutral states, structure of the international system, international security, community of states, cooperative security.

Area of research represents political science's international security strategic studies in the framework of international relations theory.

The aim of the study is to present a theoretical-conceptual and analytical-applicative research of neutrality of the Republic of Moldova by studying the European neutral states' roles, functions and prospects in the framework of international security as a strategic consideration for determining the functionality of the neutrality policy of the Republic of Moldova. The research goal implied the following **objectives**: the analysis of historiography and theoretically-conceptual foundations of the neutrality concept and European neutral states; comparative and historical analysis of European neutral states to identify new trends in their foreign policies; evaluation of reconfiguration of the international system structure in the European and post-Soviet areas; indentifying the perspectives of European neutral states in the context of the transformation of the international security system and in this regard formulating the main approaches toward the Republic of Moldova's neutrality.

The scientific uniqueness and originality resides in the presentation of the conceptual and analytical-comparative approach of studying the neutrality of the Republic of Moldova with a multidimensional research of European neutral states' evolution in the context of the paradigms' transformations of the international system and the contemporary security environment that continues to directly affect the neutrality status and security policies of European neutral states.

The important resolved scientific problem in the research is establishing the perspective of the functionality of the Republic of Moldova's permanent neutrality by identifying challenges and determining the effective performance of the European neutral states in the contemporary international security that can serve as strategic considerations to formulate the security policy of the Republic of Moldova.

The theoretical significance of the research derives from the author's contribution to developing strategic security studies by means of political science, theoretical-conceptual and analytical-applicative approaches toward case study of the Republic of Moldova neutral status' manifestations and comparative research of European neutral states' security policies, constrained by the development of international security systemic structure in the framework of international relations theory.

Practical study value consists in evaluating the specific nature of the performance and functionality of the Republic of Moldova's permanent neutrality. Research results, conclusions and synthesized recommendations can serve as a foundation for the foreign and security policy developers, for the professors as a theoretical and empirical support to develop or complement university courses and programs.

Implementation of scientific results. The research results are reflected in academic papers that were presented at national and international conferences as well as articles published in scientific professional journals. The added value of the results' approval serves the author's activities as a lecturer, as a security adviser in OSCE field missions, as a head of the Foreign Policy Department of the Ministry of Defense of the Republic of Moldova, and as a security policy expert in non-governmental organizations "PRISA Foundation" and "Pro Marshall Center".

LISTA ABREVIERILOR

CE (CoE) – Consiliul Europei
CSI (CIS) – Comunitatea Statelor Independente
CICR (ICRC) – Comitetul Internaţional al Crucii Roşii
NATO – Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord
ONU (UN) – Organizaţia Naţiunilor Unite
OTSC (ОДКБ) – Organizaţia Tratatului de Securitate Colectivă al CSI
OSCE – Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa
PpP (PfP) – Programul Parteneriat pentru Pace al NATO
PESC (CFSP) – Politica Externă şi de Securitate Comună a UE
PSAC (ESDP) – Politica de Securitate şi Apărare Comună a UE
RM – Republica Moldova
TRI – Teoria Relaţiilor Internaţionale
TFACE (CFE) – Tratatul Forţelor Convenţionale în Europa
UE (EU) – Uniunea Europeană
ULIM – Universitatea Liberă Internaţională din Moldova
USM – Universitatea de Stat din Moldova
URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Actualitatea şi importanţa problemei abordate. Un loc deosebit printre factorii, care asigură independența Republicii Moldova pe parcursul a 25 de ani, aparține statutului de neutralitate permanentă, stipulat în Constituția Republicii Moldova (art. 11). În această perioadă, dezbaterile privind necesitatea acestui articol și statut juridic pentru Republica Moldova nu au încetat. Nici clasa politică, nici politologii, nici juriștii nu au reușit să formuleze o poziție comună consolidată pe acest subiect, ce rămâne un element discutabil în agenda asigurării securităţii naţionale din motive interne, ideologice și geopolitice.

Actualmente statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova influențează esențial asupra politicii externe și politicii de securitate, devenind un factor de dezintegrare socială și națională a Republicii Moldova. Un alt argument al actualității temei propuse spre cercetare este dinamica conflictelor din Republica Moldova și Ucraina care demonstrează fragilitatea și vulnerabilitatea statelor neutre în fața provocărilor geopolitice contemporane.

De menționat, că statele europene, statutul de neutralitate ale cărora anterior a fost justificat în relațiile internaționale, în condițiile actuale, când securitatea europeană nu a devenit una stabilă, au început să simtă efectele evoluţiei mediului de securitate internațională. Printre savanți și politicieni europeni a apărut viziunea că neutralitatea în sens clasic nu mai este justificată și necesită a fi conceptual readaptată. Corespunzător, devine actuală și necesară efectuarea unui studiu științific axat pe investigarea manifestării statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova și experienței de asigurare a securității ale statelor neutre europene sub influența schimbărilor din sistemul internațional contemporan de securitate.

La etapa actuală, în rândul mai multor cercetători în domeniul ştiinţei politice, R. Bissell, C. Gasteyger [178]; Iu. Chifu [22]; J. Kruzel, M. Haltzel [238]; Ul. Moller, U. Bjereld [250]; K. Waltz [280] etc., predomină viziunea că politica de neutralitate în sens clasic nu mai este justificată structural. Ca exemplu, obiectivele tradiţionale ale politicilor de securitate naţională în majoritatea statelor europene se reconfigurează. Conform teoriei sistemice a lui K. Waltz [280], procesele sistemice din arealul european, dezvoltarea și avansarea Uniunii Europene, au influenţat statele neutre europene să se readapteze la mediul noului sistem internaţional.

Reieşind din practica politico-juridică, astfel de state neutre europene cum sunt Austria, Finlanda şi Suedia, ca obiect de studiu, continuă să fie neutre din punct de vedere militar, dar politic active și solidare cu UE şi, parţial, cu NATO. Respectiv, analiza ambiguităților statelor neutre europene în scopul formulării perspectivelor lor în cadrul structurii sistemului nou internaţional cu securitate internaţională corespunzătoare poate servi ca bază de reper pentru

determinarea perspectivei funcţionalităţii statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securităţii naţionale.

Prin urmare, devine important de cercetat procesul apariţiei noilor provocări transnaţionale de securitate cu efecte globale, precum şi a transformării arhitecturii de securitate în spaţiile european, euroatlantic şi postsovietic care contestă politica de neutralitate a statelor europene prin necesitatea de a activa într-o securitate cooperativă comună în Europa, ceea ce constituie un imperativ al UE. Totodată, experienţa istorică ale unor state europene precum Austria, Finlanda și Suedia este aplicabilă pentru Republica Moldova, care astăzi se află din punct de vedere geopolitic la frontiera a două structuri internaţionale sistemice și competitive, fapt ce produce tendinţe similare cu perioada Războiului Rece.

În Republica Moldova, precum și în spațiul postsovietic, acest subiect a fost mai larg abordat ca obiect al dreptului internaţional, al politicii externe sau al politicii de securitate a statului independent (Gh. Rusnac [7], O. Dorul [32], V. Gămurari [39], N. Osmochescu [72], V. Krujkov [128], A. Kondakov [121], E. Troiekurov [162]), și mai puțin din perspectiva studiului politologic comparat în contextul securității internaționale prin paradigmele teoriei relațiilor internaționale. Rezultatele cercetării din această perspectivă ar putea servi drept un argument în formă de considerent privind neutralitatea Republicii Moldova.

Scopul studiului constă în cercetarea teoretico-conceptuală și analitico-aplicativă a neutralității Republicii Moldova prin prisma studiului locului, rolului și perspectivelor statelor neutre europene în contextul securităţii internaţionale, ca un considerent strategic pentru determinarea funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova. Scopul studiului presupune spre cercetare următoarele **obiective**:

- determinarea situaţiei în jurul statelor neutre întru identificarea similitudinilor, divergenţelor și limitărilor în cercetările desfăşurate şi concluziilor acceptate, reieșind din analiza istoriografică a statelor neutre pentru formularea problemei cercetării;

- identificarea, explicarea şi interpretarea tendinţelor istorice şi moderne ale statelor neutre europene, `a conceptului de neutralitate întru sistematizarea lacunelor şi problemelor acestei categorii politico-juridice prin efectuarea analizei bazelor teoretico-conceptuale ale neutralităţii în cadrul securităţii internaţionale europene;

- formularea contextului de studiu al statelor neutre europene prin reflectarea aspectelor paradigmatice ale securităţii internaţionale în cadrul teoriei relaţiilor internaţionale, ce va corela statele neutre cu securitatea internațională întru trasarea scopului și obiectivelor de cercetare;

- formularea bazelor teoretico-metodologice aplicative la cercetarea statelor neutre în contextul de securitate întru studierea factorilor, care influenţează obiectul de studiu în prezent;

- efectuarea analizei comparative și politologice a statelor neutre europene în structura bipolară a sistemului internaţional în perioada Războiului Rece pentru identificarea problemelor și cauzelor sistemice ale neutralităţii Austriei, Finlandei și Suediei;

- determinarea noilor tendinţe sistemice ale statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale post-Război Rece pentru a înţelege particularităţile moderne ale neutralității;

- analiza reconfigurării structurilor sistemului internaţional în spaţiile european, euroatlantic şi postsovietic pentru determinarea naturii și efectelor respective ale sistemului regional asupra Austriei, Finlandei, Suediei, precum și Republicii Moldova;

- estimarea perspectivelor statelor neutre europene, inclusiv ale Republicii Moldova, în cadrul structurilor securităţii internaţionale transformate cu un regim internaţional corespunzător;

- formularea considerentelor strategice pentru Republica Moldova, reieșind din experienţa şi perspectivele identificate ale statelor neutre europene, pentru a sintetiza recomandările autorităţilor moldovenești în scopul evidenţierii funcţionalităţii politicii de neutralitate în asigurarea securităţii naţionale.

Ipoteza tezei de doctorat pledează că structura transformată a sistemului securității europene, ce derivă din paradigmele principale ale teoriei relaţiilor internaţionale, va influenţa în mare măsură politica statelor europene neutre spre o cooperare şi răspundere colectivă în Europa, precum și funcţia lor în cadrul securităţii internaţionale, pe când Republica Moldova va avea în continuare sensibilități în jurul neutralității sale permanente declarate.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute rezidă în abordarea conceptuală și analitico-comparativă a neutralității Republicii Moldova prin prisma evoluţiei statelor neutre europene în contextul transformărilor paradigmatice ale sistemului internaţional şi ale mediului de securitate internaţională contemporană. Astfel, rezultatele științifice identifică inovator că:

- cauzele menținerii politicilor de neutralitate și tendinţele politicilor de securitate ale statelor neutre sunt în dependență de transformările în structura sistemului european și în securitatea internațională contemporană;

- schimbările paradigmelor relaţiilor internaţionale şi securității internaţionale contribuie la formarea structurii noi a sistemului internaţional și regimului internaţional neoliberal, care influenţează direct asupra politicii de securitate a statelor neutre din Europa;

- specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, în contextul dezvoltării securității internaționale contemporane, constă în determinarea funcționalității politicii de neutralitate în asigurarea securității naționale și interesului național.

Corespunzător, **problema ştiinţifică importantă soluţionată** o constituie determinarea perspectivelor de funcţionalitate a neutralității permanente a Republicii Moldova prin prisma

performanţei şi incertitudinilor statelor neutre europene în mediul contemporan al securităţii internaţionale care pot servi drept considerente strategice pentru asigurarea politicii naţionale de securitate a Republicii Moldova.

Importanţa teoretică a lucrării derivă din contribuţia autorului la dezvoltarea subdomeniului teoriei relaţiilor internaţionale - studiilor strategice de securitate. Astfel, studiul formulează următoarele semnificaţii teoretice:

- un stat neutru în cadrul sistemului internaţional operează cu două categorii politico-juridice distincte: statutul juridic de neutralitate stipulat prin legi internaţionale şi politica de neutralitate, care fiind o categorie politologică, se referă la un comportament politic al guvernului privind păstrarea neutralităţii credibile în situaţia de conflict internaţional, diversificată anume în sec. al XX-lea;

- experienţa statelor neutre demonstrează că neutralitatea a devenit mai mult o opţiune de politică externă pentru asigurarea securităţii naţionale, când ea nu poate fi garantată pe deplin de actualul sistem internaţional de securitate colectivă;

- interpretarea securităţii internaţionale prin intermediul paradigmelor relaţiilor internaţionale contribuie la formarea viziunii noi asupra situaţiei şi perspectivelor statelor neutre.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă din evaluarea specificului manifestării şi funcţionalităţii neutralităţii permanente a Republicii Moldova. Rezultatele cercetării, concluziile şi recomandările sintetizate pot servi drept un punct de reper pentru factorii de decizie în elaborarea politicii externe şi de securitate şi pot fi utilizate de cadrele didactice drept un suport teoretic şi empiric la elaborarea cursurilor universitare: „Teoria relaţiilor internaţionale", „Securitatea internaţională", „Organizaţiile internaţionale", „Conflictologia", „Diplomaţia internaţională".

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele ştiinţifice obţinute au fost reflectate în cadrul a trei conferinţe şi foruri internaţionale şi a două conferinţe naţionale, printre care conferinţa internaţională „The EU as a model of soft power in the Eastern neighbourhood", Iaşi, România, 15-17 mai 2013; conferinţa ştiinţifică „Integrare prin Cercetare şi Inovare", Chişinău, Republica Moldova, 26-28 septembrie 2013; conferinţa ştiinţifico-practică internaţională „Teoria şi practica administrării publice", Chişinău, 23 mai 2014; conferinţa internaţională „Political Science, International Relations and Security Studies", Sibiu, România, 23-25 mai 2014 și conferința științifică internațională dedicată celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative "Știința politică și societatea în schimbare", 13 noiembrie 2015. Rezultatele studiului, concluziile şi recomandările efectuate pe parcursul investigaţiei, precum și concepţiile de bază au fost expuse în 10 articole ştiinţifice publicate în reviste de specialitate

naţionale şi internaţionale. Pe parcursul a mai multor ani, problematica statelor neutre şi a securităţii internaţionale a fost discutată în cadrul Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative a Universităţii de Stat din Moldova, precum şi cursurilor universitare.

Drept aprobare a rezultatelor tezei serveşte şi activitatea autorului în calitate de lector la Academia de Administrare Publică şi la Institutul de Stat de Relaţii Internaţionale din Republica Moldova în 2009-2010, în calitate de consilier de securitate în misiunile OSCE din Azerbaidjan, Georgia, Kazahstan, Kîrgîzstan, Ucraina şi Uzbekistan pe parcursul a 6 ani, de specialist şi şef al Direcţiei de politică militară şi relaţii externe a Ministerului Apărări al Republicii Moldova pe parcursul a 10 ani, precum şi în calitate de expert în politică de securitate în cadrul organizaţiilor nonguvernamentale „Centrul Pro Marshall" şi „Fundaţia PRISA".

În conformitate cu procedura studiilor de doctorat, teza a fost discutată la Departamentul Relaţii Internaţionale şi în cadrul Seminarului ştiinţific de profil desfăşurat la Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative a Universităţii de Stat din Moldova.

Sumarul compartimentelor tezei. Lucrarea este constituită din introducere, patru capitole, concluzii-recomandări, bibliografie din 290 titluri, 20 anexe, 151 pagini de text de bază.

În primul compartiment – **ANALIZA ISTORIOGRAFICĂ A STATELOR NEUTRE EUROPENE** – se realizează analiza istoriografiei şi a situaţiei în domeniul cercetării, evoluţiei abordărilor teoretico-conceptuale privind obiectul de cercetare - statele neutre europene.

În primul subcapitol, ***Istoriografia cercetării statelor neutre în ştiinţa politică***, accentul se pune pe evaluarea situaţiei în domeniul de cercetare, analiza, periodizarea şi clasificarea istoriografiei cercetării statelor neutre în ştiinţa politică şi teoria relaţiilor internaţionale. În baza studiului istoriografic realizat sunt vizualizate şi analizate apariţiile diferitor abordări, idei, concepte academice şi ideologice privind statele neutre şi conceptul de neutralitate, identificate similitudinile şi divergenţele, precum şi concluziile acceptate. Se identifică problema ştiinţifică.

În al doilea subcapitol, ***Apariţia problematicii statelor neutre în cadrul dezvoltării conceptului de neutralitate***, accentul se pune pe cercetarea teoretico-conceptuală a evoluţiei conceptului de neutralitate şi instituţionalizarea lui în formă de stat neutru în spaţiul european. Cercetând comparativ statele neutre şi conceptul neutralităţii, se identifică, explică şi interpretează tendinţele istorice şi moderne ale statelor neutre europene în contextul securităţii internaţionale. Subcapitolul identifică similitudinile şi divergenţele concluziilor existente întru a sistematiza lacunele, problemele şi limitările acestui fenomen.

În cel de-al doilea compartiment – **BAZELE TEORETICO-CONCEPTUALE ŞI METODOLOGIA CERCETĂRII STATELOR NEUTRE** – se realizează o analiză a conceptelor securităţii internaţionale în calitate de context al manifestării statelor neutre europene, respectiv,

se formulează metodologia cercetării statelor neutre prin prisma paradigmelor teoriei relaţiilor internaţionale.

În primul subcapitol, ***Factorii de influenţă ai securităţii internaţionale asupra evoluţiei statelor neutre în cadrul teoriei relaţiilor internaţionale,*** se evidenţiază şi sistematizează factorii ce influenţează neutralitatea și aspectele paradigmatice ale securităţii internaţionale în baza teoriei relaţiilor internaţionale, în cadrul cărora interacţionează statele neutre europene. Stabilirea cadrului teoretico-conceptual al structurii sistemului internaţional, cu o anumită formă de securitate, prin paradigmele existente de neorealism, neoliberalism și neoconstructivism, permite înţelegerea mai profundă a manifestărilor statelor neutre pe arena internaţională.

În al doilea subcapitol, ***Metodologia cercetării analitico-aplicative a statelor neutre europene în contextul securităţii internaţionale,*** accentul se pune pe definirea metodologiei cercetării analitico-aplicative realizate de autor, se definesc abordările, principiile şi paradigmele care sunt aplicate în studiu, ce permite să se descopere particularităţile statelor neutre; se analizează şi se selectează metodele fezabile pentru obiectul şi contextul de cercetare, luând în considerare diferite abordări ale savanţilor şi şcolilor principale în domeniul teoriei relaţiilor internaţionale, precum opiniile experţilor şi politicienilor. Respectiv, sunt formulate subiecte înaintate spre susținere.

În cel de-al treilea compartiment – **EVOLUŢIA STATELOR NEUTRE EUROPENE DREPT EXPERIENŢĂ PENTRU REPUBLICA MOLDOVA** – se realizează în baza studiilor de caz o investigaţie comparativă sub aspect analitico-aplicativ a statelor neutre, Austria, Finlanda, Suedia și Republica Moldova, în cadrul structurii sistemului de securitate internaţională contemporană, ce permite de a scoate în evidență dimensiunile europene ale neutralității Republicii Moldova prin prisma evoluției statelor neutre europene.

În primul subcapitol, ***Tendinţele în schimbarea politicii și statutului de neutralitate al Austriei, Finlandei și Suediei în condiţiile Războiului Rece***, metodele selectate se aplică din punct de vedere comparativ și istoric asupra studierii tendinţelor în dezvoltarea statelor neutre în Europa, Austria, Finlanda şi Suedia, în condiţiile Războiului Rece. În teză nu sunt abordate alte state neutre europene, inclusiv Elveţia şi Republica Irlanda. Motivul limitării constă în faptul cunoscut că neutralitatea Republicii Irlanda este una bilaterală în raport cu Regatul Unit al Marii Britaniei şi Irlandei de Nord. Iar neutralitatea Confederaţiei Elveţiene este recunoscută ca una internă și istorico-tradiţională, care apare mai mult ca un fenomen simbolic, fiind virtual protejată de aspectele UE şi NATO.

În al doilea subcapitol, ***Readaptarea strategică a Austriei, Finlandei și Suediei la transformările internaţionale în perioada post-Război Rece,*** se analizează similitudinile şi

divergenţele problemelor şi tendinţelor statelor neutre selectate spre investigarea readaptării strategice în cadrul securităţii internaţionale post-Război Rece şi identificarea cauzelor sistemice, care vor contribui la definirea concluziilor necesare pentru testarea ipotezei tezei de doctor.

În al treilea subcapitol, ***Specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova***, sunt cercetate bazele politico-juridice care stabilesc statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova. Sunt analizate poziţiile organizaţiilor internaţionale, precum şi abordările experţilor din domeniul juridic şi politic privind necesitatea şi condiţionalitatea existenţei, funcţionalitatea şi perspectivele acestui statut în condiţiile contemporane.

Cel de-al patrulea compartiment – **IMPACTUL SCHIMBĂRILOR DIN SECURITATEA INTERNAŢIONALĂ ASUPRA STATELOR NEUTRE EUROPENE: CONSIDERENTE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA** – este de factură aplicativă şi de pronostic, care testează ipoteza lucrării şi anume – că statele neutre europene, având o capacitate geopolitică modestă, sunt influenţate de schimbările paradigmatice ale structurii sistemului internaţional.

În primul subcapitol, ***Efectele structurilor sistemice noi ale securităţii internaţionale contemporane asupra statelor neutre europene***, sunt analizate rezultatele transformării structurii sistemului internaţional şi a mediului de securitate internaţională contemporană prin aplicarea paradigmelor relaţiilor internaţionale. Se identifică nivelul de efect al ameninţărilor globale apărute asupra structurii paradigmatice a sistemului internaţional şi mediului de securitate internaţională în Europa şi modului de influenţare a politicii de neutralitate în Europa.

În al doilea subcapitol, ***Perspectivele manifestării Austriei, Finlandei şi Suediei în cadrul securităţii internaţionale contemporane ca previziune pentru Republica Moldova***, se identifică perspectivele statelor neutre europene în cadrul schimbărilor mediului securităţii internaţionale şi structurii transformate a sistemului european în contextul paradigmei neoliberale şi principiilor neoconstructiviste ale comunităţii de state, ce vor influenţa identităţile neutre ale statelor europene spre o identitate colectivă de solidaritate, respectiv spre modificarea politicii de neutralitate.

În al treilea subcapitol, ***Funcţionalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securităţii naţionale***, reieşind din analiza concluziilor investigaţiilor statelor neutre europene, se efectuează un studiu comparativ în vederea determinării funcţionalităţii politicii de neutralitate a Republicii Moldova în asigurarea securităţii naţionale şi se propune strategia optimă pentru politica de securitate a Republicii Moldova.

În compartimentul „**CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI**” sunt prezentate generalizările teoretice; rezultatele cercetărilor analitico-aplicative pentru experţi; elaborate recomandările pentru Republica Moldova; perspectivele de cercetare ale problemei ştiinţifice.

1. ANALIZA ISTORIOGRAFICĂ A STATELOR NEUTRE EUROPENE

Noţiunea de stat neutru provine de la categoria de neutralitate, iniţial percepută ca o normă morală - sens comun de a fi executată în relaţiile interstatale ale Europei medievale. Conceptul de neutralitate, ca o categorie instituţionalizată anume în statele neutre, apare la Congresul de la Viena în 1815, când prin tratate și înţelegeri internaţionale, au fost formulate garanţiile internaţionale și respectul faţă de neutralitatea Elveţiei și Suediei. Dreptul internaţional consideră acest moment istoric drept un punct de pornire pentru elementele legale ale neutralităţii, stipulate în Convenţiile V și XIII de la Haga din 1907, care prevedeau juridic stabilirea statutului de neutralitate. Însă, statele neutre europene, în calitatea lor de categorie a ştiinţelor politice, s-au manifestat în sec. al XX-lea, fiind dezvoltate mai mult în cadrul bipolarităţii.

Cercetările asupra problematicii statelor neutre de către ştiinţele sociale demonstrează că tratarea noţiunii de stat neutru depinde de experienţa istorică a interacţiunii interstatale în cadrul sistemului de securitate, care determină natura relaţiilor internaţionale. Astfel, un stat neutru în cadrul sistemului internaţional este perceput de ştiinţa politică și de drept internaţional distinct. Statutul juridic de neutralitate a fost stipulat prin legi internaţionale începând cu sec. al XIX-lea, care presupunea declararea oficială a războaielor interstatale și instituţionalizarea obligaţiunilor și drepturilor statelor neutre. Faptul nejustificării pe deplin a funcţionalităţii statutului de neutralitate al mai multor state în urma celui de-al Doilea Război Mondial impune cercetarea experienţelor istorice ale statelor neutre pentru a percepe distincţii conceptuale între statutul de neutralitate și politica de neutralitate.

Știinţa politică contemporană se referă la statul neutru prin categoria politicii de neutralitate, ca un comportament politic al guvernului privind diferite tensiuni geopolitice. În sec. al XX-lea, statele neutre au devenit larg răspândite și testate în practică, dar fără a avea clarificarea internațională precisă. În acest context, studiul istoriografiei statelor neutre europene, ca actori strâns legaţi de sistemul internaţional de securitate, se va axa pe sistematizarea, compararea, diferenţierea și gruparea concluziilor pronunţate asupra obiectului de studiu de către mediile academice: occidental, inclusiv românesc, ex-sovietic și al Republicii Moldova. Periodizarea efectuată sistemic va demonstra etapele evoluţiei statelor neutre și punctele istorice de transformare, care au influenţat considerabil categoria cercetată. Această abordare va permite descrierea evoluţiei perceperii statelor neutre drept o categorie a ştiinţelor sociale la diferite etape de către mediul academic, precum și identificarea problemelor ce vizează statele neutre europene în cadrul securităţii internaţionale.

1.1. Istoriografia cercetării statelor neutre în ştiinţa politică

În relaţiile internaţionale contemporane, este imperativ de a analiza justificările unor state europene de a păstra statutul sau politica de neutralitate, atunci când sistemul internaţional de securitate colectivă interzice, din punct de vedere juridic, războiul interstatal și presupune teoretic asigurarea securităţii naţionale a statelor.

Istoriografia statelor neutre europene va începe cu cercetarea situaţiei în mediul academic occidental din următoarele motive. În primul rând, statele neutre europene au la bază conceptul de neutralitate, care a apărut, a fost dezvoltat şi instituţionalizat în Europa [6]. În al doilea rând, studiile de securitate susţin că conceptul de neutralitate este legat de conceptul suveranităţii statului, care, în modul contemporan de percepere, pornește de la Tratatul de la Westfalia din 1648, ce conceptual a lansat procesul de stabilire a sistemului de state naţionale cu frontiere şi suveranitate, ulterior doctrinal dezvoltat în teoria relaţiilor internaţionale [14].

Astfel, savanţii şi experţii occidentali au tratat statele neutre prin prisma şcolilor teoriei relaţiilor internaţionale din motivul dilemei de securitate, punând accentul pe confruntările politico-militare de pe continentul european în ultimele două secole. În baza sistematizării cercetării conceptului de neutralitate și statelor neutre prin câteva puncte istorice remarcabile, care pot fi nominalizate drept momente de transformare a dezvoltării continentului european, autorul propune o periodizare care include următoarele etape conceptuale (Anexa I):

1. *Perioada preistorică* a neutralităţii a durat până la finalizarea procesului formării sistemului de state naţionale și constituie o etapă conceptuală (1648-1814) când Tratatul de la Westfalia din 1648 a stabilit sistemul internaţional în Europa cu definiţii clare ale suveranităţii statelor cu frontiere stabilite. În perioada dată fenomenul neutralităţii a fost perceput ca o idee, normă morală și un sens comun de executat în timpul confruntărilor interstatale.

2. *Perioada istorică a instituţionalizării statelor neutre* a avut următoarele etape:

- etapa care începe cu Congresul de la Viena din 1815, când a fost garantată în mod oficial neutralitatea Confederaţiei Elveţiene și a Regatului Suediei, ulterior Regatului Belgiei, până la Primul Război Mondial în 1914 [287]. În perioada respectivă s-a manifestat un interes deosebit pentru dezvoltarea juridică şi testarea conceptuală a regulilor de război. Această etapă a finalizat cu adoptarea Regulilor de la Haga în 1907 (1899) şi câteva Convenţii de la Geneva, care instituţionalizau conceptul neutralităţii ca statut juridic al statelor neutre, devenind subiect al dreptului internaţional în timpul războaielor interstatale;

- în etapa cuprinsă între anii 1914-1941, statele neutre și conceptul neutralităţii nu se bucură de interes major pentru cercetare din motivul că prevederile dreptului internaţional nu au

putut asigura securitatea statelor neutre în timpul confruntărilor din Europa, dând preferinţă realismului politic al statelor puternice, unele dintre care nu au respectat statutul statelor neutre;

- în etapa specială, numită Războiul Rece din perioada 1948-1990, conceptul de neutralitate, atrăgând un interes sporit, a evoluat în mai multe forme, fiind, practic, testat în statele neutre în timp de pace în Europa, arena confruntărilor bipolare. În perioada respectivă savanţii occidentali au tratat acest subiect mai mult din perspectiva paradigmei neorealismului pentru a estima mai exact posibilităţile strategice în confruntările eventuale între cele două blocuri politico-militare. Etapele enumerate pot fi considerate drept o perioadă comună a cercetării statelor neutre din motivul similitudinilor sistemului internaţional de securitate și a procesului instituţionalizării conceptului de neutralitate în statele neutre.

3. *Perioada istorică contemporană*, de transformare, cuprinde următoarele etape:

- etapa de studii ce o reprezintă anii 1991 – 2000, reflectă timpul începerii și continuării transformării ordinii mondiale, a sistemului internaţional, precum și a mediului securităţii internaţionale, care s-a manifestat prin sfârşitul Războiului Rece, dezvoltarea instituţiilor securităţii colective și transformarea NATO, precum şi prin apariţia noilor ameninţări şi riscuri transnaţionale la adresa securităţii internaţionale în contextul globalizării. În această perioadă, savanţii au manifestat interes pentru statele neutre din cauza crizei conceptului de neutralitate și promovării conceptelor de securitate colectivă și cooperativă în Europa. Evident că statele neutre europene au trecut printr-o criză conceptual-identitară în perioada respectivă din motivul sesizării inutilităţii în sistemul internaţional transformat. Interesul academic și politic occidental faţă de subiectul neutralităţii a sporit din cauza predominării viziunilor paradigmelor neoliberalismului şi neoconstructivismului asupra evoluţiei mediului de securitate internaţional;

- etapa contemporană cuprinsă între anii 2001-2013 prezintă un interes major mai mult pentru școala dreptului internaţional și sociologie, care studiază statele neutre, din motivul imprevizibilităţii evoluţiei sistemului internaţional mondial și fluctuaţiei mediului securităţii internaţionale. Însă, din motivul structurii unitare a sistemului internaţional în Europa, savanţii ştiinţelor politice sunt mai puţin interesaţi de statele neutre europene și mai mult de aspectele solidarităţii politice în mediul de securitate european. Perioada contemporană poate fi numită și drept o perioadă a ambiguităţilor perspectivelor statelor neutre europene din motivul că sistemul de securitate internaţională s-a transformat în urma sfârşitului Războiului Rece;

- etapa, marcată de criza din Ucraina din 2014, reprezintă un test pentru sistemul actual de securitate colectivă internaţională, precum și pentru ordinea mondială. Corespunzător, perioada ambiguităţilor perspectivelor statelor neutre europene se va finaliza prin reformularea acestor categorii în sistemul internaţional.

Actualmente, anume cercetările perioadei contemporane prezintă un interes sporit din motivul că apariţia Organizaţiei Naţiunilor Unite în 1945, din punctul de vedere al dreptului internaţional, a schimbat conţinutul sistemului internaţional de securitate. Totodată, astăzi conţinutul ameninţărilor şi riscurilor mediului de securitate internaţional, comparativ cu perioada Războiului Rece, la fel, s-a schimbat considerabil, având ca precedent și criza din Ucraina din 2014-2015, ceea ce solicită reevaluarea rolului, locului și funcţiilor statelor neutre.

Evident că în analiza factorului de neutralitate a statelor europene contemporane s-a pus accentul pe problema supravieţuirii statelor naţionale în cadrul Războiului Rece. Astfel de savanţi precum G. Lundestad, B. Huld, N. Andren, K. Birnbaum, S. Lindberg, K. Mottola, H. Neuhold, precum diplomaţii W. Siegl şi H. Thalberg, au dedicat interesul lor acestui subiect. Un element elocvent de suport sunt cercetările lui G. Lundestad, care, în 1980, a analizat politica şi paşii Statelor Unite ale Americi şi ale statelor scandinave în perioada iniţială a Războiul Rece, 1945-1949 [240]. Profesorul G. Lundestad a constatat că SUA au încercat să depună un efort pentru ca statele scandinave neutre, Suedia și Finlanda, să fie atrase în sfera de cooperare occidentală, în special, a NATO şi a Planului Marshall, ceea ce, de fapt, nu a fost totalmente succesiv în acea regiune. SUA respingea iniţial neutralitatea statelor scandinave, în special a Suediei, fiind numită de G. Lundestad un stat cu „o politică tradiţională și imperativă de neutralitate auto-suficientă” [240, p. 88]. Ultima sintagmă completează categoria de stat neutru cu noţiunea de politică de neutralitate.

În acelaşi context, profesorii B. Huld și A. Lejins au analizat, în 1985, împreună cu un grup de savanţi, relaţiile dintre statele neutre europene și URSS. De rând cu ei, cercetătorii N. Andren, K. Birnbaum, S. Lindberg, K. Mottola, H. Neuhold, precum diplomaţii W. Siegl și H. Thalberg au evaluat capacitatea supravieţuirii statelor neutre europene în cazul diferitelor confruntări majore. Acești savanţi numesc statele neutre europene ca fiind „europeni neutri,” ceea ce a devenit o denumire răspândită în cercurile politice și academice, vizând mai mult politica de neutralitate [221]. Iar B. Huld consideră că „din punct de vedere juridic, neutralitatea este un statut în timp de război și nu în timp de pace. Caracterul unical al Războiului Rece cu alianţe și confruntări strategice a creat situaţia când *neutralitatea în timp de pace* a obţinut o importanţă politică ce nu putea constitui formule legale” [221, p. 4] În aceeași ordine de idei, N. Andren considera că „termenul nealiniat a fost tratat diferit, dar a fost perceput în Suedia ca o politică de neutralitate în timp de pace cu scopul de a fi neutru în timp de război. Ca rezultat, nealinierea (militară/alianţe) este o componentă importantă a politicii de neutralitate” [221, p. 60].

Istoriografia occidentală cu privire la subiectul statelor neutre europene a demonstrat că metoda studiului de caz a fost larg utilizată prin prisma dilemei de securitate. În perioada de până

la 1990, majoritatea savanţilor şi experţilor occidentali au studiat statele neutre europene mai accentuat prin prisma paradigmelor neorealismului şi neoliberalismului ale teoriei relaţiilor internaţionale. Drept exemple elocvente pot servii cercetările lui A. K. Kronin, H. Neuhold, M. Koivisto. Aşadar, A. K. Kronin a cercetat modul desfăşurării luptei actorilor principali ai sistemului internaţional asupra destinului Austriei în anii 1945-1955, care a finalizat cu stabilirea unui statut juridic de neutralitate permanentă a Austriei [189]. A. K. Kronin a descoperit mecanismul dialectic şi cauzativ al neutralităţii austriece, însă fără a prevedea obiectiv transformările în structura mediului securităţii internaţionale după anul 1990.

Un interes deosebit pentru cercetarea noastră prezintă lucrările savantului marcant H. Neuhold din Austria, care analizând extensiv problematica statelor neutre europene în timpul Războiului Rece, s-a axat pe fenomenul adaptării strategice a statelor neutre, Austria şi Suedia, la schimbările mediului internaţional, în timpul lansării dialogului între adversarii Războiului Rece. El susţine ca în procesul asigurării securităţii naţionale, statele neutre europene sunt nevoite să dezvolte o politică de securitate de alternativă, care ar rezerva prevederea readaptării strategice la schimbările mediului securităţii internaţionale [252]. Pentru Republica Moldova actualitatea constă în studierea evoluţiei politicilor de securitate ale statelor neutre europene pentru obţinerea funcţionalităţii statutului de neutralitate permanentă în asigurarea securităţii naţionale.

Conform profesorului H. Neuhold, un stat devine neutru printr-un act unilateral sau tratat internaţional cu garanţii internaţionale sau prin act legislativ naţional, care declară neutralitatea permanentă chiar și fără garanţii internaţionale. Cercetătorul determină că statele neutre au o „funcţie geostrategică de a slăbi tensiunile între polurile rivale” [252, p. 225]. Pentru ca un stat să devină neutru din punct de vedere politic, având respectul neutralităţii de facto, sunt necesare trei precondiţii esenţiale: un agrement geostrategic între puterile rivale vizavi de un stat neutru, credibilitatea forţelor armate ale statului neutru de a respinge o agresiune eventuală, statele neutre trebuie să convingă părţile conflictuale că ele beneficiază, de asemenea, de neutralitatea statului respectiv.

Un loc deosebit din punctul de vedere al abordării sistemice a rolului și locului statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale în sec. al XX-lea reprezintă concluziile sistematizate de cercetătorii R. E. Bissell şi C. Gasteyger, care au readus în anii ‘90 ai secolului trecut discuţia despre evoluţia statelor neutre europene, numindu-le „vest-europeni neutri” [178, p. 203]. De rând cu ei, savanţii occidentali, printre care H. Vetschera, P. Jarvenpaa și L. B. Wallin, au prezentat studiile de caz vizând Austria, Elveţia, Finlanda, Suedia şi fosta Iugoslavie, prin evaluarea performanţei neutralităţii din punct de vedere politic, militar și al dreptului internaţional în cadrul securităţii regionale europene.

Totodată, s-a evidenţiat că din punct de vedere metodologic, studiul menţionat a fost axat preponderent pe studiile diplomatice şi mai puţin pe teoria relaţiilor internaţionale. Deşi concluziile identificate prezintă o valoare a timpului reflectat, în opinia noastră, ea nu a trasat concluzii şi recomandări ferme privind perspectivele statelor neutre europene din motivul neclarităţii căilor posibile de dezvoltare a mediului securităţii internaţionale după anii ’90 ai sec. al XX-lea, fapt demonstrat şi de evoluţia arhitecturii securităţii internaţionale contemporane.

În acelaşi context, cercetătorii M. H. Haltzel şi J. Kruzel au abordat aspectele de performanţă ale statelor neutre în cadrul bipolarităţii [238, p. 327]. De rând cu ei, savanţii G. Hinteregger, P. Joenniemi, N. Andrén, S. Widmen, R. Vukadinovic şi Ph. Windsor au analizat profund esenţa statelor neutre europene și nealiniate în Europa anume drept o categorie politică a securităţii internaţionale. În aceste studii au fost dezvăluite aspectele militare ale statelor neutre europene până în anii ’90 și perspectivele dezvoltării neutralităţii în Europa. Concluzia predominantă a fost că, din punct de vedere politic, prevederile neutralităţii statelor europene, fiind politice sau juridice, vor fi contestate în viitor de dezvoltarea sistemului de securitate internaţională. Totodată, subiectul respectiv a fost analizat mai mult prin prisma fenomenelor Războiului Rece şi ale globalizării, acordând puţină atenţie aspectelor paradigmelor relaţiilor internaţionale şi structurii posibile a mediului de securitate internaţională.

Cercetările occidentale au demonstrat că interesul faţă de statele neutre europene a fost manifestat periodic în funcţie de schimbările contextuale ale securităţii internaţionale la diferite etape. În acest sens, din 2001 până în 2014, mediul academic şi politic occidental îşi axează cercetările pe posibilitatea aderării statelor neutre europene la NATO şi UE (integral) cu perspectiva utilizării capacităţilor militare întru sporirea securităţii internaţionale.[1] O astfel de abordare nu ia în considerare perspectiva transformării paradigmei relaţiilor internaţionale în Europa contemporană, securitatea internaţională a căreia a devenit fragilă ca urmare a conflictului din Ucraina din 2014 și apariţiei tensiunilor în relaţiile dintre Occident și Federaţia Rusă. Perioada 2000-2014 prezintă un interes deosebit pentru studiul nostru pentru că vizează probleme și viziuni noi ale statelor neutre europene la etapa modernă și identificarea considerentelor strategice pentru Republica Moldova de a asigura securitatea naţională.

Aşadar, profesorii T. Forsberg și T. Vaahtoranta analizează perspectivele statutului politic al Finlandei și Suediei în raport cu UE și NATO, adresând întrebarea retorică, dacă Finlanda și Suedia sunt „state neutre din punct de vedere politic sau au devenit postneutre sau prealiate” [205, p. 44]. Cercetătorii analizează dacă transformările sistemului internaţional în Europa au contribuit tendenţios spre o schimbare statutară a statelor neutre europene. În același context, G. Herolf și R. Lindahl au studiat evoluţia politicii de neutralitate a Suediei, care continuă să joace

un rol activ în relaţiile geostrategice [217]. Savanţii accentuează că în pofida popularităţii enorme a neutralităţii în societate, Suedia promovează o cooperare strânsă cu structurile europene, din considerentul că identitatea europeană este la fel de importantă și populară în rândul populaţiei. În același context au abordat subiectul neutralităţii cercetătorii D. Keohane [232], L. Karvonen, B. Sundelius [231], Y. Hirose [220], F.F. Tepe [273].

Din altă perspectivă, profesorul M. af Malbmorg a analizat dezvoltarea în Suedia a conceptelor de neutralitate și statalitate [241]. Autorul consideră că menţinerea păcii din 1814 a condus la păstrarea neutralităţii ca o doctrină populară în Suedia, astfel neutralitatea devenind o piatră de temelie a identităţii naţionale. Cu toate acestea, M. Malbmorg încearcă să răspundă la întrebarea dacă Suedia a fost vreodată neutră de facto. Concluziile cercetătorului prezintă un interes pentru studiul nostru deoarece derivă din analiza apariţiei, instituţionalizării și reevaluării conceptului de neutralitate, precum și dezbaterii privind aderarea Suediei la NATO.

În acelaşi context, profesorul H. Ojanen a realizat un studiu ştiinţific colectiv privind tendinţele contemporane ale statelor neutre, Austria, Finlanda, Irlanda, Suedia și Elveţia [254]. Astfel, mai mulţi cercetători în domeniul neutralităţii, cum ar fi M. Kruger, H. Neuhold, H. Himanen, A. Bjurner, B. Huld, P. Welti, prezintă analize vizând efectele conceptelor sensibile ale UE privind politica externă și de apărare comună (PESC/PSAC) asupra statelor neutre europene. Concluzia principală a studiului respectiv este că opinia publică în statele neutre se pronunță puternic în favoarea păstrării statutului sau politicii de neutralitate, care a devenit o cultură naţională în unele state, cum ar fi Austria, Elveţia și Suedia. Conform concluziilor, statele neutre-membre ale UE manifestă o atitudine pozitivă faţă de dezvoltarea UE, ceea ce poate fi considerat şi ca o contradicţie între viziunile convenţionale ale teoriei relaţiilor internaţionale.

Totodată, studiul editat de H. Ojanen lansează alte categorii politice în raport cu conceptul de neutralitate, cum ar fi „europenii neutri, politica de neutralitate activă, politica de neutralitate și nealiniere militară, stat militar nealiniat, politica de neparticipare în alianţe militare, *de la neutralitate la solidaritate*" [254, p. 9-52]. De fapt, Austria, Finlanda și Suedia se manifestă actualmente prin prisma categoriilor nominalizate în cadrul UE, fără abordarea altui subiect sensibil internaţional în Europa – factorul NATO. La fel ca şi în alte lucrări, autorii nominalizaţi analizează statele neutre europene și organizaţiile europene de securitate, abordând insuficient de profund transformările în sistemul internaţional ca variabilă independentă.

De asemenea, cercetătorul E. Munro a realizat un studiu comprehensiv privind riscurile și ameninţările în adresa statelor neutre – Austria, Finlanda, Irlanda, Suedia și Elveţia în Europa și în afara ei [251]. În această cercetare diplomaţii din statele neutre, R. Kunz, T. Hajnoczi, K. Mottola, K. McBean, A Bjurner, P. Seger și savanţii din statele neutre europene, H. Neuhold, T.

Vaahtoranta, P. Keatinge, B. Huld, F. Tanner, E. Windmar, au prezentat în calitate de experţi estimările efectelor provocărilor globale asupra statelor neutre şi statelor nealiniate din Europa, precum şi au analizat politicile externe şi de securitate ale statelor neutre pe arena internaţională. Concluzia generală exprimată de către W. Windmar este că statele neutre europene activează ca state-membre ale UE, fiind *„nealiniate militar* faţă de angajamentul apărării mutuale, dar fiind angajate să participe la managementul crizelor internaţionale" [251, p. 57].

Totodată, cercetătorii studiilor de caz au constatat că suportul public atât pentru neutralitate, cât şi pentru UE este foarte înalt, ceea ce constituie un paradox social al timpului. Însă perspectivele statelor neutre studiate în cazul aplicării apărării colective a UE au rămas nedezvăluite şi nedescoperite în această perioadă din motivul că există o dilemă politică între prevederile neutralităţii şi clauza solidarităţii a UE. Ca urmare, se efectuează o modificare doctrinară pentru a soluţiona această dilemă în politica nouă de neutralitate, conotând o „formă de nealiniere militară," care presupune solidaritatea cu UE prin angajamente prestabilite pentru securitatea internaţională, însă fără o participare la alianţele militare [251, p.17]. O altă formulă nouă propusă de H. Neuhold a fost „de a fi solidari în cadrul UE, dar neutri în afara Europei", care completează categoria politicii neutre de nealiniere militară [251, p. 16].

O valoare deosebită pentru studiul nostru, în scopul înţelegerii specificului statelor neutre europene contemporane, prezintă analiza statelor neutre prin metoda identitară și ideea de neutralitate instituţionalizată, dezvoltată și prezentată de către U. Moller şi U. Bjereld la Convenţia Anuală nr. 48 a Asociaţiei Internaţionale de Studii (ISA) de la Chicago din 28 martie 2007 [250]. Savanţii suedezi au determinat că Austria, Finlanda și Suedia au devenit mai mult „state postneutre," iar *politica oficială de neutralitate, fiind mai mult ca o „nealiniere militară," va exista atât timp, cât va exista legătura pozitivă între ideea de neutralitate instituţionalizată ca identitate naţională, variabilă independentă, şi politica externă neutră, variabilă dependentă, care vor aduce beneficii interesului naţional*. Originalitatea cercetării constă în abordarea problematicii statelor neutre prin paradigma neoconstructivismului, care nu tratează politica externă ca fiind influenţată de interesul naţional, dar mai mult de către structura socială a societăţii cu ideologie internă și identitate naţională.

Determinând respectul faţă de statutul sau politica de neutralitate aleasă de statele europene, majoritatea savanţilor occidentali consideră o astfel de politică în Europa ca una învechită în cadrul mediului securităţii internaţionale contemporane, care se confruntă tot mai mult cu ameninţări transnaţionale comune, ele necesitând un efort comun de solidaritate.

Studiile istoriografice ale problemei în cauză din România au demonstrat specificul de abordare a subiectului statelor neutre europene, mai mult prin prisma analizei aplicării dreptului

internaţional şi a evoluţiei arhitecturii securităţii internaţionale în Europa în contextul extinderii NATO şi UE. Un interes mai mare al cercurilor academice române a fost manifestat la aplicarea analizelor menţionate privind neutralitatea permanentă a Republicii Moldova şi eficacitatea sa pentru supravieţuire ca stat suveran, precum şi soluţionarea conflictului transnistrean.

Din punct de vedere istoric, subiectul statelor neutre în România a fost abordat iniţial pentru a studia aspectele neutralităţii României, în perioada Primului Război Mondial din 1914-1916. Conceptul de neutralitate a fost analizat în contextul regulilor internaţionale de conduită a războiului. De exemplu, savantul D. Daşcovici, studiind neutralitatea ca mijloc de constrângere dintre state în timpul războiului, a atras atenţia asupra faptului că statele neutre şi conceptul de neutralitate au devenit parte componentă a dreptului internaţional şi a regulilor desfăşurării acţiunilor militare legitime [26]. Ulterior, cercetătorii A. Bolintineanu şi J. Herşcovici [11] au prezentat o analiză normativă a statutului neutralităţii permanente în calitate de concept juridic internaţional, efectuând, totodată, o corelaţie cu politica de neutralitate, pe care ei o tratează astfel: „politica de neutralitate este parte componentă a politicii internaţionale" [11, p. 301]. Ulterior, tematica neutralităţii nu a mai prezentat un interes pentru mediul academic al României.

În perioada contemporană, problematica neutralităţii a devenit obiectul studiilor de securitate ale cercetătorilor români. Astfel, savantul A. Oprescu a analizat perspectivele statelor neutre europene în interacţiunea cu NATO [255]. În acelaşi context, cercetătorul A. Androne a analizat atitudinea statelor neutre europene faţă de dezvoltarea procesului de apărare comună în Europa, din punct de vedere instituţional, afirmând că astăzi „elementul esenţial al statutului de neutralitate rămâne cel de nealiniere, adică neparticipare la alianţe militare" [3, p. 64]. Concluziile ambilor autori sunt de valoare pentru că abordează noile provocări de securitate pentru statele neutre europene, la fel şi efectul posibil al dezvoltării dimensiunii militare a UE şi NATO, în contextul securităţii internaţionale contemporane.

Cercetătorii L. Banu şi O. Ionescu au reevaluat legătura statelor neutre cu dreptul internaţional, trecând în revistă modelele de neutralitate din punctul de vedere al dreptului internaţional [6]. Autorii reafirmă că „neutralitatea este fondată pe suveranitatea statelor", având şi opţiuni politice [6, p. 287], considerând că „în perioada 1950-1990, în condiţiile existenţei a două blocuri militare, a fost promovată *instituţia nealinierii*, denumită şi *neutralitatea pozitivă*", care se referea mai mult la statele noi, apărute după cel de-al Doilea Război Mondial [6, p. 295]. Studiul lor nu se axează pe evaluarea evoluţiei structurale a securităţii internaţionale.

Din alt punct de vedere, profesorul I. Chifu abordând problematica statelor neutre europene [22] şi a conceptului de neutralitate a prezentat analiza aspectelor de neutralitate a Republicii Moldova prin prisma teoriilor normative [21]. Analiza respectivă prezintă interes pentru

Republica Moldova pentru că cercetătorul contestă valabilitatea neutralităţii ca statut efectiv al statelor neutre europene prin demonstrarea contradicţiilor teoretico-conceptuale, cu exemple istorice. Dumnealui susţine că „există o confuzie ce se face între politica de neutralitate şi legea neutralităţii. Politica de neutralitate cuprinde acţiuni voluntare în timp de pace ale unui stat declarat neutru. Politica de neutralitate este foarte flexibilă şi poate fi adaptată la circumstanţe" [22, p. 9]. În acelaşi timp, I. Chifu a analizat critic şi empiric evoluţia statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, prezentând concluziile şi recomandările respective. Însă savantul nu abordează comprehensiv legătura statelor europene neutre cu efectele structurale ale evoluţiei mediului securităţii internaţionale, precum şi interesul naţional al Republicii Moldova.

Comparând natura structurii sistemului securităţii internaţionale contemporane cu cele precontemporane, în lucrările academice din Rusia[2] a fost evidenţiată o percepţie diferită privind conceptul de neutralitate și statele neutre europene. Iniţial, subiectul neutralităţii în Rusia a fost abordat mai mult prin prisma dreptului internaţional, care a fost considerat de către savanţii ruşi un pilon al relaţiilor internaţionale pentru a fi respectat cu stricteţe. Profesorul B. E. Nolde poate fi considerat unul dintre primii savanţi, care a abordat ştiinţific fenomenul de neutralitate în Rusia. Evaluând ideile dezvoltate după Congresul de la Viena privind conceptul de neutralitate, B. E. Nolde a prezentat concluzii academice privind apariția în relaţiile internaţionale a categoriei juridice de „stat cu statut de neutralitate permanentă" [156, p. 5]. Astfel, B. Nolde a prezentat o cercetare din punct de vedere juridic a conceptului de neutralitate, accentuând că neutralitatea este strict legată de aspectul teritoriului statului şi, corespunzător, garantarea neutralităţii este egală cu asigurarea integrităţii teritoriale a statului [156].

De asemenea, problematica statelor neutre a fost analizată de savanţii ruși D. I. Kocenovski, V. A. Nezabitovski, F. F. Martens, A. M. Ladîjenski, V. P. Danevski, care au anticipat dezvoltarea instituţiei de neutralitate ca fiind o categorie juridică internaţională în știința Rusiei [166]. Însă, din punctul de vedere al ştiinţelor politice, tematica neutralităţii nu a fost abordată extensiv după Primul Război Mondial şi după revoluţiile ruse (1905 şi 1917) până la cel de-al Doilea Război Mondial, pentru că nu a prezentat un interes în Rusia.

După sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și declanșarea Războiului Rece, în contextul apariţiei mai multor state neutre în Europa, conceptul de neutralitate, din nou, a început să fie studiat intens de către astfel de cercetători ruşi, precum L. A. Modjorian, V. N. Durdenevski, B. M. Klimenko, O. N. Hlestov, B. V. Ganiuşkin, I. M. Prusakov, prin prisma dreptului internaţional și securităţii colective. De exemplu, L. A. Modjorian a abordat subiectul statelor neutre permanente în contextul dreptului internaţional [140], dezvoltând categoria de politică de neutralitate ca un factor important în lupta popoarelor pentru independenţă [141] și

politică de neutralitate ca un factor de extindere a zonei de pace [142]. Profesorul L. A. Modjorian a ajuns la concluzia că politica de neutralitate a devenit o categorie a relaţiilor internaţionale [142, p. 56].

Încă în anii ‘50 ai secolului trecut, în cercetările profesorului V. N. Durdenevski apare aspectul neutralităţii mai larg, ca un factor nou al sistemului de securitate colectivă, reieşind din structura sistemului internaţional, stabilit după cel de-al Doilea Război Mondial cu elemente de securitate colectivă, având pilonul principal ONU [116, p. 35]. La rândul său, B. M. Klimenko a analizat astfel de categorii noi ale dreptului internaţional precum „demilitarizarea şi neutralizarea” [126], pornind de la bazele stabilirii neutralităţii în Austria şi în Finlanda. Iar cercetătorul O. N. Hlestov considera că prevederile Acordului Internaţional de la Geneva privind neutralitatea Laosului, din 1962,[3] a fost un precedent pentru formarea bazei politico-juridice care ar determina funcţiile şi obligaţiunile statelor neutre în timp de pace, ce sunt clasificate drept *neutralism „* state, care au ales statutul neutru în timp de pace” [158, p. 96].

Mai apoi, s-a stabilit ca tendinţă, că problematica statelor neutre a fost cercetată mai profund în continuare de către astfel de savanţi ruși ca O. I. Tiunov, B. V. Ganiușkin, I. M. Prusakov, prin viziunea dreptului internaţional și a științelor politice, fără abordarea legăturii cu evoluţia structurii mediului securităţii internaţionale. Astfel, O. I. Tiunov a abordat conceptul de neutralitate sistemic în cadrul dreptului internaţional [161]. Contrar acestuia, B. V. Ganiușkin a prezentat un studiu privind evoluţia conceptului de neutralitate prin stabilirea politicii de neutralitate şi a statutului de neutralitate permanentă în condiţii de luptă pentru pace [111]; ulterior, a prezentat formarea altei categorii politice a neutralităţii sub formă de *nealiniere*, care a devenit o categorie nouă a relaţiilor internaţionale [112]. Tot B. V. Ganiușkin consideră că garantarea internaţională pentru un stat neutru poate fi numai în condiţiile în care statul este unul permanent neutru şi nu se abate în politica sa de la statutul juridic asumat.

La rândul său, I. M. Prusakov a reevaluat originea juridică a neutralităţii permanente pentru justificarea rolului acesteia în sistemul de securitate colectivă [148]. Tot în acest context, M. Maher a abordat validitatea conceptului de neutralitate instituţionalizat în state neutre în cadrul sistemului de securitate colectivă, considerând că „numărul de state neutre în confruntarea bipolară poate să crească, inclusiv în jurul URSS” [138, p. 10].

Istoriografia rusă din acea perioadă a demonstrat că experienţa traumatică ca urmare a celui de-al Doilea Război Mondial, a Războiului Rece şi a Războiului din Afganistan a dominat percepţia savanţilor Rusiei privind agravarea elementelor dilemei de securitate şi posibilităţii izbucnirii unor noi războaie la hotarele sale, în special, spre direcţia Vest. În acest context, se poate deduce că la un moment dat al Războiului Rece geostrategii ruşi au presupus şi au început

să aplice două metode pentru asigurarea securităţii naţionale: crearea statelor aliate în jurul frontierei sale prin susţinerea conducerilor prietenoase; şi diplomaţia coercitivă privind stabilirea/păstrarea statutului de neutralitate permanentă în statele în care nu s-a reuşit a fi aplicată prima metodă. Din acest motiv, în studiile ruse problema securizării anumitor *zone amortizatoare* la hotarele sale a devenit un laitmotiv al politicii externe în perioada 1991-2013.

În consecinţă, în perioada 1991-2013, majoritatea politicienilor şi experţilor ruşi examinau aspectele neutralităţii mai mult prin astfel de viziuni, iar orice schimbare a situaţiei în jurul statutului de neutralitate al statelor vecine ale Rusiei trezea suspiciuni la Moscova. În perioada contemporană cercetătorii științifici ruși V. A. Krujkov, I. A. Umerenko, P. Cerniakov, M. E. Kucinskaia, E. V. Korunova, A. B. Kondakov, E. Grigoriev, A. Kuranov, E. T. Usenko, A. Popov, G. Peşkov, P. V. Șcerbinin încep să analizeze anume problematica statelor neutre în cadrul dezvoltării sistemului internaţional și asigurării securităţii naţionale a Rusiei.

De exemplu, V. A. Krujkov a analizat evoluţia conceptului neutralităţii şi statelor neutre ca obiect al dreptului internaţional în arealul politic european [128], axându-se pe transformările și perspectivele neutralităţii permanente a Austriei [127]. De menţionat că V. A. Krujkov este unul dintre cercetătorii care a examinat extensiv problematica statelor neutre în urma transformării sistemului internaţional de după anul 2000. Anume V. A. Krujkov a atras atenţia asupra faptului că „definiţia neclară a conţinutului neutralităţii permanente în dreptul internaţional a permis manevrarea în interpretarea cerinţelor legale internaţionale faţă de acest concept” [127, p. 4]. Drept rezultat, V. A. Krujkov a demonstrat posibilitatea statelor neutre „de a manevra pe arena internaţională prin trecerea de la o neutralitate absolută (completă/permanentă) la o neutralitate diferenţiată (selectivă)” [127, p. 19], având în vedere clauza solidarităţii internaţionale „până când în Europa şi în lume nu va fi creat un sistem efectiv de securitate colectivă comprehensivă” și a recomandat ca Federaţia Rusă să susţină instituţia de neutralitate în Europa din punct de vedere sistemic [127, p. 27].

Cercetătorul A. V. Kondakov, dimpotrivă, reevaluând formarea statelor cu statut juridic de neutralitate permanentă, conclude că în sec. al XX-lea s-au creat premise pentru stabilirea definiţiei clare a conceptului de neutralitate permanentă în raport cu statul. Astfel, A.V. Kondakov consideră că neutralitatea permanentă este „un statut juridic internaţional al unui stat suveran, care, în virtutea voinţei unilaterale sau a tratatului internaţional, are obligaţia de a nu participa la orice război, cu excepţia cazurilor de autoapărare, dar în timp de pace – de a promova politici care să împiedice implicarea în război, adică să nu adere la alianţe militare, să evite dislocarea pe teritoriul său a bazelor militare străine, precum și să nu încheie acorduri care ar promova pregătirea economică și politică pentru război” [121, p. 7]. Dimpotrivă I. A.

Umerenko consideră că statutul de neutralitate a unui stat are diferite conţinuturi şi funcţii. Conform cercetătorului, „conceptul de neutralitate în esenţă are natură politico-juridică şi dialectică. Din punctul de vedere al dreptului internaţional, neutralitatea se subînţelege ca recunoașterea juridică de către alte state a unui statut legal al statului suveran, care are drepturi și obligaţiuni” [166, p. 26].

Studiul istoriografic realizat confirmă că în cercurile academice ruse există opinii mai liberale privind fenomenul neutralităţii în Europa. Astfel, cercetătorul G. Peşkov a abordat politica de securitate în Suedia într-un context comprehensiv al securităţii internaţionale cu concluzii balansate, fără a se axa numai pe dilema de securitate a Rusiei [147, p. 2-6]. De menţionat că aceste cercetări au prezentat interes major până la producerea atentatului din 11 septembrie 2001 în SUA şi a Crizei din Ucraina din 2014-2015, care au schimbat percepţia mondială a securităţii internaţionale contemporane, precum şi a neutralităţii.

În contextul schimbărilor mondiale ale mediului de securitate, P. V. Șcerbinin a reevaluat rolul statelor neutre în formarea sistemului de securitate europeană, încercând sa facă o legătură dintre categoria de state neutre europene și mediul securităţii internaţionale contemporane. Aşadar, P. V. Șcerbinin consideră că în timpul bipolarităţii din punctul de vedere al funcţionalităţii geopolitice „statele neutre creau o zonă de stabilitate, jucau un rol pozitiv în cadrul promovării păcii, dezarmării și descreșterii nivelului general de militarizare, dar astăzi funcţia statelor neutre este de a juca un rol de intermediar în soluţionarea conflictelor interstatale și promovarea stabilităţii internaţionale” [170, p. 9]. Cercetătorul M. E. Kucinskaia a analizat [133], de asemenea, evoluţia politicilor de securitate a statelor neutre, Finlanda şi Suedia, după aderarea la UE, prezentând efectele posibile pentru securitatea Federaţiei Ruse în cadrul *dimensiunii nordice*.[4] Iar E. V. Korunova a analizat problemele neutralităţii în politica externă a Suediei, considerând că „instituţia de neutralitate este una dintre formele răspândite ale strategiei de politică externă a statelor […] și, totodată, o formă de soluţionare a conflictelor” [125, p. 2].

Abordarea subiectului neutralităţii europene de către cercetătorii ruşi devine mai intensivă în această perioadă din cauza încercărilor sporite atât din partea UE, cât şi din partea NATO de a promova conceptele şi politicile lor de securitate şi de apărare colectivă cu partenerii europeni, inclusiv statele neutre, care sunt însuşi privite de Federaţia Rusă mai mult prin prisma dilemei de securitate, decât prin aspectul ideologic de securitate colectivă.

Chiar și analiza succintă a denumirilor articolelor privind neutralitatea confirmă automat concluziile pronunţate mai sus, ca, de exemplu: „Americanii atrag suedezii în NATO”; „Stockholmul își ia rămas bun de la tradiţie și deschide pentru sine și pentru alte state neutre ușile în NATO” [114]; „Un nou Anschluss al Austriei? Se agită activ pentru integrarea ţării în

structurile militare ale NATO și UE” [146], „Cancelarul austriac a obosit de neutralitate” [132]; „Subminarea neutralităţii, ce poate provoca o discuţie cu privire la statutul Austriei” [165]. Astfel, mediul rusesc devine îngrijorat de tendinţa alarmantă de transformare a statelor neutre europene, care au fost privite ca state amortizatoare, în state aliate ale NATO, ceea ce, eventual, va schimba balanţa de securitate în regiunea apropiată nemijlocit de Federaţia Rusă.

În lumina crizei din Ucraina din 2014-2015, perioada care urmează să fie cercetată, viziunile convenţionale privind conţinutul şi funcţia statelor neutre au eşuat și rămân a fi reevaluate. Însă este important să prezentăm opinia aparţinând lui A. Popov, care atenţiona cu privire la aspectul statutului de nealiniere al Ucrainei în legătură cu lipsa de garanţii reale pentru securitatea naţională comparativ cu statele neutre europene [145].

Analiza cercetărilor ştiinţifice a problemei în cauză din Republica Moldova demonstrează că conceptul de neutralitate a fost examinat periodic, existând un număr modest de studii academice privind statele neutre în cadrul securităţii internaţionale și în arealul european. Definirea şi descrierea conceptului de neutralitate şi a formelor de neutralitate cunoscute în cadrul relaţiilor internaţionale se regăsesc în dicţionarul conceptelor și noţiunilor de bază ale diplomaţiei, elaborat de savanții V. Beniuc și Gh. Rusnac. În această ediție, autorii consideră că politica de neutralitate a Republicii Moldova poate avea următoarele caracteristici: „neutralitatea politică, diplomatică, militară, economică și în cadrul organizaţiilor internaţionale” [7, p. 95-98].

De menţionat cercetările lui N. Osmochescu, care atrage o deosebită atenţie asupra problematicii neutralităţii permanente stabilind raportul între instituţia de drept constituţional şi de drept internaţional public, o problemă mai rar întâlnită în practica internaţională [71]. Tot N. Osmochescu a făcut legătura aspectelor juridice ale statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova cu relaţiile internaţionale [72]. Un alt cercetător, care s-a preocupat de domeniul neutralităţii, este V. Gămurari, care a reevaluat aspectele conceptului de neutralitate permanentă în cadrul dreptului internaţional contemporan [39] și a afirmat că instituţia neutralităţii este baza suveranităţii statului [38]. Profesorul V. Gămurari a accentuat că tratarea neutralităţii permanente ca un concept al dreptului internaţional în relaţiile internaţionale contemporane a devenit insuficientă pentru că nu invocă specificul securităţii internaționale.

Cercetătorul-jurist O. Dorul extinde problematica neutralităţii prin legătura cu securitatea internaţională. Astfel, O. Dorul a analizat conceptul de neutralitate permanentă din punct de vedere juridic [33] şi din punct de vedere al dezvoltării sistemului securităţii internaţionale [30]. Ca urmare, O. Dorul a evaluat comparativ viziunile statelor neutre europene vizavi de politica de securitate în cadrul integrării în UE, ceea ce este legat deja de aspectele practice ale securităţii cooperative a UE [31]. Cercetătorul O. Dorul, efectuând un studiu minuţios în domeniul

dreptului internaţional dedicat caracterului neutralităţii, ajunge la concluzia că conceptul de neutralitate a devenit parte componentă a sistemului de securitate colectivă [32].

Subiectul statelor neutre a fost analizat din punct de vedere politologic de cercetătorii V. Saca și S. Cebotari care au investigat compatibilitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova cu o politică eventuală de aderare la NATO, considerând că există un spectru mai larg în aspectele politice ale unui stat neutru și un caracter absolut al statutului juridic de neutralitate permanentă, pe care Republica Moldova şi l-a asumat [16]. În publicațiile sale, A. Lavric a reevaluat problematica neutralităţii Republicii Moldova ca element al asigurării securităţii naţionale, constatând că Republica Moldova nu a obţinut garanţii de securitate pentru statutul de neutralitate permanentă [55]. Unele aspecte teoretico-conceptuale ale neutralității au fost analizate în articolul lui A. Ilașciuc fără a se axa pe statele neutre europene [47].

Astfel, cercetările din Republica Moldova demonstrează că aspectele de neutralitate nu au fost studiate minuţios de către mediul academic. Conceptul de neutralitate a atras mai mult atenţia experţilor din domeniul dreptului internaţional; însă experienţa statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale nu a fost scoasă în evidenţă de cercetătorii moldoveni. Aceasta rămâne să fie examinată pe viitor de către specialiștii relaţiilor internaţionale.

Istoriografia pe segmentul mai multor medii academice și perioade istorice a demonstrat că statele neutre europene, ca o categorie a științelor politice, au fost dezvoltate mai mult în perioada Războiului Rece, în care conceptul de neutralitate a fost, practic, testat în cadrul bipolarităţii (Anexa 15). În acea perioadă s-a evidenţiat faptul că un stat neutru operează în cadrul sistemului internaţional cu două categorii diferite, dar complementare: statutul de neutralitate permanentă cu principiul obligativităţii juridice absolute în timp de război și politica de neutralitate, cu principiul selectiv, care reflecta strategia statului privind păstrarea neutralităţii credibile în faţa potenţialului conflict internaţional. Este de menţionat că definiţiile statelor neutre studiate au reflectat natură statutului juridic de neutralitate, dar nu realitatea politică.

Totodată, în a doua jumătate a sec. al XX-lea s-au creat premise pentru criza conceptului de neutralitate din punct de vedere juridic și focusarea atenţiei asupra categoriei de stat neutru care a manifestat funcţii politice noi în cadrul securităţii internaţionale contemporane, cum ar fi diminuarea tensiunilor geopolitice, intermedierea între părţile conflictuale interstatale, intermedierea (în calitate de lider al coaliţiei) în soluţionarea crizelor interne ale unui stat, precum și a criteriilor de comparare, cum ar fi cele politice, economice și militare (Anexa 15). În scopul determinării esenţei problematicii statelor neutre ca o categorie politică a relaţiilor internaţionale contemporane este important să fie analizată evoluţia conceptului de neutralitate și instituţionalizarea în stat neutru anume în cadrul sistemului internaţional de securitate.

1.2. Apariţia problematicii statelor neutre în cadrul dezvoltării conceptului de neutralitate

Statele neutre, ca concept politico-juridic, au apărut în sec. al XIX-lea şi au evoluat proeminent în Europa anume în perioada confruntării bipolare din secolul trecut. Pe parcursul acestei perioade de distanţare dintre cele două blocuri adverse, mai multe state europene, cum ar fi Austria, Finlanda, Republica Irlanda, Liechtenstein, Malta, Suedia au reuşit să-şi menţină statutul de neutralitate sau să devină state cu o politică neutră, fiind numite state neutre. Conform experienţei istorice, aceste state au promovat diferite politici de neutralitate (Anexa 17).

De fapt, majoritatea statelor neutre europene deja acţionează pe arena internaţională mai mult timp ca actori *nealiniaţi* din punct de vedere *militar*. Astfel de politici oferă statelor neutre avantajul de a fi membri ai diferitelor organizaţii internaţionale şi de a beneficia de promisiuni oficiale de a fi consultate în probleme importante de securitate, fără a împărţi povara securităţii colective. Din acest motiv, pentru a înţelege particularităţile problematicii contemporane ale statelor neutre europene, este necesar de a analiza baza teoretico-conceptuală a statelor neutre şi a conceptului de neutralitate prin abordarea istorică, politico-juridică şi cea a teoriei relaţiilor internaţionale cu paradigmele principale. Ultimele mai exact determină structura sistemului internaţional, cu efecte geopolitice asupra statelor neutre.

Efectuând o analiză amplă, a fost evidenţiat faptul că în cadrul studiilor politice şi de securitate nu există o definiţie politico-juridică universală sau stabilită clar a statelor neutre în timp de pace, comparativ cu conceptul de neutralitate, care este definit clar de dreptul internaţional. Cea mai răspândită noţiune de stat neutru, în cercul academic, îl tratează ca un stat care îşi asumă un statut de neutralitate în timp de război/conflict militar sau al unor altor confruntări, cum ar fi cele politico-economice. De exemplu, reieşind din prevederile Convenţiilor V şi XIII de la Haga, adoptate în 1907, în care sunt stipulate mai multe prevederi politico-juridice privind drepturile şi obligaţiunile puterilor neutre, în timp de război terestru şi maritim, reiese că „o ţară neutră, într-un anumit război, este un stat suveran, care se declară oficial a fi neutru faţă de beligeranţi" (Anexa 10, 12). La rândul său, dicţionarul savanţilor V. Beniuc şi Gh. Rusnac [7], dicţionarele american „Merriam-Webster" [248], englez – „Oxford" [257], român – „Dex" [29] şi rus – „Lumea Dicţionarelor" [137] se referă mai mult la noţiunea de neutralitate ca principiu moral, concept şi stare politico-juridică.

Analizând conţinutul statelor neutre europene, se stabileşte că instituţia de neutralitate a constituit preocuparea dreptului internaţional prin faptul că Congresul de la Viena (1815) a instituţionalizat juridic conceptul de neutralitate în state naţionale prin tratat internaţional cu garanţii. După cum am menţionat, în relaţiile internaţionale conceptul de neutralitate a fost

instituţionalizat mai clar, din punct de vedere juridic, în Convenţiile de la Haga din 1907, care reglementa modul desfăşurării acţiunilor de luptă în timpul războaielor. Astfel, convenţiile V(1) și XIII (2) stipulează drepturile și obligaţiile unei puteri neutre: „O putere neutră permanentă este un stat suveran, care este legat printr-un tratat internaţional să fie neutru faţă de beligeranţii tuturor războaielor viitoare" (Anexa 12). Corespunzător, bazele politico-juridice ale statelor neutre europene contemporane au fost stabilite în cadrul evoluţiei conceptului neutralităţii.

În urma unor analize academice se descoperă că noţiunea de neutralitate, în calitate de principiu de neparticipare la război, apare în sec. al XV-lea. Astfel, în opinia formulată de L. Banu şi O. Ionescu, un astfel de termen se „întâlneşte într-un document oficial din 1408 în cadrul unui decret (1378) al unui rege francez, care arată că şi el îşi păstrează neutralitatea în lupta dintre papa de la Roma şi papa de la Avignon. În această perioadă încep să fie încheiate unele tratate de neutralitate, evident – în sens militar (1478, Liege)" [6, p. 288]. În acel timp, în relaţiile internaţionale apare un element conceptual, precum că părţile beligerante nu mai forţau statele terţe să se situeze alături de una dintre părţi şi, totodată, nu se considera ilicită poziţia unui stat de a se menţine imparţial sau de a se abţine de la participarea într-un conflict armat [6].

Ca urmare istorică, după cum susţine savantul englez M. Wight, dezvoltarea legii internaţionale în Europa sec. XVI-XVIII, stabilirea noţiunii de război just – *casus belli* şi a sistemului de state europene cu modurile lor de interacţiune în sec. XVIII-XIX, mai ales a conceptului *echilibrul puterilor*, au dat naştere conceptului legal de neutralitate statală [287, p.1]. Cercetătorul S. Widmen considera că „recunoaşterea legală a neutralităţii a stimulat interesul faţă de pacea mondială, acceptată ca o lege universală, care a făcut ulterior posibilă diferenţierea dintre legea şi politica de neutralitate" [285, p. 17]. Corespunzător, în calitate de categorie politico-juridică din domeniul relaţiilor internaţionale, tratarea neutralităţii poate fi mai exactă prin corelarea sa cu formele istorice de interacţiune în cadrul sistemului de state europene.

Din punct de vedere istoric, dezvoltarea europeană a demonstrat că statele, care aveau un statut juridic de neutralitate sau urmau o politică de neutralitate, au supravieţuit în trecut datorită forţei statelor puternice preocupate de *echilibrul securităţii* în regiune. După cum argumentează Ph. Windsor, „în perioada în care neutralitatea a început să fie mai mult o normă morală, alianţele şi coaliţiile au constituit înţelegeri de scurtă durată îndreptate spre obiective specifice" [286, p. 3]. Astfel, neutralitatea a prezentat o atitudine de sens comun/normă morală faţă de state neimplicate în război.

Însă, în acea perioadă, susţine Ph. Windsor, „statele neutre europene din sec. al XIX-lea, erau respectate dacă Marile Puteri se angajau să intervină pentru menţinerea echilibrului puterii cu scopul de a-şi proteja interesele proprii" [286, p. 4]. De exemplu, vizavi de păstrarea

echilibrului de securitate europeană, Regatul Unit a fost unul dintre arbitrii neutralităţii. Astfel, neutralitatea Belgiei (1831), Luxemburgului şi Elveţiei (1815) reprezintă cazuri elocvente ale înţelegerilor dintre Marile Puteri privind garanţiile, deoarece legalitatea internaţională a neutralităţii era încă în proces de evoluţie. De altfel, cazurile anexării Regatului Savoia şi dispariţiei Poloniei, pentru aproape două sute de ani, au demonstrat vulnerabilitatea unui statut de neutralitate neinstituţionalizat internaţional şi fără garanţii din partea Marilor Puteri.

Din punct de vedere al dreptului internaţional, definiţia neutralităţii a fost stabilită prin Declaraţia de la Paris din 1856 privind Legea Maritimă, ca un rezultat al Războiului din Crimeea şi a progresat legal la cea de-a Doua Conferinţă de la Haga din 1907 [287]. În plus, Convenţiile V şi XIII de la Haga au stipulat statutul neutralităţii pentru statele aflate în războaiele terestre şi maritime. Corespunzător, conceptul de neutralitate a fost prevăzut juridic de a fi implementat numai în caz de conflict armat, fapt acceptat iniţial în relaţiile internaţionale. Necesitatea unei astfel de legalizări a derivat din faptul că sistemul de securitate europeană, de la sfârşitul sec. al XIX-lea, a fost afectat de dezvoltarea rapidă a unui nou stat puternic – Germania unificată de O. V. Bismarck. În acea perioadă istorică structura sistemului internaţional nu prevedea o astfel de categorie ca stat neutru în timp de pace, deoarece conceptul de război a fost unul legal și ca o opţiune a politicii externe în sens comun.

Bazându-se pe acest factor, statele europene au convenit să limiteze maximal posibilitatea izbucnirii războaielor şi, totodată, să fie aplicate anumite reguli legale în cazul declanșării conflictelor militare. După cum susţine Ph. Windsor, noile acorduri europene specificau că „[…] alianţele nu mai reprezentau activităţi de subordonare în cadrul unui sistem mai mare, dar constituiau sistemul însuşi […]” [286, p. 4]. La acel moment, conceptul de neutralitate nu se mai încadra în structura sistemului internaţional transformat. Mai mult ca atât, statele, care şi-au declarat neutralitatea la acea etapă, apăreau ca o excepţie ce impunea clarificarea legală a statutului, drepturilor şi responsabilităţilor.

La începutul sec. al XX-lea, structura sistemului internaţional în Europa a creat consecutiv premise pentru exploatarea vulnerabilităţilor conceptului de neutralitate din motivul că alianţele au devenit polarizate cu scopul de a se contesta una pe alta deja la nivel global. De exemplu, datorită preocupării statelor puternice de menţinerea *status quo* în contextul ordinii internaţionale şi garanţiilor pentru unele state neutre europene, agresiunea asupra unor state neutre a fost cauza izbucnirii războaielor mondiale din 1914 (Belgia) şi 1939 (Polonia). Cu toate acestea, intervenţiile Regatului Unit şi Franţei în războaie nu au restabilit statutul de neutralitate garantat.

Continuând firul raţionamentelor, instituţia de neutralitate, folosită de statele neutre, s-a manifestat prin caracterul complex și multidimensional politico-juridic, care are la temelie

conceptele de neutralitate dezvoltate istoric și descrise mai sus. După cum susţin savanţii G. Evans și J. Newnham, potrivit aspectelor politice și ale dreptului internaţional, conceptul de neutralitate poate fi clasificat în *neutralism, neutralitate* şi *neutralizare* [200, p . 365].

Prin *neutralism,* care este tratat și ca *nealiniere*, este reprezentată o *stare de politică* de abţinere de la participarea la un conflict specific şi care presupune tratarea egală și imparţială a tuturor părţilor. Însă chiar şi statele care promovează neutralismul pot interveni în alte conflicte armate, care sunt considerate vitale pentru securitatea lor regională. Mai mult ca atât, neutralismul nu exclude participarea statelor în instituţiile sau aranjamentele regionale politico-economice. Neutralismul este considerat o trăsătură a statelor slabe în situaţiile de bipolaritate, aflându-se între două antisisteme internaţionale şi cu o situaţie internă instabilă [60].

Neutralitatea propriu-zisă în sens restrâns este prezentată ca un *statut juridic* stabilit de legi și tratate, care restricţionează legal statul de la implicarea în război şi obligă părţile beligerante să respecte integritatea statului neutru [59]. Neutralitatea poate fi proclamată unilateral printr-o declaraţie oficială a conducerii statului, fiind recunoscută de mediul internaţional (SUA, 1793), multilateral – prin recunoașterea și respectarea acestui statut juridic de către un grup de state la nivel regional (Elveţia la Congresul de la Viena, 1815, reafirmat de Tratatul de la Versailles – 1919 și de Liga Naţiunilor – 1933; Belgia – la Conferinţa de la Londra, 1830, și Tratatul de la Londra, 1839) şi internaţional, fiind adoptat în formă de lege/act internaţional, ce prevede să fie îndeplinit (Regulile de la Haga, 1907) [200, p. 366]. Conceptul de neutralitate prevede și alte subconcepte, cum ar fi *teritoriile neutre* și *zonele neutre*. Primul se referă la teritoriile disputate sau nepopulate, statutul cărora rămâne să fie reglementat pe viitor. Al doilea se referă la zonele de securitate în timpul conflictelor armate, din care nu se evacuează oamenii, de exemplu, zonele de neutralitate din timpul conflictului din Bosnia şi Herţegovina și Irak, declarate de ONU pentru scopuri umanitare. În sistemul internaţional contemporan, numai Consiliul de Securitate al ONU poate să se pronunţe asupra statutului de neutralitate în caz că se aprobă acţiunile împotriva unui agresor. În Europa, acesta este reflectat și în documentele principale ale OSCE: Actul Final de la Helsinki din 1975 și deciziile adunărilor şefilor de state.

Neutralizarea este cea mai puternică *formă politico-juridică,* care exclude totalmente participarea statului în organizaţii internaţionale sau interguvernamentale, mai ales, în alianţele militare. Neutralizarea poate fi recunoscută de înţelegerile internaţionale (cazul Elveţiei) sau impusă (cazul Austriei), care la fel necesită acorduri externe [200, p. 367]. Neutralizarea a reprezentat o metodă atractivă de efectuare a managementului conflictelor pe timpul sistemului *echilibrul puterilor* în Europa în sec. al XIX-lea. În sec. al XX-lea, statele au preferat asumarea formelor de neutralitate mai flexibile decât neutralizarea cum ar fi nealinierea sau neutralismul.

În fine, cele trei dimensiuni ale conceptului de neutralitate permit distingerea statutului sau politicii neutre, care la nivel internaţional acţiona în raza definită.

Formele de neutralitate a unui stat au fost condiţionate de circumstanţele istorice. Evenimentele legate de războaiele de proporţii din Europa au permis evidenţierea factorilor, care susţin neutralitatea statelor naţionale. În opinia lui S. Widmen „marile puteri respectă integritatea statelor neutre din trei motive: nu este în interesul lor de a ataca, costul invaziei şi pacificării este mai mare decât beneficiile şi abuzarea neutralităţii vine în contradicţie cu principiile legii internaţionale" [238, p. 310]. Evident că Suedia şi Elveţia au evitat să se implice în cel de-al Doilea Război Mondial din cauza unuia sau mai mulţi din aceşti factori. Din contra, încălcarea dublă a statutului de neutralitate a Belgiei, în secolul trecut, şi împărţirile Poloniei, în sec. al XVIII-lea şi al XX-lea, au dovedit rolul major al factorului sferei de interese a marilor puteri.

Astfel, sec. al XX-lea a reconfirmat că statutul de neutralitate al unui stat este eficient doar dacă marile puteri îl recunosc mutual şi aleg să nu destrame status quo şi echilibrul de securitate. După cum susţin cercetătorii politici din sec. al XX-lea, precum S. Widmen, „[…] neutralitatea a fost concepută original în contextul sistemului de stat european" [285, p. 17]. Conceptul de neutralitate, cunoscut astăzi, îşi are originea în confruntarea permanentă pentru menţinerea *echilibrului de putere* în Europa multipolară. De exemplu, Suedia şi Elveţia îşi păstrau, în mod tradiţional, neutralitatea pe o lungă perioadă de timp, fiind oficial recunoscută din 1815. Neutralitatea lor a fost respectată pretutindeni datorită caracterului conflictelor din trecut şi similarităţii puterii militare şi economice a acestor state în sec. al XIX-lea. Din punct de vedere politico-militar, neutralitatea statelor europene a fost onorată doar în situaţiile în care locaţia statului respectiv nu se afla la intersecţia sferelor de interese ale Marilor Puteri.

Aşadar, definitorii statelor neutre europene (variabile) atât externi, cât şi interni, sunt esenţiali să fie analizaţi pentru a înţelege multidimensional formele de neutralitate şi particularităţile statelor neutre. De exemplu, analiza problematicii neutralităţii în Republica Irlanda a fost efectuată de către S. Widmen, care consideră că „neutralitatea Irlandei se bazează pe relaţia sa specifică istorică cu Marea Britanie", fiind principalul factor extern [285, p. 19]. În acest context, Irlanda de Nord este variabila predominantă, care determină relaţia specifică dintre Regatul Unit şi Republica Irlanda, care a devenit un stat independent în 1921. Aceasta reiese mai mult și din faptul că Republica Irlanda, fiind în sfera ideologică europeană, nu are contradicţii cu alte state europene, cu excepţia Regatului Unit. De asemenea, un alt factor care nu se află la punctul de tangenţă sunt două sisteme internaţionale rivale. Din motivul evitării unui potenţial conflict pe marginea regiunii Irlanda de Nord, Republica Irlanda a preferat o politică externă de neutralitate. Spre deosebire de neutralitatea Irlandei, neutralitatea elveţiană rezultă parţial din

factorii interni. Ca un stat multicultural, Elveţia şi-a declarat şi a menţinut neutralitatea permanentă pentru echilibrul stabilităţii interne, fiind mult timp considerată drept un stat tradiţional neutru [199].

În acelaşi timp, autorul conchide că preponderent factorul extern în formă de sistem internaţional bipolar din timpul Războiului Rece ca o variabilă independentă ajută la explicarea esenţei neutralităţii Austriei, Finlandei şi Suediei, ceea ce constituie obiectul cercetării în cauză. Anume confruntarea dintre cele două tabere rivale pe perimetrul european a contribuit la neutralitatea adoptată și menţinută de către aceste state în sec. al XX-lea.

Studiind statele neutre europene prin prisma analizelor politice și de securitate, s-au scos în relevanţă similitudini și diferenţe în formele și cauzele de neutralitate ale acestor state. În opinia cercetătorului A. Kronin, neutralitatea Austriei, cu statut politico-juridic, a fost un act de înţelegere dintre cele două tabere de adversari în cadrul Războiului Rece în 1955, condiţionat de adoptarea Legii Constituţionale de Neutralitate când ultimele trupe de ocupaţie au părăsit teritoriul Austriei [189]. În acest context, V. Krujkov afirmă că autorităţile sovietice aveau, iniţial, intenţii să domine Austria pentru a menţine un *stat-amortizator* în posibile confruntări pe viitor [127, p. 13]. La rândul său, ex-președintele Finlandei, M. Koivisto, conchidea că „[…] neutralitatea Finlandei îşi are originile în confruntările istorice dintre Finlanda şi Rusia, precum şi în consecinţele celui de-al Doilea Război Mondial” [236, p. 30].

În același timp, cercetătorul E. Einhorn a descoperit că URSS în scopul de a avea o *zonă tampon* la Nordul său, a impus neutralitatea Finlandei în schimbul independenţei sale. Ca urmare, Finlanda şi Suedia (tradiţional neutră) au devenit *o zonă largă de neutralitate* [194]. În același timp, analiza conţinutului neutralităţii Suediei a demonstrat că, în pofida existenţei factorului politicii neutre tradiţionale din 1815, există dovezi precum că Suedia şi-a dat acordul tacit de aliniere la NATO, în caz de confruntare gravă în timpul Războiului Rece [205, p. 8].

Astfel, alegerea sau menţinerea statutului sau politicii de neutralitate de către statele europene, Austria, Finlanda și Suedia, în perioada anilor 1945-1991, se bazau în mare parte pe doi factori/variabile independente: Războiul Rece dintre Blocul Sovietic şi cel Occidental cu ameninţarea pericolului comunist (ameninţarea factorului extern pentru factorul intern), precum şi izbucnirea unui potenţial focar de rivalitate în Europa. Totodată, având o formă și un conţinut de neutralitate diferit, Elveţia, Irlanda, Vaticanul, Malta au avut mai puţină implicare în lupta bipolară, fiind protejate de natura structurii sistemului internaţional, în care au fost plasate.

În rezultatul confruntărilor internaţionale istorice, în opinia politicianului şi analistului H. Kissinger, au fost elaborate diferite concepte strategice ale interacţiunilor interstatale în cadrul relaţiilor internaţionale de la Raison d’etat, Realpolitik, Echilibrul Puterii până la conceptul

universal kantian-wilsonian de securitate cooperativă [235]. Astfel, statele europene, prin declararea neutralităţii, s-au exclus sau au fost excluse din confruntările internaţionale, care au fost dominate de unul dintre conceptele strategice ale perioadei respective.

Conform cercetătorului R. Vukadinovic, „cuvântul *neutralitate* provine de la adjectivul latin *neuter* şi înseamnă niciuna din cele două" [277, p. 29]. Reiese că statele care şi-au declarat intenţia de neutralitate au fost siguri că viitoarele războaie vor avea elemente de respectare a legii. În acelaşi timp, după cum a menţionat I. Chifu, există o distincţie între statut şi politica de neutralitate deoarece „statutul neutru al unui stat, declarat oficial şi stipulat prin tratat internaţional, limitează manevra politică a guvernului, pentru că este subiectul dreptului internaţional" [22, p. 9]. Totodată, ONU nu prevede conceptual dreptul la război interstatal, fapt ce intră în contradicţie cu prevederile statutului de neutralitate, prevăzut de dreptul internaţional ca o categorie juridică anume în război. Dimpotrivă, politica de neutralitate este flexibilă şi ea poate fi interpretată astăzi vizând şi prevederile ONU.

În urma studiului istoriografic, s-a evidenţiat că statele cu statut sau politică neutră sunt dependente de categoria securitatea internaţională, care a evoluat ca concept în Europa. După cum susţine M. Wight, datorită evoluţiei conceptului echilibrului puterii, conceptul de neutralitate a suportat, de asemenea, nişte evoluţii istorice [287]. Respectiv, formele şi conţinutul neutralităţii s-au bazat pe o serie de factori importanţi cum ar fi cei externi, interni şi tradiţionali, alături de schimbarea naturii mediului de securitate internaţional, care se tratează în teza de disertaţie ca structură a sistemului internaţional.

În legătură cu evoluţia conceptuală a noţiunii de securitate internaţională, formele specifice şi conţinutul de neutralitate s-au schimbat istoric şi sunt cunoscute în mediul academic ca neutralitatea supraputerii, neutralitatea activă (sau nealinierea militară), neutralitatea *ad hoc* şi neutralitatea permanentă, neutralitatea impusă, neutralitatea integral permanentă, neutralitatea eventuală, neutralitatea imparţială, neutralitatea diferenţială, neutralitatea locală, neutralitatea temporară, neutralitatea maritimă, terestră şi aeriană. Astăzi, creşterea provocărilor globale, cum ar fi dilemele strategice şi de securitate, confruntările ideologice, dilemele economice, eforturile colectiv-cooperative de securitate şi noile ameninţări netradiţionale cu probabilitate înaltă pot contribui la modificarea conţinutului de neutralitate în Europa [222].

Conform concluziilor cercetării reiese că statele neutre şi conceptul de neutralitate sunt în dependenţă directă de evoluţia naturii structurii sistemului internaţional şi a mediului de securitate internaţională. De exemplu, structura sistemului internaţional după cel de-al Doilea Război Mondial s-a transformat într-o o altă competiţie globală cu alianţe mai mari, în care

statele europene neutre şi nealiniate au devenit actori politici marginali. Însă statele europene neutre nu au fost afectate din diferite motive.

În primul rând, statele tradiţional neutre, cum ar fi Suedia şi Elveţia, au reprezentat un factor istoric neutru, care diminua tensiunile bipolare. Mai mult, invulnerabilitatea geografică şi capacitatea militară relativ puternică au permis consolidarea puternică a statutului neutru. În al doilea rând, alte state, ca Austria şi Finlanda, au reflectat înţelegerea nescrisă a alianţelor privind incapacitatea de câştig într-o situaţie de impas. Cu alte cuvinte, costul invaziei era mai mare decât avantajele stării actuale de lucruri. În al treilea rând, marile puteri nu au considerat schimbarea statutului de neutralitate al unor astfel de state ca Andora, Islanda sau Liechtenstein ca o ameninţare la status quo-ul securităţii internaţionale.

Astfel, marile puteri, la general, şi-au demonstrat respectul pentru legea internaţională în cadrul bipolarităţii cu anumite clauze morale. Ca exemplu pot servi descoperirile profesorului Ph. Windsor, care afirmă că SUA considerau neutralitatea ca un aspect imoral în cadrul relaţiilor internaţionale, dar o respectau din cauza prevederilor dreptului internaţional. Fosta Uniune Sovietică demonstra o atitudine pozitivă faţă de neutralitate, însă considera imorală nealinierea militară (cazul Iugoslaviei). Cercetătorul britanic a identificat faptul că neutralitatea însăşi era strict justificată de URSS, dar nu şi respectată permanent de conducerea sovietică, fapt demonstrat de cazurile de violare a apelor teritoriale ale Suediei [286, p. 6].

Pe de altă parte, în perioada confruntărilor din timpul Războiului Rece, Belgia a decis să nu-şi mai păstreze statutul de neutralitate în urma şocului suferit în cel de-al Doilea Război Mondial, când neutralitatea sa a fost încălcată, în ciuda garanţiilor din partea Regatului Unit. Tot în acest context, Norvegia şi Danemarca nu au dorit să experimenteze cu politica sau statutul de neutralitate și, la fel ca Belgia, au devenit membre ale NATO. Iar fostele membre ale Pactului de la Varșovia nu au dorit să devină state neutre sau nealiniate militar în anii ‘90 și, invers, au devenit membre ale alianţei militare NATO. Astfel, reiese că consecinţele dezvoltării structurii sistemului internaţional bipolar au influenţat consecvent evoluţia formelor şi conţinutului conceptului de neutralitate, precum şi a politicii de neutralitate ale statelor europene actuale. Totodată, faptul că Ucraina avea statut nealiniat din 2010 și garanţii de securitate din partea Federaţiei Ruse, Regatului Unit și SUA, conform Memorandumului de la Budapesta din 1994, nimeni nu a putut să securizeze integritatea ţării și să evite anexarea Crimeei de către Federaţia Rusă,[5] dezvoltându-se conflictul în estul Ucrainei cu suportul Rusiei.

Având la bază concluziile evoluţiei conceptului de neutralitate în studiile de securitate, devine importantă reflectarea documentelor și mecanismelor care reglementează fundamentele politico-juridice ale statelor neutre studiate, precum și interacţiunea lor la nivel global, regional

și naţional, de asemenea, a criteriilor de performanţă în mediul de securitate internaţională. În acest context, la nivel global putem reafirma că Organizaţia Naţiunilor Unite, fondată ca organizaţie de securitate colectivă în 1945, prin prevederea Capitolului I (art. 1, 2) al Cartei ONU, abrogă posibilităţile războaielor interstatale în perioada contemporană. Corespunzător, ONU nu reglementează statutul sau politica de neutralitate a statelor. Totodată, unii experţi ai dreptului internaţional apelează la Rezoluţia ONU nr. A/RES/56/83, care stipulează responsabilitatea statelor pentru actele ilegale la nivel internaţional, considerând că abuzul statutului de neutralitate este abuzul legii internaţionale [166, p. 16].

În rezoluţiile ONU principiul neutralităţii se aplică numai în cazurile de criză, de exemplu, operaţiunile umanitare sau de menţinere a păcii (Anexa 10). Iar rezoluţia declarativă nr. A/RES/50/80/A privind neutralitatea permanentă a Turkmenistanului este un precedent internaţional nou, care recunoaște statutul de neutralitate permanentă a Turkmenistanului, fără stipularea unor garanţii internaţionale. Totodată, reiese că ONU, promovând această rezoluţie, avea dubii faţă de existenţa securităţii colective internaţionale de facto, ceea ce, de fapt, are loc în sistemul internaţional. Din punct de vedere al securităţii, articolul 51 din Carta ONU permite statelor neutre dreptul la autoapărare, până ce Consiliul de Securitate va întreprinde măsuri pentru restabilirea securităţii. Acest articol permite statelor neutre dreptul la posesia forţelor armate și a sectorului de securitate naţională pentru autoapărare.

Continuând firul raţionamentelor, la nivel global, Comitetul Internaţional al Crucii Roșii este considerat a fi o structură internaţională neutră, care menţine politica de neutralitate și imparţialitate, privind orice situaţie de conflict, tratamentul și protecţia prizonierilor în conflictele militare. În cazul conflictelor armate, CICR abordează neutralitatea bazându-se pe prevederile Convenţiilor de la Geneva din 1949 vizavi de protecţia civililor, răniţilor și tratamentul prizonierilor în război (Anexa 10). Tot la nivel global, multe state continuă să perceapă Regulile de la Haga din 1907 ca unele viabile pentru eventualele conflicte armate. Evident că anume Convenţiile V și XIII de la Haga (Anexa 10), din punctul de vedere al dreptului internaţional, continuă să servească drept bază de reper pentru statele neutre în sistemul internaţional (Anexa 12). În ciuda faptului că Convenţiile V și XIII de la Haga parţial intră în contradicţie cu Carta ONU, de facto mai mulţi actori internaţionali le consideră ca temei pentru eventualele conflicte armate ce ţin de neutralitate.

La nivel regional, Organizaţia pentru Securitate și Cooperare în Europa, fiind un produs al sfârșitului Războiului Rece, prevede dreptul la neutralitate prin prisma politico-juridică și de securitate. Așadar, Actul Final al OSCE din 1975, capitolul I, stipulează că statele au dreptul să fie neutre [73]. Mai multe decizii ale Adunărilor șefilor de state OSCE (Anexa 10) reafirmă că

statele au dreptul să fie neutre, precum și să aleagă aranjamente, alianţe sau tratate de securitate. Totodată, multe rezoluţii OSCE conţin noţiunea de *principiu de neutralitate* și *imparţialitate* în acţiunile membrilor organizaţiei.

Securitatea Uniunii Europene se bazează pe conceptul securităţii cooperative, manifestând solidaritate cu clauza apărării mutuale. Statele neutre europene cunosc că aspectul de neutralitate este reflectat numai parţial în Tratatul UE. Astfel, articolul 42 (2) stipulează că „politica Uniunii nu trebuie să aducă prejudicii caracterului specific al politicii de securitate și apărare a anumitor state-membre.” Sintagma „anumitor state-membre” este numită și *clauză irlandeză*, ceea ce presupune că UE va respecta politica statelor neutre ale UE [272, p. 446].

Pe de altă parte, Organizaţia Tratatului Nord-Atlantic, fiind o alianţă de apărare colectivă, nu prevede folosirea conceptului de stat neutru. Statele-membre ale NATO își asigură securitatea prin eforturi de apărare colectivă, fapt stipulat în articolul 5 al Tratatului. În același timp, fiind o alianţă transformată din anii ’90 ai secolului trecut, NATO a stabilit mecanismul cooperării cu statele nealiate prin Programul Parteneriatul pentru Pace din 1994, inclusiv cu statele neutre pe segmentul securităţii internaţionale fără obligaţiuni juridice. Respectiv, Consiliul Parteneriatului Euroatlantic, stabilit în 1997, este o platformă de cooperare cu alte state, inclusiv statele neutre europene. Evident, că în astfel de interacțiune, în multiple decizii privind operaţiunile de menţinere a păcii, conduse de NATO cu partenerii, se stipulează principiul de neutralitate [75].

În arealul ex-sovietic, numit și euroasiatic, geopolitic apropiat statelor neutre europene, inclusiv Republicii Moldova, Comunitatea Statelor Independente, ca organizaţie și spaţiu ideologic, nu a avut o experienţă îndelungată cu categoria statelor neutre. De fapt, unul dintre documentele oficiale ale CSI este decizia Consiliului șefilor de state CSI din 26.08.2005 privind principiile esenţiale de participare a Turkmenistanului ca stat neutru în CSI [153]. Conform prevederilor deciziei respective, Turkmenistanul este tratat ca membru asociat al CSI. De menţionat că CSI a fost nevoită să adopte o astfel de decizie, deoarece avea ca bază rezoluţia ONU. Cu toate că Republica Moldova este un stat neutru prin prevederile constituţiei sale, clauza neutralităţii permanente a fost folosită mai mult declarativ de către autorităţile moldoveneşti, decât membrii CSI. Motivul iniţial al nerespectării principiului de neutralitate în spaţiul CSI consta în ideea construirii comunităţii fostelor state ale URSS pe baza cooperării, fapt reflectat iniţial în Acordul de constituire a CSI din 08.12.1991, care a fost susţinut de Declaraţia șefilor de state CSI la Alma-Ata din 21.12.1991 privind formarea CSI [154]. În practică, evenimentele din ultimii 20 ani confirmă că multiplele conflicte pe perimetrul frontierelor CSI nici nu prevedeau aplicarea principiului neutralităţii sau statutului neutru al statelor.

În același context, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă în cadrul spațiului CSI, fiind o alianță de apărare colectivă, la fel nu prevedea în documentele sale clauza de stat neutru [144]. OTSC folosește noțiunea de neutralitate în Acordul privind activitățile de menținere a păcii ale Tratatului de Securitate Colectivă din 06.10.2007, care prin art. 5 stipulează că Forțele Colective de Menținere a Păcii își desfășoară activitatea în *spiritul neutralității* față de părțile conflictelor. Totodată, operațiunile de menținere a păcii ale CSI nu au beneficiat de mandatul ONU sau suportul OSCE. Din aceste argumente reiese că CSI și OTSC nu prevăd clar prezența statelor neutre în structurile lor, cu excepția modului de interacțiune bilaterală.

Astfel, constatăm că instituția neutralității este juridic reglementată prin Convențiile V și XIII de la Haga din 1907 și Convenția de la Geneva din 1949. Totodată, statele neutre sunt mai larg abordate prin prisma politico-juridică sau de securitate prin principiul de jure și de facto, precum și apelând la mecanisme de asigurare a securității internaționale. Corespunzător, în astfel de condiții, statele neutre europene își formează politica externă pe baza politico-juridică proprie.

Continuând firul raționamentelor, din punct de vedere al bazelor politico-juridice internaționale, devine evidentă necesitatea de a reflecta criteriile de evaluare a performanței statelor neutre pe arena internațională. În acest context, dreptul internațional prevede unele condiții prin principiul de obligativitate pentru statele care își asumă statutul de neutralitate (Anexa 12). Respectiv, statutul neutru asumat de sine stătător (dreptul internațional prevede o astfel de abordare) sau impus unui stat (există precedente istorice anterioare), presupune astfel de prevederi politico-juridice, cum ar fi drepturile, obligațiunile și restricțiile. Evident, că în timp de război, respectarea acestor prevederi și menținerea statului neutru ca o suveranitate este un criteriu de performanță succesivă. Totodată, *menținerea statului neutru în sistemul internațional contemporan fără izolare diplomatică și fără implicare în conflicte, asigurând propria securitate națională, poate fi considerată ca un criteriu de performanță succesivă în timp de pace.*

Anterior, neutralitatea ținea mai mult de fenomenul războiului militar, ce presupunea două principii fundamentale obligatorii: *abținerea* și *imparțialitatea*. Convenția V de la Haga din 1907 stipulează ca *abținerea* este o obligațiune a statului neutru să nu participe la conflict, război sau operațiuni militare interstatale, precum și să nu acorde ajutor statelor beligerante participante la astfel de confruntări (Anexa 12). Totodată, tot aceeași convenție stipulează că *imparțialitatea* este obligațiunea statelor neutre de a trata părțile conflictului sau războiului egal și fără prejudecăți. Este evident că în urma evoluției sistemului internațional și creării ONU, care conceptual a interzis războaiele interstatale, aceste principii s-au modificat. Așadar, Carta ONU din 1945, capitolul VII și VIII, permite statelor neutre să suspende imparțialitatea, fără abandonarea statutului sau politicii de neutralitate, când un stat este declarat agresor sau au

apărut premise pentru orice tip de ameninţare la adresa păcii şi, respectiv, Consiliul de Securitate ONU impune măsuri de sancţionare a agresorului sau de restabilire a păcii internaţionale [184].

Conform obligaţiunilor tehnice ale statelor neutre stipulate în Convenţia V de la Haga (1907), Capitolul I şi II, un stat neutru este obligat (Anexa 12): să nu permită traversarea trupelor şi logisticii beligerante prin teritoriul său; să nu permită formarea centrelor de recrutare pentru suportul unuia dintre beligeranţi; să trateze prizonierii şi refugiaţii beligeranţilor conform Convenţiei de la Geneva; să izoleze trupele beligerante sosite pe teritoriu său. Tot Convenţia V de la Haga (1907) impune anumite restricţii pentru statele neutre: prezentarea infrastructurii statului (cale ferată, aeroport, port maritim etc.) pentru folosirea de către beligeranţi; permiterea folosirii teritoriului său în scopul pregătirii către război; dislocarea trupelor, infrastructurii străine pe teritoriul său; neaderarea la alianţe militare ce pot conduce la ostilităţi.

Ultima restricţie este adaptată la condiţiile actuale ale securităţii internaţionale contemporane. Aşadar, neaderarea la alianţe militare este un principiu, care nu va permite statelor neutre într-un eventual conflict să rămână neutre. De exemplu, articolul 5 al NATO stipulează obligaţiunea apărării colective pentru toţi membrii Alianţei. Aceasta nu va permite oricărui membru NATO să rămână neutru într-un eventual conflict militar.

Totodată, statele neutre au drepturi clar definite. Astfel, Convenţia V de la Haga din 1907 (Capitolul I/art. 1, Capitolul II) stipulează că teritoriul statului neutru este inviolabil, ceea ce înseamnă că alte state nu au dreptul să exercite presiuni asupra lui. Corespunzător, statul neutru are dreptul să permită tranzitul numai bolnavilor şi răniţilor beligeranţilor prin teritoriul său. Evident că astfel de drepturi sunt formulate pentru un eventual război sau conflict, ceea ce este interzis de Carta ONU de jure, dar nu este exclus de facto. În sistemul contemporan de securitate colectivă, conform Cartei ONU, statul neutru are drepturi: de autoapărare; de menţinere a forţelor armate; de a avea relaţii politice şi economice cu toate statele care nu sunt sub sancţiunile ONU; de a promova o politică externă, economică şi de securitate proprie [184].

În condiţiile actuale, când securitatea internaţională este subminată, Carta ONU (Capitolul VII, VIII) acordă statului neutru dreptul la atitudine (aspectul militar nu se aplică) faţă de un stat declarat de către ONU ca stat agresor sau că violează dreptul internaţional, ceea ce presupune neaplicarea imparţialităţii asupra cazului respectiv [184]. În acelaşi context, urmărind experienţa istorică, precedentele securităţii internaţionale precontemporane şi viziunile asupra construirii securităţii internaţionale contemporane, statele europene, prin Actul Final de la Helsinki din 1975 (Capitolul I) [186], precum şi prin nenumărate decizii ale Summitelor OSCE de la Budapesta (1994/art.11) [190], Istanbul (1999/art. 9) [224], Astana (2010/art.3) [176], au beneficiat de dreptul să fie neutre sau să-şi aleagă aranjamentele de securitate proprii.

Rezultatele cercetărilor istoriografice demonstrează că statele neutre contemporane au devenit o categorie politico-juridică a relaţiilor internaţionale contemporane, fiind reflectarea istorică a ideii de neutralitate ca normă morală, instituţionalizată prin dreptul internaţional ca un concept de neutralitate (Anexa 16). În cadrul evoluţiei istorice a conceptului de neutralitate și, respectiv, a statelor neutre în arealul european în conjuncţie cu evoluţia securităţii internaţionale, s-au format câteva subcategorii cu care operează statele neutre astăzi: statut de neutralitate, politică de neutralitate și structura sistemului de securitate internaţională. În sec. al XX-lea, în urma schimbării conceptuale a prevederilor dreptului internaţional privind interzicerea războiului, statele neutre au fost clasificate în două forme: stat neutru în timp de război și stat neutru în timp de pace, fiecare având funcţii proprii în cadrul relaţiilor internaţionale.

Funcţia statului neutru în timp de război este neparticiparea la război. Funcţia statului neutru în timp de pace este slăbirea tensiunilor geopolitice și intermedierea soluţionării conflictelor internaţionale. Cât priveşte formele politicii de neutralitate, acestea au fost influenţate istoric de factorii interni, externi şi tradiţionali, îndeosebi în adresa securităţii. Comparativ cu statele neutre în timp de război, statele neutre în timp de pace au neclarităţi privind criteriile de supravieţuire ca stat suveran, care rămâne să fie cercetat de studiul în cauză.

Performanţa istorică a statelor neutre a fost condiţionată de câţiva factori geopolitici. Primul: dacă statele neutre se află sau nu la intersecţia de rivalitate a marilor puteri. Doi: statele neutre trebuie să aibă un potenţial mare de descurajare pentru apărarea neutralităţii. Trei: neutralitatea poate fi susţinută declarativ (Elveţia, 1815; Turkmenistanul, 1995) pentru că nu împiedică statele supraputere să-şi atingă obiectivele lor, ceea ce poate să se schimbe cu timpul (Belgia, 1914; Ucraina cu statut nealiniat militar din 2008 până în 2014).

În contextul continuării analizei problematicii statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale contemporane, autorul propune definiţia statelor neutre. Astfel, *un stat neutru poate fi un stat naţional recunoscut ca unul neutru în cadrul sistemului internaţional contemporan având la bază statut juridic de neutralitate permanentă sau politică externă de neutralitate, care în cadrul relaţiilor internaţionale prevede abţinerea de la componenta militară a tensiunilor interstatale, precum și evitarea acţiunilor care ar provoca încordări geopolitice*.

Totodată, cercetarea statelor neutre demonstrează că această categorie a fost tratată și din perspectiva paradigmelor relaţiilor internaţionale (Anexa 2). Respectiv, evaluarea problematicii statelor neutre europene poate fi efectuată mai exact prin aprecierea nivelului de garantare a neutralităţii în cadrul securităţii internaţionale, care este privită anume prin paradigmele teoriei relaţiilor internaţionale.

Astăzi, conflictele interstatale, în structura sistemul internaţional european, nu mai rămân doar o chestiune exclusivă a părţilor implicate în conflict, dar au devenit şi subiect de îngrijorare legitimă pentru întreaga comunitate de state, un fenomen contemporan european. Astfel, *problema științifică* constă în faptul că statele neutre europene nu mai sunt justificate din punct de vedere structural, politic și militar. Anume transformarea structurii sistemului internaţional bipolar a eliminat cauzele de bază/contextul formării (menţinerii) statelor neutre în Europa.

În această ordine de idei, *ipoteza* studiului consideră că structura transformată a sistemului european de securitate și noile dileme ale securităţii internaţionale contemporane vor modifica în mare măsură politica statelor neutre europene – Austria, Finlanda și Suedia, spre o cooperare şi o răspundere colectivă în Europa, precum şi funcţia lor în cadrul securităţii internaţionale, pe când Republica Moldova va avea în continuare sensibilități în jurul neutralității sale permanente.

În general, *scopul* studiului constă în cercetarea teoretico-conceptuală și analitico-aplicativă a neutralității Republicii Moldova prin prisma studiului locului, rolului și perspectivelor statelor neutre europene în contextul securităţii internaţionale, ca un considerent strategic pentru determinarea funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova.

Astfel, este necesar de a studia nivelul de influenţă din partea schimbărilor paradigmelor relaţiilor internaţionale asupra statelor neutre europene. Aceasta reiese din reflectarea aspectelor paradigmatice ale securităţii internaţionale, care vor ajuta la formularea bazelor teoretico-metodologice aplicative în cercetarea statelor neutre. Efectuarea analizei comparative a performanţei statelor neutre europene în cadrul structurii bipolare, cauza formării/menţinerii unor state neutre europene, efectul, sunt importante pentru evidenţierea experienţei istorice pentru perioada contemporană. Iar determinarea noilor tendinţe ale statelor neutre europene în arhitectura internaţională post-Război Rece și în perioada contemporană, când nu există un pericol de bipolaritate, va deveni un considerent strategic pentru Republica Moldova.

Considerăm necesar de a identifica paradigma sistemului regional actual în care sunt poziţionate statele neutre, Austria, Finlanda și Suedia, precum și a sistemului regional în care se află Republica Moldova. Aceasta va permite prognozarea perspectivelor statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale contemporane, care va servi drept bază pentru identificarea perspectivelor neutralității permanente a Republicii Moldova.

În final se vor prezenta autorităţilor Republicii Moldova experienţa și perspectivele statelor neutre europene pentru reevaluarea esenţei statutului de neutralitate permanentă, ce rămâne un element discutabil în agenda asigurării securităţii naţionale din motive interne, ideologice și geopolitice. Reieșind din aceasta, vom formula recomandări pentru determinarea funcţionalităţii politicii de neutralitate a Republicii Moldova în vederea asigurării securităţii naţionale.

1.3. Concluzii la capitolul 1

1. Studiul istoriei cercetării problematicii statelor neutre a demonstrat diferite abordări conceptuale şi ideologice care au dominat starea securităţii internaţionale la diferite etape:

- cercetătorii occidentali au manifestat respect faţă de alegerea statutului de neutralitate de către statele europene, însă considerând acest concept ca unul învechit în mediul internațional; savanţii din România au examinat acest subiect prin intermediul factorului raţionalităţii supravieţuirii statului naţional, prin evoluţia NATO şi UE, precum şi prin estimarea eficacităţii statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova;

- în studiile academice din Rusia crearea statelor neutre este tratată ca un avantaj pentru diplomaţie şi ca element de securizare a frontierelor pe direcţiile geostrategice;

- în Republica Moldova în majoritatea sa subiectul neutralităţii a fost abordat prin prisma factorului sfârşitului Războiului Rece, destrămării URSS şi a conflictului transnistrean.

2. Cercetările evoluției bazelor teoretico-conceptuale ale statelor neutre demonstrează că apariția problematicii statelor neutre rezidă din experienţa istorică a interacţiunii interstatale în cadrul sistemului de securitate, care determină natura relaţiilor internaţionale.

3. Un stat neutru în cadrul sistemului istoric internaţional operează cu două categorii politico-juridice distincte:

- statutul juridic de neutralitate stipulat prin legi internaţionale, ce şi-a pierdut parţial esenţa din motivul că dreptul internaţional din a doua jumătate a sec. al XX-lea nu mai permite declararea oficială a războaielor interstatale, care a fost contextul statutului de neutralitate;

- politica de neutralitate, fiind o categorie politologică, se referă la un comportament politic al guvernului privind păstrarea neutralităţii credibile în faţa potenţialului conflict internaţional, diversificată anume în sec. al XX-lea.

4. În cadrul bipolarităţii au fost formulate mai multe categorii politice legate de statele neutre, considerând că ele au fost testate în practică pe terenul confruntării bipolare în Europa și în cadrul transformării sistemului european de securitate.

5. Studiile ştiinţifice ale experienţei statelor neutre demonstrează că neutralitatea a devenit mai mult o opţiune de politică externă pentru asigurarea securităţii naţionale, când ea nu poate fi garantată pe deplin de actualul sistem internaţional de securitate colectivă.

6. Astfel, analiza statelor neutre contemporane, devenind o categorie politologică, necesită să fie efectuată prin prisma securităţii internaţionale, care a fost interpretată mai obiectiv prin intermediul paradigmelor relaţiilor internaţionale. Aplicarea factorilor paradigmatici pentru interpretarea securităţii internaţionale contribuie mai precis la identificarea perspectivelor statelor neutre.

2. BAZELE TEORETICO-CONCEPTUALE ȘI METODOLOGIA CERCETĂRII STATELOR NEUTRE

Identificarea bazelor teoretico-conceptuale ale statelor neutre europene și ale factorilor care influenţează formarea și manifestarea statelor neutre contemporane necesită abordarea lor prin prisma securităţii internaţionale, interpretată în contextul paradigmelor principale ale teoriei relaţiilor internaţionale. Corespunzător, stabilirea modului de interacţiune a obiectului și contextului de studiu în cadrul securităţii internaţionale prin relaţia stat naţional – structura sistemului internaţional permite determinarea nu numai a performanţei, dar și a perspectivelor statelor neutre europene. Elementele principale ale școlilor paradigmatice ale teoriei relaţiilor internaţionale – neorealism, neoliberalism și neoconstructivism – sunt necesare de a fi prezentate și aplicate în cadrul investigării și determinării naturii structurii sistemului internaţional la diferite etape istorice, în care interacţionează Republica Moldova, precum Austria, Finlanda și Suedia ca punct de reper.

Astfel, metodologia cercetării statelor neutre în cadrul securităţii internaţionale trebuie să justifice conceptual și procedural efectuarea unei cercetări comparative a performanţei statelor neutre europene, Austria, Finlanda şi Suedia, la diferite etape istorice și contemporane. Respectiv, primul obiectiv al abordării metodologice este investigarea problemelor evoluţioniste ale statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale în perioada Războiului Rece, unde paradigma realismului a dominat structura sistemului internaţional în formă de bipolaritate. Iar al doilea obiectiv teoretic și metodologic important este descoperirea similitudinilor şi divergenţelor problemelor şi tendinţelor contemporane ale acestor state în perioada post-Război Rece, transformarea bipolarităţii (realismul politic) într-o paradigmă diferită. Un loc deosebit în cercetarea teoretico-aplicativă aparţine studiului de caz al specificului statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova.

Finalitatea principală a studiului teoretico-aplicativ este identificarea problemelor principale ale statelor neutre europene pentru elucidarea cauzelor sistemice la diferite etape de dezvoltare, care vor contribui la definirea perspectivelor în cadrul sistemului internaţional european și, respectiv, formularea considerentelor strategice pentru determinarea perspectivei funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale.

2.1. Factorii de influenţă ai securităţii internaţionale asupra evoluţiei statelor neutre în cadrul teoriei relaţiilor internaţionale

În cadrul studiului istoriografic s-a evidenţiat de mai mulţi savanţi că problematica statelor neutre este abordată multidimensional, cum ar fi: statele neutre – pacea; statele neutre – aspectele geopolitice; statele neutre – aspectele politico-juridice; statele neutre – dreptul internaţional; statele neutre – securitatea; statele neutre – politica externă; statele neutre – UE/NATO. Totodată, statele neutre rămân influenţate considerabil și de alt fenomen al relaţiilor internaţionale, securitatea, care, în epoca globalizării predomină în toate domeniile internaţionale, datorită specificului şi legităţilor de funcţionare a sistemului internaţional.

În analiza multor definiţii ale noţiunii de securitate, s-a scos în evidenţă cea oferită de savantul B. Buzan, considerând-o mai apropiată pentru studiul statelor neutre europene. Așadar, B. Buzan tratează noţiunea de securitate, chiar fiind şi un concept ambiguu, ca „o stare de lipsă a ameninţărilor și pericolelor” [13]. Tradiţional, securitatea internaţională este analizată în contextul aspectului securităţii militare care, istoriceşte, a și produs cele mai multe ameninţări militare pentru statele neutre. Profesorul B. Buzan oferă securităţii, pe lângă dimensiunea militară, și altele: „securitate politică, economică, socială și a mediului,” ce devine drept o securitate comprehensivă [13, p. 386].

Astfel, analizele conexiunii statelor neutre cu securitatea internaţională, precum și a provocărilor contemporane la adresa statelor neutre europene, sunt mai complexe, pentru că baza teoretico-conceptuală a conceptului securităţii este tratată prin paradigme ale teoriei relaţiilor internaţionale. Respectiv, pentru a înţelege particularităţile statelor neutre europene în perioada contemporană, este necesar de a percepe particularităţile paradigmelor principale ale relaţiilor internaţionale, care caracterizează esenţa structurii sistemului internaţional. Ultima formează mediul securităţii internaţionale, care influenţează statele neutre.

Sistematizarea bibliografiei a stabilit că abordarea neutralităţii prin paradigma neorealismului teoriei relaţiilor internaţionale a permis evaluarea mai exactă a posibilităţilor strategice ale celor două blocuri politico-militare, create în perioada Războiului Rece, în confruntările eventuale (Anexa 2). Etapele istorice cuprinse între anii 1991-2013 sunt unele marcante, pentru că savanţii şi politicienii au devenit interesaţi în transformările din Europa prin evoluţia OSCE, UE, CSI și NATO, precum şi apariţia noilor ameninţări şi riscuri transnaţionale atât în adresa securităţii naţionale, cât şi a celei internaţionale. Interesul ştiinţific faţă de statele neutre a sporit din cauza materializării viziunilor şi concluziilor adepţilor neoliberalismului şi neoconstructivismului privind evoluţia mediului de securitate internaţională contemporană.

Totodată, interesul faţă de statele neutre şi instituţia de neutralitate rămâne a fi reevaluat din motivul crizei sistemului de securitate colectivă în urma conflictului recent din Ucraina.

Astfel, fără a ţine seama de apartenenţa naţională şi politică, savanţii şi experţii în relaţiile internaţionale, care abordează chestiunile privind securitatea internaţională şi fenomenul statelor neutre, pot fi clasificaţi în trei şcoli academice majore – neorealismul, neoliberalismul şi neoconstructivismul, care, de fapt, reflectă paradigmele principale ale teoriei relaţiilor internaţionale. În calitate de suport teoretico-conceptual există diversă literatură academică ce explică aceste fundamente. Ca suport metodologic sunt utilizate, printre altele, şi concluziile emise de R. S. Ungureanu privind fenomenele securităţii internaţionale [96] şi P. A. Ţâgankov – privind sistemul relaţiilor internaţionale [168], care descriu şi explică paradigmele principale ale teoriei relaţiilor internaţionale şi a conceptului de securitate. Pentru a înţelege caracterul multidimensional al conceptului de securitate, vor fi folosite concluziile sistematizate ale cercetătorilor L. A. Ghicu şi M. Zulean în privinţa politicii de securitate [37].

Aşadar, reprezentanţii primei şcoli moderne, ai *neorealismului,* cum ar fi J. Herz, R. Jervis, H. Morgentau, M. Kaplan, K. Waltz, R. Gilpin, I. Wallerstein, H. Bull, H. Kissinger, S. Huntington, P. Duţu, N. A. Kosolapov, A. V. Avilova, urmând curentul realismului politic, consideră că statul naţional este un actor principal al sistemului de securitate internaţională, care, în relaţiile internaţionale şi în ordinea mondială, este considerat a fi un mediu anarhic sau anarhic restrâns. Respectiv, mai mulţi savanţi ai acestui curent abordează necesitatea sporirii securităţii statului naţional ca un imperativ al dezvoltării mecanismelor internaţionale necesare, cum ar fi alianţele militare şi coaliţiile politice în baza principiului de apărare colectivă, pentru a menţine balanţa puterilor sau echilibrul statelor aliate în sistemul de securitate internaţională.

Paradigma neorealismului argumentează, din punct de vedere conceptual, că relaţiile internaţionale sunt o stare de interacţiune a statelor naţionale, fiind actori principali în cadrul mediului internaţional cu un caracter anarhic, corespunzător, fără securitate internaţională garantată. Problema principală a acestei stări este condiţia insecurităţii sau problema războiului (conflictelor) versus pace/stabilitate. În cadrul paradigmei în cauză, statele naţionale sunt preocupate de asigurarea securităţii naţionale şi de sporirea interesului naţional (variabile independente), care determină politica externă a statelor naţionale (variabile dependente). În mare măsură, politicile externe sunt construite în modelul *zero-sum*, ceea ce înseamnă că orice acţiune care avantajează un stat naţional (grupuri de state naţionale), de fapt, dezavantajează relativ alt stat (grupuri de state). În studiul dat, ideile Şcolii Engleze a relaţiilor internaţionale, dezvoltate de către M. Wight şi H. Bull, sunt privite mai îndeaproape de viziunile ştiinţifice ale neorealismului.

Adepţii paradigmei date, profesorii americani J. Herz [218], în 1950, și R. Jervis [226], în 1978, au definit și au conceptualizat clar fenomenele numite *dilema de securitate* și *regimul de securitate*, ca unele imperative ale securităţii internaţionale [227]. Așadar, neorealismul susţine că anume din cauza dilemei de securitate, agenda politicii externe a statelor neutre este dominată primar de aspectele securităţii naţionale. În viziunea adepţilor acestei paradigme, anume politica determină interesul economic pentru a maximaliza profitul interesului naţional. Această paradigmă este considerată una tradiţională şi adepţii săi sunt numiţi *conservatori*.

Evident că unii dintre cei mai mari susţinători ai acestei gândiri pot fi nominalizaţi experţii occidentali, printre aceștia fiind H. Morgentau, care a pus bazele conceptuale ale realismului internaţional în 1948 [68]; M. Kaplan, care, în 1957, a argumentat că sistemul internaţional este unul anarhic sub formă structurală [230]; K. Waltz, care, în 1979, a dezvoltat neorealismul structural prin analizele sistemice şi reductive ale politicii internaţionale [280]; H. Bull, care a delimitat, în 1977, distincţia între esenţa ordinii mondiale și internaţionale [14] şi H. Kissinger, care a contribuit, în 1994, la susţinerea şi promovarea acestei gândiri în politica externă a statelor naţionale [235]. Profesorul S. Huntington vedea dezvoltarea relaţiilor internaţionale printr-o confruntare permanentă, prezicând ciocnirea între civilizaţii în sec. XXI [222]. Astfel, neorealismul argumentează existenţa spaţiilor mari cu structuri funcţionale care se confruntă mereu din punct de vedere geopolitic, unde există și statele neutre.

În același context, putem evidenţia ideile cercetătorilor români P. Duţu [34, p. 48] şi Gh. Iordache, care argumentează necesitatea apărării colective pentru susţinerea suveranităţii statului și, respectiv, importanţa organizaţiilor internaţionale de securitate colectivă în menţinerea stabilităţii internaţionale [48]. Prin același vizor, subiectul securităţii internaţionale este abordat de către savanţii din Federaţia Rusă. De exemplu, N. A. Kosolapov [124], A. V. Avilova, S. I. Bolișakov [102] privesc aspectele securităţii Federaţiei Ruse prin prisma dilemei de securitate și a dilemei economice drept interacţiuni dialectice contemporane.

Pe de altă parte, reprezentanţii școlii *neoliberalismului*, de exemplu, J. Nye, R. Keohane, A. Carter, J. Steinbruner, W. Perry, R. Cohen, M. Mihalka, S. Krasner, F. Fukuyama, G. Alexandrescu, G. I. Ciufrin, urmând curentul liberalismului clasic, sunt de acord cu ideea că mediul relaţiilor internaţionale nu este unul securizat, pentru că există conflicte. Astfel, statul neutru este nevoit să-şi asigure securitatea naţională pentru supravieţuire. Totodată, adepţii acestei gândiri consideră că în mediul relaţiilor internaţionale există şi fenomenul *cooperării*. Astfel, neoliberalii justifică poziţia că mediul relaţiilor internaţionale a evoluat şi, astfel, a creat, începând cu Tratatul de la Westfalia (1648), diferite regimuri şi mecanisme internaţionale, care au drept scop stimularea cooperării şi, eventual, securizarea mediului de securitate internaţională.

Motivul principal al neoliberalilor reprezintă promovarea regimurilor, instituţiilor şi organizaţiilor internaţionale pentru stabilizarea cooperării şi sporirii securităţii internaţionale.

Astfel, *paradigma neoliberalismului* conceptual prevede că relaţiile internaţionale constituie o stare de interacţiune a mai multor actori, cum ar fi statele naţionale, organizaţiile internaţionale şi nonguvernamentale, precum şi transnaţionale, partidele politice şi mass-media în cadrul mediului internaţional cu un caracter *anarhic constrâns*. Acest mediu al sistemului internaţional are un *regim de securitate internaţională,* asigurat în funcţie de constrângerile internaţionale şi de mecanismele politico-juridice. Pornind de la argumentele respective, vom constata că problema principală a unei astfel de stări este condiţia asigurării securităţii internaţionale prin sisteme de cooperare şi regimuri internaţionale de constrângere pentru rezolvarea problemei conflictului prin cooperare. Astfel, statele neutre pot fi securizate numai în cadrul unor organizaţii internaţionale de securitate sau beneficiind de garanţii internaţionale.

În paradigma în cauză, interesele politice transnaţionale şi compromisurile internaţionale, precum şi interesele personale (variabile independente), determină politica externă a statelor naţionale (variabile dependente). Politicile externe sunt construite după modelul *pozitive-sum*, ceea ce înseamnă că orice acţiune care avantajează un actor internaţional avantajează, reciproc şi absolut, alt actor internaţional în temeiul principiului interdependenţei complexe. Din aceste motive, agenda politicii externe a statelor şi actorilor nonstatali este dominată de aspectele socioeconomice în legătură strânsă cu securitatea internaţională. În viziunea adepţilor acestei paradigme, politica strâns corelată cu economia, determină interesul naţional. Această paradigmă este considerată una reformatoare, iar adepţii ei sunt numiţi *reformatori*.

Încercările conceptuale contemporane ale diferiţilor experţi de a reforma și constrânge mediul de securitate internaţional și de a contracara provocările în adresa statului sunt asociate mai mult cu efectele fenomenului Revoluţiei Franceze din 1789, care, ulterior, au contribuit la afirmarea în practică a paradigmei liberale privind mediul internaţional, reglementat de corelarea fenomenelor interstatale conflict și cooperare. Ideile filozofilor C. Montesquieu, J. Locke, J. Rousseau, H. Grotius şi I. Kant au fost recunoscute ca realităţi existente şi abordări practice. După cum susţine astăzi E. Rothchild, „[…] securitatea indivizilor cu sensul de libertate, dar și frică faţă de violenţe, a fost mereu preocuparea gândirii politice liberale” [260]. Liberalismul stabileşte că deoarece statul poate fi o sursă de securitate și insecuritate, fiind și despotic (conceptul Leviatanul lui T. Hobbes), securitatea individuală poate fi obţinută numai prin aranjamente colective internaţionale.

O idee revoluţionară în acest sens a fost lansată istoriceşte de către filozoful german I. Kant, potrivit căruia indivizii și statul ar trebui să dispună de un concept de securitate publică cu

legi, care va deveni un fundament ideologic esenţial pentru securitatea colectivă. Aceasta este important pentru studiul în cauză deoarece se apelează la securitatea colectivă contemporană în cadrul corelării statelor neutre europene cu securitatea europeană. Astfel, I. Kant considera că anarhia internaţională a perioadei respective poate fi constrânsă în practică numai print-un sistem de drept internaţional, bazat pe ordinea publică, care trebuie să fie susţinut de state [229, p. 70]. Considerăm acest fapt un moment important, dacă analizăm când fenomenul de neutralitate a devenit parte componentă a dreptului internaţional.

În general, I. Kant pune acele accente, care vor deveni un fundament pentru conceptul securităţii colective și reformării ordinii mondiale a paradigmei realiste. În primul rând, accentul se pune pe puterea morală a opiniei publice iluminate. În al doilea rând, se consideră că războiul sau actul de oprimare ar trebui să fie important pentru fiecare cetăţean și stat prin principiul indivizibilităţii securităţii internaţionale. În al treilea rând, efectul promovării păcii prin spiritul de comerţ va influenţa mai devreme sau mai târziu pe fiecare să abolească războaiele. În al patrulea rând, există imperativul că diplomaţia și negocierile internaţionale vor fi publice și transparente, fără politici care favorizează conflictul. În al cincilea rând, imperativul de dezarmare și de desfiinţare eventuală a armatelor este unul la fel de esenţial [290, p. 10-11]. Autorul susţine că aceste idei vor deveni, cu timpul, elemente de bază pentru conceptele neoliberale și neoconstructiviste ale *securităţii colective*, *securităţii cooperative*, *comunităţii statelor* și *regimurilor internaţionale*, multe dintre care există astăzi în Europa.

În general, analizând mediul de securitate și provocările din perioada respectivă, se constată că s-a lărgit baza teoretico-conceptuală a relaţiilor internaţionale prin dezvoltarea conceptului structurii sistemului internaţional cu noi abordări și principii. În contextul promovării acestor idei, în prezent, pot fi remarcaţi savanţii R. Keohane şi J. Nye, care, în 1977, au argumentat noţiunea de *interdependenţă complexă* în relaţiile internaţionale ca una indiscutabilă. Ei, de fapt, au început să promoveze încrederea că mediul securităţii internaţionale este unul relativ stabil și nu anarhic, care ulterior a şi influenţat filozofia mai multor politici externe [234]. La rândul său, profesorii A. Carter, J. Steinbruner [183], R. Cohen, M. Mihalka [185, p. 79], precum și ex-ministrul apărării al SUA, W. Perry, argumentează crearea şi dezvoltarea *securităţii cooperative*, care este menită să fie un factor stabilizator în cadrul relaţiilor internaţionale. În Europa contemporană acest concept este promovat pe parcursul ultimilor douăzeci de ani și urmează a fi studiat în ce mod securitatea cooperativă influenţează statele neutre europene.

Alt imperativ al neoliberalismului este teoria de câştiguri, descrisă de cercetătorul J. M. Grieco, care argumentează că în condiţiile existenţei unor constrângeri într-o instituţie

internaţională, statele naţionale sunt atomiste, astfel, au câştiguri absolute, în proporţie de contribuţii naţionale (paradigma neoliberală) [214]. Iar în cazul în care într-o structură internaţională există state hegemoniste nerestrânse, atunci statele naţionale devin poziţionate şi, respectiv, au câştiguri relative, în funcţie de cum le permit statele hegemoniste (paradigma neorealistă). Aceasta creează o inegalitate şi, în acest fel, motive pentru conflicte internaţionale. Corespunzător, devine important de a analiza natura paradigmei relaţiilor interstatale în Europa, ce ajută la determinarea efectelor securităţii internaţionale asupra statelor neutre europene.

Pentru a completa argumentele expuse, savantul S. Krasner, fiind considerat unul dintre primii, a sistematizat baza teoretică pentru dezvoltarea conceptului de regim internaţional. Fenomenul respectiv este important pentru descrierea conceptuală a mediului securităţii internaţionale a statelor neutre europene. Aşadar, S. Krasner a argumentat, cu un grup de savanţi, cum ar fi E. Haas, O. Young, A. Stein, R. Keohane, R. Jervis, Jh. Ruggie, promovarea regimurilor internaţionale în sistemul internaţional pentru menţinerea stabilităţii securităţii internaţionale și diminuării efectelor dilemei de securitate [237]. Acești savanţi au ajuns prin diferite metode la concluzia că un regim internaţional cu valori, principii, norme, reguli și proceduri de luare a deciziilor, cu timpul, structurează relaţiile interstatale intru-un model-cadru, care cu timpul începe să joace un rol important în menţinerea stabilităţii internaţionale [237, p. 3-5]. Evident, că pentru statele neutre europene este important de a estima natura regimului internaţional în Europa pentru a determina efectele asupra stabilităţii regionale contemporane.

În acest context, adeptul neoliberal F. Fukuyama accentua necesitatea promovării ideilor liberale pentru dezvoltarea relaţiilor internaţionale cu accentul pe paradigma neoliberalismului. Cercetătorul consideră că anume astfel va avea loc dezvoltarea statelor democratice, care, în opinia sa, sunt universale în menţinerea condiţiilor pentru stabilitatea internaţională [210]. Cu timpul, F. Fukuyama și-a revizuit tezele din 1992, argumentând necesitatea promovării asistenţei internaţionale pentru statele în curs de dezvoltare și în tranziţie, cu scopul de a construi state democratice, de drept și cu o piaţă de economie liberă. De menţionat faptul că astfel de idei și intenţii sunt contrabalansate de către unii actori internaţionali, care sunt în contradicţie sistemică cu principiile neoliberalismului, de exemplu, state cu temeliile teologice. Respectiv, devine important de analizat situaţia statelor neutre europene și din această perspectivă.

La rândul lor, cercetătorii români G. Alexandrescu și V. Popa abordează puterea cooperării şi posibilităţile instituţiilor europene de a menţine actuala situaţie de stabilitate în Europa [1, p. 48]. La fel, doctorul A. Sarcinschi [83] şi generalul de brigada Gh. Văduva, analizând dinamica parteneriatelor, sistematizează cauzele şi efectele securităţii şi cooperării internaţionale în Europa, precum şi tendinţele dezvoltării pentru România, ce poate servi ca nişte considerente și

pentru Republica Moldova [90]. Iar savantul rus G. I. Ciufrin, cercetând caracterul nou al ordinii mondiale, a ajuns în anul 2000 la concluzia că paradigma relaţiilor internaţionale s-a schimbat în aşa fel încât lumea a devenit o comunitate globală. Dumnealui a conchis că securitatea internaţională nu mai reprezintă o arena anarhică de rivalitate a statelor naţionale, dar sistemul internaţional cu instituţiile şi cooperarea internaţională s-a globalizat, ceea ce, la rândul său, conduce la schimbarea paradigmelor [159]. Respectiv, a devenit esenţial de a demonstra cum mediul din arealul statelor neutre europene a evoluat din punct de vedere paradigmatic.

Din alt punct de vedere, adepții școlii *neoconstructiviste,* cum ar fi A. Wendt, G. Gustenau, E. Rothschild, B. Buzan, J. Wilde, O. Waever, M. Ciocea, pledează pentru o corelare strânsă a politicii interne a statului, care este una socială și umană, cu sistemul internaţional şi pilonul important – securitatea internaţională. Susținătorii acestei şcoli tratează sistemul internaţional actual ca fiind unul global, în care astfel de fenomene ca interesul social, economic şi cooperarea au devenit transnaţionale şi interconectate prin intermediul diferiţilor actori naţionali şi internaţionali. Astfel, securitatea internaţională s-a transformat în una mai constrânsă, care evită producerea unui război de proporţii mari.

În acest mod, *paradigma neoconstructivismului*, fiind numită istoriceşte marxism, idealism, radicalism și constructivism social, consideră din punct de vedere conceptual că relaţiile internaţionale sunt o stare de dezvoltare dialectică în baza principiului de dominare şi subordonare. Comparativ cu primele paradigme definite, adepţii acestei şcoli consideră că clasele politice sunt actori principali ai mediului internaţional, care are un caracter pur capitalist, având o anumită stare istorică dialectică la etapa de dezvoltare. Din aceste considerente, problema principală a acestei stări este condiţia maximalizării profitului economic şi intereselor claselor politice care domină mediul internaţional. Securitatea internaţională nu este stabilă şi poate fi asigurată prin identificarea intereselor comune, care vor elimina divergenţele de la baza conflictelor între clasele politice. În paradigma în cauză, tangenţele/lipsa intereselor (variabile independente) determină acţiunile claselor politice (variabile dependente) pe arena mondială.

În neoconstructivism, ca şi în neorealism, politicile externe ale statelor sunt construite, în mare măsură, după modelul *zero-sum*, ceea ce înseamnă că orice acţiune care avantajează un stat/clasă politică, de fapt, poate avantaja sau dezavantaja relativ altă clasă politică în funcţie de tangenţa sau lipsa concordanţei intereselor identificate. Din aceste motive, agenda politicii externe a claselor politice este dominată de aspectul economic/profit. În viziunea susţinătorilor acestei paradigme, anume economia, fiind interesul principal al statului, determină politica externă pe arena internaţională. Această paradigmă este considerată, în mare măsură, una de transformare şi, astfel, adepţii săi sunt numiţi *transformatori*.

Drept exemplu teoretico-conceptual pot servi savanţii occidentali A. Wendt care, în 1995, a argumentat modul social şi economic al construirii politicilor internaţionale [282] şi G. Gustenau, care, în 1999, a analizat sensibilităţile politicii europene comune de securitate şi apărare pentru statele „post-neutre în Europa" [215, p. 12]. Se consideră că PSEC/PSAC al UE prevede indirect influenţa cooperării îndelungate asupra creării identităţii comune europene, care va influenţa potenţialmente şi statele neutre europene. La rândul său, M. Ciocea a pus accentul, în 2005, pe necesitatea promovării securităţii identitare, care este un fundament al securităţii naţionale [17]. Respectiv, acest cercetător român considera necesar de a dezvolta identitatea internaţională comună pe bază de valori, care devine fundament pentru identitatea politică şi de securitate în relaţiile internaţionale. Aceasta, ca factor intern și extern, rămâne a fi evaluată în jurul statelor neutre europene, inclusiv a Republicii Moldova.

Altfel abordează conceptul securităţii E. Rothchild, care, în 1995, a argumentat necesitatea promovării conceptului securităţii ca factor uman pentru că problema istorică principală a constituit-o corelarea securităţii individuale cu securitatea statului, și cadrul în care poate fi realizată bunăstarea colectivă [260, p. 53]. Profesorul dat ajunge la concluzia că anume sfârșitul Războiului Rece a creat premise pentru revenirea la idealurile filozofilor sec. al XVII-lea de abordare a securităţii comune și securităţii umane.

O astfel de abordare a securităţii internaţionale se încadrează și în Școala de la Copenhaga, reprezentanţii căreia sunt renumiţii savanţi B. Buzan, J. Wilde şi O. Waever. În 1996, cercetătorul B. McSweeney readuce în dezbatere elementele sociale ale securităţii internaţionale, identitatea ca baza securităţii, pe care le susţine Școala de la Copenhaga [249]. Reprezentanţii acestei școli de gândire neoconstructivistă consideră că în pofida supremaţiei statului în cadrul securităţii internaţionale, aspectul societăţii și identităţii naţionale, precum și identităţii colective este interdependent și va juca un rol important în securitatea comprehensivă [249, p. 81]. Respectiv, devine important de a evalua existenţa identităţii colective, factor extern, în jurul statelor neutre europene, ca efect pentru identitatea naţională, factor intern pentru neutralitate.

Un alt factor extern al constructivismului, considerat important de statele neutre, este noţiunea de *comunitate de cooperare*, care a fost justificată în arealul european de mai mulţi savanţi. De exemplu, O. Waever argumentează și justifică fenomenul de *comunitate de state securizate,* cu condiţia că există un mediu cu densitate înaltă de interacţiuni între state [278]. De menţionat, că noţiunea de *interacţiune interstatală cu densitate înaltă* a fost lansată de savantul german K. W. Deutch în 1957, care a analizat evoluţia organizaţiilor internaţionale de securitate și alianţelor militare și, respectiv, a argumentat necesitatea dezvoltării NATO în formă de comunitate politică [191].

În rândul experţilor arealului ex-sovietic, după destrămarea URSS, nu a fost observată o dezvoltare majoră a acestei şcoli de gândire. Motivele principale au constituit-o consecinţele politico-sociale negative ale destrămării URSS, care au adus în prim-plan necesitatea supravieţuirii naţionale.

Continuând firul raţionamentelor, este important de menţionat faptul că problematica studiilor în domeniul securităţii, comparativ cu cel al neutralităţii, este mai intens studiată de cercetătorii autohtoni. În cadrul Republicii Moldova se evidenţiază două abordări ştiinţifice ale fenomenului securităţii: sistem – stat și stat – sistem. De exemplu, savantul V. Juc a elaborat, în 2011, aspecte teoretico-metodologice şi replieri geostrategice privind metodologia nouă de abordare a relaţiilor internaţionale, pe care le consideră transformate în urma încheierii Războiului Rece [51]. Profesorul V. Juc analizează sistemic și comparativ acest proces și conchide că relaţiile internaţionale au devenit indispensabil legate de securitatea internaţională și factorul sociouman al statului. Această metodologie nouă justifică abordarea securităţii internaţionale multidimensionale și structurale în condiţiile globalizării relaţiilor internaţionale.

În același mod, V. Ungureanu analizează interesele geopolitice ale marilor puteri și impactul lor asupra asigurării dimensiunilor securităţii naţionale a Republicii Moldova [97]. Cercetătorul V. Ungureanu propune analiza securităţii naţionale a Republicii Moldova prin vizualizarea a „două hărţi” [97]. Prima vizează poziţionarea geopolitică a Republicii Moldova, iar a doua se referă la cartografierea conflictelor secesioniste din spaţiul postsovietic. Într-un astfel de context, I. Josanu identifică riscurile şi ameninţările în adresa securităţii Republicii Moldova, prin dimensiunea geopolitică europeană [50, p.14]. Comparativ cu alţi cercetători, I. Josanu pornește de la analiza esenţei sistemului de securitate internaţională spre analiza esenţei securităţii naţionale şi neutralităţii Republicii Moldova. Pe de altă parte, cercetătorii E. Ciobu [18] și V. Saca [79] analizează fenomenul securităţii, punând accentul pe dezvoltarea conceptului de interes naţional în Republica Moldova, ca stat neutru, în cadrul sistemului internaţional. Prin aceeași viziune, profesorul C. Eșanu analizează rolul, conţinutul și strategia politicii externe a Republicii Moldova în cadrul integrării europene [36].

În alt context, cercetătorul A. Burian, analizând fenomenul securităţii din perspectiva geopolitică, face o conexiune între termenii de interes naţional, securitatea naţională și securitatea internaţională [9]. Totodată, esenţa statutului de neutralitate permanentă, care este reflectat în politica externă a Republicii Moldova, este analizată în condiţiile necesităţii manevrării geopolitice, ce devine un laitmotiv pentru mediul politic moldovenesc. În același context este analizată problema securităţii internaţionale de către savanţii Gh. Rusnac și V. Sakovici, estimând efectele proceselor de globalizare pentru menţinerea stabilităţii [152].

În procesul integrării europene a Republicii Moldova, V. Varzari analizează priorităţile sectorului naţional de securitate a Republicii Moldova prin identificarea diferitor opţiuni de dezvoltare [91]. Cercetătorul identifică principalele ameninţări şi vulnerabilităţi la adresa securităţii naţionale a statului nostru, precum şi impactul extinderii europene şi euroatlantice asupra consolidării sistemului naţional de securitate a Republicii Moldova, evaluând iniţiativele şi aportul UE în soluţionarea conflictului transnistrean. Statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova este un element de decizie în aceste procese.

O abordare ştiinţifico-colectivă a securităţii a fost demonstrată în cadrul conferinţei ştiinţifice organizate la Universitatea de Stat din Moldova pe 25 octombrie 2003 [88], unde experţii din domeniul relaţiilor internaţionale, D. Ilaşciuc, R. Gorincioi, A. Nistrean, au analizat terorismul politic, securitatea internaţională în condiţiile globalizării, precum şi evoluţia concepţiilor securităţii naţionale. De asemenea, mai mulţi reprezentanţi ai Asociaţiei Moldoveneşti de Ştiinţe Politice de la USM (coordonator – V. Teosa), s-au pronunţat asupra fenomenelor recente în cadrul integrării europene şi cooperării internaţionale a Republicii Moldova [87].

De exemplu, C. Eşanu a analizat strategiile conceptuale privind crizele internaţionale, pe când D. Ilaşciuc a analizat rolul organizaţiilor internaţionale în formarea politicii statelor-membre, factor important pentru statele neutre. Profesorul V. Juc a analizat marile dezbateri în procesul fundamentării teoriei relaţiilor internaţionale, iar cercetătorii N. Afanas, G. Căldare, S. Cebotari şi G. Vasilescu au analizat problemele, perspectivele, riscurile şi avantajele pentru Republica Moldova în cadrul integrării europene.

Un interes deosebit pentru cercetarea noastră prezintă analizele din revista ştiinţifică a USM „Studii internaţionale: viziuni din Moldova," în care se evidenţiază dezvoltările din cadrul sistemului internaţional şi multitudinea factorilor externi ce influenţează securitatea naţională. De exemplu, C. Eşanu analizează perspectiva politicii de securitate a Republicii Moldova în plan regional, identificând vulnerabilităţile şi riscurile existente în spaţiul Sud-Est european [35].

O sursă ştiinţifică din Republica Moldova, în care este abordat fenomenul securităţii, este revista ştiinţifică trimestrială „Moldoscopie" a USM. În revista respectivă putem găsi o multitudine de probleme ce ţin de domeniul studiilor de securitate. Astfel, putem menţiona analizele lui V. Juc, I. Rusandu, V. Ungureanu privind consolidarea securităţii politice a Republicii Moldova prin prisma aspectelor geopolitice [52]. În acest sens, M. Bencheci, studiind evoluţia politicii de securitate a Republicii Moldova şi evidenţiind problemele existente, a propus etapele elaborării politicii de securitate şi apărare a Republicii Moldova pentru sporirea securităţii naţionale [8].

Un aport special la dezvoltarea studiilor de securitate a adus şi societatea civilă. De menţionat, în acest sens, colectivul de experţi din cadrul Institutului de Politici Publice, printre care I. Pîntea, V. Cibotaru etc., care, în 2002, au prezentat noi viziuni asupra sistemului naţional de securitate, prin aceasta accentuând problemele actuale ale securităţii naţionale. Diplomatul O. Serebrian, analizând perspectivele geostrategice ale Republicii Moldova, accentuează tendinţa dezvoltării vectorilor geopolitici, ce va influenţa statutul de neutralitate [84].

O contribuţie interesantă prezintă analizele evoluţiei politicii externe a Republicii Moldova în perioada 1998-2000, realizate de Asociaţia pentru Politica Externă din Republica Moldova în 2009. Astfel de experţi ai societăţii civile ca V. Chirilă, V. Boian, R. Vrabie, E. Revenco, I. Stavilă, L. Grâu au prezentat viziunile lor referitor la politica externă și de securitate a Republicii Moldova. O abordare specifică a securităţii a fost prezentată de T. Busuncian, care, în 2014, cercetând ameninţările terorismului internaţional pentru securitatea naţională şi internaţională, a argumentat necesitatea aprofundării colaborării internaţionale a serviciilor speciale în combaterea terorismului [12].

O contribuţie aplicativă pentru studiile de securitate prezintă concluziile investigării privind consolidarea sectorului de securitate al Republicii Moldova, editat de experţii R. Sportel şi S. Faltas cu suportul Centrului pentru Studii Europene de Securitate din Olanda [85]. Contribuţiile principale ale studiului, dedicat în întregime sectorului de securitate moldovenesc, au fost efectuate de către experţii V. Lungu, V. Lupan, I. Pintea, I. Boţan, V. Palade, V. Bugai. Cercetătorii în cauză au prezentat o abordare instituţională a gestionării sectorului de securitate naţională într-un stat democratic în condiţiile ameninţărilor şi riscurilor transnaţionale.

La cercetarea temei studiului, un segment important a aparţinut cercetătorilor și experţilor societăţii civile, care, implementând diferite proiecte sub egida diferitelor iniţiative, programe și organizaţii internaţionale, au prezentat analize privind problema, tendinţele și perspectivele securităţii naţionale a Republicii Moldova în contextul geopolitic. Aceasta a contribuit la analiza funcţionalităţii statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova de a asigura securitatea naţională.

În linii generale, s-a stabilit că savanţii și experţii moldoveni au abordat securitatea naţională dintr-o perspectivă mai mult aplicativă, tratând problemele curente cu care se confruntă statul. Subiectele de interes major constau în identificarea unor soluţii pentru contracararea ameninţărilor la adresa existenţei şi dezvoltării Republicii Moldova ca stat independent, sfârșitul Războiului Rece şi impactul acestuia asupra securităţii naţionale, soluţionarea conflictului transnistrean, precum şi fortificarea securităţii economice şi energetice naţionale.

Astfel, dispunând de viziunile mai multor cercuri academice şi bazându-ne pe prevederile paradigmelor principale ale relaţiilor internaţionale, devine important de a identifica factorul extern principal din punctul de vedere al securităţii internaţionale comprehensive, care joacă un rol nemijlocit în mecanismul cauzativ al formării sau menţinerii statelor neutre europene. Este evident că statele neutre europene sunt supuse anumitor efecte ale structurii sistemice a relaţiilor internaţionale (Anexa 5), care creează premise pentru natura securităţii internaţionale. În rezultat, statele neutre europene formează politica lor externă în cadrul relaţiilor internaţionale din câteva motive principale: interesul naţional legat de bunăstarea și securitatea naţională, rolul statului în cadrul structurii sistemului internaţional și, corespunzător, puterea distribuită de structura sistemului internaţional, care permite o rază de manevră a politicii externe.

La rândul lor, ideologia și identitatea statală/naţională cu preferinţe și motive joacă un rol important în acest proces. Însă aceasta depinde de nivelul capacităţilor statului de a le promova efectiv în cadrul structurii sistemului internaţional. Astfel, statele au diferite capacităţi și potenţiale, fiind clasificate ca supraputernice, puternice, medii și slabe, ceea ce și determină rolul și funcţia lor în cadrul structurii sistemului internaţional.

Continuând firul raţionamentelor, în perioada Războiului Rece structura sistemului internaţional bipolar, pericolul de război nuclear și ameninţările convenţionale ar putea depista consecinţele potenţiale pentru securitatea statelor neutre europene, care au decis că cursul de neutralitate a fost o opţiune raţională din considerentul realismului politic. Dat fiind faptul că două poluri de putere mondiale au ajuns la o înţelegere de pace, în urma căreia fosta URSS, un pilon al ordinii mondiale, s-a autodizolvat, prognozarea modelului viitor al mediului de securitate a devenit necesară. Conform teoriei sistemice a lui K. Waltz, acest moment istoric a transformat natura structurii sistemului internaţional privind aranjamentul, regulile de interacţiune și concepţia distribuirii capabilităţilor de putere [280].

În cadrul securităţii internaţionale transformate se crea iniţial o iluzie că în relaţiile internaţionale s-a conturat ordinea mondială unipolară ca structură a sistemului internaţional, ceea ce, de fapt, conform adepţilor neorealismului, R. Gilpin şi I. Wallerstein, este una dintre cele mai stabile prin fenomenul *hegemoniei mondiale* [213]. Pe de altă parte, teza filozofului german C. Schmitt din 1922 [265, p. 6], privind conceptul politic fenomenologic prieten – adversar/inamic, încă nu a fost contraargumentată de adepţii neorealismului pentru că ea continuă și astăzi să influenţeze relaţiile internaţionale. Mai mult ca atât, conceptul gradual prieten-adversar fragmentează unipolaritatea virtuală prin procesul gravitării statelor prietenoase în faţă unui inamic/pericol sau statelor adversare.

De mai mulţi ani de existenţă a structurii sistemului internaţional multipolar sau bipolar, ideea neoliberalilor și neoconstructiviștilor precum că relaţiile internaţionale au intrat în stadiul final al dezvoltării mondiale și s-a stabilit o lume unipolară cu ideologia și valorile democraţiei liberale nu s-a realizat. Dimpotrivă, omenirea a devenit martorul diferitelor conflicte în aspect etnic, religios, precum și izbucnirii a câtorva războaie cu intensitate înaltă în Afganistan, Balcani, Cecenia (Federaţia Rusă), Georgia, Indonezia, Irak, Libia, Somalia, Siria, Ucraina. În același timp, conflictele istorice, cum ar fi Israel – Palestina, Orientul Mijlociu, India-Pakistan, Coreea de Nord - Coreea de Sud, de asemenea nu au dispărut, dar continuă în faza latentă. În viziunea cercetătorul G. Văduva, „după 1990, în jur de 4 milioane de oameni, dintre care 90% civili, și-au pierdut viaţa în conflicte militare, iar 10 milioane și-au părăsit căminele și ţările” [90, p. 6]. Atentatele sângeroase de la 11 septembrie 2001, în SUA, au impus experţii de securitate internaţională să reevalueze dezvoltarea structurii sistemului internaţional și mediului de securitate internaţională pentru a înţelege ameninţările și riscurile noi.

Către sfârșitul sec. al XX-lea, mediul academic și politic susţinea că relaţiile internaţionale au devenit ciclic dominate de globalizare, un concept fenomenologic promovat de către neoliberali și neconstructiviști. Conform savanţilor R. Keohane și J. Nye, globalizarea, având interdependenţa complexă, ar trebui să restrângă statele naţionale, respectiv, să submineze securitatea internaţională [234, p. 270]. Adepţii globalizării sunt convinși că limitarea monopolismului statului faţă de aplicarea puterii militare va constrânge și securiza mediul relaţiilor internaţionale. După cum afirmă G. Ciufrin, paradigmele relaţiilor internaţionale s-au schimbat și apar alte abordări ale relaţiilor internaţionale din motivul transformării lumii în *societate globală* [159]. Elementul de bază al globalizării contemporane este și identitatea globală formată pe valorile teoriei politice ale liberalismului clasic și efectele societăţii postmoderniste [168, p. 212-225].

Globalizarea contemporană creează percepţia că modernismul ca și liberalismul, asociat de valori occidentale, este universal. În pofida faptului că multe valori politice, economice, umane și sociale sunt avansate, globalizarea agravează concomitent conflictele ideologice între statele cu tipuri de guvernare și ideologie socială diferite (Anexa 5). Exemplu servesc unele state cu sistem de guvernare sau identitate antisistemică globalizării. În același timp, competiţiile economice ale statelor în structura sistemului internaţional, fără un regim de reglementare, produc rivalităţi.

Totodată, conform neoliberalismului și neoconstructivismului fără o identitate universală mondială ferm stabilită, statele naţionale continuă să evolueze în cadrul parametrilor identităţilor sale politice, geografice, etnice, culturale (civilizaţionale) și religioase în jurul cărora și se

grupează. În cursul dezvoltării istorice, multe poluri de puteri internaţionale, precum şi statele naţionale, au şi în prezent conflicte de interes nesoluţionate. Din astfel de motiv, unii actori nu sunt satisfăcuți de status quo-ul internaţional şi au intenţii revizioniste.

Analiza securităţii naţionale a fost bazată tradiţional pe procesul evaluării ameninţărilor şi riscurilor care exploatează vulnerabilităţile statului. Corespunzător, statele elaborau şi implementau măsurile de contracarare a ameninţărilor şi diminuare a vulnerabilităţilor sub formă de politică externă şi de securitate, ceea ce presupunea acţiuni militare şi diplomatice, ca exemplu de politică de neutralitate. Astăzi, este evident că o capabilitate mare a puterii distribuite, în actuala structură transformată a sistemului internaţional, aparţine statelor care promovează valori liberale ce formează şi o identitate respectivă. Astfel, putem vorbi şi de schimbările din cadrul procesului analizei securităţii internaţionale şi naţionale. Analiza bazelor teoretico-conceptuale şi a tendinţelor statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale stabileşte că, datorită schimbării paradigmelor relaţiilor internaţionale, respectiv a naturii structurii sistemului internaţional, securitatea internaţională şi naţională contemporană în Europa au fost abordate sistemic şi social.

Astăzi, transformările majore în sistemul de securitate euroatlantic, destrămarea URSS, procesul de extindere a NATO şi UE, procesul de globalizare cu efecte în sfera politică, economică şi socială, evoluţia unui nou sistem interdependent de securitate europeană, precum şi evoluţiile neprevizibile în spaţiul postsovietic, riscul privind posibila schimbare a *status quo*-ului internaţional au modificat politica strict neutră a unor state europene spre una mai flexibilă şi selectivă. Astfel, securitatea statelor neutre europene depinde şi de abilitatea lor de a împărţi greutăţile politice şi financiare ale securităţii regionale, care a devenit interdependentă.

Oricum, cauzele principale ale menţinerii statelor neutre europene în sec. al XX-lea au constituit natura structurii sistemului internaţional bipolar, pericolul comunist şi teama de un război mondial nou. Totodată, transformările sistemice în Europa pot contribui la schimbarea percepţiei acestor state privind politica sau statutul de neutralitate. După cum susţine Ph. Windsor, „[…] în trecut, neutralitatea a fost o normă. Astăzi este o excepţie” [286, p. 3].

2.2. Metodologia cercetării analitico-aplicative a statelor neutre europene în contextul securităţii internaţionale

Metodologia cercetării analitico-aplicative a statelor neutre europene în sistemul de securitate internaţională se bazează pe mai multe abordări teoretico-metodologice ale savanţilor K. Waltz, R. Jervis, S. Krasner, R. Keohane, J. Nye, U. Moller, U. Bjereld, A. D. Bogaturov, V. Ţopoc, care şi-au adus contribuţia la analiza paradigmelor teoriei relaţiilor internaţionale. După

cum menţionează K. Waltz „[…] teoriile politicilor internaţionale, fiind reductive sau sistemice, abordează evenimentele la toate nivelurile, de la subnaţional până la supranaţional” [280, p. 60]. Profesorul V. Ţopoc susţine că ştiinţele contemporane „[…] studiază metodele şi procedeele utilizate în ştiinţă şi principiile de organizare a cunoaşterii, prin prisma acceptării sau respingerii lor” [89, p. 147]. Considerând concluziile teoretico-conceptuale, precum că statele neutre sunt strâns legate de natura mediului securităţii internaţionale, care reflectă structura sistemului internaţional, autorul propune studierea a două fenomene internaţionale interdependente – statele neutre şi securitatea internaţională, cu diferite abordări.

Abordarea propusă rezultă din două argumente, primul fiind că aceste două categorii internaţionale studiate sunt dialectic interdependente în formă de variabile/dominante ştiinţifice, care se afectează reciproc. Al doilea argument reiese din teoria că structura transformată a sistemului internaţional european cu un regim internaţional nou, respectiv, mediul nou de securitate internaţională, ce derivă din paradigmele principale ale teoriei relaţiilor internaţionale, vor influenţa politica statelor europene neutre spre o cooperare şi răspundere colectivă în Europa. O astfel de metodologie este propusă ca o abordare nouă de înţelegere şi explicare a paradoxului existenţei statelor neutre europene astăzi, precum și proiectarea perspectivelor în cadrul securităţii internaţionale contemporane, deoarece ştiinţele politice nu explică clar acest fenomen.

În timpul investigaţiilor efectuate privind statele neutre europene și securităţii internaţionale, autorul se va baza pe următoarele prevederi şi lucrări ale autorilor, care au demonstrat teoriile şi tezele ce prezintă importanţă şi relevanţă pentru ipoteza studiului. Pentru analiza descriptivă, istorică şi comparativă a statelor neutre europene vom folosi investigaţiile şi concluziile sistematizate de către R. E. Bissell şi C. Gasteyger, H. Vetschera, P. Jarvenpaa și L. B. Wallin privind evoluarea performanţei Austriei, Elveţiei, Finlandei, Suediei şi a fostei Iugoslavii din punctul de vedere politic, militar și al dreptului internaţional în cadrul securităţii regionale europene [178]. Totodată, concluziile sistematizate privind tendinţele statelor neutre în cadrul bipolarităţii ale cercetătorilor M. H. Haltzel și J. Kruzel [238], precum şi ale lui G. Hinteregger, P. Joenniemi, N. Andrén, S. Widmen, R. Vukadinovic, Ph. Windsor, vor fi analizate pentru demonstrarea mecanismului cauzativ al neutralităţii europene, care a fost o reflectare predominată a Războiului Rece. Totodată, se va ţine cont de concluziile acestor savanţi precum că prevederile politico-juridice ale neutralităţii statelor europene vor fi contestate în viitor de dezvoltarea sistemului de securitate internaţională în proces de transformare.

De asemenea, pentru a studia experienţa istorică, se vor folosi studiile de caz ale statelor neutre europene. De exemplu, A. K. Kronin a descoperit mecanismul cauzativ al neutralităţii austriece, cum ar fi influenţa conflictologiei asupra conceptului de neutralitate și lupta actorilor

principali ai sistemului internaţional privind destinul Austriei în 1945-1955 [189]. Argumentele ex-preşedintelui Finlandei, M. Koivisto, sunt necesare pentru a percepe esenţa neutralităţii Finlandei, care susţinea că politica de neutralitate a fost necesară pentru stabilitatea geopolitică în timpul respectiv, având și o funcţie de neamestec în conflictele puterilor mari [236, p. 87-92]. Totodată, un element de suport în analiza politicii de neutralitate a Suediei sunt cercetările lui G. Lundestad, care conchide că Suedia fost un stat cu o politică neutră tradiţională [240, p. 88]. Un interes deosebit pentru studiul nostru prezintă concluziile profesorului H. Neuhold privind adaptarea strategică a statelor neutre europene la schimbările mediului internaţional, în timpul lansării dialogului între adversarii Războiului Rece [252].

Pentru a evidenţia unele aspecte ale dreptului internaţional, vor fi folosite investigaţiile istorice ale lui B. E. Nolde privind dezvoltarea statutului de neutralitate permanentă în relaţiile internaţionale, care este strict legată de suveranitatea și independenţa statului [156]; D. Daşcovici privind neutralitatea ca mijloc de constrângere în timpul războiului [26]; L. Modjorian privind esenţa statelor neutre permanente în dreptul internaţional [140]; I. M. Prusakov privind formele de neutralitate în dreptul internaţional contemporan [148]; şi ale cercetătorilor din Republica Moldova, V. Gămurari și O. Dorul, care consideră că concepţia neutralităţii permanente în dreptul internaţional [39] este legată de baza suveranităţii statului [38].

În scopul de a evalua tendinţele noi ale statelor studiate, se vor analiza şi compara investigaţiile și metodologia profesorilor Ul. Moller şi Ul. Bjereld, care din punct de vedere neoconstructivist ajută la înţelegerea paradoxului existenţei statelor neutre europene astăzi, din punct de vedere identitar [250]. Investigaţiile lui Ul. Moller şi Ul. Bjereld în formă de teorie (Anexa 4), prin metoda inductivă şi de interpretare, demonstrează că cauza identitară la fel joacă un rol important în relaţia sistem internaţional – stat neutru [250, p. 7]. Aşadar, *statele neutre europene, pe parcursul a mai multor ani, au instituţionalizat ideea neutralităţii ce a creat efectul de dependenţă a memoriei sociale de calea de dezvoltare istorico-tradiţională, noţiune fenomenologică nouă.* Această metodologie va ajuta studiului nostru de a determina perspectivele statelor neutre europene din punct de vedere identitar.

Concluziile studiilor ale mai multor cercetători, editate de către profesorii E. Munro [251] şi H. Ojanen [254], privind esenţa categoriilor neutralităţii și nealinierii în Europa contemporană vor servi drept instrument de pronostic pentru perspectivele statelor neutre europene. Aşadar, conform opiniilor acestor savanţi, statele neutre europene folosesc categorii noi în politica externă, cum ar fi politica de neutralitate activă, politica de nealiniere militară în baza principiului *de la neutralitate la solidaritate* [254, p. 9-52]. Totodată, concluzia generală exprimată de către W. Windmar este că statele neutre europene, devenind membre ale UE, din

punct de vedere politic sunt solidare cu UE, dar rămân *nealiniate* din punct de vedere *militar* faţă de angajamentul apărării, ceea ce se presupune mai mult pentru condiţiile interne [251, p. 57]. După cum menţionează H. Neuhold, statele neutre europene sunt solidare în Europa, dar neutre în afară Europei [251, p. 16].

În cadrul analizei, vor fi abordate şi alte puncte de vedere ale oponenţilor schimbării neutralităţii, cum ar fi ale lui V. A. Krujkov, M. E. Kucinskaia, E. V. Korunova, A. B. Kondakov, E. Grigoriev, A. Kuranov, E. T. Usenko, G. Peşkov, P. V. Şcerbinin, care analizează problematica statelor neutre anume în cadrul dezvoltării și asigurării securităţii naţionale a Federaţiei Ruse. Conform V. A. Krujkov, sistemul internaţional permite statelor neutre europene să manevreze în relaţiile interstatale prin adoptarea politicii de neutralitate selectivă, având în vedere clauza solidarităţii UE. Se va atrage atenţia că cercetătorul recomandă autorităţilor ruse să menţină instituţia de neutralitate în Europa din punct de vedere sistemic [217, p. 19, 27]. Iar P. V. Şcerbinin consideră că în timpul bipolarităţii statele neutre aveau funcţia de a menţine o zonă de stabilitate, pe când astăzi funcţia statelor neutre este de a promova stabilitatea internaţională [170, p. 9]. Totodată, E. V. Korunova consideră ca statele neutre sunt un model în soluţionarea diferitelor conflicte geopolitice [125, p. 2].

Argumentele experţilor români A. Oprescu, privind interacţiunea statelor neutre europene și NATO [255], ca un pilon de apărare colectivă în Europa; A. Androne, privind diferenţierea politicii externe și de securitate a statelor neutre europene [3]; precum şi ale lui L. Banu şi O. R. I. Ionescu, privind rolul statelor neutre în dreptul internaţional [6], vor fi folosite pentru abordarea empirică a statelor neutre din punct de vedere istoric și al dreptului internaţional.

Un interes aparte, inclusiv pentru determinarea funcţionalităţii statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, prezintă tezele profesorului I. Chifu, care consideră că aspectele politice și juridice ale statelor neutre au început să difere [22]. La fel, vor fi analizate în ansamblu investigaţiile experţilor A. Lavric [55] şi I. Pîntea, care, evaluând funcţionalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securităţii naţionale, au conchis că nu există garanţii internaţionale pentru acest statut [5]. Argumentele lui O. Dorul, precum că conceptul de neutralitate a devenit parte componentă a sistemului de securitate colectivă, vor fi folosite pentru a demonstra aspectele dreptului internaţional în analiza raportului neutralităţii faţă de sistemul de securitate colectivă [32].

Trebuie de remarcat faptul că în cadrul diferitelor studii ale relaţiilor internaţionale, în pofida existenţei materialelor ample privind statele neutre, practic, nu a fost identificată o analiză a statelor neutre europene în cadrul sistemului internaţional de securitate prin paradigmele teoriei relaţiilor

internaţionale. Acest fapt subliniază necesitatea altei abordări în vederea determinării tendinţelor statelor neutre moderne din perspectiva paradigmelor, care caracterizează relaţiile interstatale.

Astfel, pentru studierea statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale contemporane, este esenţial de a percepe paradigmele promovate de către şcolile principale ale teoriei relaţiilor internaţionale. Paradigma ştiinţelor are mai multe definiţii, însă, după cum stabileşte profesorul V. Ţopoc, „paradigma constituie mediul în cadrul căruia ştiinţa se dezvoltă în mod firesc[…], paradigma presupune situarea concret istorică a ştiinţei în spaţiul problemelor şi tehnologiilor de abordare a acestora, moştenite din trecutul istoric al acesteia" [89, p. 54-55]. Analizând şcolile relaţiilor internaţionale, autorul studiului tratează *paradigma* relaţiilor internaţionale ca un concept distinct, un set larg de fenomene politice pe arena internaţională, care determină modelul-cadru de interacţiune a actorilor internaţionali, inclusiv a statelor neutre. În prezent, în cadrul relaţiilor internaţionale sunt recunoscute trei paradigme distincte: neorealismul, neoliberalismul și neoconstructivismul, care au şi subforme adiţionale.

Continuând firul raţionamentelor, studiul statelor neutre europene se va baza pe noţiunile conceptuale ale şcolilor principale ale teoriei relaţiilor internaţionale definite în primul subcapitol şi recunoscute de majoritatea savanţilor în domeniul ştiinţelor politice. Evident, că aceste şcoli abordează natura raţională, sistemică (structura) și identitară a relaţiilor internaţionale, precum şi fenomenul important – securitatea internaţională – care este tratată în lucrarea în cauză ca context și efect al statelor neutre europene.

În această ordine de idei, se menționează că securitatea internaţională are, respectiv, mai multe concepte și definiţii stabilite, numite tradiţionale (neorealism: K. Waltz) și comprehensive (neoliberalism/neoconstructivism: R. Keohane, J. Nye/B. Buzan, O. Waever). Aceste dezbateri sunt bine cunoscute și descrise de savanţii R.-S. Ungureanu [96, p. 13-30], V. Varzari [91, p. 17-29] și Gh. Tătaru [86]. Totodată, autorul tezei de doctorat privind analiza neutralităţii Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate ale unor state europene neutre consideră necesară aplicarea următorului conţinut al conceptului de securitate, care rezumă mai multe şcoli ale relaţiilor internaţionale.

Aşadar, securitatea internaţională este o stare de stabilitate în cadrul sistemului internaţional, în care lipsesc ameninţările directe la adresa actorilor internaţionali, dar riscurile sunt clar definite, corespunzător controlate, gestionate sau minimalizate la nivel global, regional şi naţional. Corespunzător, în cadrul securităţii „*vulnerabilitatea* este o condiţie de destindere structurală, pe când pentru o ameninţare/pericol va fi necesară o percepţie a faptului că ceva este ameninţat din afară și ar trebui securizat printr-o poziţie activă" [96, p. 20]. În securitatea internaţională, *provocarea* este tratată mai mult ca o ameninţare indirectă la care va trebui de

răspuns, de exemplu, migrarea masivă sau deteriorarea ecologiei. Evident, că un *risc* este tratat în cercetare ca o ameninţare potenţială care poate să exploateze vulnerabilitatea statului.

În acest context, înainte de a demonstra și a selecta paradigmele care vor fi utilizate pentru analiza statelor neutre europene și a securităţii internaţionale, stabilim noţiunile de bază care vor fi folosite în metodologia lucrării. Aşadar, vom folosi noţiunea de neutralitate, definită ştiinţific, în capitolul I, ca însemnând nici una din cele două părţi, care este atât un concept politico-juridic, cât și unul de drept internaţional, fiind folosit de mai mulţi actori în cadrul relaţiilor internaţionale. În abordarea noastră, acest concept este folosit pentru a defini statele neutre europene, care sunt de tipul statului naţional, care au ales statutul sau politica de neutralitate. Corespunzător, statul naţional înseamnă, în studiul de bază, un actor politic şi legal al sistemului internaţional sau al ordinii mondiale, stabilite istoric în cadrul relaţiilor internaţionale [264, p. 197]. Astfel, baza studiului îl va constitui modelul de state naţionale stabilite în Europa, care sunt clasificate până în prezent ca state de tip Westfalie. Ele au originea în Tratatul de la Westfalia (1648), ulterior dezvoltate de evenimentele Tratatului de la Utrecht (1713), Revoluţiei Franceze (1789) și Congresului de la Viena (1815) [96, p. 50-52].

Totodată, ştiinţele politice cunosc şi acceptă existenţa diferitelor tipuri şi caracteristici ale statelor neutre pe arena internaţională. Însă autorul tezei se va limita, în exclusivitate, la entitatea europeană, în care anume statul naţional este predominant. Evident că, din punctul de vedere al teoriei relaţiilor internaţionale, statul naţional s-a format în cadrul unui sistem internaţional, fiind numit neformal, după cum susţine R. Cox, şi al *ordinii mondiale*, care, istoriceşte, a determinat statutul (poziţia) statelor naţionale, fiind hegemonice, aliate, neutre, nealiniate militar sau autoizolate [187, p. 220, 249]. În acest context, studiul se va fundamenta pe ideea că noţiunea de ordine mondială, existând mai mult ca un sens comun acceptat şi dezbătut academic în cadrul teoriei relaţiilor internaţionale, este un concept neformal care defineşte ierarhia între statele naţionale pe arena internaţională, fiind o structură ierarhică transnaţională virtuală [280].

După cum afirmă K. Waltz, în cadrul ordinii mondiale există *polurile de puteri*, în jurul cărora gravitează majoritatea statelor naţionale fiind aliate, precum şi alţi actori internaţionali/transnaţionali [280]. La rândul său, polul de putere în cadrul ordinii mondiale înseamnă un stat supraputere (actor internaţional) sau câteva state relativ puternice fiind în alianţă/coaliţie, care au capacitatea independentă de a dezvolta şi a promova integral politica proprie, adică de a influenţa şi a menţine status quo-ul acestei ordini mondiale.

Pe de altă parte, autorul afirmă că *sistemul internaţional* este definit ca o reflectare a ordinii mondiale în forma organizaţiilor internaţionale existente, stabilite prin documente politico-juridice, care sunt recunoscute legitim de majoritatea statelor. Actualmente, putem

constata că la nivel mondial sistemul internaţional este constituit de către ONU cu agenţiile/organizaţiile satelit şi, la nivel regional european, de către OSCE, Consiliul Europei, NATO, UE şi CSI, unde, evident, există mai multe organizaţii regionale.

În acest context, înainte de a demonstra tendinţele noi ale statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale contemporane, este important de reafirmat argumentul principal al studiului că structura sistemului internaţional post-Război Rece este una transformată din cauza că bipolaritatea și-a pierdut esenţa, pentru că nu există structural în relaţiile internaţionale. După cum susţinea K. Waltz, „[…] sistemele sunt sau menţinute, sau transformate" [280, p. 199]. Conform ideilor aceluiaşi savant, *sistemele internaţionale* sunt cunoscute din punct de vedere structural în trei forme: *multipolare, bipolare şi unipolare* [250]. Totodată, cercetătorul a argumentat că în pofida acestor forme, *sistemul internaţional* are două elemente-cheie: *structura* şi *unităţile de interacţiune* din acest sistem, ceea ce presupune statele naţionale în majoritate.

În acest context, K. Waltz a pledat pentru ideea că *structura sistemului internaţional este definită din aranjamentul părţilor acesteia şi principiile de interacţiune dintre ele.* Conform prevederilor lui K. Waltz, această formulă se aplică la perceperea structurii sistemului internaţional atât din partea neorealismului, cât şi a neoliberalismului sau neoconstructivismului. Numai schimbarea aranjamentului sau principiului interacţiunii, în sistemul internaţional, este considerat ca modificare structurală. De fapt, structura sistemului internaţional este un element virtual care poate fi numit şi ordine mondială. Ca şi mulţi alţi adepţi ai şcolii neorealiste, K. Waltz consideră că politica externă sau statutul juridic al unui stat naţional este, de fapt, reflectarea stării structurale a sistemului internaţional care impune anumite condiţii aranjamentelor sale (statelor neutre europene) vizavi de politicile externe.

Totodată, politicile externe ale statelor sunt formulate în funcţie de criteriul distribuirii diferitelor capabilităţi între statele naţionale, care sunt parte a acestei structuri. Potrivit lui K. Waltz, „structura politică a sistemului internaţional influenţează procesele politice interne" [280, p. 81-82]. Reiese că similitudinile sau divergenţele din cadrul politicii externe a statelor neutre europene depind, în mare măsură, de raza de permisiune a structurii sistemului internaţional al perioadei istorice. Cu alte cuvinte, *natura structurii sistemului internaţional este cauza principală a manifestării politicii externe a statului naţional şi, respectiv, a politicilor şi statutului neutru al statelor europene studiate.* Conform prevederilor lui K. Waltz, statele neutre europene au selectat din mai multe opţiuni o astfel de politică din motivul supravieţuirii ca stat independent în structura sistemului internaţional, care a fost de natură neorealistă [280, p. 102].

În această ordine de idei, K. Waltz susţine că structura sistemului internaţional este una *anarhică* cu o anumită *ierarhie,* care impune anumite subordonări şi constrângeri pentru părţile

acestei structuri, cu alte cuvinte, conţine elemente de ierarhie politică clasică [280, p. 102-128]. Astfel, structura sistemului internaţional are şi o ierarhie neoficială şi virtuală, numită ordine mondială. În acest context, constatăm că structura bipolară a sistemului internaţional în timpul Războiului Rece, bazându-se pe ierarhia stabilită, a distribuit capabilităţile de putere între statele-participante şi a influenţat politicile externe ale statelor neutre europene.

Autorul consideră, de asemenea, că mecanismul cauzativ al apariţiei şi menţinerii statelor neutre europene, în perioada 1945-1990, nu mai este funcţional. Pentru vizualizarea conceptuală a explicaţiei cauzative a apariţiei statelor neutre europene vezi figura A3.1 (Anexa 3), care derivă din studiul istoriografic şi teoretico-conceptual. Concluziile respective au fost argumentate de conceptele neorealismului, care au dominat o mare parte din perioada Războiului Rece, stabilind natura bipolară a structurii sistemului internaţional şi, astfel, a mediului securităţii internaţionale care a produs şi a menţinut statele neutre europene. Luând în consideraţie faptul, că structura sistemului de securitate internaţională contemporană a fost supusă transformării, este necesar de a stabili noile particularităţi, conţinutul şi efectele acestora asupra statelor neutre europene.

Reieşind din aceasta, se propune ca baza studiului să constituie efectuarea analizei legăturii dintre statul neutru şi sistemul internaţional în Europa prin analizele paradigmelor selectate. Aceasta este important pentru a determina care dintre paradigme s-a aflat sau se află la baza securităţii internaţionale, ce influenţează statele neutre europene. Pentru vizualizarea conceptuală a explicaţiei cauzative a perspectivelor statelor neutre europene, în sistemul internaţional contemporan, vezi figura A3.2 (Anexa 3), care a fost dezvoltată de autor pe baza concluziilor teoretico-conceptuale şi metodologice. O astfel de abordare va permite stabilirea mai exactă a naturii structurii sistemului internaţional şi a mediului securităţii contemporane transformate, şi, corespunzător, a efectelor acestora asupra statelor neutre europene.

Autorul afirmă că procesul dezvoltării relaţiilor internaţionale este interpretat mai exact prin intermediul diferitelor paradigme ale relaţiilor internaţionale, una dintre ele fiind dominantă, care reflectă natura structurii sistemului internaţional şi mediului securităţii internaţionale al unei perioade istorice, care creează premise pentru statut şi politică ale statelor naţionale, inclusiv neutralitate. Evident că statele neutre pot contribui la modelarea sistemului internaţional. În realitate, mai multe state supraputere sau polurile de putere pot să-şi permită acest lucru, iar *statele neutre europene au opţiunea de adaptare strategică la transformările mediului de securitate internaţională*. În majoritatea cazurilor, aceste interacţiuni au fost realizate prin dominarea paradigmei neorealismului.

Astfel, autorul susţine că analiza interacţiunii statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale, prin prisma diferitelor paradigme ale teoriei relaţiilor internaţionale, va fi mai

obiectivă. Din acest motiv, analiza comparativă a statelor neutre europene şi a securităţii internaţionale va fi efectuată prin modele paradigmatice ale sistemului internaţional cu o securitate internaţională corespunzătoare care influenţează statele neutre europene.

Bazându-se pe cadrul teoretic privind aspectul sistemic al relaţiilor internaţionale, dezvoltat de profesorul K. Waltz, autorul susţine teoria că transformarea structurii sistemului internaţional paradigmatic de la una neorealistă la una neoliberală cu elemente neoconstructiviste, respectiv, şi a mediului securităţii internaţionale, va crea premise pentru alte perspective ale statelor neutre europene pe arena internaţională, ce va servi drept un considerent strategic pentru analiza funcţionalităţii neutralităţii permanente a Republicii Moldova.

Analiza comparativă şi istorică a acestor două dominante fundamentale ale relaţiilor internaţionale (sistem internaţional - stat) în procesul de evoluţie se va desfăşura prin *abordarea structural-funcţională* a statelor neutre europene şi prin *abordarea paradigmatică* a securităţii internaţionale, care este tratată ca contextul neutralităţii. Această abordare teoretico-conceptuală nouă va determina mai exact natura structurii sistemului internaţional cauzată de criteriile paradigmelor relaţiilor internaţionale care, respectiv, au dominat sau domină perioada studiată a statelor neutre europene. Studiul va fi realizat prin prisma relaţiilor *structură* (sistem de securitate internaţională) – *actor* (stat neutru european); *de la nivel general,* securitate internaţională fiind contextul neutralităţii, *la nivel particular,* statele neutre europene, ce este determinat ca o *abordare sistemică*. Pentru facilitarea şi valorificarea abordărilor selectate se foloseşte şi un set de procedee logice universale, cum ar fi *inducţia* şi *deducţia*.

În cazul investigaţiilor va fi aplicat *principiul obiectivităţii,* care permite efectuarea analizei normative şi critice a particularităţilor statelor neutre europene. În acelaşi timp, *principiul determinismului* se află la baza analizei evoluţiei sistemului securităţii internaţionale şi stabilirii rolului şi funcţiilor statelor neutre în acest sistem.

În scopul abordării paradigmatice şi structural-funcţionale, studiul în cauză se va baza pe prevederile savanţilor cunoscuţi care împărtăşesc conceptele principale ale relaţiilor internaţionale, în care interacţionează statele neutre europene. Astfel, pentru a demonstra elementele principale ale abordării sistemice în cadrul paradigmei neorealiste, vor fi analizate argumentele lui K. Waltz privind teoria sistemică şi reductivă a politicii internaţionale, explicate anterior [280]. La fel, vor fi folosite tezele similare ale altor profesori care abordează conceptul menţionat cum ar fi cele ale lui E. Ciobu privind necesitatea formulării interesului naţional în cadrul politicii externe a Republicii Moldova [18], ale lui V. Ungureanu privind impactul intereselor geopolitice asupra securităţii naţionale a Republicii Moldova [97], ale lui A. Burian

privind natura geopoliticii contemporane [9] și ale lui N. A. Kosolapov privind relaţiile dialectice contemporane ale dezvoltării securităţii cu instabilitate [124].

În scopul abordării paradigmei neoliberale, vor fi utilizate doctrinele expuse de către profesorii R. Keohane şi J. Nye privind stabilirea naturii interdependente a puterii în cadrul relaţiilor internaţionale, în care a fost argumentată *interdependenţa complexă,* noţiunea care se află la baza paradigmei neoliberale [234]. Investigaţiile unor adepţi ai acestei paradigme, cum ar fi R. Cohen şi M. Mihalka – privind crearea şi dezvoltarea conceptului de securitate cooperativă în Europa [185], G. Alexandrescu şi V. Popa – privind evoluţia arhitecturii instituţionale în Europa [1], Gh. Văduva – privind dinamica pozitivă a dezvoltării parteneriatelor în Europa vor fi folosite pentru demonstrarea interdependenţei sistemului internaţional în Europa [90]. Concluziile academicianului G. I. Ciufrin privind schimbarea paradigmelor relaţiilor internaţionale ce modifică, respectiv, ordinea mondială spre o comunitate globală vor fi utilizate pentru demonstrarea evoluţiei relaţiilor internaţionale [159].

Concomitent, pentru abordarea aspectelor paradigmei neoconstructiviste, vor fi folosite noţiunile şi concluziile unor astfel de savanţi ca M. Ciocea – privind dezvoltarea securităţii identitare ca un fundament al statului naţional, ce evidenţiază influenţa politicii interne asupra politicii externe şi securităţii internaţionale [17]; A. Wendt – privind natura politicilor internaţionale ca fenomen social [282] şi G. Gustenau – privind provocările pentru statele *postneutre* europene din partea politicii europene comune de securitate și apărare [215], care vor fi luate drept exemple de influenţă a cooperării îndelungate şi multidimensionale asupra creării interdependenţei complexe; ultima are un potenţial de influenţă asupra statelor neutre europene.

În procesul aplicării metodologiei selectate, se vor folosi prevederile tuturor paradigmelor descrise. Totodată, punând la bază concluziile istoriografice și teoretico-conceptuale privind statele neutre din Europa și natura mediului securităţii internaţionale*, accentul principal se va pune pe baza paradigmei neoliberale,* cu analiza particularităţilor paradigmei neoconstructiviste, care ajută astăzi la explicarea mai detaliată a paradoxului statelor neutre prin efectuarea analizei regimului internaţional, precum şi a identităţii internaţionale și naţionale.

Astfel, întru a testa ipoteza disertaţiei, a fost utilizată colecţia studiilor, editată de către S. Krasner, privind conceptul *regimului internaţional*, care se află la *baza mediului de securitate internaţional* în Europa contemporană. Există diversă literatură academică vizavi de acest concept, însă se va utiliza anume această colecţie de cercetări, deoarece a fost prima în studiile contemporane care a lansat dezbateri asupra fenomenului respectiv.

Profesorul S. Krasner definește *regimul internaţional* ca o categorie a relaţiilor internaţionale având „un set de principii, norme, reguli și proceduri de luare a deciziilor,

implicite sau explicite, în jurul căruia așteptările actorilor converg într-un anumit domeniu de relaţii internaţionale" [237, p. 2]. În același timp, S. Krasner definește „*principiile* drept convingeri în fapte, legătura de cauzalitate; *normele* ca standarde de comportament vizavi de drepturi și obligaţii; *regulile* ca prescripţii sau interdicţii pentru acţiuni; *procedurile decizionale* ca practici predominante pentru a pune în aplicare alegerea colectivă" [237, p. 2].

În abordarea sistemică a statelor neutre europene și a securităţii internaţionale contemporane, este important de a percepe categoria de regim internaţional, care are mai multe componente. Drept exemplu, *instituţia internaţională* este o birocraţie/organizaţie internaţională, în care statele și alţi actori investesc în legitimitate supranaţională pentru a susţine, promova și controla regimul internaţional, stabilit și recunoscut internaţional. Prin metoda funcţională, S. Krasner susţine că „regimul internaţional are scopul de a promova principiile, normele și valorile, care sunt acceptate de state, iar instituţia internaţională are scopul de a materializa acest regim prin stabilirea regulilor tehnice și a mecanismului clar de luare a deciziilor" [237, p. 2-4].

În relaţiile internaţionale contemporane există mai multe forme și dimensiuni ale regimurilor internaţionale cu instituţii internaţionale funcţional-reflective. În acest sens, autorul disertaţiei selectează conceptul *regimului de securitate,* dezvoltat de către R. Jervis, ce contribuie la explicarea impacturilor provocărilor internaţionale asupra structurii securităţii internaţionale, în care majoritatea statelor, inclusiv statele neutre europene, sunt nevoite să se adapteze strategic la transformările internaţionale [227]. Cercetătorul susţine că „[…] regimul de securitate permite naţiunilor să restrângă codul de conduită în convingerea că alţii vor proceda la fel" [227, p. 173]. Profesorul R. Jervis, efectuând o comparaţie a argumentelor regimurilor economic liberal și marxist cu alte regimuri, consideră că nu numai normele și principiile facilitează cooperarea internaţională, dar și forma de cooperare.

Astfel, R. Jervis ajunge la această concluzie din câteva considerente. Primul, competitivitatea în securitate este mai mare decât în economie, pentru că costurile pentru erorile din cadrul dilemei de securitate pot fi dezastruoase pentru stat. Al doilea, motivele ofensive și defensive ale statelor pot fi oprimate numai în cadrul aranjamentului internaţional al regimului de securitate. Altfel, ele conduc la înarmare și conflict potenţial de război. Al treilea, greșeala în timpul competiţiei în cadrul *dilemei de prizonieri* din punctul de vedere al securităţii poate fi fatală comparativ cu aspectele politic, economic sau social. Al patrulea, identificarea motivelor altor state este dificilă, fără o cooperare și un regim de securitate internaţional. Aceasta creează *incertitudini care exploatează dilema de securitate prin impunerea statelor să acţioneze unilateral, relativ competitiv și nu cooperativ absolut*. Ca urmare, R. Jervis consideră că

conceptul *regim de securitate* nu este atractiv pentru statele naţionale din cauza că solicită restrângeri şi abandonarea unilateralităţii.

Pentru formarea unui regim de securitate, cercetătorul stabileşte următoarele. În primul rând, statele-supraputere trebuie să dorească stabilirea regimului, adică să prefere un mediu internaţional reglementar faţă de unul individualist. Pentru ca aceasta să se întâmple, statele-supraputere trebuie să fie rezonabil satisfăcute de *status quo*-ul internaţional. În al doilea rând, toţi actorii trebuie să creadă că şi alte state împărtăşesc aceleaşi valori privind securitatea şi cooperarea mutuală. În al treilea rând, toate statele, nu numai cele supraputere, trebuie să accepte că în cadrul regimului de securitate nu este loc pentru aspectul de extindere a frontierelor. Altfel, revizionismul compromite securitatea internaţională. În al patrulea rând, formarea regimului de securitate, în percepţia statelor, trebuie să devină o necesitate a timpului. În cazul regimului de securitate internaţională apare problema costurilor evident mai mari ale securităţii individuale decât în cadrul eforturilor colective, al costurilor mai predominante ale unui război faţă de mediul de securitate internaţională restrâns [227, p. 173-194].

Totodată, după cum susţine R. Keohane, cerinţa statelor de a negocia un regim internaţional în cadrul relaţiilor internaţionale de tip *alegere constrânsă,* este bazată pe următoarele cauze: absenţa unui cadru legal de răspundere, imperfecţiunea schimbului de informaţie şi costurile de tranzacţie (relative) [237, p. 154]. Aceasta rămâne să fie examinată în cadrul mediului de securitate contemporană, care este contextul statelor neutre europene.

În sensul dat, vor fi luate în consideraţie tezele adepţilor neoliberali R. Keohane şi J. Nye privind dezvoltarea structural-funcţională a sistemului internaţional. Ei definesc dezvoltarea modernă globală ca o *interdependenţă complexă*: „lumea a devenit interdependentă în economie, în comunicare, în aspiraţie umană […] Vom argumenta că interdependenţa complexă, uneori, este mai aproape de realitate decât realismul […] Interdependenţa complexă are trei caracteristici principale: 1. Canale multiple de comunicare; 2. Lipsa ierarhiei între problemele internaţionale; 3. Forţa militară nu este aplicată de către guverne faţă de alte guverne din regiune sau, în contextul problemelor, atunci când interdependenţa complexă predomină" [234, p. 3, 23, 25]. Astfel, principalul argument al savanţilor respectivi este că *interdependenţa complexă* face ca lumea să fie interdependentă din punct de vedere politic, social, economic şi militar; prin urmare, se schimbă natura politicii internaţionale, normele, valorile, principiile. Ei au demonstrat acest fapt printr-o analiză sistemică, stabilind faptul că principalii actori internaţionali nu sunt numai statele-naţiune, ci, de asemenea, şi organizaţiile internaţionale, economice, precum şi grupurile transnaţionale.

Aceste fenomene sunt susţinute atât de neorealism, cât şi de neoliberalism, dar prin diferite abordări. Neoconstructivismul continuă să susţină că identitatea, motivele şi preferinţele statului

sunt primare faţă de sistemul internaţional cu regimuri şi instituţii internaţionale, care pot falimenta în lipsa identităţii comune. În acest context, în studiul de faţă vom analiza încercările istorice şi contemporane privind valorificarea principiilor şi normelor unui regim instituţionalizat prin organizaţie cu reguli şi mecanisme de luare a deciziilor care ar constrânge şi obliga statele la respectarea angajamentelor internaţionale. Aceasta este important, deoarece statele neutre europene se află în cadrul structurii sistemului internaţional european care dispune de caracteristicile studiilor, consolidate de către S. Krasner.

Respectiv, pentru examinarea ipotezei se foloseşte un complex de metode general-ştiinţifice, politologice şi al teoriei relaţiilor internaţionale, care permite combinarea câtorva metode universale şi particulare pentru a avea un caracter comprehensiv al studiului şi o semnificaţie teoretică. În cadrul aplicării abordării interdisciplinare, pentru investigarea statelor neutre europene şi mediului de securitate internaţională se vor utiliza *metode filozofice* şi *general-ştiinţifice*:

- *metoda dialectică* permite cercetarea condiţiilor stabilirii sistemului internaţional în Europa şi statelor neutre europene, precum şi relaţia acestora cu mediul securităţii internaţionale în baza principiului determinismului, sub formă de variabile. Respectiv, se va reflecta logica universală acceptată şi se va identifica obiectivitatea din jurul statelor neutre europene şi securităţii internaţionale;

- *metoda descriptivă* se utilizează pentru a demonstra continuitatea şi schimbările rolului, locului şi tendinţelor statelor neutre europene, în condiţiile de conflict şi cooperare în cadrul sistemului internaţional, al perioadei bipolarităţii şi post-Război Rece;

- *metoda istorică* permite vizualizarea procesului instituţionalizării statelor neutre în Europa, în special Austria, Finlanda şi Suedia, precum şi Republica Moldova. În acelaşi timp, această analiză se aplică în strânsă legătură cu analiza istorică a dezvoltării mediului securităţii internaţionale în diferite perioade istorice;

- *metoda contrafactuală* permite reconstruirea şi remodelarea unor situaţii în jurul statelor neutre europene în perioada Războiului Rece, pentru a confirma concluziile dialectice vizavi de originea şi cauzele neutralităţii statelor europene, precum şi evaluarea perspectivelor istorice.

Având în vedere faptul că problematica statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale contemporane este analizată din perspectiva relaţiilor internaţionale, autorul a pornit de la specificul *teoriei relaţiilor internaţionale* în aplicarea abordării politologice şi a folosit următoarele *metode*:

- *metoda specifică a teoriei relaţiilor internaţionale* - analiza obiectului de studiu prin prisma şcolilor şi paradigmelor teoriei relaţiilor internaţionale - se aplică pentru studiul

caracterului structurii sistemului internaţional, care determină mediul securităţii internaţionale, ce produce, respectiv, efecte asupra statelor neutre europene. Această abordare, care nu a fost aplicată până acum în cercetările statelor neutre europene, permite modelarea şi analizarea interacţiunii statelor neutre europene în cadrul sistemului internaţional şi, astfel, testarea ipotezei.

- *metoda structural-funcţională* permite să fie determinat caracterul structurii sistemului internaţional, precum şi rolul statelor neutre europene. Metoda respectivă contribuie la vizualizarea deplină a interacţiunii statelor neutre europene în cadrul sistemului internaţional, având o anumită funcţie în arhitectura securităţii internaţionale;

- *metoda instituţională* contribuie inductiv la cercetarea conţinutului statelor neutre europene, prin analiza structurii, modului de organizare şi funcţionalităţii politicii de neutralitate a Austriei, Finlandei, Suediei şi Republicii Moldova;

- *metoda comparativă* îmbinată cu *studiul de caz* al Austriei, Finlandei, Suediei va fi aplicată pentru identificarea similitudinilor şi divergenţelor statelor neutre europene studiate în manifestarea în cadrul securităţii internaţionale pentru sistematizarea cauzelor, regularităţilor şi tendinţelor în perioada bipolară şi perioada post-Război Rece, ce vor servi drept considerente strategice pentru statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova;

- *metoda prospectivă* oferă posibilitatea modelării diferitelor scenarii, precum şi estimarea perspectivelor statelor neutre din Europa în structura sistemului internaţional contemporan, ce va servi ca un reper pentru estimarea funcţionalităţii politicii de neutralitate a Republicii Moldova în asigurarea securităţii naţionale.

Caracterul interdisciplinar al studiului efectuat a fost unul complementar, ceea ce a presupus cercetarea statelor neutre europene prin prisma metodelor particulare a mai multor ştiinţe. Astfel, opiniile publice în statele neutre europene referitor la politica de neutralitate şi opţiunea de aderare la UE sau NATO sunt studiate în baza rezultatelor aplicării *metodei sociologice*, fapt care influenţează, în mare măsură, politica externă a unui stat. La rândul lor, statele neutre europene sunt analizate şi prin intermediul aspectelor *dreptului internaţional,* care tratează conceptul de neutralitate prin categoria juridică de *statut de neutralitate*.

Astfel, metodologia cercetării aplicate prevede efectuarea unui studiu al problematicii statelor neutre europene în cadrul relaţiilor internaţionale, din perspectiva categoriei securităţii internaţionale. În acest context, devine important de evidenţiat avantajele şi dezavantajele statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale contemporane. La fel, identificarea caracterului arhitecturii securităţii europene devine o prioritate a studiului în cauză, care, de fapt, influenţează statele neutre în Europa. În ansamblu, identificarea efectelor structurii sistemice europene şi securităţii internaţionale contemporane asupra statelor neutre europene va contribui

la identificarea tendinţelor contemporane şi perspectivelor statelor neutre europene, în baza cărora se vor formula considerentele esenţiale pentru neutralitatea Republicii Moldova.

În scopul soluţionării problemei ştiinţifice, sunt înaintate următoarele teze pentru investigare şi susţinere:

- cauzele politicii de neutralitate, precum și tendințele Austriei, Finlandei și Suediei, studiate în condiţiile Războiului Rece, au fost asemănătoare. Cauza principală comună a fost structura sistemului internațional bipolar, care a fost de natură neorealistă. Aceasta importă pentru determinarea rolului și locului statelor neutre în cadrul securităţii internaţionale contemporane;

- tendinţele statelor neutre europene studiate în condiţiile structurii sistemului european și securităţii internaţionale post-Război Rece, când nu mai există bipolaritate, sunt similare. Experienţa istorică a statelor neutre europene analizată comparativ servește drept considerent strategic pentru Republica Moldova, care are mai mult de douăzeci de ani statut de neutralitate permanentă, ceea ce constituie un aspect discutabil în societate și în rândul clasei politice;

- schimbările paradigmelor relaţiilor internaţionale şi segmentului său principal, securitatea internaţională, contribuie la schimbarea structurii sistemului internaţional, care, în funcţie de regimul internaţional stabilit, influenţează direct statele neutre în Europa;

- în arealul european, structura sistemului internaţional s-a transformat, având un regim internaţional neoliberal cu interdependenţă complexă şi cu elemente identitare comune. Respectiv, acest regim internaţional schimbă caracterul mediului de securitate regională, care contribuie la modificarea politicii de neutralitate în Europa prin dilema politică – neutralitatea versus solidaritatea europeană;

- totodată, în arealul geopolitic al Republicii Moldova se intersectează două structuri sistemice internaţionale competitive, europeană şi postsovietică. Aceasta impune autorităţile moldoveneşti să identifice o politică externă adecvată pentru utilizarea statutului de neutralitate permanentă mai efectiv din motivul că el nu este garantat internaţional; precum şi statul nu are pârghii efective pentru un răspuns colectiv adecvat al unui actor internaţional la provocările mediului de securitate internaţională contemporană, precum şi la presiunile externe;

- specificul poziţiei Republicii Moldova, în contextul dezvoltării securităţii internaţionale contemporane, constă în identificarea nivelului funcţionalităţii politicii de neutralitate pentru asigurarea securităţii naţionale și interesului naţional.

2.3. Concluzii la capitolul 2

1. Analiza bazelor teoretico-conceptuale ale neutralităţii în studiile politice şi de securitate demonstrează că statele neutre europene sunt parte componentă a mediului de securitate internaţională, care provine din esenţa structurii sistemului internaţional.

2. Corelarea conceptului neutralităţii și statelor neutre cu securitatea internațională este argumentată din definițiile și conținutul acestor fenomene, scopul și condițiile de apariție. Securitatea internațională se manifestă ca factor principal de influență asupra evoluției statelor neutre și rezidă din natura structurii sistemului de securitate internațională în dependență de paradigma dominantă, ea fiind:

- mediul internațional anarhic constrâns cu dilema de securitate;
- dominarea instituționalismului internațional cu factorul regimului internațional;
- identitatea națională și internațională, care devine un element de ideologie unificatoare.

3. Statele neutre preponderent au *opţiunea de adaptare strategică* la transformările mediului de securitate internaţională. Respectiv, criteriile de performanţă identificate ale statelor neutre europene au fost condiţionate de câţiva factori ai securității internaționale:

- statele neutre trebuie să nu se afle la intersecţia de rivalitate a marilor puteri;
- statele neutre trebuie să dispună de un potenţial de descurajare pentru apărarea neutralităţii;
- neutralitatea poate fi declarativă, dacă nu împiedică supraputerilor.

4. Transformarea structurii sistemului internaţional bipolar a eliminat cauzele de bază ale formării neutralității în statele neutre europene. Iar schimbările paradigmelor internaţionale, cu riscuri noi, în arealul european și postsovietic vor stabili noile particularităţi, conţinutul și efectele acestora asupra Austriei, Finlandei și Suediei, precum și asupra Republicii Moldova.

5. Viziunea predominantă în rândul politicienilor europeni este că neutralitatea nu mai este justificată din punct de vedere politico-militar pe motivul că conflictele interstatale în structura sistemului european contemporan au devenit un subiect de îngrijorare legitimă pentru întreaga *comunitate de state* – un fenomen contemporan european. Astfel, întru a testa ipoteza disertaţiei, se folosește conceptul *regimului internaţional* al paradigmei neoliberale, care se află la baza mediului de securitate internaţional în Europa contemporană.

6. Este indispensabil de a analiza nivelul de impact al riscurilor internaţionale asupra structurii sistemice internaţionale europene, precum paradigma și efectele respective asupra formării tendinţelor și perspectivelor statelor neutre europene la etapa contemporană. Din aceasta vor rezulta considerentele strategice pentru estimarea caracterului structurii sistemului internaţional care influenţează neutralitatea permanentă a Republicii Moldova.

3. EVOLUŢIA STATELOR NEUTRE EUROPENE DREPT EXPERIENŢĂ PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

În cadrul dezvoltării relaţiilor interstatale, un stat neutru a devenit o categorie politico-juridică ferm stabilită în relaţiile internaţionale contemporane. Pe parcursul istoriei sunt identificate 31 de state neutre pe arena internaţională, dintre care o majoritate absolută de 24 s-a dezvoltat în Europa. Totodată, majoritatea statelor neutre s-au format sub efectele Războiului Rece cu structura sistemică de bipolaritate, ceea ce ca şi context al securităţii internaţionale s-a transformat în anii ’90 ai sec. al XX-lea. În prezent, din 14 state neutre existente 10 sunt situate în Europa. Însă, conform prevederilor teoriei sistemice a lui K. Waltz, contextul internaţional contemporan nu impune statele europene să fie neutre. Acest paradox necesită reevaluarea rolului și tendinţelor statelor neutre europene în sistemul de securitate internaţională contemporană.

Factorii ce influenţează statele neutre europene în cadrul securităţii internaţionale, fiind contextul neutralităţii, sunt necesari de a fi studiaţi în baza abordărilor noi prin prisma paradigmelor teoriei relaţiilor internaţionale. Austria, Finlanda și Suedia au fost selectate din statele neutre europene pentru că s-au aflat pe linia virtuală de contact în structura de bipolaritate, în care paradigma neorealismului a dominat relaţiile interstatale. În această paradigmă, mecanismul cauzativ al neutralităţii acestor state neutre a fost similar. Corespunzător, strategiile statelor studiate de a fi strategic importante pe arena internaţională, fiind platforme de intermedieri, au fost asemănătoare. Studiul nu va cerceta alte state neutre europene, cum ar fi Elveţia și Republica Irlanda, pentru ca atât mecanismul cauzativ al neutralităţii, cât și tendinţele în cadrul bipolarităţii au fost diferite și specifice, care nu sunt utile pentru Republica Moldova.

Totodată, în cadrul structurii post-Război Rece în Europa, care este dominată de un regim internațional neoliberal cu principii de solidaritate și securitate cooperativă, Austria, Finlandă și Suedia au trecut prin crize identitare simţind inutilitatea neutralităţii pe arena internaţională, păstrând-o mai mult pentru audienţa internă. În aceste condiţii dilema statelor neutre rămâne una între solidaritatea cu securitate cooperativă a UE și prevederile politico-juridice ale neutralităţii, care în statele respective a devenit parte componentă a culturii și identităţii naţionale, ca o idee instituţionalizată, apreciată pozitiv de public.

La rândul său, în Republica Moldova se evidenţiază alte tendinţe din cauza situării geopolitice la frontiera a două structuri de securitate – UE/NATO și CSI. Respectiv, perspectivele funcţionalităţii statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securităţii naţionale pot fi diferite de cele ale statelor neutre propuse pentru cercetare.

3.1. Tendinţele în schimbarea politicii şi statutului de neutralitate al Austriei, Finlandei şi Suediei în condiţiile Războiului Rece

În scopul cercetării politologice a noilor tendinţe a manifestării statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale contemporane, este necesar de reevaluat empiric şi comparativ similitudinile şi divergenţele statelor neutre, Austria, Finlanda şi Suedia, în cadrul sistemului internaţional în perioada Războiului Rece. În acelaşi timp, abordarea neorealistă a bipolarităţii din această perioadă în corelarea cu starea securităţii internaţionale contemporane, va răspunde la întrebarea, în ce măsură tendinţele statelor neutre sunt sistemice sau particulare. Sistemul internaţional influenţează dezvoltarea statelor neutre, care, fiind mai vulnerabile la presiunile externe, demonstrează o capacitate statală modestă de a conduce o politică externă independentă.

Astfel, perioada Războiului Rece este considerată o perioadă de confruntări şi tensiuni între două blocuri politico-militare, conduse de două state supraputere, SUA, ca lider al NATO, şi URSS, ca lider al Pactului de la Varşovia, cu ideologii şi sisteme politice diametral opuse, care a luat amploare la nivel global în perioada 1948-1990. Precondiţia apariţiei Războiului Rece a fost rezultatul celui de-al Doilea Război Mondial, care a creat condiţii pentru transformarea sistemului internaţional de către statele învingătoare, care au avut interese geopolitice şi ideologice diametral opuse privind reconstrucţiile postbelice în Europa. Ulterior, încordările politico-militare au fost numite politic „Război Rece," ceea ce presupunea o stare de relaţii interstatale neprietenoase prin promovarea tensiunilor politice, evitând conflictul militar direct.

Din punctul de vedere al teoriei relaţiilor internaţionale, perioadă bipolarităţii este importantă pentru studiul statelor neutre din câteva considerente. Pentru prima dată în relaţiile internaţionale moderne anume două coaliţii internaţionale politico-militare adverse, NATO şi Pactul de la Varşovia, au reuşit să extindă zonele de influenţă ideologică la nivel global, *devenind şi parte componentă a structurii sistemului internaţional*, respectiv divizând-o şi creând bipolaritatea, în care, practic, toate statele au simţit efectele presiunii externe (Anexa 18). Coaliţiile bipolare luptau nu numai din raţionalitatea realismului politic de a domina, dar şi prin metode neconvenţionale cu extinderea şi promovarea ideologiei comunismului şi a liberalismului, ceea ce schimba forma de luptă în una ideologică (factorul constructivismului social). Revoluţia tehnologică şi crearea armelor de distrugere în masă puteau să producă efecte distructive devastatoare în cazul unui eventual război de proporţii. Statele care se aflau pe linia de contact a bipolarităţii în Europa aveau pentru prima data două opţiuni geostrategice: să se alăture la una dintre coaliţii sau să devină un stat neutru în timp de pace. Ignoranţa ultimei

opţiuni ducea la posibilitatea pierderii suveranităţii, divizarea geopolitică (ex. Germania), sau desfășurarea luptelor neconvenţionale geostrategice (ex. Afganistanul, Angola).

Natura structurii sistemului internaţional bipolar în cadrul Războiului Rece a reflectat factorii de influenţă neorealiste și, totodată, abordările neoliberale (Anexa 13). Prin crearea alianţelor militare în formă de NATO în 1949 și Pactul de la Varșovia în 1955 se evidenţia că dilema de securitate domina comportamentul majorităţii statelor, creând neîncrederi, incertitudini și curse ale înarmării. Totodată, fondarea ONU în 1945, a Consiliului Europei în 1949 și lansarea procesului CSCE/OSCE în 1975 au avut scopul de a dezvolta sistemul de securitate colectivă, orientat spre diminuarea efectelor dilemei de securitate a bipolarităţii și sporirea încrederii interstatale, precum şi crearea unui regim internaţional de constrângere a securităţii internaţionale pe viitor. Într-un astfel de context paradigmatic, Austria, Finlanda și Suedia, care se aflau pe linia de contact a bipolarităţii, au fost influenţate de către factorii externi și interni, care au determinat tendinţele și funcţia lor în cadrul sistemului internaţional (Anexa 19).

Analizând baza politico-juridică a statelor neutre europene studiate, au fost identificate documentele ce reglementau neutralitatea (Anexa 11). Aşadar, ca stat neutru, Austria are la bază Legea Federală Constituţională din 26 octombrie 1955, în care se afirmă neutralitatea, recunoscută oficial de Franţa, Regatul Unit, SUA şi fosta URSS. Articolul I (1) al acestei legi accentuează explicit statutul juridic de neutralitate permanentă, prin care Austria se angaja să menţină și să-l apere cu orice mijloc disponibil. Totodată, art. I (2) al Legii Federale stipula că „pentru a asigura aceste scopuri Austria niciodată în viitor nu va aderă la orice alianţe militare, nici nu va permite stabilirea bazelor militare străine pe teritoriul sau” [202]. Acest articol conţine multe dintre prevederile Convenţiei V de la Haga din 1907 privind obligaţiunile și drepturile statelor neutre, în timp de război. În pofida contradicţiei de jure cu Carta ONU din 1945, această lege, de facto, se încadra în dreptul internaţional la timpul adoptării, fiind recunoscută de statele învingătoare în cel de-al Doilea Război Mondial. Astfel, Tratatul de stat privind restabilirea Austriei independente și democratice, semnat la 15 mai 1955, a fost introdus în registrul Secretariatului ONU privind evidenţa documentelor: nr. 2949, vol. 217, 27.09.1955 [266].

În acest context, cercetarea politică a Austriei, în perioada 1945-1990, a permis de a diferenţia contextul și factorii formării ideii neutralităţii pentru politica externă. Apariţia neutralităţii Austriei reprezintă o coincidenţă a mai multor evenimente, anume după cel de-al Doilea Război Mondial şi începutul Războiului Rece. Cauzele adoptării Actului de Neutralitate a Austriei reprezintă o combinare a factorilor externi și interni. Aşadar, factorii externi, care au influenţat Austria să devină stat neutru, au fost următorii: participarea în coaliţie cu Germania nazistă în cel de-al Doilea Război Mondial, consecutiv, ocuparea teritoriului de către statele

învingătoare, locaţia geopolitică importantă, imposibilitatea alinierii la un bloc militar al bipolarităţii, teama de precedentul divizării Germaniei, posibilitatea aderării la Planul Marshall, presiunile externe asupra autorităţilor austriece, vulnerabilitatea geografică la un atac armat.

Analizând natura structurii sistemului internaţional, s-a stabilit că la Conferinţa de la Yalta din 1945, aliaţii şi-au reafirmat intenţia de a elibera Austria de ocupaţia nazistă şi de a susţine eforturile poporului austriac în restabilirea statului independent [189, p. 18]. De fapt, soarta Austriei, iniţial, a fost direct legată de factorul Germaniei, fapt ce constituia o îngrijorare pentru statele occidentale. Însă Austria a avut un statut nedefinit după sfârşitul războiului în 1945, fiind considerată și ca victimă a anexării din partea Germaniei naziste în 1938 – *Anschluss*. Totodată, posibilitatea reunificării austro-germane, de după război, la fel a fost un factor de considerare şi pentru URSS. În fine, Austria reprezenta un punct geostrategic la intersecţiile Europei Centrale, care reprezenta o îngrijorare pentru toţi aliaţii.

În cadrul investigaţiilor s-a demonstrat că autorităţile austriece căutau modul de retragere a forţelor aliate de pe teritoriul său. În acest scop, diferite forţe politice au încercat să promoveze teza cu privire la oportunitatea de a declara neutralitatea ţării, care a fost inspirată de experienţa Elveţiei. Potrivit unui studiu, realizat de autorităţile de ocupaţie americane în 1947, 78% din populaţia austriacă și-au exprimat aderenţa pentru a proba neutralitatea similară celei elveţiene. Cu toate acestea, nici Occidentul, nici Uniunea Sovietică, iniţial, nu au manifestat suficient interes pentru această idee, deoarece au avut intenţia să păstreze Austria în sfera influenţei lor [127, p. 13]. În acelaşi timp, aflarea Austriei la intersecţia geopolitică și strategică importantă în Europa solicita definirea statutului său prin compromis internaţional. Ca urmare, aceşti factori au contribuit la negocierile de durată şi profiturile de pe urma statutului viitor al Austriei.

Însă declanşarea Războiului Rece, în 1948, a stopat identificarea statutului Austriei. În consecinţă, din punctul de vedere al paradigmei neorealismului, Austria a devenit mai mult un subiect de negociere în cadrul stabilirii structurii sistemului internaţional nou de distribuire a puterii şi aranjamentelor, decât un obiectiv al marilor puteri de a ameliora consecinţele postbelice, asumate la Yalta în 1945. Din cauza interesului sporit pentru teritoriul Austriei, autorităţile austriece nu au reuşit alinierea statului la un pol de putere internaţional în contextul procesului de transformare a structurii sistemului internaţional. Totodată, pentru Franţa, Regatul Unit, SUA şi URSS costul, în eventuala luptă pentru un stat mic ca Austria, a fost imprevizibil.

În contextul politic european din acea perioadă, precedentul recent privind scenariul de partiţie a Germaniei i-a influenţat pe aliaţi să nu repete o astfel de situaţie în Austria, ce putea, la fel, să aducă la pierderea multor resurse şi eforturi fără a atinge soluţia problemei. Totodată, transformarea sistemului de securitate internaţională, prin dezvoltarea Tratatului de la Bruxelles

(Uniunea vest-europeană, 1948), NATO (1949) şi Pactul de la Varşovia (1955), însoţit de imposibilitatea adversarilor ideologici de a profita mai mult de situaţia status quo-ului european de după război, a redus interesul strategic pentru Austria. URSS, profitând la maximum de situaţia creată, a folosit exemplul Austriei pentru a influenţa o situaţie similară în Germania, ceea ce a fost respins de Occident [189, p. 162]. Astfel, urmare a tendinţelor bipolarităţii, reiese că în situaţia postbelică de după 1945, în statele mici, în care polurile de putere aveau pârghii puternice de influenţă, se foloseau toate metodele pentru atragerea în zona sa de influenţă ideologică, iar unde nu se reușea, se aplica metoda neutralizării sau susţinerii neutralităţii istorice.

Migrarea centrului de gravitate a Războiului Rece din Europa către ţările din *lumea a treia*[6] a reafirmat status quo-ul european. Aceasta i-a permis Austriei să devină un stat neutru, reducând tensiunile din Europa. În consecinţă, Tratatul de stat privind restabilirea Austriei independente, semnat la Viena la 15 mai 1955 de statele învingătoare în cel de-al Doilea Război Mondial şi guvernul Austriei, a reprezentat nu doar un document de independenţă, ci şi o înţelegere nescrisă a marilor puteri de a evita o confruntare în Austria şi de a interzice unirea Austriei cu Germania (art. 4), precum și de a restricţiona Austria (art. 13) de a produce și a avea în posesie arme strategice [266]. Totodată, Tratatul (art. 20/3) stipula că trupele aliate vor părăsi Austria în timp de 90 de zile după ratificare, dar nu mai târziu de 31 decembrie 1955.

În acel context internaţional, neutralitatea a fost considerată a fi o decizie consolidată, exprimată în Legea Federală Constituţională privind neutralitatea permanentă, adoptată de Parlamentul Austriei la 26 octombrie 1955, după ce ultimele forţe aliate au părăsit teritoriul Austriei [219, p. 274]. Investigând Legea Federală, s-a constatat că acest statut de neutralitate permanentă nu a avut garanţii internaţionale şi nu însemna o ideologie, dar a fost mai mult o înţelegere a marilor puteri privind principiul sensului comun de neutralizare [202]. Un astfel de statut juridic nu-i permitea Austriei să se alăture alianţelor militare, pentru că, posibil, avea să provoace rivalităţi, care s-a dorit de a fi evitate. Ca urmare, Austria a devenit un *stat-tampon* între două blocuri militare pe direcţiile geostrategice importante, unde nu se putea obţine avantaje asimetrice și, totodată, se dorea evitarea confruntărilor politico-militare.

Ca un factor extern putem evidenția faptul că Austria a reușit să adere la Programul de recuperare europeană, „Marshall Plan”, care a permis într-un timp scurt să amelioreze situaţia social-economică postbelică. Conform diferitelor surse, reiese că Austria primea anual ajutor material de circa 200 milioane dolari SUA în cadrul acestui program și al altor programe de asistenţă internaţională. Acest factor extern, i-a permis Austriei să recupereze și devină în cadrul Războiului Rece un stat economic independent. Ultimul factor i-a oferit Austriei o flexibilitate

de cooperare economică internaţională, care reducea posibilitatea izolării statelor neutre pe arena internaţională.

În ceea ce priveşte factorii interni, care au influenţat starea neutralităţii Austriei, putem menționa următoarele: capacitatea puternică a statului de a rezista la presiuni externe, situaţia politică stabilă, fiind un stat democratic consolidat, invulnerabilitatea ideologică, atitudinea negativă faţă de comunism, teamă de confruntările statelor mari în Austria. Aşadar, vizând situaţia internă, spre sfârşitul Războiului al Doilea Mondial, Austria a fost capabilă să stabilească un guvern naţional, care s-ar ocupa efectiv şi autonom de situaţia internă. Aceasta a fost posibil datorită stabilităţii politice interne, care a permis Austriei să reziste presiunilor externe, precum şi ideologice. După cum demonstrează investigaţiile, atât puterile occidentale, cât şi sovieticii au încercat să extindă influenţa asupra Austriei în măsura capacităţilor şi mijloacelor de care dispuneau ca forţe de ocupaţie. Astfel, autorităţile sovietice au încercat să instaureze un guvern comunist cu simpatii prosovietice, în frunte cu K. Renner, un cunoscut gânditor socialist [189, p. 30]. Luând în consideraţie consecinţele tragice ale Războiului al Doilea Mondial, inexistenţa Războiului Rece în acea perioadă, omogenitatea ideologică din Austria, guvernul lui K. Renner a fost incapabil să efectueze schimbări radicale sau să promoveze o politică externă adecvată.

Mai mult decât atât, factorul încrederii manifestat de o mare parte a populaţiei faţă de ideile pluralismului democratic a fost demonstrat la primele alegeri libere din toată ţara din noiembrie 1945 la care Partidul Popular a acumulat 49,9 procente, Partidul Socialist – 44,6 procente şi Partidul Comunist – 5,42 procente [219, p. 269-270]. Încercările statelor occidentale de a asista guvernul austriac, la fel, nu a contribuit la atragerea Austriei în sfera lor de influenţă. În consecinţă, factorii de omogenitate a societăţii şi profesionalismul birocraţiei austriece s-au dovedit a fi importanţi prin prevenirea încadrării pe cale ideologică și procese democratice (lupta ascunsă externă în Austria) în sfera de influenţă occidentală sau a URSS. În ansamblu, Austria a fost invulnerabilă ideologic la presiunile externe, fiind un stat democratic şi naţional consolidat istoric, având o capacitate naţională puternică de rezistență.

În temeiul celor expuse, reanalizând toţi factorii, reiese că începutul Războiului Rece ca element de transformare a sistemului internaţional în bipolaritate rivală cu paradigma neorealismului şi, respectiv, a mediului securităţii internaţionale rival, neclarităţile angajamentelor Franţei, Marii Britanii și SUA pentru Austria, precum și diplomaţia coercitivă a URSS la negocieri, au marcat destinul Austriei prin alegerea impusă de a rămâne un stat independent cu condiţia stabilirii unei neutralităţi permanente, în acel moment istoric. Deoarece Austria nu a mai avut anterior o asemenea experienţă statutară, neutralitatea sa a devenit un element pur al Războiului Rece în contextul bipolarităţii. În particular, „Estul şi Vestul au

neutralizat Austria prin exercitarea unui control şi, totodată, prin negarea propriei dominanţe asupra Austriei" [276, p. 60]. De asemenea, considerăm că factorii externi, în special natura structural-funcţională neorealistă a sistemului internaţional din perioada respectivă, au jucat un rol mai mare comparativ cu factorii interni.

Ca urmare, specificul neutralităţii Austriei a trasat următoarele tendinţe în cadrul Războiului Rece: justificarea locaţiei geografice importante, consolidarea internă privind neutralitatea, promovarea politicii de neutralitate militară, participarea efectivă la organizaţiile de securitate internaţională, de exemplu, în cadrul ONU și, totodată, promovarea politicii externe de evitare a scenariilor negative pentru securitatea naţională și pentru sporirea rolului activ al Austriei pe arena internaţională, evitarea implicării în confruntările statelor mari [276, p. 61].

La rândul său, din punct de vedere politico-juridic, aspectele neutralităţii Finlandei au fost reglementate de către Tratatul de Pace, Cooperare și Asistenţă Mutuală cu URSS din 6 aprilie 1948 [271]. De menţionat că Finlanda a fost considerată ca stat care a pierdut războiul și practica internaţională din acea perioadă determina astfel de impunere ca un fel de sens comun. După destrămarea URSS, Finlanda a denunţat tratatul. Alte documente politico-juridice privind neutralitatea nu există în Finlanda.

Analiza materialelor studiului de caz al evoluţiei Finlandei descoperă că „Finlanda este unul dintre cele mai deviante cazuri printre statele neutre" [228, p. 49]. În esenţă, atât factorii externi, cât și factorii interni au jucat un rol important în stabilirea politicii de neutralitate a Finlandei, precum și au trasat tendinţele ca stat neutru în cadrul Războiului Rece. Din punctul de vedere al factorilor externi, care au jucat un rol de impact asupra destinului Finlandei, putem afirma următoarele: participarea în coaliţie cu Germania la cel de-al Doilea Război Mondial, situaţia geopolitică de după cel de-al Doilea Război Mondial şi lupta istorică pentru Finlanda, atitudinea specială manifestată de către URSS, caracterul structurii sistemului regional neorealist stabilit în contextul Războiului Rece, locaţia geostrategică sensibilă pentru URSS, presiunile externe ale URSS și invulnerabilitatea geografică pentru desfășurarea unui război militar pe acest teritoriu. Astfel, putem face o paralelă cu esenţa neutralităţii permanente a Republicii Moldova, care are cam același motiv ca şi Finlanda – necesitatea echilibrării relaţiilor cu Rusia.

Conform analizei structural-funcţionale a sistemului internaţional, reiese că Suedia și Rusia, istoric, au luptat pentru dominaţie în Finlanda, considerând acest teritoriu de o importanţă geostrategică. Aceasta a rezultat din rivalitatea ruso-suedeză cu anexări repetate ale Finlandei [236, p. 30]. Ulterior, precondiţiile, cum ar fi apropierea geografică a Finlandei de URSS, memoria Războiului de iarnă din 1939-1940, alianţa cu Germania în cel de-al Doilea Război Mondial au determinat funcţia geopolitică a Finlandei în sistemul internaţional după cel de-al

Doilea Război Mondial. La baza formării neutralităţii în Finlanda s-au aflat factorii internaţionali postbelici: ieşirea din război prin capitulare, presiunea externă din partea tuturor aliaţilor după război, condiţia de posesie a forţei militare postbelice reduse, precedente de aşa tip în Europa. În acest context, studiind memoriile ex-preşedintelui Finlandei, M. Koivisto, privind dezvoltarea acestui stat scandinav, vedem că „Finlanda s-a exclus pe sine din starea de război prin încheierea unui armistiţiu cu URSS şi Marea Britanie la Moscova, la 18 septembrie 1944" [236, p. 36].

Tratatul de Pace cu Finlanda, semnat de către statele aliate la Paris, la 10 februarie 1947, a reglementat suveranitatea postbelică a Finlandei, cu condiţii cum ar fi reducerea (art.13/a/b/c) capacităţii de apărare până la 41.900 persoane limită, interzicerea (art. 17-19) producerii de armament nuclear, precum şi a resurselor pentru producerea armamentului mai mult decât necesită limita stabilită pentru armată [274]. Consecutiv, refuzul URSS de a permite participarea Finlandei la Planul Marshall, lovitura comunistă în Cehia şi blocada Berlinului din 1948, precum şi presiunea sovietică au convins autorităţile Finlandei să accepte un compromis cu URSS. Ca urmare, Finlanda a semnat Tratatul de Pace, Cooperare şi Asistenţă Mutuală cu URSS în 1948, în care art. 4 stipula că „Înaltele părţi contractante confirmă angajamentul lor, în conformitate cu art. 3 din Tratatul de Pace semnat la Paris la 10 februarie 1947, de a nu încheia nici o alianţă sau de a adera la orice coaliţie îndreptată împotriva celeilalte părţi contractante" [271].

Din punct de vedere structural-funcţional al sistemului internaţional, care se forma ca bipolaritate în timpul declanşării Războiului Rece, această decizie poate fi considerată ca o condiţie a paradigmei neorealismului şi anume – impunerea deciziei de neutralitate de un actor supraputere ca una optimă pentru păstrarea suveranităţii finlandeze. Tratatul părea a fi avantajos pentru ambele părţi prin stipularea că Finlanda nu va fi o cale de tranzit pentru un atac contra URSS, iar URSS nu se va implica în politica internă a Finlandei. În acelaşi timp, tratatul (art. 1) stipula că, dacă Finlanda nu va fi în stare să-şi apere integritatea teritorială singură, „ar putea face acest lucru, la necesitate, cu ajutorul sau împreună cu Uniunea Sovietică" [271]. Aplicată de diplomaţia timpul respectiv ca sens comun, această prevedere evidenţia necesitatea consultării cu URSS în chestiunile geostrategice importante.

După cum consideră experţii E. Einhorn și Jh. Logue, tratatul obliga „Finlanda să obţină aprobarea Moscovei pentru relaţiile politice și economice cu Occidentul și, practic, a acordat Moscovei așa-numitul *droit de regard*[7] să examineze politica externă finlandeză[...] și să impună veto asupra anumitor politicieni finlandezi" [194, p. 227]. Oricum, Tratatul nu împiedica restabilirea şi funcţionarea democraţiei parlamentare, a economiei de piaţă şi dezvoltarea independentă ca atare, ceea ce a fost cel mai important pentru Finlanda. Cu alte cuvinte, Tratatul

cu URSS din 1948 impunea indirect autorităţile Finlandei să promoveze o politică de neutralitate.

Din punct de vedere sistemic, politica de neutralitate a Finlandei este un alt exemplu al încercărilor marilor puteri de a promova interesele geopolitice şi de a-şi asigura securitatea naţională, *neutralizând* un pericol potenţial în proximitatea sa geografică. În acelaşi timp, politicienii finlandezi au avut mai multe opţiuni şi scenarii şi, totodată, au selectat una, cea mai benefică pentru interesul naţional în cadrul sistemului internaţional cu natura realismului politic al timpului istoric. Acest precedent are puncte analogice în formă de considerente pentru Republica Moldova care, actualmente, se află într-o situaţie similară.

Efectuând o analiză comparativă a statelor neutre europene, ajungem la concluzia că, lupta puterilor mari pentru influenţă în cadrul Războiul Rece, ca şi în cazul Austriei, a fost o forţă dominantă, care a insistat în formarea politicii de neutralitate a Finlandei. În acest context internaţional, Finlanda, chiar devenind un *stat-tampon* între două poluri de putere, rămânea un teritoriu neatrăgător pentru unele coliziuni posibile în cadrul Războiului Rece. Invulnerabilitatea geografică a Finlandei, cu un spaţiu complicat şi o climă severă, amintirile negative despre implicarea sovietică din 1940, forţele armate relativ puternice, precum şi dezvoltarea NATO şi Pactului de la Varşovia, au convins adversarii Războiului Rece să evite confruntările directe şi indirecte privind acest teritoriu. Cu alte cuvinte, situarea Finlandei întru-n *colţ* al spaţiului european nongeostrategic, a creat premise structurale internaţionale pentru ca Finlanda să evite încordările de pe linia de contact între marile puteri pe direcţiile geostrategice importante.

Analizând factorii interni, care au contribuit la stabilirea politicii de neutralitate şi a tendinţelor Finlandei în perioada Războiului Rece, putem menţiona următoarele: situaţia internă politică complexă, polarizarea partidelor politice, demonizarea comunismului şi a URSS în rândul populaţiei, abilitatea autorităţilor finlandeze să promoveze o politică externă înţeleaptă.

Astfel, investigaţiile privind esenţa politicii externe a Finlandei demonstrează că neutralitatea pentru politicienii finlandezi a fost un instrument de manevră în cadrul paradigmei neorealiste în acea perioadă de distanţare şi excludere a cooperării militare cu URSS şi Occidentul, în caz de război [205, p. 39]. Putem trata că autorităţile finlandeze, înţelegând intenţia adversarilor Războiului Rece de a minimaliza o confruntare asupra *Echilibrului Nordic*[8], au promovat o politică neutră pentru evitarea provocărilor privind teritoriul său. Adiţional, situaţia geografică invulnerabilă a Finlandei şi armata relativ puternică s-au numărat printre factorii care au contribuit la o stabilitate regională îndelungată în cadrul Războiului Rece. În acelaşi timp, situaţia internă rămânea una sensibilă. În primul rând, partidele politice s-au divizat şi s-au polarizat extrem [194, p. 204]. Al doilea factor constă în faptul că perspectivele

ideologice ale comunismului au avut întotdeauna o asociere negativă şi demonizată cu Rusia, care a pierdut Finlanda după Primul Război Mondial.

Analiza multidimensională efectuată stabileşte că din punct de vedere finlandez, neutralitatea a fost un rezultat inevitabil, care a condus de la tranziţie la o independenţă stabilă. Istoriceşte, Finlanda a devenit de câteva ori victima Echilibrului Puterii şi Sferei de Influenţă, ce au lăsat amintiri dureroase finlandezilor. În acelaşi timp, după cum menţionează P. Joenniemi, incapacitatea structurală a *Cooperării Nordice*[9] de a ajuta Finlanda a convins autorităţile finlandeze să-şi creeze propriul sistem adecvat de securitate [228, p. 55]. Astfel, precedentele istorice, lupta adversarilor Războiului Rece în Europa, precum şi presiunile sovietice asupra Finlandei au influenţat politicienii finlandezi să retragă ţara lor din cadrul echilibrului bipolar de putere în curs de dezvoltare. După cum afirmă T. Vaahtoranta şi T. Forsberg, "scopul Finlandei, care parţial se afla în sfera sovietică de influenţă, consta în evitarea confruntării în timp de pace şi cooperării cu URSS în caz de război potenţial al marilor puteri" [205, p.10].

În ansamblu, în formarea politicii de neutralitate şi a tendinţelor Finlandei în cadrul Războiului Rece au fost predominanţi factorii externi, determinaţi de natura structurii sistemului internaţional în proces de transformare cu lupta marilor puteri bipolare privind sferele de interes în cadrul Războiul Rece. În acelaşi timp, din punct de vedere instituţional, o astfel de politică a fost şi o decizie internă, aleasă din mai multe opţiuni existente, care i-a permis Finlandei să-şi menţină şi să-şi consolideze independenţa. Însă politica de neutralitate i-a permis Finlandei, în circumstanţele paradigmei neorealismului, să-şi păstreze ideologia, valorile naţionale şi securitatea naţională de lungă durată. Ca rezultat, specificul neutralităţii Finlandei a trasat următoare tendinţe în cadrul Războiului Rece: promovarea politicii de neutralitate militară şi neutralitatea armatei (pentru apărare); participarea efectivă la organizaţiile de securitate internaţională, de exemplu, în cadrul ONU; promovarea politicii externe pentru a evita scenariile negative pentru securitatea naţională; promovarea imaginii pozitive pe arena internaţională, precum şi evitarea implicării în confruntările statelor mari. Politica externă constructivă în relaţia cu URSS, precum şi cu restul Europei şi cu statele nord-americane i-a permis Finlandei să nu devină arena critică de confruntare a Războiului Rece.

Situaţia în Suedia, ca stat neutru, este mai specifică pentru că prevederile neutralităţii nu sunt reflectate juridic. Mai multe surse afirmă că Suedia a declarat verbal politica de neutralitate la Congresul de la Viena din 1815, unde majoritatea statelor au luat act, dar fără garanţii internaţionale formale. Conform aspectelor politico-juridice, *neutralitatea Suediei este considerată o poziţie de politică selectivă faţa de crizele internaţionale.* Alte documente politico-juridice, care ar sta la baza neutralităţii Suediei, nu există.

Comparativ cu neutralitatea Austriei şi Finlandei, esenţa neutralităţii Suediei reprezintă o politică de neutralitate aleasă de sine, care nu este specificată în Constituţie, dar a ajuns să fie considerată drept una tradiţională [279, p. 11]. Investigând cauzele politice ale neutralităţii Suediei, s-a descoperit că o astfel de politică de neutralitate a fost influenţată de câţiva factori geopolitici istorici, printre care bătăliile Baltice cu Rusia din trecut, participarea Suediei la războaiele napoleoniene, pierderea Finlandei (1809) şi decăderea graduală a Regatului Suedez ca o mare putere în cadrul sistemului internaţional din perioada istorică menţionată, structura multipolară a sistemului internațional, din punct de vedere al paradigmei realismului.

Prin declararea neutralităţii, Suedia a obţinut două avantaje strategice în perioada respectivă. Mai întâi de toate, fiind în declin economic, uman și teritorial, Suedia a readaptat din punct de vedere strategic statutul său politic de la o putere mare, fiind mai mult timp un pol de putere, centru de gravitate al sistemului internaţional, la un stat regional cu o capacitate medie, dar puternică de a continua promovarea interesului naţional și de a influenţa geopolitica internaţională. Totodată, prin acest pas, Suedia s-a exclus din confruntările polurilor de putere occidentale cu Rusia [174, p. 177]. Analizând factorii internaţionali, și, anume, pierderile Suediei în multiple războaie napoleoniene și cu Rusia, precum și factorii interni și, expres, lovitura de stat din 1812, devine evident că politica de neutralitate a fost o preferinţă și o opţiune internă. O astfel de politică permitea păstrarea statutului politic de putere importantă în relaţiile internaţionale care se aflau în proces de transformare. Astfel, politica externă a noului monarh suedez Jean Baptiste Bernadotte, numită și politica din 1812, a avut un concept de autorestrângere militară în mediul internaţional.

Oficial, începând cu Congresul de la Viena din 1815, o astfel de politică de neutralitate i-a permis Suediei să rămână în afara marilor confruntări şi războaie din Europa și de pe arena mondială. Oricum, schimbările radicale ale relaţiilor internaţionale din sec. al XX-lea (Războiul Rece), dezvoltarea tehnologiilor avansate (factorul nuclear) şi dilema securităţii în jurul Suediei (factorul Finlandei) au permis politicienilor suedezi să-şi continue politica de neutralitate deja tradiţională şi, concomitent, să caute soluţii militare posibile, cu alianţe militare, în caz de un război major. Corespunzător, acești factori geopolitici istorici au determinat comportamentul și tendinţele Suediei ca stat neutru în cadrul Războiului Rece.

Totodată, în situaţia postbelică, atât factorii externi, cât şi factorii interni i-au permis Suediei să evite glisarea şi implicarea sa în luptele bipolare prin continuarea poziţionării ca stat neutru tradiţional. Aşadar, putem nominaliza următorii din factorii externi, care au determinat tendinţele Suediei în perioada Războiului Rece: transformarea structurii sistemului internaţional spre bipolaritate; politica externă flexibilă și activă faţă de polurile bipolarităţii, dar alinierea

ideologică cu Occidentul; dilema de securitate legată de factorul nuclear; locaţia geopolitică importantă în Scandinavia; imposibilitatea aderării la un bloc politico-militar al Războiului Rece; aderarea la Planul Marshall; presiunile externe; rolul de lider regional tradiţional; îndepărtarea de centrul de gravitate al Războiului Rece în Europa; relaţiile tradiţional sensibile cu Finlanda.

Investigaţiile asupra Suediei au constatat că, în primul rând, în timpul declanşării tensiunilor politico-militare postbelice, *cortina de fier*, identificată virtual de William Churchill în 1946, nu includea Scandinavia în prognozarea rivalităţilor în Europa, cu toate că Finlanda, un stat scandinav, a devenit totuşi vulnerabilă la viitoarele tensiuni bipolare. În al doilea rând, Suedia a aprovizionat URSS postbelică cu nişte credite economice generoase, care pot fi considerate drept recompensă pentru atitudinea lejeră faţă de neutralitatea sa în timpul războiului şi situaţia postbelică [194, p. 227]. În al treilea rând, Suedia a aderat fără impedimente la Planul Marshall în 1947, demonstrându-şi preferinţele ideologice şi, totodată, politica de neutralitate tradiţională prin factorul *nealinierii militare* la orice rivalităţi potenţiale [174, p. 178].

De fapt, în cadrul analizelor politice s-a identificat că adversarii Războiului Rece aveau dubii faţă de politica de neutralitate a Suediei [279, p. 31]. De exemplu, experţii URSS considerau că Suedia a fost un aliat neutru al Germaniei, iar experţii occidentali au fost îngrijoraţi de prezenţa postbelică a armatei sovietice pe teritoriul Danemarcei, Finlandei şi Norvegiei, ce nu excludea și ocuparea Suediei [240, p. 339]. Luând în consideraţie aspectele geostrategice şi, anume, că Suedia se afla la intersecţia geostrategică a Scandinaviei, statutul său postbelic prezenta o îngrijorare crucială pentru viitorii adversari din Războiul Rece. În circumstanţe geopolitice de dezvoltare noi, Suedia a decis de sine stătător să-şi continue politica de neutralitate tradiţională ca să calmeze tensiunile internaţionale în jurul factorului scandinav.

Continuând firul raţionamentelor în ceea ce priveşte analiza structural-funcţională a regiunii Scandinaviei, s-a constatat că Suedia, fiind un lider tradiţional al Scandinaviei, a înţeles că politica proprie de neutralitate de succes, din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, asigurată de existenţa unor forţe militare puternice, va face prea costisitoare o eventuală invazie externă, ceea ce ar constitui o principală raţiune a stabilităţii în Scandinavia. Astfel, Suedia a invitat Norvegia şi Danemarca să formeze o alianţă scandinavă de apărare, fiind numită de experţi *Balanţa Nordică* pentru distanţare de centrul instabilităţii în Europa. O condiţie importantă înaintată a fost ca toţi membrii alianţei să urmeze modelul politicii de neutralitate a Suediei [174, p. 179]. Astfel, strategia autorităţilor suedeze a fost de a se distanţa de confruntările continentale şi de a convinge adversarii potenţiali că o eventuală invazie ar fi prea costisitoare, care ipotetic trebuia să menţină stabilitatea în Scandinavia. În acest context, analiza caracterului sistemului internaţional bipolar descoperă că ceea ce nu se înţelegea la timpul

respectiv de către politicienii suedezi este că natura războiului s-a schimbat în mod radical, încât factorul armelor nucleare a devenit totalmente distructiv comparativ cu războaiele continentale din trecut, care reduceau eficacitatea unor asemenea tipuri de strategii şi alianţe.

În acelaşi timp, trei factori externi au împiedicat dezvoltarea unui astfel de model. În primul rând, rivalitatea din trecut în regiunea dată a continuat să joace un rol sensibil în memoria statelor nominalizate. În al doilea rând, la timpul lansării acestei propuneri Finlanda deja semnase, în 1948, Tratatul cu URSS, care, în asemenea circumstanţe, cu o mare probabilitate, avea să conteste o astfel de configuraţie cum ar fi *Balanţa Nordică* la proximitatea sa geografică. În al treilea rând, experienţa dramatică a celui de-al Doilea Război Mondial, a convins autorităţile Danemarcei şi Norvegiei să devină membre ale NATO. Astfel, *Cooperarea Nordică* a avut doar o dimensiune economică, ceea ce, de fapt, a şi jucat un rol pozitiv pentru regiune.

Ca rezultat, studierea mai multor surse privind politica de neutralitate a Suediei, descoperă că politicienii suedezi au conclus pe baza analizei mediului de securitate internaţională apărut, precum că presiunile permanente ale URSS şi ale Occidentului, tehnologiile nucleare şi un nou conflict global ipotetic în perioada Războiului Rece nu i-ar fi permis Suediei să rămână un stat neutru intact. Din aceste motive, politicienii suedezi au decis să menţină neutralitatea activă, dar și să coopereze în secret cu NATO în cazul unui eventual scenariu de război. Totodată, politica de neutralitate suedeză, fiind o alegere naţională, a fost mereu analizată în contextul paradigmei relaţiilor internaţionale, care dominau Europa în acea perioadă. Aşadar, se constată că anume structura securităţii internaţionale de natură neorealistă, din acea perioadă, plasa Suedia în calea coliziunilor eventuale între polurile de putere ale bipolarităţii.

Ca urmare, una dintre tendinţele evoluţiei Suediei l-a constituit comportamentul său ca stat neutru prin nealinierea militară la blocurile adversarilor bipolarităţii pentru stabilitatea Scandinaviei, dar ideologic a pretins alinierea Occidentului în scopul cooperări în cazul unui eventual război. După cum s-a constatat, „în 1994, Comisia pentru Politica de Neutralitate a publicat raportul pentru anii 1946-1969. Potrivit Comisiei, Suedia înţelegea că va avea nevoie de ajutorul Occidentului în cazul unui atac sovietic şi Vestul susţinea probabilitatea să ofere ajutor Suediei din propriul interes” [205, p. 8]. Reiese că Suedia a obţinut ajutor din partea NATO în perioada menţionată. De exemplu, contactele periodice între personalul de rang înalt; stabilirea sistemului de comunicare securizat cu Norvegia şi Danemarca; coordonarea în comun a unor operaţiuni militare, monitorizarea aeriană şi cooperarea militară în sfera serviciilor secrete cu NATO; extinderea pistelor de decolare pentru bombardierele strategice; prezenţa reprezentanţilor Suediei la cartierele secrete ale Regatului Unit (guvernare potenţială în exil) demonstrează că politica de neutralitate a Suediei a fost una cooperativă în direcţia pro-occidentală [205, p. 8-9].

Din punctul de vedere al neorealismului, reiese că în situaţia securităţii postbelice, când structura securităţii internaţionale a fost una bipolară, Suedia a reuşit să promoveze o politică de neutralitate pentru echilibrul *Balanţei Nordice* dintre NATO şi Pactul de la Varşovia. Această politică a avut elemente de neutralitate cooperativă tacită cu Occidentul şi elemente ale paradigmei neoliberale ale relaţiilor internaţionale, prin promovarea caracterului economic şi social al cooperării regionale de interes vital pentru Suedia. Acest echilibru al zonei scandinave i-a permis concomitent şi Finlandei să rămână neutră faţă de eventualele rivalităţi între URSS şi Occident [194, p. 202]. Reiese că politicienii suedezi înţelegeau caracterul sistemului internaţional bipolar şi estimau posibilitatea unor conflicte militare. După cum susţin experţii T. Vaahtoranta și T. Forsberg, „Suedia a promovat o politică de neutralitate în timp de pace, cu tendinţa de a se alinia la NATO în cazul izbucnirii unui război” [205, p. 12].

Analizând factorii interni, care au determinat tendinţele politicii de neutralitate a Suediei, putem nominaliza următoarele: politica externă raţională; politica neutră flexibilă; convingerea populației că neutralitatea este o preferinţă naţională; capacitatea de a rezista la presiunile externe; invulnerabilitatea ideologică; politica constructivă faţa de URSS; stat democratic consolidat și stabil; economie puternică; mișcări civice puternice; sectorul de apărare puternic. Cercetând situaţia internă şi evaluând natura structural-funcţională a sistemului internaţional transformat după 1945, s-a constatat că politicienii din Suedia au făcut câteva presupuneri strategice pentru păstrarea securităţii regionale. Aşadar, pentru a-şi proteja propria neutralitate, Suedia avea nevoie de o armată puternică şi de o influenţă redusă a marilor puteri în Scandinavia. Apoi, Suedia urma să devină economic complet independentă sau, cel puţin, să se implice în interdependenţa economică globală. De asemenea, Suedia trebuia să fie capabilă să-şi apere propria populaţie şi teritoriul [279, p. 22-25].

În acest context, în cadrul analizelor instituţionale ale Suediei s-a stabilit că această ţară a fost un stat puternic, cu un aparat de guvernare profesionist, care avea, tradiţional, un corp de funcţionari publici profesionişti, ce i-au permis să evite cataclismele sociale din Europa în perioada postbelică. Totodată, Suedia, fiind o monarhie cu o democraţie parlamentară stabilă, a creat un element de tradiţionalism politic prin neutralitate susţinut de majoritatea populaţiei, care și astăzi este popular. Existenţa diferitelor mişcări civice făcea Suedia invulnerabilă la presiunile ideologice externe. Cu alte cuvinte, Suedia a dispus de premisele politice structural-funcţionale pentru a preveni scenariile revoluţionare din Europa de Est la ea acasă [194, p. 205]. În plus, experienţa războaielor din trecut a convins populaţia că politica de neutralitate este una benefică pentru stabilitatea naţională, care, cu capacitatea statului de a rezista pe filiera internă la presiuni ideologice externe, s-a aflat la baza continuării politicii tradiţionale de neutralitate.

Ca urmare, Suedia a promovat în perioada Războiului Rece o politică de neutralitate activă, flexibilă și balansată. Scopul politicii de neutralitate a constat în menţinerea rolului important de lider al Scandinaviei, implicarea activă în organizaţiile şi iniţiativele internaţionale, devenirea unui stat strategic important pentru adversarii Războiului Rece.

În rezultatul investigaţiilor cauzelor, care s-au aflat la baza formării neutralităţii Austriei, Finlandei și Suediei, s-a stabilit că 80 la sută din factori au fost similari, legaţi mai mult de natura sistemului internaţional, pe când numai 20 la sută au fost diferiţi (Anexa 19).

În cadrul determinării tendinţelor de dezvoltare ale Austriei, Finlandei şi Suediei, aplicând prevederile teoriilor savanţilor K. Waltz, U. Moller şi U. Bjereld privind analiza comparativă și sistemică a perioadei anilor 1945-1990, stabilim, că în timpul Războiului Rece statele neutre europene, de fapt, au beneficiat de statutul politic privilegiat neutru, din motivul că ele au fost privite şi acceptate pe arena internaţională ca elemente de destindere a tensiunilor geopolitice şi ca platforme de facilitare a interacţiunii între două blocuri ostile. Evident că o astfel de poziţionare a creat și o imagine pozitivă în societăţile statelor neutre europene. Acest argument este susţinut de mai mulţi experţi. De exemplu, în opinia lui F. Tepe, Suedia a stipulat, din aprilie 1963 până în 1990, că politica sa externă este o politică de neutralitate activă, care a fost îndreptată spre promovarea reformei sistemului global [273, p. 190].

De menționat că şi URSS a revizuit atitudinea față de statele neutre şi a hotărât să îndrepte eforturile în direcţia stabilizării situaţiei în Europa. De exemplu, semnarea în 1975 a Actului Final al Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare din Europa la Helsinki a reafirmat atitudinea pozitivă a adversarilor pentru astfel de platforme existente. Iar negocierile vizavi de viitorul Tratat pentru Forţele Convenţionale în Europa, precum şi CSCE, au fost desfăşurate la Viena, care au suportat adiţional teza privind promovarea măsurilor de încredere prin intermediul platformelor neutre pentru negocieri [220, p. 212]. Totodată, după cum s-a constatat, a existat grupul statelor „N+N” (neutre) în cadrul CSCE care a jucat rolul de facilitare a procesului de negocieri între adversarii Războiului Rece [252]. În acelaşi timp, doi din opt secretari generali ai ONU ***Dag Hammarskjöld*** (d) (Suedia – 1953-1961) şi Kurt Waldheim (Austria – 1972-1981) au fost nominalizaţi din statele europene neutre, în perioada tensiunilor între adversarii Războiului Rece.

În acest context, Austria a servit ca platformă pentru promovarea dialogului dintre Est şi Vest. Astfel, Summit-ul pentru întrevederea liderului sovietic N. S. Hrușciov şi a liderului american J. F. Kennedy s-a desfăşurat în iunie 1961 la Viena, pentru a promova dialogul de diminuare a tensiunilor americano-sovietice. Adiţional, Austria a depus eforturi pentru a invita organizaţiile internaţionale să-şi stabilească cartierele sale în Viena. Astfel, la Viena au fost

stabilite cartierele principale ale Agenţiei pentru Energie Atomică Internaţională în 1957, Organizaţiei Statelor pentru Exportul Petrolier în 1965, Organizaţiei pentru Dezvoltare Industrială a ONU în 1967, secretariatul OSCE în 1993 şi altele [220, p. 212].

Evident că Austria, Finlanda şi Suedia au promovat o politică de *neutralitate activă* de a se angaja în organizaţii internaţionale. Investigaţiile tendinţelor au stabilit că eforturile Austriei, Finlandei şi Suediei pentru o politică de neutralitate activă au contribuit la avansarea prestigiului lor în rândul comunităţii internaţionale. Aceasta a permis păstrarea obiectivelor naţionale pentru menţinerea securităţii naţionale şi flotarea la nivelul strategic al structurii sistemului internaţional pentru a fi la curent cu toată informaţia şi cu procesele decizionale ale actorilor principali ai sistemului internaţional în perioada Războiului Rece. Astfel, statele neutre au avut două funcţii geopolitice în timpul bipolarităţii: slăbirea tensiunilor geopolitice şi soluţionarea sau prevenirea conflictelor geopolitice. La sfârșitul Războiului Rece, statele neutre ca tendinţe au obţinut o funcţie adiţională de intermediar în soluţionarea conflictelor internaţionale (Anexa 16).

Studiul efectuat a demonstrat că structura sistemului internaţional, în perioada 1945-1990, a fost de natură neorealistă, cu bipolaritate, ce a adus la consecinţele şi efectele respective pentru statele neutre europene. Argumentul principal pentru adoptarea și menţinerea politici şi statutului de neutralitate au fost presiunile şi riscurile externe ale sistemului internaţional asupra statelor naţionale pentru supravieţuire ca state suverane (Austria și Finlanda), sau menţinere la nivelul statutar istoric şi tradiţional, cum ar fi cazul Suediei. Conform aspectelor politice, se constată că Războiul Rece, cu elementul bipolar şi pericolul comunismului, a constituit cauza convenţională pentru justificarea unei astfel de politici şi a unui statut de neutralitate, pe plan intern. Din punct de vedere sistemic al relaţiilor internaţionale, plasamentele geopolitice ale acestor state au ajuns să fie puncte de coliziune între două poluri de putere nou formate ale bipolarităţii, care au devenit însăși parte a sistemului internaţional.

În această ordine de idei, evoluţia statelor neutre studiate nu putea să aibă alte scenarii pozitive din punctul de vedere al analizei contrafactuale. De exemplu, o altă politică şi un alt statut, decât neutralitatea, în sistemul internaţional din acea perioada, în eventualitatea unui conflict de proporţii, cu o mare probabilitate ar fi putut conduce la pierderea independenţei Austriei, Finlandei şi, parţial, a Suediei. Alt scenariu putea fi căderea lor în zona de influenţă totală a unuia dintre cele două poluri de putere care ar fi greu de prezis astăzi. *În perioada Războiului Rece, statele neutre, Austria, Finlanda şi Suedia, au schimbat percepţia asupra conceptului de neutralitate, devenind o categorie politico-juridică a relaţiilor internaţionale ca stat neutru în timp de pace cu funcţii geopolitice respective (Anexa 16).*

3.2. Readaptarea strategică a Austriei, Finlandei şi Suediei la transformările internaţionale în perioada post-Război Rece

În perioada contemporană de dezvoltare a securităţii internaţionale în Europa, din 1990 până în prezent, obiectivele tradiţionale ale politicilor naţionale de securitate s-au reconfigurat, practic, în toate statele europene. Aceasta este determinată de faptul transformării sistemului internaţional în rezultatul sfârşitului Războiului Rece, când adversarii în cadrul bipolarităţii au ajuns la un compromis de a evita confruntările şi de a încerca construirea unui sistem de securitate colectivă comună în Europa.

Actualmente, analizând în mod aplicativ relaţiile internaţionale contemporane prin cadrul teoretic al lui K. Waltz [280], putem afirma că structura sistemului internaţional s-a transformat în perioada anilor ’90 ai secolului trecut, din considerentul că principiile şi aranjamentele în cadrul acestei structuri s-au schimbat. În primul rând, foştii adversari ai Războiului Rece au semnat Carta de la Paris la 19 noiembrie 1990, trasând căile pentru o Europă unificată şi un concept de securitate cooperativă regională sub formă de OSCE. Acest pas a stabilit că principiile interacţiunii între actorii sistemului internaţional s-au schimbat. Pactul de Varşovia, un pilon al rivalităţii bipolare, a fost oficial desfiinţat la întrevederea miniştrilor afacerilor externe şi apărării ai statelor-membre la Budapesta pe data de 25 februarie 1991.

În acelaşi timp, Consiliul Nord-Atlantic, un alt pilon al rivalităţii bipolare, la întrevederea şefilor statelor NATO la Roma pe data de 8 noiembrie 1991 a lansat o strategie nouă de securitate prin dezvoltarea „arhitecturii de securitate europeană nouă cu următorii piloni – NATO, CSCE [OSCE], Comunitatea Europeană, Uniunea Europeană Occidentală şi Consiliul Europei care se complementează reciproc. Totodată, NATO accentuează că şi cadrul regional de cooperare va fi, de asemenea, unul important” [192]. Acţiunile acestui aranjament de asemenea pun baza transformării internaţionale. Un rol important l-a jucat şi decizia diplomatică a URSS de a diminua tensiunile în dezvoltarea proceselor descrise. Spre final, desfiinţarea URSS, pe data de 25 decembrie 1991, a contribuit la dispariţia unui pilon principal al sistemului bipolar, care, conform teoriei lui K. Waltz, nu este altceva decât transformarea structurii sistemului internaţional. Ca rezultat, evenimentele nominalizate au transformat esenţial aranjamentele sistemului internaţional, precum modul de interacţiune între actorii sistemului internaţional, care confirmă că structura sistemului internaţional s-a transformat.

Perioada anilor 1990 – 2013, numită ca post-Război Rece, poate fi caracterizată ca fiind căutarea unui compromis internaţional privind dezvoltarea unei Europe comune prin promovarea ideilor neoliberale privind securitatea cooperativă, securitatea colectivă, comunitatea de state,

securitatea comunitară, valorile umane internaţionale, principiul de solidaritate. Evident că această perioadă a avut şi provocări de securitate cu elemente de crize internaţionale, cum ar fi crizele din Balcani, conflictele în spaţiul postsovietic, precum şi actele teroriste din SUA (11 septembrie 2001), din Spania (11 martie 2004) şi Regatul Unit (7 iulie 2005), care la fel au schimbat percepţia asupra naturii securităţii internaţionale post-Război Rece. Astfel, contextul securităţii internaţionale din 1990 până în 2013 poate fi numit ca o perioadă post-Război Rece de transformare cu ambiguităţi şi provocări transnaţionale noi, precum şi cu eforturi de a promova securitatea cooperativă în baza principiului de solidaritate în Europa.

În această perioadă, statele neutre studiate, cum ar fi Austria, Finlanda şi Suedia, continuă să rămână neutre şi, totodată, active pe arena internaţională. Astfel de politici externe pot fi numite un paradox sau anomalie a relaţiilor internaţionale, cauzele formării neutralităţii dispărând în rezultatul transformării structurii sistemului internaţional. Ultima, conform lui K. Waltz, direcţionează statele europene să se readapteze la situaţia existentă pentru a păstra rolul strategic important, obţinut în condiţiile Războiului Rece. Din analiza factorilor politici ai Războiului Rece s-a conchis anterior că contextul format al sistemului internaţional a impus Austria, Finlanda şi Suedia să aleagă varianta de funcţionalitate în structura bipolară şi a oferit o anumită capabilitate distribuită. În perioada contemporană, devine imperativ necesar să fie descoperite şi demonstrate cauzele dezvoltării acestor tendinţe în formă de politică de neutralitate activă, în pofida faptului că paradigma sistemului internaţional în Europa, precum şi ordinea mondială, s-au reconfigurat după Războiul Rece.

În cadrul investigaţiilor perioadei post-Război Rece, în baza teoriei sistemice a lui K. Waltz, s-a determinat că structura sistemului internaţional s-a reconfigurat şi nu mai impune strict opţiunea de neutralitate ca cea mai benefică pentru supravieţuirea statului în Europa, stabilitatea geopolitică sau menţinerea statutului important pe arena internaţională. Conform prevederilor neorealismului, în arealul european s-a creat o stabilitate internaţională, ce presupune că contextul neutralităţii - rivalităţile bipolare au dispărut. Din acest motiv reiese că în cadrul mediului de securitate internaţională europeană există un fenomen politic paradoxal.

În conformitate cu principiile neoliberalismului, în prezent statele europene nu ar trebui să fie îngrijorate de o politică sau un statut de neutralitate. Conform postulatelor neoliberalismului, mediul internaţional european politic şi de securitate, prin arhitectura internaţională OSCE, Consiliului Europei, UE şi NATO, a devenit interdependent ce exclude conflictele interstatale majore în arealul european. Însă această contradicţie este explicată mai bine de către adepţii şcolii neoconstructivismului, Ul. Moller şi Ul. Bjereld, la care apelăm pentru explicarea fenomenului paradoxal identificat în acest subcapitol [250].

Deci, *aplicând comprehensiv cadrul teoretic a lui K. Waltz şi Ul. Moller/Ul. Bjereld asupra arealului european, s-a constatat că structura sistemului internaţional bipolar a determinat interesul naţional şi, respectiv, o funcţie geopolitică pe arena internaţională pentru statele neutre europene, care a contribuit la formarea identităţii naţionale neutre a Austriei, Finlandei şi Suediei în condiţiile Războiului Rece*. În ansamblu, anume structura internaţională rivală a produs ideea politicii externe în formă de neutralitate. Conform argumentelor sistemice ale lui K. Waltz, deducem că atât condiţiile antecedente, cât şi cauzele principale ale neutralităţii s-au epuizat prin faptul că Războiul Rece s-a încheiat şi structura sistemului internaţional bipolar s-a transformat într-o unipolaritate în Europa și o multipolaritate mondială.

În același timp, statele europene neutre continuă să se simtă confortabil, cu o astfel de politică, considerând-o una benefică pentru interesul naţional, fapt ce limitează teoriile descrise mai sus. Mai mult ca atât, apar alte state neutre, ca, de exemplu, Republica Moldova în Europa sau Turkmenistanul în Asia Centrală. Pentru a clarifica acest paradox, vom demonstra (Anexa III) influenţa mediului de securitate internaţional transformat asupra statelor neutre europene prin abordarea sistemică a mediului internaţional [280]. Totodată, vom demonstra (Anexa IV) *cauzele interne înrădăcinate în identitatea de neutralitate şi calea de dezvoltare dependentă a statelor europene cercetate de identitate neutră evoluată cu timpul* [250]. Ţinând seama de aceste investigaţii în ansamblu, vom demonstra cum Austria, Finlanda și Suedia s-au readaptat la transformările mediului securităţii internaţionale în perioada post-Război Rece.

Astfel, din prisma neoliberalismului, abordarea aspectelor de securitate internaţională în arealul european a devenit conceptual importantă anume prin principiul instituţional. În arealul european, majoritatea actorilor internaţionali au realizat că rolul principal în structura sistemului internaţional nou, mai ales în Europa, gravitează spre organizaţiile internaţionale de securitate colectivă cum ar fi ONU, OSCE, NATO şi UE. În cadrul acestor aranjamente internaţionale, rolul neutralităţii nu este accentuat din motivul principiului de securitate cooperativă, de securitate şi apărare colectivă şi solidaritate (Anexa 8). Cu alte cuvinte, *rolul tradiţional al instituţiilor existente de securitate internaţională a început să devină mai important în raport cu statele neutre, fostele platforme de destindere a tensiunilor bipolarităţii.*

În condiţiile noi, *statele neutre s-au pomenit a nu mai fi strategic importante şi, respectiv, în stare de criză identitară neutră în raport cu euforia eforturilor europene şi atlantice comune de a construi un sistem nou de securitate cooperativă*. După cum a afirmat expertul în probleme de neutralitate H. Neuhold, Austria, Finlanda şi Suedia au simţit că rolul de neutralitate nu mai este justificat din motivul conceptual (geopolitic), militar (costuri) şi funcţional (geografic).[10] În acelaşi timp, s-a identificat că elitele statelor neutre europene au sesizat că neutralitatea nu mai

reprezintă un instrument efectiv pentru a promova o politică externă benefică în mediul internaţional nou [275, p. 23]. Ca rezultat, diplomaţii statelor neutre europeni s-au focusat în direcţia devenirii actorilor activi în aceste structuri multilaterale transformate, cu alte cuvinte pe căutarea modului de readaptare a rolului geopolitic - readaptarea strategică.

Analiza sistemică a mediul internaţional a determinat că în procesul transformării arhitecturii securităţii internaţionale în anii ’90 ai sec. al XX-lea, în arealul european au evoluat câteva poluri politice şi de securitate importante (Anexa 6). Respectiv, două concepte astăzi influenţează statele neutre europene: eurocentrismul sub formă de diferite organizaţii multilaterale, principală fiind Uniunea Europeană, şi euroatlantismul sub formă de NATO. În aceste condiţii, s-a constatat prin mai multe analize empirice, comparative şi sociologice ale acestor state că ideea eurocentrismului a fost una mai populară şi mai acceptabilă în rândul populaţiei statelor studiate [127, p. 18]. Totodată, analizele conţinutului strategiilor de securitate naţională ale Austriei [172], Finlandei [204] şi Suediei [253] demonstrează că statele neutre europene au reevaluat mediul de securitate, noile ameninţări şi riscuri în adresa securităţii naţionale şi internaţionale şi, corespunzător, au conchis că un pericol convenţional care ar submina independenţa şi integritatea teritorială nu mai există în viitorul apropiat.

Bazându-se pe acest argument strategic şi percepând că politica de neutralitate nu mai este una funcţională tradiţional, Austria, Finlanda şi Suedia, păstrând clauză neutralităţii, au iniţiat promovarea politicilor externe noi: angajarea activă în mediul de securitate, solidaritatea în Europa şi neutralitatea în afara Europei; promovarea mai multor aranjamente de cooperare de securitate internaţională fără angajamente de apărare; neutralitate cu solidaritate; neutralitatea cooperativă (cu Europa); angajament activ în promovarea stabilităţii şi securităţii internaţionale; armonizarea cu securitatea europeană comună. Toate aceste politici au avut scopul să re-încadreze mai profund statele menţionate în arealul comun european de securitate cooperativă fără denunţarea neutralităţii. *Cauza anumitor abordări este că ideea neutralităţii, din punct de vedere identitar, a devenit o cultura naţională şi o idee instituţionalizată în percepţia internă*.

Evident că existau şi anumite divergenţe între statele investigate. De exemplu, după cum s-a constatat, Austria promova o astfel de politică pentru a fi reîncadrată în zona valorilor tradiţionale şi pentru a-şi apăra interesul său naţional [172, p. 7]; Finlanda aprecia o astfel de politică ca un angajament în mediul de securitate comun şi acceptarea garanţiilor noi pentru securitatea sa naţională la frontiera cu Federaţia Rusă [204, p. 23, 32]; şi Suedia privea acest tip de politică ca o aşteptare strategică în deschiderea oportunităţilor noi în arhitectura securităţii internaţionale în arealul european [254]. În acest context, Austria, Finlanda şi Suedia au aderat la UE în 1995, susţinând ideile privind politica externă şi de securitate comună europeană [269].

În general, în pofida faptului că rolul principal de organizaţie de securitate cooperativă în Europa a fost acordat OSCE, statele neutre europene, la fel, au dat preferinţă UE pentru a promova stabilitatea regională. Reiese că aceste state au considerat platforma UE ca una viabilă pentru a atrage actorii Războiului Rece în cooperarea politică şi economică comună. Totodată, având la bază principiul solidarităţii securităţii europene comune, statele neutre au aderat la Programul Parteneriatul pentru Parce al NATO, lansat în 1994. Cercetând aceste tendinţe, s-a descoperit că în acea perioadă existau trei argumente ale unei astfel de politici. Primul, conform neoliberalismului şi neoconstructivismului, astfel de aranjamente promovau o cooperare şi un regim de securitate comună de lungă durată întru formarea şi consolidarea interdependenţei complexe şi stabilităţii în Europa. Al doilea, conform neorealismului, prin aderarea la UE şi cooperarea cu NATO, Austria, Finlanda şi Suedia au promovat interesele naţionale în cadrul mediului internaţional transformat. Al treilea, conform neorealismului, Austria, Finlanda şi Suedia s-au readaptat la sistemul internaţional transformat, prin readaptarea rolului strategic (geopolitic) în structurile internaţionale ale spaţiului european.

În contextul dat, expertul H. Neuhold considera că Austria ca stat neutru a fost geografic în centrul Europei, politic şi economic – mai mult legată de Vest şi militar – în afara Europei prin angajamentele faţă de ONU [254, p. 14]. Având în vedere aceşti factori, conchidem că Austria a folosit această oportunitate geopolitică istorică pentru a se reîncadra complet în arealul vest-european şi, totodată, pentru a promova interesele naţionale. Ca argument este faptul că mai mult de 50% din comerţul internaţional al Austriei a fost stabilit cu statele Comunităţii Europene (viitoarea platformă a UE). Aderarea la UE a fost una logică, care a formalizat starea de lucruri în evoluţiile din jurul Austriei. În ciuda acestor fapte, analizând evoluţia securităţii naţionale a Austriei, s-a determinat din punct de vedere structural-funcţional că ea depindea şi de securitatea şi stabilitatea Europei Centrale şi de Sud-Est. După cum confirmă expertul Y. Hirose, Austria îşi vedea rolul său în UE ca unul de avocat al regiunilor de interes naţional pentru a promova stabilitatea în Balcani şi în jurul frontierelor sale din Est. Ca rezultat, Austria lansează, în 1989, Iniţiativa Central-Europeană şi contribuie la promovarea Pactului pentru Stabilitate în Europa de Sud-Est în anii 2000. Chiar şi din punct de vedere economic, Austria a dublat comerţul cu statele din Centrul şi Sud-Estul Europei [220, p. 213].

La rândul său, Finlanda a tratat aceste oportunităţi geopolitice şi geostrategice prin prisma posibilităţilor reajustării la mediul nou de securitate internaţională. După cum s-a constatat în studiu, scopul readaptării finlandeze a fost evitarea presiunilor externe din trecut în viitor, având poziţii internaţionale mai puternice prin încadrarea statului în interdependenţa complexă a OSCE, UE şi PfP/NATO. Cauza unei astfel de abordări a fost că, politic, *neutralitatea în*

Finlanda, comparativ cu cea din Austria şi Suedia, nu a devenit o cultură naţională puternică pentru că a fost un element condiţional de supravieţuire a statului independent tânăr din motivul presiunilor externe mari în timpul rivalităţilor bipolare. Din acest motiv, în anii ’90 ai secolului trecut, Finlanda denunţă prevederile Tratatului de Pace de la Paris (1947), care punea restricţii pe suveranitatea sa, şi recunoaşte rapid dezintegrarea URSS, având interesul ca Tratatul bilateral de asistenţă cu URSS (1948) să-şi piardă valabilitatea [254, p. 20]. Din punct de vedere structural-funcţional al sistemului internaţional, Finlanda privea sporirea securităţii naţionale prin creşterea stabilităţii geopolitice în Scandinavia şi pe viitor – în Europa comună şi unită. Totodată, politicienii finlandezi continuă să monitorizeze reacţia autorităţilor ruse la acţiunile sale pentru a nu provoca destabilizare în relaţiile bilaterale şi relaţiile Rusia – UE, Rusia – NATO, alte organisme multilaterale.

Comparativ cu Austria şi Finlanda, readaptarea Suediei la transformările internaţionale post-Război Rece a diferit pentru că politica de neutralitate îndelungată a creat o identitate şi cultură naţională similară celei din Elveţia. Dat fiind acest lucru, după cum s-a stabilit, *politicienii suedezi au promovat atent prin aderarea la structurile noi multilaterale, în special UE, o politică de tranziţie de la strategia ajustării geopolitice (Războiul Rece) la strategia de schimbare în cadrul noii structuri internaţionale geopolitice în Europa spre o neutralitate de cooperare şi solidaritate cu factorul nealinierii militare la alianţele militare* [241, p. 161-162].

Potrivit opiniilor mai multor politicieni suedezi, neutralitatea ca identitate de stat are o popularitate mare în rândul populaţiei Suediei, la fel ca şi *identitatea europeană*. Reiese că Suedia dorea să-şi păstreze poziţia influentă în structurile noi internaţionale geopolitice şi să promoveze interesul naţional. Oportunitatea aderării la OSCE, UE şi PfP/NATO a fost privită de Suedia ca o posibilitate de a contribui la procesul europenizării, stabilităţii internaţionale şi de a se integra adecvat în structura sistemului internaţional nou păstrând clauză neutralităţii şi având un rol internaţional important, pe care îl avea pe parcursul istoriei. După cum s-a exprimat ex-Prim-Ministrul Suediei, C. Bild, în 1991, „noţiunea de politică de neutralitate nu mai poate fi aplicată adecvat ca o descripţie generală a politicilor externe, pe care noi dorim să le promovăm în cadrul Europei. Noi vom promova o politică cu o identitate clară europeană” [217, p. 177].

Luând în consideraţie sporirea platformelor eurocentriste şi euroatlantice în perioada post-Război Rece în Europa, în cadrul analizelor politicilor de neutralitate ale Austriei, Finlandei şi Suediei, accentul a fost pus pe UE şi NATO. Motivul abordării a fost că anume aceste organizaţii în întregime invocă aspectul de securitate colectivă. Din punct de vedere politico-juridic, aderând la UE în 1995, statele neutre studiate au devenit neoficial numite ca postneutre, subînţelegându-se că ele deja nu mai sunt clasic neutre. Evident că autorităţile statelor neutre

europene au conştientizat aspectele Politicii Externe şi de Securitate Comune (PESC), un pilon al Tratatului UE, şi Misiunile de la Petersberg (umanitare/pacificatoare), lansate în 1992 şi legal încorporate în Tratatul UE de la Amsterdam din 1996. După cum menţionează U. Moller şi U. Bjereld, majoritatea statelor europene au anticipat că se vor produce schimbări importante în cursul de dezvoltare a politicilor externe ale Austriei, Finlandei şi Suediei în vederea stabilirii diferitelor forme de colaborare pe segmentul securităţii [250, p. 3].

Însă s-a constatat că Austria, Finlanda şi Suedia au fost mai rezervate în ceea ce priveşte semnarea integrală a Politicii de Securitate şi Apărare Europeană (PSAC), lansate la Summit-ul UE de la Cologne în 1999, şi aprofundarea relaţiilor cu NATO, care are la bază Articolul 5 – apărarea colectivă. În rezultatul mai multor dezbateri naţionale, aceste state au promovat o politică de nealiniere militară în cadrul PSAC al UE şi o politică activă în cadrul Parteneriatului pentru Pace al NATO. Conform teoriei sistemice a lui K. Waltz, statele neutre europene studiate au fost nevoite să contribuie la formarea structurii noi a sistemului internaţional în Europa, fiind părţile aranjamentelor şi principiilor noi de solidaritate ale acestei structuri. În acelaşi timp, în opinia lui U. Moller şi U. Bjereld, statele neutre europene au avut viziuni separate în procesul angajării în cadrul PSAC şi colaborării militare cu NATO prin PfP din motive interne [250, p. 4].

Pentru a ilustra divergenţele pe acest domeniu, s-a determinat că în cadrul promovării politicii de securitate „Austria şi Finlanda au folosit mai explicit parteneriatele ca o cale de îmbunătăţire a securităţii naţionale, pe când Suedia descrie parteneriatul ca pe un mijloc de a contribui la structura de securitate europeană" [250, p. 4-5]. Austria a pus accentul pe pregătirea forţelor militare, ca ele să fie accesibile pentru NATO întru participarea la misiunile internaţionale de susţinere a păcii. Finlanda a pus accentul pe pregătirea şi instruirea forţelor armate de a fi interoperabile cu forţele NATO, unde majoritatea sunt state-membre ale UE, iar Suedia a pregătit forţe militare specializate pentru fi accesibile de fi implicate în cadrul PfP.

La fel stau lucrurile în cadrul statelor europene neutre, când se abordează conceptul UE PSAC. După cum s-a stabilit, pe de o parte, Austria, Finlanda şi Suedia salută politica de securitate şi apărare europeană comună cu rezerva prevederii apărării mutuale. În acest context, politica de neutralitate impune clauzele neparticipării la alianţe militare şi conflicte militare interstatale, fapt susţinut de opinia publică din statele investigate. Pe de altă parte, statele nominalizate au interese naţionale în acest domeniu. De exemplu, Austria şi Finlanda se pronunţă ca PSAC să dispună de elemente de garanţie ale securităţii reciproce, pe când Suedia, fiind foarte activă în UE, a demonstrat rezerve fată de această clauză în Tratatul UE. Bazându-se pe concluziile analizelor desfăşurate, reiese că motivul principal al Suediei constă în ideea că UE, cu PSEC şi PSAC, devine un actor puternic în promovarea stabilităţii internaţionale, în

special, de a răspunde la ameninţările şi problemele securităţii globale [254, p. 44]. De exemplu, Declaraţia (concepţia) politicii externe a Suediei din 2014 stipulează solidaritatea cu UE, faptul că Suedia nu va fi indiferentă dacă un membru al UE, o ţară nordică, va suferi un dezastru. Totodată, „Suedia trebuie să fie o parte a unei Europe puternice, unite și deschise” [179, p. 3].

Analizând evoluţia UE cu aplicarea metodologiei profesorului S. Krasner, s-a constatat că fundamentul UE constă din principiile neoliberale și neoconstructiviste care presupun că, prin formarea unui regim internaţional, instituţionalizat ca o organizaţie a Europei Unite, va fi formată o cultură de interacţiune nouă [237, p. 372]. După cum susţine filozoful I. Kant, „în cazul în care unele persoane puternice și luminate formează o republică, acest lucru ar servi ca centru de uniune federală pentru alte state, în conformitate cu ideea dreptului legii naţionale. Treptat, prin diferite uniuni de acest gen, federaţia se va extinde mai departe și mai departe” [229]. Cultura și regimul internaţional UE vor contribui la schimbarea percepţiilor statelor naţionale privind mediul de securitate internaţional şi naţional.

În condiţiile mediului de securitate cooperativ, Austria, la rândul său, a realizat că nu este cazul să asigure securitatea naţională singură. Din acest motiv, adoptând o doctrină de securitate şi apărare nouă în 1991, Guvernul austriac a permis Forţelor Armate interacţiunea cu statele aliate în scopuri umanitare. Prin aceasta Austria a trecut de la politica de *neutralitate absolută* la *neutralitatea selectivă*, promovând şi o politică de neaderare la alianţele militare și interzicere a staţionării trupelor străine pe teritoriul său. Totodată, Strategia securităţii naţionale a Austriei din 2013, cap. I, art. 2.2, 4.3, stipulează că „Austria, fiind un stat neutru permanent, este solidară și interconectată cu politica UE și promovează stabilitatea internaţională” [172]. Iar Constituţia Federală readaptată a Austriei conţine clauza neutralităţii în art. 9 (a): „Austria subscrie la apărarea naţională comprehensivă. Sarcina sa este de a păstra independenţa externă, precum și inviolabilitatea și unitatea sa în ceea ce privește menţinerea și apărarea neutralităţii permanente” [201]. Clauza neaderării la alianţe militare pe viitor este omisă. După cum s-a stabilit, în cadrul analizei politicilor de securitate ale statelor neutre europene, Austria a început să vadă garanţiile pentru securitatea naţională și în mecanismele politico-militare ale UE [127, p. 20].

La rândul lor, autorităţile finlandeze înţelegeau incompatibilitatea politicii de neutralitate cu clauza principală a Tratatului UE, solidaritatea privind securitatea şi apărarea comună. Din acest motiv, Finlanda priveşte cu rezerve participarea la conceptele UE – PSEC şi PSAC ca un proces de formare a unei identităţi europene comune. Din punctul de vedere al neorealismului, după cum menţionează mai mulţi experţii din cadrul Institutului Finlandez de Relaţii Internaţionale, Finlanda vede garanţiile pentru securitatea sa naţională anume în UE, pe când politica de neutralitate şi nealiniere militară este mai mult o umbrelă pentru politica şi opinia

publică internă [254, p. 27]. În acest context, se constată că Finlanda privește fortificarea UE ca o contribuţie la stabilitatea din Europa de Nord, ceea ce reprezintă interesul naţional vital. Însă, dilema principală pentru autorităţile finlandeze rămâne cum se va proceda în cazul apariţiei unui conflict între UE şi o parte terţă. Analizând opinia publică a Finlandei, conchidem că poziţia politicienilor finlandezi este axată mai mult pe ameninţările şi riscurile neconvenţionale. Cu toate acestea, Finlanda este mai flexibilă pentru PSAC, precum şi pentru participarea la o eventuală apărare comună, în cazul aprobării de Consiliul European [251, p. 19].

În această ordine de idei, s-a constatat că *pentru statele neutre europene cooperarea cu UE şi NATO a fost determinată, iniţial, ca nişte provocări şi eforturi pentru a se reîncadra în structura nouă a sistemului internaţional de securitate în proces de transformare sau, cu alte cuvinte, readaptarea strategică la transformările mediului internaţional nou*. Totodată, o necesitate pentru statele neutre europene, impusă de aranjamentele şi principiile noi ale structurii sistemului internaţional transformat, a fost încadrarea în procesele decizionale strategice noi în arealul european. Evident, o astfel de politică poate fi considerată şi ca rezistenţă la provocările externe noi prin folosirea oportunităţilor noi. Însă limitările neutralităţii, în formă de cultură identitară şi idee instituţională naţională, au impus statelor neutre europene şi constrângeri în politica externă, cum ar fi nealinierea militară la blocuri militare internaţionale.

Perioada contemporană, 1999-2014, a reprezentat o provocare sensibilă pentru neutralitatea Austriei, Finlandei şi Suediei din cauza amplitudinii majore a schimbărilor şi turbulenţelor în mediul de securitate internaţională, la nivel global şi regional. În primul rând, statele neutre europene au fost surprinse de viteza de extindere a pilonilor noi de securitate şi apărare în spaţiul european, UE şi NATO, după 1999. În al doilea rând, crizele din Balcani au devenit un test pentru mediul european de securitate, care nu au putut fi rezolvate nici prin mecanismul securităţii cooperative al OSCE, nici prin abilităţile politico-militare ale UE. Anume impunerea păcii prin mecanismele de forţă ale NATO a ameliorat, parţial, situaţia. Ultima a provocat o rivalitate tacită din partea Federaţiei Ruse care s-a simţit umilită, fiind incapabilă să ajute Serbia, aliatul tradiţional în Balcani.

Aceste evenimente, la rândul lor, au îngrijorat politicienii austrieci şi finlandezi care monitorizează mereu opinia politică rusă privind acţiunile sale în cadrul UE şi NATO. Totodată, este evident că evenimentele din Kosovo din 1999, atacul terorist din SUA din 11 septembrie 2001, războaiele din Afganistan din 2001 şi din Irak din 2003, atacurile teroriste din Spania din 2004 și Regatul Unit din 2005, războiul din Georgia din august 2008, evenimentele din Orientul Mijlociu din 2011-2013, conflictul în estul Ucrainei din 2014 au schimbat percepţia statelor

neutre europene privind caracterul mediului de securitate internaţional contemporan, al instituţiilor internaţionale de securitate şi securităţii naţionale.

În cadrul investigaţiilor politicilor de securitate s-a stabilit că, pe de o parte, politica de neutralitate nu este un obstacol pentru integrarea statelor în structurile europene şi, parţial, în arealul euroatlantic. Pe de altă parte, evoluţia imprevizibilă a mediului de securitate internaţională şi mecanismul feedback care testează opinia publică constrângeau guvernele austriac, finlandez şi suedez să promoveze anume o politică de neutralitate sub formă de nealiniere militară pe timp de pace, pentru a fi neutre pe timp de război. *Pentru statele neutre europene aspectul de solidaritate europeană şi evitarea indiferenţei, în caz dacă vecinii vor fi afectaţi de un pericol de securitate, rămâne o dilema morală în perioada contemporană*.

În acest context, Austria, Finlanda şi Suedia au întreprins acţiuni practice în cadrul politicilor externe şi de securitate ale UE, în cadrul Parteneriatului pentru Pace al NATO, totodată, rămânând ca state neutre active. Astfel, la apelul SUA şi Consiliului Parteneriatului Euroatlantic al NATO, guvernele de la Helsinki, Stockholm şi Viena, în perioadele respective, au adoptat decizii de a contribui cu trupe militare la Forţele de Stabilizare în Kosovo – KFOR şi Forţele de Stabilizare Internaţională ale NATO în Afganistan – ISAF, care activează cu mandatul ONU prin rezoluţiile Consiliului de Securitate ONU numărul UNSCR-1244 şi UNSCR-1510 [74].

Contribuţia statelor neutre europene la eforturile internaţionale menţionate ale NATO şi partenerilor au depins de posibilităţile financiare şi aspectul politicii interne în perioada respectivă. În acelaşi timp, este important de menţionat că la data de 01 decembrie 2013, în KFOR activau 388 de militari din Austria, 23 – din Finlanda şi 21 – din Suedia iar în ISAF activau 3 militari din Austria, 100 – din Finlanda şi 279 – din Suedia [74]. Astfel de contribuţii de securitate militară în cadrul Parteneriatului pentru Pace, ca şi altele, ca, de exemplu, Forţele de Stabilizare din Bosnia şi Herţegovina - SFOR sau Suport de Asigurare Domestică (Host Nation Support – engl.), au fost conduse în spiritul solidarităţii internaţionale, sub mandatul ONU şi respectând prevederile neutralităţii sale. În ansamblu, suportul militar menţionat şi politica externă nu se axau pe un element sensibil – apărarea colectivă sau mutuală în Europa.

În sensul dat, semnarea Tratatului UE de la Lisabona în 2007, în vigoare din 2009, a fost un examen palpabil de solidaritate europeană, în care au fost introduse aspectele legale şi instituţionale ale securităţii şi apărării mutuale. Uniunea Europeană, ca entitate politică internaţională nouă după structură şi aspect politico-juridic, seamănă foarte mult cu o comunitate transnaţională de state naţionale cu valori, angajamente şi obligaţiuni comune. În acest context, Tratatul UE de la Lisabona, din 2007, a stipulat mai multe prevederi în domeniul politicii

comune de securitate şi apărare. După mai multe negocieri, ce vizează aspectul securităţii şi apărării comune, anume formula din art. 42(1) că „politica comună în domeniul de securitate şi apărare trebuie să fie o parte integrantă a politicii externe și de securitate comună," a fost indicată în Secţia II a Tratatului (Anexa 9). Analizând prevederile Tratatului UE, s-a constatat că politica comună de securitate şi apărare constituie o încercare de a instituţionaliza şi fundamenta nişte parametri clari pentru viitoarea securitate şi apărare mutuală [272].

Actualmente, statele UE beneficiază mai mult de scutul apărării colective al NATO prin faptul că majoritatea statelor UE sunt, concomitent, şi state-membre ale NATO. Totodată, toate deciziile (art. 42/4) privind apărarea comună europeană sunt adoptate unanim de către Consiliul UE, ceea ce nu subminează politica sau statutul neutru. Adiţional, clauză că acţiunile vor fi conduse în conformitate cu prevederile art. 51 al Cartei ONU, la fel garantează legitimitatea internaţională în acţiunile politice. Mai mult ca atât, UE (art. 43) a specificat concret că, „în caz de necesitate, pot fi folosite mijloacele civile și militare pentru acţiunile comune de dezarmare; misiunile umanitare și de salvare; consultanţa militară și sarcinile de asistenţă; prevenirea conflictelor și sarcinilor de menţinere a păcii; gestionarea crizelor, inclusiv de menţinere a păcii și operaţiunile de stabilizare postconflict" [272]. Toate aceste misiuni ale UE pot contribui şi la combaterea terorismului, inclusiv cu sprijinul acordat ţărilor terţe în această problemă.

Alte elemente, cum ar fi stabilirea Agenţiei de Apărare Europeană (art. 45), au ca scop facilitarea dezvoltării şi interoperabilităţii industriilor militare ale statelor UE, fapt ce convine şi statelor neutre. În acest context, Austria, Finlanda şi Suedia sunt solidare cu dezvoltarea UE, inclusiv cu politica de securitate şi apărare comună, pentru că se înţelege foarte bine că în cadrul transformărilor internaţionale UE va juca un rol geopolitic important. Pe de altă parte, statele neutre europene, având la bază *mecanismul feedback*, care demonstrează satisfacţia populaţiei în legătură cu politica actuală de neutralitate, sunt atente la implicările depline în apărarea comună. Un aspect de îngrijorare este reacţia eventuală a Federaţiei Ruse la integrarea în structurile militare ale NATO şi UE. Din aceste motive, până la semnarea Tratatului de la Lisabona, guvernele austriac, finlandez și suedez au negociat angajamentele lor privind apărarea mutuală care presupune mai mult contribuţia la industria militară şi securitatea internaţională şi nu prevede clauza atacului extern asupra unui stat al UE (Anexa 9).

În cadrul dezvoltării bipolarităţii, un pilon al fostului sistem internaţional, URSS, a fost interesat în menţinerea şi dezvoltarea statelor neutre în Europa deoarece considera aceasta un element de securitate naţională, prin construirea *zonelor tampon* de-a lungul hotarelor sale. În cadrul actualului sistem internaţional, care poate fi clasificat ca unul unipolar şi parţial multipolar, Federaţia Rusă nu ar trebui să fie îngrijorată de acţiunile Austriei, Finlandei şi

Suediei în mediul european de securitate. Motivul legal ar fi scopul declarat al statelor europene şi nord-americane de a construi un spaţiu comun de securitate cooperativă de la Vancouver până la Vladivostok. Aceasta, de fapt, părea a fi intenţia comunităţii internaţionale în anii ’90 ai secolului trecut, după cum menţionează R. Asmus, ex-viceasistentul Secretarului de Stat american pentru afacerile europene în administraţia preşedintelui Clinton [175, p. 3-6].

Însă analiza empirică constată că Federaţia Rusă, după criza din Kosovo din 1999, a reevaluat tacit poziţia sa strategică faţă de paşii Occidentului. În pofida faptului că Rusia avea, ipotetic, relaţii privilegiate cu NATO, prin semnarea Actului fondator NATO – Federaţia Rusă în 1997 şi crearea Consiliului NATO – Rusia în 2002, atitudinea sa faţă de mediul de securitate europeană şi euroatlantică s-a schimbat după 2003 și 2014. Această modificare a fost legată de evoluţia războiului din Irak în 2003, care a fost unul din aliaţii Rusiei în Orientul Mijlociu, de acţiunile Occidentului în Balcani în 1995 și 1999, unde Rusia a fost ignorantă în ambele cazuri; şi paşii NATO și UE în Caucazul de Sud şi Asia Centrală, pe care Rusia le consideră sfera sa de influenţă geopolitică; și, nu în ultimul timp, de lărgirea NATO cu 7 state până în 2004, în care au fost încorporate 3 state baltice, care au frontieră comună cu Rusia.

Ultimii factori provoacă alarma în cercurile militare ruse, care nu exclud posibilitatea amplasării din partea NATO a armelor convenţionale și nucleare, precum și a scutului de apărare antirachete balistice. Pentru Rusia, implementarea în practică a acestor posibilităţi în proximitatea sa geografică va neutraliza potenţialul militar strategic al său şi va spori vulnerabilitatea militară astfel încât se va schimba dilema de securitate în defavoarea sa. În acest sens, teoretic, Rusia poate fi marginalizată ca un stat regional vulnerabil pentru a conduce o politică externă avantajoasă. Evident, că, actualmente, atenţia Federaţiei Ruse este îndreptată, din punct de vedere geostrategic, în direcţia Ucrainei (ultima barieră în apărarea mintală rusă, numită „linie roșie”), Caucazului de Sud, Asiei Centrale şi, parţial, a regiunii Oceanului Pacific și Oceanului Arctic, unde se presupune că vor fi viitoarele ciocniri geostrategice.

Monitorizarea flancurilor de securitate naţională în direcţia Vestului, la fel, rămâne în atenţia Moscovei pe trei elemente strategice: neamplasarea armamentului nuclear şi a scutului apărării antirachete balistice, neamplasarea trupelor NATO, neamplasarea oricărei altei infrastructuri militare, de exemplu, radare electronice de spionaj şi apărare antiaeriană, pe teritoriile vecine Rusiei, în special, în Ucraina. Precedentul statelor baltice, când forţele aeriene NATO au început să survoleze spaţiul statelor în cauză, conform angajamentelor apărării colective, a devenit din start un factor iritant pentru Rusia. Amplasarea unităţilor militare NATO în statele baltice în rezultatul crizei din Ucraina din 2014 deja devine un element sensibil.

Din acest motiv, Finlanda prezintă un stat în care Moscova a urmărit cu atenţie dezvoltarea militară şi integraţionistă euroatlantică. Din punct de vedere politico-juridic, Constituţia Finlandei, art. 94, stipulează că transferul suveranităţii la UE şi altor organizaţii internaţionale se acceptă cu votul a două treimi din Parlament (Anexa 11). Strategia securităţii naţionale în formă de Strategie Comprehensivă privind Managementul Crizelor din 2009, stipulează multe clauze ce ţin de respectarea principiului de neutralitate în misiunile umanitare internaţionale, însă nu invocă neutralitatea ca dogmă [203]. Totuşi, oficiali ruşi nu reacţionează agresiv la astfel de dezvoltări în Finlanda şi alte state neutre europene. De exemplu, în 2013, analistul militar din Federaţia Rusă, I. Korotenko, comentând întrebarea „cum va reacţiona Federaţia Rusă la eventuală integrare totală a Austriei, Finlandei şi Suediei în UE," a răspuns foarte succint că autorităţile ruse, cel mai probabil, vor reacţiona foarte calm.[11]

Tot în acest context, expertul rus B. Mejuev, fondatorul site-ului Terra Americii şi editorialist al ziarului rus „Izvestia," a estimat, în 2013, că interesul Federaţiei Ruse este soluţionarea cât mai rapidă a problemelor bilaterale cu SUA pentru că următoarea administraţie americană va avea o atitudine mai critică faţa de Rusia. De aceea politicienii de la Moscova se axează mai mult pe spaţiul CSI, Oceanului Pacific şi nu pe UE. În spaţiul UE, în viziunea lui, experţii de securitate ruşi monitorizează mai mult nu atât statele europene neutre, precum Polonia, care, fiind stat NATO/UE, are ambiţii politice mari şi, deseori, extrem de rusofobe.[12]

De fapt, s-a stabilit că statele neutre europene estimează sociologic şi analitic reacţia Federaţiei Ruse la paşii săi integraţionişti în spaţiul european şi euroatlantic [258, p. 59]. Pe de o parte, procesele integraţioniste sunt tratate ca unele de socializare, când procesul adaptării valorilor și principiilor UE este condus pasiv. Pe de altă parte, procesele date sunt privite ca o platformă, în care statele neutre vor fi integrate în mecanismele decizionale ale sistemului internaţional transformat. Evident, că anume memoria istorică negativă impune statele neutre studiate să monitorizeze efectele paşilor acestora în cadrul UE şi NATO, în raport cu relaţia bilaterală cu Federaţia Rusă. De exemplu, Raportul Institutului Finlandez de Afaceri Internaţionale din Helsinki, din 2002, face o analiză a declaraţiilor şi poziţiilor politice a mai multor oficiali ruşi, privind acţiunile Finlandei în cadrul UE şi NATO [258, p. 54-58]. Analizând concluziile raportului nominalizat, putem conchide că, în mare parte, autorităţile Federaţiei Ruse sunt satisfăcute de politica de neutralitate militară (nealiniere militară), când statele neutre europene contribuie la stabilitatea şi securitatea internaţională.

În acelaşi timp, după cum constată experţii Ch. Pursiainen și S. Saari, autorităţile militare ruse monitorizează cu atenţie acţiunile militare ale Finlandei, Suediei şi Norvegiei în proximitatea lor geografică [258, p. 60]. Diplomaţia rusă confirma, de nenumărate ori,

autorităţilor de la Helsinki şi Viena, că Rusia apreciază pozitiv solidaritatea europeană şi contribuţia statelor neutre la stabilitatea europeană. Totodată, diplomaţia rusă accentua că, dacă statele neutre vor deveni membre ale NATO, atunci Federaţia Rusă va fi nevoită să promoveze o politică de contrabalansare. Referitor la Austria, s-a stabilit că autorităţile Federaţiei Ruse monitorizează mai mult dezvoltarea politicii interne, care este divizată în două tabere: partidele de stânga care pledează pentru menţinerea politicii de neutralitate şi partidele de dreapta care pledează pentru integrarea în NATO [127, p. 160]. În ansamblu, Federaţia Rusă nu se pronunţă negativ faţă de eurocentrism, însă este îngrijorată mai mult de polul euroatlantic, în special, de armamentul şi infrastructura strategică militară, care este dirijată de autorităţile NATO.

În acelaşi timp, statele neutre europene estimează, prin mecanismul feedback, opinia publică privind beneficiile politicii de neutralitate în cadrul dezvoltării mediului nou de securitate internaţională. Aşadar, analiza mai multor concluzii privind atitudinea publicului statelor neutre europene privind politica de neutralitate şi dezvoltarea securităţii internaţionale constată că există similitudini și divergenţe. În Austria, Finlanda şi Suedia, integrarea în UE a fost privită pozitiv de o mare majoritate a populaţiei, ce a rezultat în aderarea la UE. În acelaşi timp, cea mai mare parte a populaţiei acestor state susţine ideea menţinerii neutralităţii militare (nealinierea militară) cu clauza solidarităţii în cadrul Europei şi neutralitatea în afara Europei.

Analizând atitudinea și opinia publicului faţă de alte aspecte ale securităţii internaţionale, vedem că o mare majoritate a populaţiei din statele investigate (de la 40% până la 70%), nu susţine procesul aderării la NATO [250, p. 23-27]. Din punct de vedere politic şi practic, în toate statele partidele de stânga sprijină ideea menţinerii politicii de neutralitate în continuare, iar partidele de dreapta susţin ideea integrării mai profunde în UE şi NATO. Majoritatea populaţiei consideră procesul de integrare în UE ca un proces de europenizare socială (occidentalizare identitară). Referitor la divergenţele depistate, constatăm că atitudinea faţă de NATO este mai pozitivă în Austria şi Finlanda, unde această organizaţie se consideră ca una de perspectivă în arealul euroatlantic pentru susţinerea stabilităţii securităţii internaţionale.

În urma transformării sistemului internaţional de la bipolaritate la unipolaritate cu solidaritate în Europa în anii ’90 ai secolului al XX-lea, statele neutre europene au trecut printr-o perioadă de criză identitară din câteva cauze. Prima a fost pierderea importanţei strategice a neutralităţii în urma dispariţiilor polurilor de putere între care neutralitatea a fost menţinută ca element strategic important. A doua a fost procesul dezvoltării și promovării securităţii cooperative şi colective cu clauza de solidaritate cu două poluri puternice - UE şi NATO, fiind numite eurocentrism şi euroatlantism. Încercările de a dezvolta securitatea cooperativă regională, promovată în comun cu OSCE, a constituit un factor complementar. A treia cauză a fost modul

de evoluţie comunitară a sistemului internaţional în Europa, având la bază principiile paradigmelor neoliberale și neoconstructiviste. Ultima, din punct de vedere moral, nu presupune neutralitate în cadrul solidarităţii comunitare europene.

Aceste procese susţin viabilitatea teoriei lui K. Waltz [280], demonstrând că natura structurii sistemului internaţional a influenţat statele neutre europene să se readapteze la mediul noului sistem internaţional transformat şi să adere la UE şi la programul Parteneriatul pentru Pace al NATO. În acelaşi timp, fiecare stat neutru a avut propriul interes naţional în procesele descrise. *Totuși analiza Austriei, Finlandei şi Suediei cu ajutorul mecanismului feedback a demonstrat că ele nu au abandonat clauza neutralităţii, dar au menţinut politica de neutralitate militară pentru că ea a fost considerată una benefică pentru publicul intern.*

În prezent, în contextul securităţii internaţionale contemporane, cauzele interne prevalează asupra cauzelor externe din trecut şi anume – înrădăcinarea politicii de neutralitate în identitatea de neutralitate şi calea de dezvoltare dependentă de aspectele istorice ale acestor state. Statele europene studiate continuă să fie neutre din punct de vedere militar, dar din punct de vedere politic – solidare cu Uniunea Europeană şi, parţial, cu NATO. În acest context, ex-cancelarul Austriei, Wolfgang Schussel, a afirmat că „neutralitatea ţării sale este un concept vechi, care nu mai reflectă realitatea complexă a începutului sec. al XXI-lea" [196, p. 6]. O problemă importantă, la care nu este oferit un răspuns de către autorităţile austriece, finlandeze și suedeze, este cum vor fi implementate practic clauzele Tratatului UE privind apărarea mutuală în Europa şi cum vor reacţiona statele neutre la pericolele noi în cadrul noului sistem internaţional.

3.3. Specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova

Experienţa politică a statelor neutre europene servește drept punct de reper pentru autorităţile Republicii Moldova în vederea perceperii esenţei și particularităţii statutului de neutralitate permanentă pe arena geopolitică, precum și în asigurarea securităţii naţionale.

Implementând studiul comparat al statelor neutre europene ca punct de reper, putem considera că Republica Moldova posedă documentele politico-juridice necesare care stabilesc statutul de neutralitate permanentă din punct de vedere juridic (Anexa 11). Constituţia adoptată în 1994, art. 11 (1), stipulează ca „Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă," iar art. 11 (2) stipulează că „Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său" [23]. În această ordine de idei, Concepţia securităţii naţionale din 2008, art.1.1, stipula că „statutul de neutralitate permanentă reprezintă principiul de bază al conceptului securităţii naţionale" [44]. Iar Strategia securităţii naţionale din 2011, art. 2, stipulează că „în procesul de promovare a intereselor naţionale se va ţine cont de statutul de neutralitate

permanentă care presupune că statul nu este parte la blocuri militare şi nu admite dislocarea pe teritoriul său a trupelor militare ale altor state şi blocurilor militare" [45].

Ca necesitate, admitem că în Constituţia Republicii Moldova, precum şi în actele politico-juridice ce reglementează securitatea naţională, sunt reflectate clauzele juridice ale Convenţiei de la Haga din 1907 privind neutralitatea. Teoretic, aceste prevederi ale dreptului internaţional ar trebui să corespundă criteriilor unui stat neutru (Anexa 15), dar numai *de facto*, pentru că Carta ONU nu prevede de jure un astfel de statut juridic; ONU recunoaşte mai mult astfel de situaţii *post*-factum – cazul binecunoscut al recunoașterii neutralității Turkmenistanul.

OSCE apelează preponderent la noţiunea de neutralitate, care este mai mult o afirmaţie politică decât un aspect juridic strict de îndeplinit [59]. Conform documentelor de bază ale OSCE [73], Republica Moldova are dreptul „să fie neutră, precum și să-şi schimbe statutul său; sau să aleagă aranjamentele, alianţele sau tratatele de securitate" (Anexa 10). Această clauză este una declarativă pentru Republica Moldova, pentru că nu invocă juridic clauza obligativității și garanțiilor pentru deciziile individuale ale statelor. Experiența decurgerii procesului soluționării conflictului transnistrean, unde OSCE are un rol de mediator, demonstrează că clauza statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova practic nu a fost invocată. Mai mult se propune demilitarizarea Republicii Moldova. În acest context, niciun actor internaţional nu a recunoscut oficial neutralitatea permanentă a Republicii Moldova, în afară de respect declarat, ce are valori reduse pentru securitatea naţională. Respectiv, statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova nu are garanţii internaţionale.

În același timp, reprezentanții internaționali la fel sunt divizați privind statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova. După cum a afirmat asistentul-adjunct al Secretarului General NATO pentru afaceri politice, James Appathurai, „NATO nu are nici o părere cu privire la statutul constituţional de neutralitate al Moldovei. Este decizia Moldovei" [4]. La fel, directorul adjunct al Secțiunii Managementul Crizelor a NATO, Mihai Carp, a afirmat că „NATO nu pune presiune asupra țărilor în vederea aderării. Este prerogativa țării să decidă dacă aderă sau nu la NATO. Și dacă Guvernul și cetățenii Republicii Moldova vor decide altfel în privința prevederii din Constituție legată de neutralitate și dacă va fi depusă o cerere de aderare la NATO din partea Moldovei, țările-membre o vor analiza. Dar e important ca și țara să aibă capacitatea de a contribui la NATO în modul corespunzător, deoarece criteriile de aderare și de aflare în această organizație sunt aceleași pentru toți membrii și absolut toți membrii pot beneficia de întregul arsenal de apărare colectivă al NATO"[15]. Iar analistul militar apropiat autorităților din Federaţia Rusă, I. Korotenko, a accentuat în 2013 că „[…] dacă Republica Moldova sau Ucraina vor face pași spre o eventuală integrare totală în UE, atunci autoritățile de

la Moscova vor fi nevoite să recunoască regiunea Transnistreană și să întreprindă alte măsuri de contracarare în regiune”.[13]

Într-un astfel context, în comparație cu statele neutre europene studiate necesitatea adoptării statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova reprezintă mai mult o tactică internă, decât o presiune externă. Mai mult ca atât, *neutralitatea Republicii Moldova, nefiind recunoscută la nivel internaţional, nu a devenit o cultură naţională şi nu a creat calea istorică de identitate naţională ca să influenţeze acest sentiment extensiv în rândul populaţiei şi în politica externă* [246]. Putem trata că instituţionalizarea statutului de neutralitate permanentă în Republica Moldova a fost consecinţa nerealizării scopului de a deveni *zonă demilitarizată*, stipulată în art. 12 al Declaraţiei de Suveranitate din 23.06.1990. Republica Moldova intenţiona ca un subiect legal al relaţiilor internaţionale să devină o zonă demilitarizată, promovând activ consolidarea păcii și securităţii, implicându-se în cooperarea cu structurile europene [28]. Declaraţia de independenţă a Republicii Moldova din 27.08.1991 deja nu prevede o astfel de clauză și, invers, „CERE Guvernului Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste să înceapă negocieri cu Guvernul Republicii Moldova privind încetarea stării ilegale de ocupaţie a acesteia şi să retragă trupele sovietice de pe teritoriul naţional al Republicii Moldova” [27].

Astfel, este importat de menționat, că declaraţiile adepţilor afirmaţiilor că statutul de neutralitate permanentă a fost impus Republicii Moldova nu sunt susţinute de prezentul studiu. Ca exemplu pot servi afirmațiile menţionate de expertul care a studiat mult timp politica Republicii Moldova, I. Chifu: „[…] neutralitatea impusă a Republicii Moldova nu are nimic de-a face cu cea negociată a Elveţiei, Austriei sau Finlandei” [21, p. 9]. Din punct de vedere instituţional, decizia adoptării statutului de neutralitate permanentă a fost una internă, adoptată în urma analizei opţiunilor strategice la momentul istoric. Studiul, ca și mai mulți experți din Republica Moldova pe aspectul securității și neutralității, susține idea privind caracterul concret-istoric al acestei soluții, care are rădăcini în anii ’80 și a fost instituționalizată în 1994 prin Legea constituțională fiind o condiție a existenței statului independent integru. Până acum articolul 11 al Constituției Republicii Moldova privind statutul de neutralitate permanentă rămâne în calitate de factor de garanție a stabilității interne și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

Evident, că aflarea Armatei a 14-a a Federaţiei Ruse pe teritoriul Republicii Moldova, precum şi conflictul separatist din Transnistria în acea perioadă au jucat un rol decisiv în gândirea politicienilor moldoveni privind ideea neutralităţii. Raţionalitatea principală a unei astfel de decizii a constituit clauza să nu fie acceptată dislocarea trupelor străine pe teritoriul său şi să se încerce demonstrarea poziţionării neutralităţii pe arena internaţională pentru a elimina

dubiul că pe teritoriul Republici Moldova vor fi amplasate alte trupe străine. Scopul principal a fost de a menține integritatea teritorială a statului [65].

Astfel, Republica Moldova, ca stat neutru, este un caz mai specific în practica relaţiilor internaţionale contemporane, în comparaţie cu statele neutre europene (Anexa 14). Evident, că compararea directă a neutralităţii Republicii Moldova cu cea a Austriei, Finlandei şi Suediei, nu ar fi una simplă din următoarele motive:

- plasamentele geopolitice diferă;
- proclamarea neutralităţii s-a produs în contexte istorice diferite cu scopuri politice și beneficii de garanţii externe diferite;
- situaţiile politice interne diferă: omogenitatea politică a statelor neutre europene versus instabilitatea Republicii Moldova, cu un conflict secesionist;
- nivelul de dezvoltare economică diferă;
- lipsa de dispute între statele neutre europene cu vecinii, ce ar prezenta un risc ascuns pentru securitatea naţională, cum este cazul Republicii Moldova.

Însă este imperativ, după cum susţine expertul I. Chifu, că „un stat neutru este obligat să-şi asigure singur securitatea şi apărarea teritoriului şi populaţiei” [22, p. 17]. În contextul cercetării viziunilor privind specificul neutralităţii Republicii Moldova în cadrul securităţii internaţionale s-au depistat două puncte de vedere mai importante, însă diametral opuse. Primul este că, în condiţiile proximităţii geografice a Republicii Moldova cu Europa, identităţii istorice europene, pornind de la Moldova medievală, legăturile etnoistorice cu România, membru NATO şi UE, Republica Moldova are destinul să fie solidară cu UE prin devenirea eventuală a unui stat membru pe deplin. Astfel, politicienii moldoveni trebuie să examineze modul de cooperare individuală şi sporită cu NATO pentru a contribui la securitatea internaţională şi pentru a-şi asigura securitatea naţională.

De exemplu, ex-ministrul apărării, V. Cibotaru, consideră că „principiul de neutralitate este astăzi protejat cu foarte multă migală de către Federaţia Rusă[…] pentru Rusia, acest principiu este un instrument de menţinere sub control a Republicii Moldova şi este jumătate din garanţia faptului că Republica Moldova nu se va înclina, cum spun unii exponenţi ai puterii din Federaţia Rusă, spre spaţiul euroatlantic” [15]. În același context, ex-ministrul Apărării, V. Marinuța consideră că: „trebuie să ne revizuim relaţia noastră cu NATO. Nu putem merge în Uniunea Europeană fără să ne asigurăm securitatea” [15].

Iar după cum concluzionează expertul I. Pîntea, evaluând funcţionalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securităţii naţionale, „nu există garanţii internaţionale pentru acest statut” [5]. Corespunzător, expertul I. Pîntea consideră că este

necesar de identificat un mecanism alternativ de asigurare a securității naționale. În opinia expertului V. Croitoru: „[…] Chişinăul a depus efort pentru a i se recunoaşte neutralitatea la nivel internaţional, dar nu a reuşit" [25]. Tot V. Croitoru consideră că „neutralitatea Moldovei nu trebuie privită ca un obstacol pentru cooperare militară cu NATO" [24, p. 34]. Adepţii acestei gândiri consideră că o astfel de orientare va cimenta independenţa Republicii Moldova, de lungă durată, pentru a nu mai avea dominaţii externe.

Al doilea punct de vedere privind neutralitatea este împărtăşit preponderent de adepţii partidelor de stânga şi mediul academic care privesc paşii Occidentului şi ai Federaţiei Ruse cu o atenţie sporită în zona din jurul Republicii Moldova. După cum a afirmat ex-Prim-Ministrul Republicii Moldova, I. Leancă, „Eu sunt în mod clar pentru neutralitatea ţării. Noi nu vom adera la NATO și dorim ca toţi partenerii noştri, în Occident şi în Orient, să respecte statutul nostru de neutralitate. Acest lucru înseamnă că, pe teritoriul Republicii Moldova nu ar trebui să fie mai mult prezenţa militară. Suntem pentru o neutralitate reală" [171]. În același context, ex-Ministrul afacerilor externe al Republicii Moldova, N. Gherman, la întrebarea perspectivei neutralității în procesul integrării europene, a declarat că "Republica Moldova nu are planuri privind renunțarea la statutul de neutralitate permanentă în procesul integrării în Uniunea Europeană."[14]

După cum a declarat ex-viceministru al afacerilor externe, V. Chiveri, „Moldova nu se poate pronunța pentru aderarea la NATO, deoarece are neutralitatea proclamată prin Constituție. Ați văzut că și în Ucraina s-au făcut declarații, inclusiv despre ieșirea din CSI, dar Ucraina nu a denunțat Acordul de aderare la această organizație. Declarațiile sunt declarații, iar ele nu coincid întotdeauna cu faptele" [15]. Conform V. Chiveri, Republica Moldova are nevoie mai mult de sprijin pentru integritatea teritorială și apelul comunității internaționale (NATO) către Federația Rusă privind retragerea forțelor militare ruse care staționează pe teritoriul Republicii Moldova fără un acord oficial [15]. Iar expertul B. Țârdea atenţionează că „beneficiile reale pentru statutul de neutralitate a Moldovei se încearcă a fi subminate de către unii politicieni moldoveni" [169].

Acest segment consideră că pentru Republica Moldova cea mai bună soluţie ar fi păstrarea statutului de neutralitate permanentă timp cât mai îndelungat întru asigurarea stabilităţii regionale prin diminuarea tensiunilor geopolitice. O astfel de strategie, care rezidă în stabilitatea îndelungată, va fundamenta independenţa şi suveranitatea Republicii Moldova prin sporirea capacităţilor statului de a rezista la orice presiuni externe [64].

De menţionat faptul că experţii societăţii civile sunt la fel de divizaţi pe acest subiect. De exemplu, în 2002, în urma determinării intereselor naţionale în legislaţia Republicii Moldova privind edificarea statalităţii moldoveneşti, cercetătorul în problemele securităţii naţionale I. Pântea, a formulat propunerea cu privire la reevaluarea principiului de neutralitate a Republicii

Moldova ca statut de neutralitate permanent [5]. Cercetătorul V. Croitoru, dimpotrivă, în urma deciziilor Summitului NATO din 2014, accentuează că neutralitatea Republicii Moldova nu este garantată în cadrul sistemului de securitate internaţională contemporană, prezentând experienţa Republicii Moldova în cadrul cooperării cu NATO ca o dilema politică a neutralităţii [24]. După cum menţionează V. Croitoru, „neutralitatea a devenit astăzi un concept eminamente politic[…] Neutralitatea este pe cale să devină o atitudine facultativă, pe care statele terţe și-o rezervă pentru a o adopta în funcţie de împrejurări și independent de calitatea formală a conflictului" [24, p. 23].

Iată cum analizează lucrurile expertul C. Ciurea: „[…] Moldova va continua să imite comportamentul unui stat neutru, întreţinând iluzia funcţionalităţii acestui principiu. Pentru majoritatea politicienilor moldoveni, aceasta este o cale de asigurare a securităţii cu costuri minime" [20, p. 4]. La rândul său, analistul politic B. Ţârdea în 2008 a cercetat din punct de vedere sociologic punctele forte și slabe ale neutralităţii Republicii Moldova, manifestându-se ca un avocat al menţinerii statutului de neutralitate permanentă în cadrul confruntărilor Occidentului și Rusiei pe perimetrul geopolitic, unde se află Republica Moldova [169].

În Republica Moldova există și opinii romantice, precum că în cazul menţinerii statutului de neutralitate permanentă, scenariul dezvoltării Elveţiei ca un stat prosper și securizat va evolua pentru Republica Moldova. Această ipoteză este respinsă de studiul de faţă din trei cauze. Prima, Confederaţia Elveţiană a devenit un stat neutru încă în 1815, fiind garantat de către un forum internaţional important, Congresul de la Viena. A doua cauză, Elveţia nu a avut războaie pe teritoriul său mai mult de 600 de ani. Actualmente, respectul majorităţii comunităţii internaţionale faţă de neutralitatea elveţiană este o tradiţie diplomatică și de sens comun de a avea un loc internaţional de neutralitate unde pot fi purtate tratative internaţionale, în special la Geneva. A treia cauză, Elveţia se află în centrul structurii sistemului internaţional unipolar cu două dominante puternice NATO și UE, care sunt bazate pe imperativele securităţii cooperative [185]. Chiar evaluând riscurile în adresa securităţii naţionale a Elveţiei prin viziunea paradigmei neorealismului, se constată că acest stat, având un teren geografic invulnerabil pentru forţele terestre și maritime, este natural protejat de două organizaţii internaţionale cu capacităţi politice, economice și militare puternice.

În spaţiul Europei de Est, structura sistemului internaţional în anii '90 ai secolului al XX-lea, ca factor extern, se afla în proces de transformare de la bipolaritate la unipolaritate și nu impunea acut presiuni geopolitice asupra Republicii Moldova din partea polurilor externe rivale, sau altor actori internaţionali. Conform postulatelor teoriei politicii internaţionale a lui K. Waltz, anume structura sistemului internaţional impune anumite presiuni externe asupra statului; respectiv, nu este clar ce a influenţat Republica Moldova pentru adoptarea statutului de

neutralitate permanentă [280, p. 79]. Conform metodologiei lui U. Moller şi U. Bjereld (Anexa 3), sistemul internaţional trebuia să impună în mod consecutiv anumite presiuni asupra identităţii naţionale a Republicii Moldova, factor intern, pentru a prefera ideea neutralităţii, ceea ce la fel nu a fost cazul [250, p. 7]. Din aceasta reiese că efectul destrămării URSS, din care Republica Moldova a făcut parte, şi conflictul în regiunea de est a Republicii Moldova au contribuit la adoptarea statutului de neutralitate permanentă pentru a păstra suveranitatea şi a reduce tensiunile interne. Se susţine opinia răspândită, inclusiv concluziile dintr-o altă lucrare academică, precum că conflictul transnistrean a fost declanşat artificial şi gestionat de către autorităţile URSS, pentru a evita pierderea controlului asupra Chişinăului, care declarase intenţiile de independenţă în 1989 [244].

Conflictele pe perimetrul frontierelor URSS în perioada 1990-1994, cum ar fi cele din Abhazia, Crimeea, Karabahul de Munte, Osetia de Sud, nu puteau să se întâmple simultan şi spontan. Astfel de precedente s-au produs numai în cadrul destrămării marilor imperii în trecut. Reiese că crizele enumerate au fost provocate de fostele autorităţi ale URSS pentru a fi menţinute în formă de conflicte îngheţate cu scopul păstrării unei pauze strategice şi identificării, cu timpul a oportunităţii geopolitice pentru soluţionarea asimetrică a crizelor şi nu prin compromis. De exemplu, Războiul din Georgia din 2008 și anexarea Crimeei din 2014.

Astăzi este evident că, cu cât mai rapid astfel de state ca Azerbaidjanul, Georgia, Ucraina şi Republica Moldova vor face paşi concreţi pentru a se integra în instituţiile occidentale geopolitice, cu atât mai cert Federaţia Rusă va întreprinde paşi de contrabalansare în aceste zone de interes vital. Anume Rusia, în mare măsură, deţine controlul principal asupra soluţionării acestor conflicte sau situaţiilor sensibile. După cum menţionează R. Asmus, ex-viceasistentul Secretarului de Stat american pentru afacerile europene în administraţia ex-preşedintelui W. J. Clinton, „războiul din Georgia a fost provocat în 2008 din cauza că Georgia s-a aflat pe o cale prea rapidă de integrare în structurile internaţionale occidentale, anume în NATO” [175, p. 1-2].

Analizând mai multe declaraţii ale oficialilor ruşi, inclusiv ale conducătorilor din regiunea transnistreană, autorul conchide că anume integrarea Republicii Moldova în instituţiile geopolitice occidentale, fundamentul structurii sistemului internaţional european, unde Rusia nu deţine controlul, este privită ca şi *casus belli* pentru a destabiliza situaţia din Republica Moldova prin exploatarea vulnerabilităţilor securităţii naţionale. Precedentul conflictelor din Ucraina din 2014-15 este o dovada adiţională, în acest context. Actualmente, anume aspectul respectiv reprezintă un risc înalt pentru statutul de neutralitate permanentă şi securitatea naţională a Republicii Moldova, care încă se mai află în căutarea şi stabilirea dezvoltării naţionale în cadrul paradigmelor relaţiilor internaţionale schimbate şi consolidarea identităţii sale naţionale.

Corespunzător, factorul intern în formă de instabilitate politică nu a permis conducerii Republicii Moldova să aplice efectiv şi eficient prevederile neutralității permanente în cadrul relaţiilor internaţionale. Ultimul factor, fiind un risc, împiedică stabilirea funcţionalităţii efective a statutului de neutralitate permanentă în asigurarea securităţii naţionale, ce constituie un element sensibil în agenda politică și de securitate din motive interne, ideologice şi geopolitice.

Conform bazelor teoretico-conceptuale identificate, Republica Moldova este clasificată ca un stat neutru în timp de pace (Anexa 15, 16). Conform acestor prevederi, reiese că Republica Moldova, având un statut de neutralitate permanentă stipulat în constituție, care prevede obligativitatea absolută, mai mult apare ca un stat având o politică de neutralitate cu principiul selectiv. În acest context, funcția internațională a Republicii Moldova, ca stat neutru, este de a slabi tensiunile geopolitice potențiale. Restul funcțiilor identificate nu pot fi atribuite Republicii Moldova.

Corespunzător, specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova rezidă în principiul de a conduce o politică de neutralitate în timp de pace pentru a rămânea neutră în timpul unui eventual conflict geopolitic. Aceasta reiese din argumentul că nu există un agrement geostrategic între puterile mari sau o decizie a ONU sau OSCE privind recunoașterea și garantarea neutralității Republicii Moldova. În astfel de context, specificul poziției Republicii Moldova presupune o politică de neamestec în disensiunile puterilor mari pe arena internaţională și convingerea actorilor internaționali că ei la fel beneficiază de neutralitatea permanentă a Republicii Moldova. În așa condiții, specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova rezidă şi în dilema politică - solidaritate cu partenerii (EU, CSI) *versus* angajament de neutralitate. Momentul istoric constă în faptul că Republica Moldova din nou se apropie de a fi la intersecția intereselor geostrategice, în special după amplasarea Scutului de rachete anti-balistice al NATO în România.

În prezent, Republica Moldova este un stat cu o capacitate modestă de a rezista la influenţele externe ale unui hegemon nerestrâns. Astfel, reiese că, realmente, interesul naţional şi neutralitatea Republicii Moldova sunt sensibile şi dependente de arealul politico-economic din Est. În acest context, conducerea Republicii Moldova trebuie să conştientizeze riscurile potenţiale ale integrării complete atât în CSI/Uniunea Euroasiatică, cât şi în structurile europene, UE sau NATO. În cadrul integrării în UE, sensibilitatea şi dependenţa Republicii Moldova nu va dispărea, dar poate deveni un factor de destabilizare periodică a Republicii Moldova. Corespunzător, pentru Republica Moldova adaptarea strategică la mediul internaţional de securitate va rămâne o preocupare a conducerii statului.

3.4. Concluzii la capitolul 3

1. Cercetarea istoriei și situației statelor neutre europene în cadrul securității internaţionale bipolare a scos în evidenţă factorii de influenţă, tendințele și perspectivele viabile ale politicii de neutralitate în fiecare caz aparte, precum și în întregime:

- politica de neutralitate a Austriei, Finlandei şi Suediei a avut mai mulţi factori și cauze istorice, însă structura sistemului internaţional bipolar cu natura rivală a neorealismului, Războiul Rece, a fost cauza principală a menţinerii neutralităţii în sec. al XX-lea;

- structura sistemului respectiv a mai avut un factor, pericolul comunismului, care putea fi promovat de polul de putere al acelui sistem internaţional, URSS;

- în cadrul sistemului internaţional bipolar, statele neutre europene s-au adaptat strategic la circumstanţele mediului de securitate, devenind platforme de negociere între două tabere adverse întru diminuarea tensiunilor internaţionale, fiind strategic importante şi securizate.

2. Tendinţele noi ale evoluţiei statelor neutre europene în condiţiile securităţii internaţionale contemporane sunt similare:

- în rezultatul transformării structurii sistemului internaţional european, statele neutre europene studiate au trecut printr-o perioadă de criză identitară a neutralității;

- natura structurii sistemului internaţional contemporan a influenţat Austria, Finlanda și Suedia să se readapteze strategic la mediul noului sistem internaţional, promovând o politică de schimbare spre o neutralitate de cooperare cu solidaritate și factorul nealinierii militare.

3. Cauzele interne pentru menţinerea politicii de neutralitate de către Austria, Finlanda şi Suedia prevalează, actualmente, asupra cauzelor externe din trecut. Acest paradox este calificat ca fenomenul înrădăcinării politicii de neutralitate în identitatea de neutralitate, pe calea dezvoltării dependente a acestor state de memoria îndelungată în rândul populaţiei. Statele studiate continuă să fie neutre din punct de vedere militar, dar politic – solidare cu UE și NATO.

4. Experienţa Austriei, Finlandei și Suediei este utilă pentru Republica Moldova, care astăzi se află din punct de vedere geopolitic la frontiera a două structuri internaţionale sistemice și competitive, ce produc tendinţe similare cu perioada Războiului Rece.

5. Republica Moldova apare mai mult ca un stat neutru în timp de pace având o politică de neutralitate cu principiul selectiv. Corespunzător, funcția internațională a Republicii Moldova, ca stat neutru, este de a slăbi tensiunile geopolitice potențiale.

6. Specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova rezidă în principiul de a conduce o politică de neutralitate pe timp de pace pentru a rămânea neutră în timpul unui eventual conflict geopolitic. Respectiv, adaptarea strategică la mediul de securitate internațională va rămâne o preocupare a conducerii statului.

4. IMPACTUL SCHIMBĂRILOR DIN SECURITATEA INTERNAŢIONALĂ ASUPRA STATELOR NEUTRE EUROPENE: CONSIDERENTE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Un stat neutru, din punct de vedere politico-juridic, se manifestă mai mult în cadrul mediului de securitate internaţională. Totodată, statele neutre, având o capacitate geostrategică modestă, sunt mai capabile să se adapteze strategic la mediul de securitate, decât să-l formeze sau să-l influenţeze. Respectiv, perspectivele Austriei, Finlandei şi Suediei vor depinde de evoluţia mediului de securitate contemporană, promovând politicile de acomodare.

Evaluarea situaţiei în domeniul mediului de securitate internaţională contemporană, demonstrează că transformările istorice şi provocările globale noi contribuie la formarea anumitei ordini mondiale cu un regim internaţional, care se află la baza structurii sistemului internaţional. Ultima, direct sau indirect, influenţează statele neutre europene. Analiza mediului securităţii internaţionale prin prisma paradigmelor principale ale teoriei relaţiilor internaţionale determină că noua structură a sistemului de securitate european are la bază regimul internaţional neoliberal, care produce efectele respective asupra statelor neutre europene. Iar sistemul regional, în care se află Republica Moldova, diferă din motiv că două structuri sistemice UE/NATO şi CSI – au frontiera în zona geopolitică din jurul Republicii Moldova.

Perspectivele manifestării Austriei, Finlandei şi Suediei, poziţionate în cadrul structurii sistemice a UE, vor fi similare din motivul influenţei regimului internaţional neoliberal asupra politicilor externe. UE, concomitent şi indirect susţinut de alianţa militară NATO, având principii, norme, reguli şi proceduri decizionale de solidaritate, remodelează cu timpul identităţile naţionale spre unele colective europene şi politicile externe spre unele active. Ideea neutralităţii şi politica de neutralitate a statelor europene vor fi modificate sub efectele structurii internaţionale cu un regim internaţional neoliberal, dacă status quo-ul internaţional va persista.

Rezultatele analizei situaţiei şi perspectivelor statelor neutre europene servesc drept criterii, considerente strategice, pentru estimarea funcţionalităţii politicii de neutralitate a Republicii Moldova în vederea asigurării securităţii naţionale. Perspectiva Republicii Moldova în cadrul mediului securităţii internaţionale contemporane poate fi evaluată în coraport cu experienţa manifestării neutralităţii statelor europene în cadrul sistemul internaţional contemporan.

Astfel, devine important de studiat factorii interni şi externi, care influenţează asupra funcţionalităţii neutralităţii permanente a Republicii Moldova.

4.1. Efectele structurilor sistemice noi ale securităţii internaţionale contemporane asupra statelor neutre europene

Securitatea statelor neutre europene, respectiv, politica de neutralitate, depind de caracterul structurii sistemice a securităţii internaţionale, care determină paradigma relaţiilor interstatale și, corespunzător, modul de contracarare a ameninţărilor internaţionale la adresa securităţii naţionale. În acest context, pentru a estima perspectivele Austriei, Finlandei și Suediei în cadrul securităţii internaţionale contemporane, ce vor servi ca un considerent strategic pentru Republica Moldova, este imperativ necesar de a stabili caracterul structurii sistemice a securităţii în arealul european și, totodată, în jurul Republicii Moldova. În acest scop, se va apela la metodologia lui S. Krasner privind determinarea regimului internaţional, care constituie baza instituţiilor internaţionale, respectiv, formează natura structurii sistemului internaţional. Totodată, metodologia lui R. Jervis privind regimul de securitate și dilema de securitate se va aplica pentru identificarea esenţei regimului internaţional din punct de vedere al securităţii internaţionale, care este contextul neutralităţii statelor europene.

În această ordine de idei, perioada contemporană a dezvoltării securităţii internaţionale, caracterizată ca globalizare, a revelat că ameninţările și riscurile la adresa securităţii statelor neutre europene au evoluat în unele transnaţionale. De exemplu, atentatele teroriste din 2001 în SUA, din 2004 – în Spania, din 2005 – în Regatul Unit, precum și unele conflicte moderne, cum ar fi Războiul din Afganistan din 2001, Războiul din Irak din 2003, Războiul din Georgia din 2008, instabilităţile în masă în ţările arabe din bazinul Mării Mediterane în 2011-12, conflictele din Siria din 2012-15 și din Ucraina din 2014-15, migrarea masivă a populaţiei, respectiv, creșterea crimei organizate, au demonstrat că provocările contemporane diferă de cele din perioada Războiului Rece.

Aşadar, ameninţările transnaţionale noi produc efecte asupra securităţii internaţionale, respectiv, asupra statelor neutre europene (Anexa 5). Putem vorbi în unele cazuri despre producerea anumitor impacte asupra statelor naţionale, când riscurile exploatează vulnerabilitatea statului și ameninţarea devine reală, care trebuie contracarată în practică, cum ar fi traficul de droguri din Afganistan sau migrarea necontrolată a refugiaţilor din Africa și Orientul Mijlociu în UE. Pentru a răspunde la provocările internaţionale și a asigura securitatea naţională în cadrul securităţii internaţionale contemporane, ca tendinţe începând cu sec. al XX-lea, statele folosesc metoda costului eficient pentru economiile lor naţionale și, mai ales, prin eforturi colective de cooperare. În majoritatea cazurilor, statele supraputere, dar sunt precedente când și statele cu potenţial mai modest, contribuie la formarea sau transformarea structurii

sistemului internaţional prin formarea regimurilor internaţionale instituţionalizate în organizaţii internaţionale, care restrâng mediul de securitate internaţională și minimalizează ameninţările.

Astfel, mediul de securitate internaţională influenţează procesul formării structurii sistemului internaţional (Anexa V), având ca elemente principale sistemul internaţional (regimuri și instituţii internaţionale de securitate: ONU, OSCE, NATO, UE ca entitate politică) și ordinea mondială (polurile de putere: China, India, SUA, Rusia, UE ca actori geostrategici) [233, p. 25]. Dar, în funcţie de provocările internaţionale şi evenimentele, care duc la schimbarea mersului istoriei, anume polurile de putere mondială, în raza capabilităţilor oferite în cadrul structurii internaţionale, pot avea un efect esenţial asupra sistemului internaţional (Anexa 6). Totodată, mediul securităţii internaţionale și provocările respective influenţează dezvoltarea majorităţii statelor, inclusiv a statelor neutre europene. Ca urmare, statele neutre europene se află sub efectele geopolitice și geostrategice, precum și ameninţărilor transnaţionale noi ale mediului de securitate internaţională. În consecinţă, caracterul aranjamentelor internaţionale (structura sistemului internaţional), din punct de vedere al regimului internaţional, influenţează politica statelor neutre europene. Este imperativ necesar de a vizualiza, cum statele neutre europene răspund la ameninţările/provocările internaţionale, în special, cum se dezvoltă diferite aranjamente internaţionale.

După cum au fost explicate în metodologie, dilema de securitate și conceptul de regim de securitate au o influenţă majoră asupra mediului de securitate internaţională și statelor naţionale [227, p. 173]. Astfel, pentru securitatea naţională a statelor neutre europene prezintă interes caracterul regimurilor internaţionale care contribuie la păstrarea, reformarea sau transformarea mediului de securitate internaţională. Reieşind anume din natura acestor fenomene, Austria, Finlanda și Suedia au selectat statutul și politica de neutralitate, deoarece majoritatea statelor europene nu au reușit să-și restrângă acţiunile lor în convingerea că alţii vor proceda la fel în cadrul Războiului Rece. Totodată, nu a fost definită clar forma de cooperare între state atunci când exista dilema de securitate în formă de pericol al confruntărilor bipolare. Conform opiniei lui B. Huld și A. Lejins, statele neutre europene, analizând provocările și ameninţările internaţionale, înţelegeau că costul pentru greșeala în cadrul dilemei de securitate va fi dezastruos pentru securitatea naţională [221, p. 127].

Astfel, structura realistă a sistemului internaţional și inexistenţa regimurilor de securitate au condus la înarmare și la două războaie mondiale în sec. al XX-lea [247]. În cadrul bipolarităţii, Austria, Finlanda și Suedia sesizau că lipsa de cooperare și a unui regim de securitate internaţională între polurile de putere rivale în Europa, face dificilă identificarea motivelor altor state. Evident, că o astfel de situaţie a creat incertitudini care, din motivul dilemei

de securitate, au impus Austria, Finlanda şi Suedia să menţină neutralitatea, alte state acţionând unilateral şi competitiv relativ, dar nu cooperativ absolut. Ca rezultat, în perioada de până la 1990, crearea regimului de securitate internaţională nu a fost posibilă din cauza incapacităţii abandonării unilateralităţii de către statele mari.

De fapt, din punct de vedere istoric, criteriul principal al ameninţării pentru un stat a fost războiul interstatal şi anume – nivelul potenţialului unui stat cu armament mai sofisticat faţă de altul. Acest fenomen, *dilema de securitate,* presupunea că înarmarea asimetrică a unui stat poate deveni o ameninţare pentru alt(e) stat(e). După cum menţionează J. Hertz [218] şi R. Jervis [226], „neclaritatea motivelor, lipsa de comunicare adecvată, înarmarea cu arme ofensive s-a aflat la baza dilemei de securitate care, de fapt, din punct de vedere istoric, impunea statele să se înarmeze pe principiul de paritate şi să se pregătească de un eventual război" [233, p. 7]. În arealul european, pentru a diminua efectul dilemei de securitate, au fost efectuate câteva încercări de a crea sisteme de constrângeri ale mediului internaţional, fapt care constituia reflectarea dominării paradigmei realismului politic privind războiul şi pacea. În esenţă, Congresul de la Viena sau Liga Naţiunilor susţineau ideile conceptelor alianţelor militare, balanţei de putere şi mediului securităţii internaţionale restrâns de coaliţii, astfel, pacea internaţională a fost considerată mai mult o stare temporară, decât naturală.

Congresul de la Viena din 1815 este considerat de către realism şi liberalism un punct istoric, privind dezvoltarea securităţii colective cu securitate individuală în Europa. Aşadar, în pofida ideilor liberale, exprimate la Congresul de la Viena de a controla securitatea internaţională, se constată că acest aranjament a fost mai mult o coaliţie de securitate colectivă cu scopul de a se proteja unele de altele, comparativ cu alianţele defensive tradiţionale, care se protejau de alte alianţe militare sau de un stat hegemonic puternic. Din punct de vedere al liberalismului, caracterul acestui aranjament a fost unul revoluţionar – ideea securităţii colective privind apărarea securităţii cetăţenilor. Realismul susţine că aceasta a fost mai mult o coaliţie structurală a polurilor de putere pentru a restrânge mediul de securitate prin eforturi colective, totodată, pentru a marginaliza Franţa deoarece ideile revoluţionare liberale ale Revoluţiei Franceze prezentau o ameninţare mai mare decât un război interstatal pentru structura internă a monarhiilor [185]. Totodată, nu atât provocările internaţionale, cât schimbarea actorilor structurii sistemului internaţional, anume întărirea Prusiei, precum şi unificarea statelor germane (1871), au produs schimbări, dar nu reforme sau transformări paradigmatice în mediul internaţional.

În baza metodologiei regimului internaţional dezvoltat de S. Krasner, reiese că cauza principală a incapacităţii Congresului de la Viena de a materializa idealurile liberale a fost neputinţa statelor europene de a forma un regim internaţional şi o instituţie internaţională, care ar

susţine securitatea comună [237, p. 2]. Analizând detaliat prima încercare liberală în istoria modernă de a lansa un sistem de securitate colectivă, constatăm că anume nevalorificarea principiilor și normelor cu ajutorul organizaţiei instituţionale, cu reguli și mecanisme de luare a deciziilor care ar obliga statele la angajamente internaţionale, au constituit cauzele eșecului.

În scopul limitării provocărilor la adresa securităţii naţionale, cooperarea internaţională este mai importantă pentru statele neutre europene, decât confruntarea în cadrul dilemei de securitate, unde predomină unilateralitatea statelor puternice. În acest context, conform prevederilor cadrului metodologic al lui R. Jervis, reiese că șocurile în urma războaielor europene devastatoare, natura ameninţărilor, cum ar fi *războiul total* (al Doilea Război Mondial) sau războiul poziţionat îndelungat (Primul Război Mondial), caracterul armelor ofensive și defensive sau al armelor de distrugere în masă (arme nucleare, chimice, biologice) au contribuit la formarea unor regimuri de securitate în prima jumătate a sec. al XX-lea. Liga Naţiunilor (1920) și ONU (1945) posedă toate aspectele pentru a fi considerate regimuri internaţionale de securitate, instituţionalizate ca organizaţii internaţionale de securitate [185, p. 79].

Organizaţiile internaţionale de securitate, cum ar fi Liga Naţiunilor și ONU ca structuri sistemice internaţionale, au avut paradigma interacţiunii interstatale, determinată de actorii principali ai relaţiilor internaţionale. De exemplu, Liga Naţiunilor a fost o reflectare a unui regim internaţional instituţionalizat, care, din punct de vedere teoretic, a rezumat multe idei și postulate ale liberalismului. Însă, din cauza realismului politic dominant, postulatul principal – comunitatea de state/de puteri – nu au fost materializat în Liga Naţiunilor (Anexa 13).

De rând cu aceste cauze structurale, câțiva factori au demolat acest regim ca instituţie internaţională, ceea ce a condus la dezlănţuirea celui de-al Doilea Război Mondial. După cum o descrie un adept al neorealismului și al structurii sistemice a relaţiilor internaţionale, profesorul M. Kaplan, este că dacă sistemul trebuie să devină moderat, atunci și actorii ar trebui să devină moderaţi [230, p. 150]. În același timp, M. Kaplan susţine că este esenţial de a permite actorilor învinși să intre în sistem (instituţia internaţională) ca parteneri acceptabili. În cadrul Ligii Naţiunilor, Germania și URSS nu au avut rolul de parteneri acceptabili, fiind marginalizaţi. Aceste cauze vor conduce ulterior la revizuirea regimului internaţional și, corespunzător, a structurii sistemului internaţional cu consecinţa formării alianţelor politico-militare și lansării altui război mondial, care va servi, mult timp, un șoc istoric în arealul european.

ONU, comparativ cu Liga Naţiunilor, a fost formată pe criteriile pragmatice ale neorealismului, susţinând concluziile academice privind echilibrul de puteri restrâns și securitatea colectivă cu factorul statelor supraputere [213]. Conform reprezentantului școlii tradiţionale engleze a realismului și raţionalismului, H. Bull, ONU va fi un „prim sistem politic

global care va lua forma de sistem global de state" [14, p. 20]. În același sens, H. Bull pune accentul pe extinderea și contribuţia statelor europene la sistemul de securitate la scară globală, cu intenţia respectării principiului moral. Prin urmare, după dezastrul celui de-al Doilea Război Mondial, ONU apărea ca un regim și instituţie pur idealistă. După cum susţine G. Best, în acest context „într-adevăr, crearea Organizaţiei Naţiunilor Unite, în 1945, a constituit actul central de recunoaștere de către generaţia supravieţuitoare războiului că ceva a trebuit să fie făcut pentru a evita repetarea unor astfel de dezastre. […] Carta ONU, a devenit, dintr-odată, declaraţia de autoritate a dreptului de desfășurare a relaţiilor internaţionale, în același timp, în care s-a autorizat înființarea noilor organe de ajutor" [181, p. 67].

De fapt, crearea ONU a constituit încercarea foarte realistă de a schimba ordinea mondială, prin metoda creării unei noi ordini internaţionale. Funcţia atribuită ONU a fost de a fi o organizaţie cvadruplu-poliţienească pentru a menţine ordinea mondială. În pofida ideilor morale și abordărilor liberale, exprimate în timpul negocierilor, naţiunile mari au recunoscut caracterul realist al ordinii mondiale, în care războaiele pot fi prevenite cu greu. Prin aplicarea metodologiilor lui S. Krasner și R. Jervis, se conchide că China, Regatul Unit, SUA și URSS au încercat să creeze, în mod repetat, un regim și o instituţie de securitate internaţională, care cel puțin ar echilibra ordinea mondială întru a preveni tragediile și atrocităţile de tipul celor retrăite în perioada celor două războaie mondiale.

Compromisul a fost foarte greu de realizat din cauza neîncrederii, temerilor cu privire la câștigurile relative și pierderile de lungă durată suportate de către state. Conform teoriei lui R. Jervis, statele-supraputere au fost de acord să schimbe starea de lucruri în mediul internaţional, însă suspiciunile fiecăruia privind intenţiile altuia, precum și dorinţa de a schimba mediul internaţional prin forţă nu a permis ca ONU să materializeze conceptul securităţii colective. ONU nu avea nici o influenţă asupra fondatorilor. Prin urmare, la timpul creării ONU, statele învingătoare în al cel de-al Doilea Război Mondial nu aveau încrederea că alţii împărtășesc aceleași valori privind securitatea și cooperarea colectivă. Cauzele ineficienţei ONU au fost preferinţele, valorile si identităţile antisistemice și diametral opuse ale fondatorilor.

Totodată, în cadrul regimului de securitate al ONU nu s-a neutralizat flexibilitatea unilateralităţii și expansiunii. Astfel, multe state, păstrând ideea revizionismului, au compromis securitatea internaţională, transformând ordinea mondială din multipolară în bipolară, în cadrul căreia s-au dezvoltat statele neutre, precum Austria, Finlanda și Suedia. Una dintre cele mai mari ameninţări care persistă și în prezent este caracterul armelor nucleare ofensive. Ele sunt cu mult mai puternice, decât cele defensive, ceea ce constituie argumentul principal al *dilemei de securitate* și impedimentul pentru un regim de securitate sub formă de securitate colectivă. În

acele condiţii, regimul internaţional instituţionalizat al ONU nu asigura statele neutre europene cu garanţii de securitate. Din motivele respective, raţionalismul Austriei, Finlandei și Suediei a fost să aleagă neutralitatea și nu idealismul ONU.

Actualmente, în arealul statelor neutre europene putem vorbi despre dominarea principiilor neoliberale în agenda securităţii internaţionale. Efectuând doar content-analiza paginilor oficiale, precum și a documentelor politico-juridice ale UE [95] și NATO [75], putem conchide următoarele: în primul rând, se manifestă puterea morală a opiniei publice care joacă un rol important pe agenda statelor europene; în al doilea rând, conceptul de război interstatal a devenit neatrăgător pentru populaţia europeană în urma șocurilor celor două războaie mondiale; în al treilea rând, promovarea stabilităţii prin valori comune și spiritul de comerţ au produs efecte în societăţile europene să nu fie admise războaie interstatale; în al patrulea rând, diplomaţia și negocierile internaţionale sunt relativ transparente și previzibile, fără politici care ar favoriza un război interstatal; în al cincilea rând, necesitatea păstrării unei forţe minime de autoapărare, la fel, minimalizează ideea și posibilităţile războaielor interstatale. Cu alte cuvinte, *conceptele privind securitatea cooperativă și comunitatea statelor cu un regim internaţional neoliberal, au început să joace un rol important în arealul statelor neutre europene.*

Mai mult ca atât, în cadrul structurii sistemului internațional, în care sunt poziționate statele neutre europene, fenomenele dreptului natural al omului și al cetăţenilor statului sunt reflectate ca un concept de securitate individuală în cadrul securităţii colective, fiind în OSCE, UE sau NATO. Mulţi adepţi ai neoliberalismului și neoconstructivismului susţin că identitatea individuală și colectivă a început să joace un rol important în mediul de securitate internaţională contemporană în Europa (Anexa 13). De exemplu, în ultima declaraţie a Summitului OSCE de la Astana din 2010, șefii statelor au reiterat „angajamentul faţă de conceptul, iniţiat în Actul final de securitate comprehensivă, cooperativă, egală și indivizibilă, care se referă la menţinerea păcii pentru respectarea drepturilor omului și libertăţilor fundamentale, precum și la legătura de cooperare economică și ecologică cu relaţiile pașnice interstatale” [176].

În prezent, caracterul structurii sistemului de securitate internaţională s-a transformat considerabil (Anexa 13). Astfel, la nivel global, de rând cu ameninţările și riscurile internaţionale existente, se încearcă promovarea dimensiunii economice și sociale de cooperare internaţională. Ele stabilesc interdependenţa complexă internaţională și promovează o identitate social-universală. Ea, fiind liberală în esenţă, în concordanţă cu drepturile omului și principiile democratice de guvernare, în final, ar trebui să materializeze ideile privind comunitatea de state democratice. Realizarea ultimului concept ar consolida comunitatea de securitate, în care între

state nu ar exista frica privind intenţiile altuia, precum și privind câștigurile relative versus câștigurile absolute, care împiedică cooperarea internaţională.

Totodată, autorul menţionează că, pe lângă globalizarea în curs de dezvoltare, în cadrul sistemului internaţional s-au format structuri regionale, care, cu timpul, au început să se autogestioneze. Ca exemple pot fi descrise multiplele tratate și organizaţii regionale, începând cu OSCE, NATO, UE până la ASEAN/APEC, NAFTA, CSI, ECOWAS și OAS, MERCOSUR. Analizând specificul arealului statelor europene neutre, inclusiv al Republicii Moldova, constatăm faptul că s-au stabilit două structuri sistemice internaţionale care au o influenţă considerabilă asupra mediului internaţional (Anexa 6): UE împreună cu polul de putere militară NATO și spaţiul postsovietic, instituţionalizat prin CSI, cu un pol de putere militar în formă de Tratatul OTSC și proiectul politic Uniunea Vamală Euroasiatică. Prin definiţii, am putea să le clasificăm ca regimuri internaţionale de constrângere sau de cooperare și de solidaritate, dar particularitatea regimului de securitate necesită o analiză adăugătoare.

Aspectul de securitate în aceste structuri este analizat prin prisma categoriilor de securitate colectivă și apărare colectivă, dacă ele satisfac cerinţele unui regim internaţional, în special, ale regimului de securitate. În cazul analizei Tratatului OTSC, semnat la Tashkent la 15 mai 1992, ghidat de către Federaţia Rusă, deducem că acesta prezintă o alianţă de apărare colectivă, în sensul clasic, bazată pe prevederile articolului 51 al Cartei ONU, privind dreptul la autoapărare [144]. Acest tratat este o reflecţie pură a timpului cu paradigma de interacţiune neorealistă. Federaţia Rusă, fiind succesor al URSS, a jucat un rol primordial în stabilirea acestui aranjament internaţional, având motive și preferinţe de a păstra securitatea frontierelor la o profunzime strategică cât mai posibilă. Republica Moldova a evitat invitaţia de a participa la acest regim de securitate internaţională din cauza desfășurării conflictului transnistrean și declarării statutului de neutralitate permanentă.

În același timp, stabilirea regimului internaţional politico-economic sub formă de CSI pe data de 8, 21 decembrie 1991 a avut câteva scopuri strategice [154]. Primul scop l-a constituit transformarea completă a URSS, neoficial vorbind – desființarea pașnică a URSS, fără conflicte majore. Putem vorbi despre învingerea periferiilor naţionale asupra centrului dominant al URSS. Al doilea scop, din punct de vedere politico-juridic, a fost formarea CSI ca organizaţie regională de cooperare politico-economică pentru menţinerea unor angajamente, semnate de URSS pe arena mondială, precum și pentru reformarea sistemului politico-economic interdependent creat pe parcursul unei perioade îndelungate de viaţă comună.

CSI nu poate fi clasificată pe deplin ca o securitate colectivă (Anexa 8) pentru că, din 1991 și până în prezent, în acest areal au existat multiple conflicte și războaie. Principalele dintre

ele fiind conflictele militare din Abhazia, Karabahul din Munte, Crimeea, Cecenia, Osetia de Sud, Georgia, Kîrgîzstan, Transnistria, Tadjikistan, ultima fiind în Ucraina (2014) cu multe caracteristici analogice ale precedentelor nominalizate. Mai mult ca atât, reevaluând politica externă și de securitate din 2000, Federaţia Rusă promovează preponderent ideea spaţiilor geostrategice mari, considerând că CSI este zona sa de responsabilitate, euroasiatică, unde nu va ceda altor influenţe externe. După cum se afirmă în concepţia politicii externe a Federaţiei Ruse din 2013, privind cooperarea regională, „prioritățile (art. 42) politicii externe ruse constau în dezvoltarea cooperării bilaterale și multilaterale cu statele-participante la CSI, consolidarea în continuare a CSI […] o sarcină prioritară (art. 44) de formare a unei Uniuni Economice Eurasiatice, concepută pentru a maximaliza nu numai utilizarea relaţiilor economice reciproc avantajoase în cadrul CSI, dar, de asemenea, pentru a deveni modelul-cadru al Comunităţii, deschis pentru alte state. Bazându-se pe principiile universale integraţioniste, uniunea nouă este concepută pentru a deveni o legătură eficientă între Europa și regiunea Asia-Pacific" [123].

În acest context, Federaţia Rusă promovează extensiv un regim internaţional nou sub formă de Uniune Vamală Euroasiatică cu polul militar de apărare colectivă, OTSC. Evident că multe principii și reguli instituţionale par a fi similare cu cele ale UE. Însă Federaţia Rusă este un actor asimetric prea puternic comparativ cu alţi participanţi ai acestui regim internaţional. Mai mult ca atât, Federaţia Rusă nu împărtășește ideile liberale și nu promovează o identitate comună unificatoare. Fiind un stat cu regim de guvernare bazat pe valorile tradiţionale ale realismului politic, Rusia propune un proiect de beneficii bazat pe cooperare economică și câștiguri economice. De asemenea, Rusia se propune ca un lider geopolitic al acestui areal, punând accentul și pe aspectul militar, OTSC (compartimentul IV al Concepţiei Politicii Externe a Federaţiei Ruse privind prioritățile regionale) [123].

Într-un astfel de context, în cadrul CSI și al Uniunii Vamale Euroasiatice nu sunt excluse acte de unilateralitate în relaţiile interstatale: ca exemplu pot servi tensiunile între Kîrgîzstan, Uzbekistan și Tadjikistan cu privire la regiunea Fergana. Totodată, metodele diplomaţiei coercitive ale Rusiei faţă de Georgia, Moldova, Kîrgîzstan, Ucraina reflectă rolul *hegemonic puternic* în cadrul acestei structuri a sistemului internaţional. Cu alte cuvinte, în acest areal geopolitic, în urma transformării URSS, este stabilit un alt pol de putere reformat, Federaţia Rusă, care promovează un regim internaţional structural pentru securizarea profunzimii strategice a securităţii naţionale și interesului naţional. Structura este formată pe principiile paradigmei neorealismului, și numai parţial ale liberalismului, pentru a spori capacităţile regiunii de a influenţa mediul internaţional de afaceri și de securitate.

Cauzele *dilemei de securitate* în CSI nu sunt eliminate, fapt ce conduce la suspiciuni privind preferinţe între state. De exemplu, din 11 state ale CSI numai 7 state sunt parte componentă OTSC [144], iar inegalitatea economiilor statelor CSI la fel este una necoordonată. Astfel, conform indicatorilor Băncii Mondiale, în perioada 2000-2012, PIB-le în statele CSI fluctuau de la 11% până la 2%, cele mai mari și, totodată, mai vulnerabile fiind ale Azerbaidjanului, Federaţiei Ruse și Kazahstanului [281]. Iniţial, CSI apărea ca un realism defensiv, însă este important să menţionăm că Federaţia Rusă, de rând cu alte state ale CSI, fiind nesatisfăcută de status quo-ul afacerilor internaţionale, manifestă tendinţe de revizionism. Nu este exclus că această structură se va schimba și va duce la principiile realismului ofensiv, ceea ce în prezent nu are loc din cauza economiei neperformante a Federaţiei Ruse (PIB a scăzut de la 10% în 2000 până la 3,5 % în 2015) și a potenţialelor slabe ale altor state CSI.

Conform metodologiei lui S. Krasner și R. Jervis, realizăm că un stat-supraputere, ca Federaţia Rusă, a dorit formarea unui regim internațional stabil în spațiul CSI; însă, multe state ale acestui areal geopolitic nu sunt satisfăcute de status quo-ul lor. Continuă să aibă loc diferite conflicte și tensiuni interstatale, de exemplu, Azerbaidjan-Armenia, Rusia-Ucraina, Rusia-Georgia, Kîrgîzstan – Tadjikistan - Uzbekistan privind Valea Fergana și resursele de apă. Mai mult ca atât, în arealul CSI, statele au diferite valori și abordări privind securitatea și cooperarea mutuală. În același timp, precedentul anexării Crimeii în 2014 cu ideea promovării *Novorosiei* în Ucraina, prin metoda războiului hibrid, susţinute de elitele politice [136] și populaţia Rusiei, demonstrează că Federaţia Rusă ideologic nu crede în aspectul ne-expansiunii frontierelor sale [163]. Totodată, în arealul CSI, nu toate statele au perceput formarea regimului internaţional și de securitate colectivă ca o necesitate a timpului. Din acest motiv nu sunt discutate costurile securităţii individuale comparativ cu securitatea colectivă. De exemplu, Republica Moldova și Turkmenistanul s-au declarat state neutre, Georgia a ieșit din componenta CSI după războiul din 2008, pe când Ucraina examinează acest aspect după anexarea Crimeei de către Federaţia Rusă în 2014, iar Uzbekistanul în 2012 a ieșit din componenta OTSC fără motive publice.

Drept o consecinţă a evoluţiei mediului de securitate internaţională în arealul european, s-au format două poluri de putere (Anexa 6), care se complementează reciproc, UE și NATO. Uniunea Europeană, fiind considerată un pol eurocentrist, evoluează ca o comunitate de state cu principii și valori exprimate expresiv liberale [95]. Acest pol are drept scop și tendinţa de a deveni în viitor un aranjament supranaţional. Cu alte cuvinte, UE are scopul, în perspectivă, de a deveni o structură supranaţională puternică, o federaţie sau o comunitate de state. Ca instituţie internaţională, UE încearcă să promoveze aspectul de securitate cooperativă (Anexa 8, 9).

Tot în această zonă a evoluat și aranjamentul puternic al apărării colective sub forma NATO (Anexa 8), care este considerat drept pol euroatlantic [74]. Aceste două poluri se complementează din două motive. Primul, din cele 28 de state ale UE, 22 sunt și membre ale NATO, ceea ce exclude principiul dublării cheltuielilor pentru securitate și apărare. Doi, UE și NATO realizează scopul principal al securităţii, cel al stabilităţii, prin specializarea acţiunilor internaţionale. Există mai multe dezbateri sub aspectul geopolitic în cadrul acestor poluri de putere, de exemplu, factorul dominării SUA în afacerile europene versus alte state puternice din Europa. Sunt evidente și încercările Federaţiei Ruse de a reduce influenţa puterii atlantice în Europa, precum și ultimele intenţii de a sublinia necesitatea supremaţiei Franţei și Germaniei asupra structurilor transnaţionale UE (alocuţiunea Preşedintelui Federaţiei Ruse, V. Putin, la Conferinţa Internaţională de Securitate de la Munchen din 2007) [150].

Ca urmare, aceste poluri de putere sunt regimuri și instituţii internaţionale, stabilite ca interdependenţă complexă, ce formează structura sistemului internaţional în arealul, unde sunt poziţionate statele europene neutre Austria, Finlanda, Suedia. Evident, că motivele formării acestor regimuri și instituţii internaţionale, UE și NATO, au fost pur pragmatice şi realiste. Totuși, evoluţia lor a luat o traiectorie liberală, ceea ce, în consecinţă, a transformat aceste aranjamente internaţionale în comunităţi de state, cu principii de securitate cooperativă, având și alianţă militară de apărare colectivă. După cum afirmă A. Stein, „instituţionalizarea coordonării și colaborării poate deveni o reţinere a individualismului (statului) și conduce actorii (statele) ca să recunoască importanţa maximalizării comune [267, p. 139].

Crearea NATO și UE a avut loc în scopuri pragmatice ale realismului politic, dar cu intenţii liberale. NATO a constituit mai mult un pas geostrategic, care reflecta caracterul ameninţărilor la adresa statelor în urma războiului mondial și începerii intensificării tensionărilor în ajunul Războiului Rece. În pofida factorului american decisiv în acest aranjament de apărare colectivă, primele intenţii au fost iniţiate de statele europene. Este adevărat, că până la formarea NATO în 1949, prima alianţă de apărare colectivă în Europa postbelică a fost Alianţa vest-europeană (Pactul de la Bruxelles) din 1948, care includea Franţa și Regatul Unit, precum şi Belgia, Luxemburg și Regatul Ţărilor de Jos. Șocul suportat în urma celui de-al Doilea Război Mondial și neclarităţile ordinii mondiale postbelice au impus statele europene să adopte o soluţie de evitare a repetării unui astfel de dezastru, precum și să stabilească un echilibru în Europa.

Politica ambiguă promovată de URSS în Europa, precum și divergenţele dintre statele europene privind viitorul Germaniei au creat premise pentru evoluţia modelului de alianţă de apărare colectivă sub forma NATO, unde SUA a fost cel mai evident promotor. În pofida preocupărilor NATO de ameninţările convenţionale tradiţionale din timpul Războiului Rece,

amplificate de către factorul armelor nucleare, structura acestui regim internaţional a avut șansa de a materializa ideile liberalismului, privind securitatea colectivă și comunitatea de state care să nu absoarbă, dar să promoveze securitatea și identitatea comună. Putem admite o oportunitate istorică sub formă de organizaţie internaţională a statelor liberale. În acest context, menţionează A. Stein, „puterile mari pot structura deseori alegerile și preferinţele puterilor mai mici, fapt ce va forma consecutiv rezultatele regionale” [267, p. 135].

Ca urmare, în cadrul Alianţei create pe baza valorilor/normelor democratice liberale și a principiului de consens, este stabilit un proces de luare a deciziilor inovatoare, care presupune consultări politice de coordonare, planificare a apărării comune și deznaţionalizare a apărării. Ca urmare, pe termen lung, aceste elemente inovatoare, împreună cu factorii de dezvoltare ai UE, au contribuit la formarea identităţii comune în timp de pace între statele democratice. Prin urmare, după dezagregarea Uniunii Sovietice în 1991, NATO, pe lângă conceptul de alianţă de apărare colectivă a promovat, de asemenea, *conceptele de comunitate cu identitate de apărare comună și interdependenţă complexă.* Ca efect, contrar argumentului neorealismului privind caracterul efemer al alianţelor militare fără o ameninţare comună, membrii organizaţiei, pur și simplu, nu au manifestat interesul de dizolvare din cauza stabilităţii politice, economice și de securitate, testat în timp, și susţinute de identitatea comună și valorile comune (regim internaţional), precum și de un acord colectiv puternic de apărare (organizaţie internaţională). Sub aspectul dat, analizele neorealiste și neoliberale nu sunt suficiente pentru a înţelege din ce motiv o alianţă militară a început politica de promovare a securităţii internaţionale.

Iniţial, UE a constituit, de asemenea, un realism politic cu idei liberale de a promova federaţia europeană și, totodată, de a controla resursele strategice principale ale industriilor, care sunt baza producerii armelor convenţionale [256, p. 241]. Inaugurată oficial prin Tratatului de la Maastricht ca Uniune în 1993, originile UE se trag de la Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oţelului prin Tratatul de la Paris din 1951 și Comunitatea Economică Europeană prin Tratatul de la Roma din 1958, menite să promoveze o federaţie de state europene, o piaţă economică unică, precum și să restabilească în perioada postbelică viaţa economică și socială devastată.

Ideile liberalismului au avut condiţii să fie promovate de către Jean Monnet și Robert Schuman, promotorii Comunităţii Europene. După cum considera J. Monnet, „în Europa nu va fi posibilă stabilirea păcii, în cazul în care statele s-ar restabili în baza suveranităţii naţionale, cu toate că acest lucru implică politici de prestigiu și protecţionism economic. Dacă ţările se vor apăra din nou una de cealaltă, va apărea din nou necesitatea de a construi armate puternice” [185, p. 47]. În prezent, argumentele neoliberale privind interdependenţa complexă și neorealistă vizând structura internaţională restrânsă sunt insuficiente pentru a explica fenomenul UE.

Apelarea la argumentele sociale ale neoconstructivismului clarifică acest fenomen exclusiv, care este important pentru a pronostica perspectivele statelor neutre europene.

Astfel, reiese că în arealul european se materializează ideile liberale prin implementarea în practică a unui regim instituţionalizat în organizaţie internaţională care schimbă identitatea și formează alte societăţi în formă de comunitate de state. După cum a fost stabilit, unul din liderii constructivismului, A. Wendt, susţine că „o analiză liberală sau constructivistă puternică a acestei probleme [UE] ar sugera că patru decenii de cooperare ar putea da rezultate de creare a identităţii europene colective în termeni prin care statele definesc propriile lor interesele. Chiar dacă motivele egoiste au constituit punctele de plecare, procesul de cooperare tinde să redefinească aceste motive prin reconstituirea identităţii și intereselor în ceea ce privește noile înţelegeri subiective și angajamente” [284, p. 417]. Pentru Austria, Finlanda și Suedia importă faptul că în arealul european instituţiile create pentru a organiza și promova coordonarea și colaborarea internaţională încep să formeze criterii pentru luarea deciziilor, precum și să canalizeze alte naţiuni spre luarea în considerare a intereselor naţionale ale altor state, de rând cu interesele lor [267, p. 139]. Acesta este un fenomen nou în practica internaţională.

Cea mai reușită explicaţie a fenomenului arealului european, unde sunt poziţionate statele neutre studiate, a fost identificată în analizele experţilor Școlii de la Copenhaga, care promovează aspectul securităţii internaţionale multidimensionale cu factor uman. Ca rezultat, UE a devenit o comunitate de securitate, în care sunt poziţionate și statele neutre europene, ca un actor independent al mediului internaţional, cu o densitate înaltă de interacţiune între state [278].

Ca rezultat al analizei efectuate, am constatat că *cooperarea interdependentă în cadrul UE a format, de mai multe decenii, o identitate colectivă comună europeană care contribuie la schimbarea socială a preferinţelor statelor în Europa* [284, p. 417]. Ca dovadă a eficacităţii acestui regim internaţional instituţionalizat, care determină actuala structură a sistemului internaţional european, poate servi faptul că în rândul membrilor UE, dar și în Europa în ansamblu, nu s-a declanșat un război devastator timp de mai mult de șaptezeci de ani.

Aplicând metodologia lui S. Krasner și R. Jervis privind natura regimului în arealul european, unde sunt Austria, Finlanda și Suedia, putem conchide următoarele. Statele-supraputere – Franţa, Regatul Unit, Germania și SUA – au dorit stabilirea regimului internaţional în arealul european, cu un mediu regional reglementat. Majoritatea statelor din arealul european au fost rezonabil satisfăcute de status quo-ul mediului internaţional, chiar având bipolaritate cu efecte negative. Majoritatea statelor europene împărtășeau aceleași valori, privind securitatea și cooperarea politico-economică internaţională, cu timpul aderând la UE și NATO. Majoritatea statelor din Europa înţelegeau că în cadrul regimului internaţional creat nu este loc pentru

violarea frontierelor stabilite după cel de-al Doilea Război Mondial, lucru confirmat prin Actul Final de la Helsinki în 1975. Astfel, revizionismul a fost exclus din start din Europa contemporană. Formarea regimului internaţional, în percepţia statelor europene, a devenit unul evident, dictat de necesitatea timpului. Este clar că în cadrul UE și NATO s-a înţeles că costurile securităţii individuale sunt mai mari în comparaţie cu eforturile colective din mediul restrâns de securitate internaţională.

Astfel, în urma provocărilor din perioada Războiului Rece și perioada de transformare a securităţii regionale în arealul european, în care sunt poziţionate statele europene neutre Austria, Finlanda și Suedia, s-a format o structură interdependentă a sistemului internaţional sub formă de regim internaţional instituţionalizat ca UE și NATO. Acest regim are la bază principii, valori și norme liberale care determină reguli și decizii privind securitatea internaţională. Austria, Finlanda și Suedia interacţionează în cadrul structurii sistemului internaţional format de un regim internaţional neoliberal cu criterii neoconstructiviste, care produce efectele sale.

Astfel, caracterul afacerilor internaţionale în arealul european s-a transformat paradigmatic din neorealist în neoliberal. Ca rezultat, structura sistemică internaţională stabilită în Europa produce efecte asupra statelor neutre europene din motivul că are norme, valori, reguli și mecanisme de luare a deciziilor comune. Totodată, mediul de securitate internaţional global rămâne unul instabil, dominat de paradigma neorealistă, ce influenţează statele europene neutre spre o gravitaţie de cooperare eurocentristă. Factorul euroatlantic (NATO) va rămâne unul esenţial în Europa, în special, după conflictul din Ucraina din 2014-15, crizele din statele bazinului Mării Mediterane, criza din Siria și influxul necontrolat al refugiaţilor în Europa din 2015, ceea ce va fi mai dificil de gestionat fără suportul statelor continentului nord-american.

Pentru Republica Moldova, ca stat neutru, este important să perceapă că în circumstanţele contemporane, în regiunea Europei de Est evoluează două structuri sistemice internaţionale, care sunt promovate de poluri de putere, UE/NATO și Federaţia Rusă/CSI (Anexa 6). Aceste structuri au diferite regimuri internaţionale. Astfel, reieșind din argumentul că structurile internaţionale manifestă tendinţe de extindere, cooperare și competiţie, conflictele de interes cu rivalităţi între structurile identificate nu sunt excluse. Totodată, este important de menţionat faptul că Federaţia Rusă [150] urmărește intenţiile UE sau NATO în proximitatea sa geografică cu suspiciuni și le consideră drept un risc potenţial pentru securitatea naţională [175]. Din această cauză, analiza perspectivelor statelor neutre Austria, Finlanda și Suedia, precum și ale Republicii Moldova, este esenţial să fie efectuată prin prisma structurilor existente ale sistemului internaţional.

4.2. Perspectivele manifestării Austriei, Finlandei şi Suediei în cadrul securităţii internaţionale contemporane ca previziune pentru Republica Moldova

Perspectivele Austriei, Finlandei şi Suediei, precum şi ale Republicii Moldova, în cadrul securităţii internaţionale contemporane, vor fi diferite din cauza că structurile sistemice în arealurile geopolitice studiate posedă diferite regimuri internaţionale, efectele cărora asupra statelor neutre europene cercetate şi asupra Republicii Moldova sunt diferite. Structura sistemică internaţională din Europa, formată de polurile de putere mari – UE şi NATO, este capabilă să influenţeze mai pronunţat mediul securităţii internaţionale în favoarea preferinţelor sale, din motivul că potenţialul politic, economic, social şi militar al acestei structuri este unul dintre cele mai avansate în cadrul securităţii internaţionale contemporane [245].

Concluziile analizei originilor şi tendinţelor Austriei, Finlandei şi Suediei demonstrează că politica de neutralitate a acestor state neutre europene este un produs, o variabilă dependentă, a influenţei directe a structurii sistemului internaţional, variabilă independentă (Anexa 4). Totodată, structura sistemului internaţional în cadrul Războiului Rece, care anterior a constituit contextul neutralităţii Austriei, Finlandei şi Suediei, s-a transformat, dar fenomenul neutralităţii a rămas, fiind numit un paradox internaţional în Europa. Această contradicţie a fost explicată reuşit de către profesorii neoconstructivişti U. Moller şi U. Bjereld (Anexa 4) prin fenomenul neutralităţii instituţionalizate pe calea istorică dependentă, care a produs o identitate neutră confortabilă la Helsinki, Stockholm şi Viena. Totodată, autorul tezei de disertaţie a demonstrat anterior că din motivul schimbului pericolelor/provocărilor şi riscurilor în adresa securităţii internaţionale şi statelor neutre, caracterul (paradigma) structurii sistemului internaţional se schimbă corespunzător şi produce alte efecte.

Drept exemplu, anume în cadrul arealului european, s-a stabilit o structură a sistemului internaţional, cu un regim internaţional paradigmatic neoliberal, cu elemente neoconstructiviste accentuate, sub forma principală de UE, completată de alte instituţii internaţionale europene, ce se află într-o interdependenţă internaţională complexă. Acest regim cu elemente sociale, în cazul continuării status quo-ului în mediul securităţii internaţionale în arealul respectiv, va influenţa identităţile statelor-membre ale UE, inclusiv ale celor neutre, spre una colectivă europeană. Ultima va modifica politicile de neutralitate. Republica Moldova, cu o probabilitate înaltă, nu se va confrunta cu acest efect din cauza parcursului de tranziţie şi a necesităţii adaptării strategice la transformările din cadrul structurii sistemului internaţional/mediului de securitate internaţională în arealul său, ca urmare a conflictului din Ucraina (2014-2015), tensiunilor dintre Occident şi Federaţia Rusă, precum şi a interacţiunii cu UE şi Federaţia Rusă.

Ca suport al argumentului menţionat, neoconstructivistul A. Wendt susţine că structurile fundamentale ale politicii internaţionale sunt mai mult sociale decât strict materiale şi ele formează mai mult identităţile şi interesele statelor decât comportamentul, ceea ce este susţinut preponderent de către raţionalişti (neorealism/parţial neoliberalism) [282, p. 71]. În acelaşi timp, bazându-ne pe argumentele reprezentantului Şcolii de la Copenhaga, O. Waever, şi ale expertului B. Frederking (Anexa 8) considerăm că UE este o comunitate de securitate care a fost construită mai mult prin metoda socială, anume prin procesul desecurizării, adică prin marginalizarea progresivă a îngrijorărilor comune de securitate, în favoarea altor probleme comune [278, p. 69].

În analiza UE, ca regim internaţional care influenţează statele neutre europene, s-a făcut referinţă la conceptul de comunitate de securitate, care a fost descris anterior de către profesorul K. Deutsch şi definit ca „absenţe de război cu elemente de integrare între state" [191, p. 2]. Totodată, autorul tezei de doctorat a constatat că structura sistemului internaţional european contemporan, UE sau NATO, nu a început prin metoda/cauza socială. Ca suport al argumentului, O. Waever la fel susţine că „explicarea începutului comunităţii poate fi cauza geopolitică, realistă, ca, de exemplu, Războiul Rece [NATO], balanţa de putere şi alianţa. […] În perioada respectivă, Europa occidentală a fost acoperită de geopolitica Războiului Rece. […] În spatele acestor transformări, de la balanţa de putere de securitate spre comunitatea de securitate, ar putea fi un lanţ de schimbări sistemice" [278, p. 102].

În acest context, structura sistemului internaţional european, cu pilonii UE şi NATO, posedă toate caracteristicile de a fi clasificată drept o comunitate de securitate (Anexa 8). După cum afirmă majoritatea documentelor politico-juridice ale UE, de exemplu, Strategia Securităţii Europene, „statele europene se angajează să se ocupe de litigii în mod paşnic şi să coopereze în cadrul instituţiilor comune" [198, p. 1]. La fel, Strategia Securităţii Interne a Uniunii Europene stipulează că „Europa trebuie să stabilească un model de securitate, bazat pe principiile şi valorile Uniunii: respectarea drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale ale statului de drept, a democraţiei, dialogului, toleranţei, transparenţei şi solidarităţii" [223, p. 8]. Aspectul social al acestei structuri a devenit unul important care, cu timpul, influenţează identitatea, preferinţele şi comportamentul statului ca parte a comunităţii. Totuşi începutul structurii nominalizate a fost unul geopolitic, care a avut cauze pragmatice sistemice neorealiste şi, parţial, neoliberale. Aşadar, apelarea la paradigmele neoliberale şi neoconstructiviste, descrise în metodologie, este necesară pentru a demonstra cauzele sistemice ale comunităţii de securitate europeană.

Conform bazelor teoretico-conceptuale şi metodologice ale studiului actual, descrise anterior, originea regimului de securitate, inclusiv a celui internaţional, este considerată influenţa factorului de putere al statelor puternice (realism), a factorului negocierilor (liberalism) şi a

factorului ideii/exogen (constructivism). Respectând tradiţia ideilor lui H. Grotius, R. Keohane a descris cauzele sistemice ale originii regimului internaţional, structura UE şi NATO care are tangenţă cu aspectele statelor neutre europene studiate. Aşadar, bazându-ne pe argumentele lui R. Keohane, stabilim că UE și NATO, precum și alte organizaţii internaţionale din Europa corectează deficienţele relaţiilor internaţionale: absenţa anterioară a cadrului legal efectiv de răspundere la provocările internaţionale în Europa, imperfecţiunea schimbului de informaţii între statele Europei și costurile de interacţiuni relative versus absolute în cadrul cooperării politico-economice între state [237, p. 154]. Totodată, reiese că structura stabilită a sistemului internaţional european a ajutat statele europene să neutralizeze dilema de securitate între membrii structurii (scopul neoliberal) și să diminueze influenţa actorilor din afara regimului internaţional (scopul neorealist). În cadrul studierii documentelor politico-juridice ale mai multor organizaţii internaţionale, s-a stabilit că UE este unica organizaţie politico-economică regională care are documente politico-juridice de securitate precum Strategia de Securitate și Strategia Internă de Securitate, în care sunt acoperite criteriile nominalizate, precum şi exclusă dilema de securitate prin dezvoltarea Modelului de Securitate European [270, p. 7].

În același timp, după cum a fost stipulat în metodologia cercetării, un regim internaţional are principii (valori), norme, ce sunt instituţionalizate în organizaţiile internaţionale, cu reguli și mecanisme decizionale [237, p. 2]. În acest context, Strategia Securităţii Europene și Strategia Securităţii Interne a UE reflectă clar principiile și normele interacţiunii dintre state, unele dintre ele constituind „respectarea drepturilor fundamentale ale omului, statului de drept și a vieţii private; protecţia tuturor cetăţenilor; transparenţa și responsabilitatea în cadrul politicilor de securitate; dialogul ca mijloc de soluţionare a diferendelor, în conformitate cu principiile toleranţei, respectului și libertăţii de exprimare; integrarea, incluziunea socială și lupta împotriva discriminării, ca elemente-cheie pentru securitatea internă a UE; solidaritatea statelor-membre în faţa provocărilor care nu pot fi satisfăcute de către statele-membre, acţionând individual sau în cazul în care o acţiune concertată este în avantajul UE în ansamblu; încrederea reciprocă ca principiu-cheie pentru o cooperare de succes” [223, p. 19-20].

Analizând conţinutul Tratatului UE (Preambulul și Titlul I – Valori, Titlul II – Principii, Titlul III – Instituţii, Titlul V – Dispoziţii generale privind acţiunea externă a Uniunii și dispoziţii speciale privind politica externă și de securitate) și strategiile de securitate conform aspectelor teoretice ale lui S. Krasner și R. Keohane, constatăm că Uniunea este o construcţie sistemică, care are stabilite elemente structurale ale unui regim internaţional neoliberal [272, p. 20-41]. Din punctul de vedere al securităţii, baza acestei structuri o constituie principiile democratice de reciprocitate, de angajament și de solidaritate în scopul de a contracara efectele negative pentru

statele europene privind incertitudinile dilemei de securitate și provocările globalizării. Cu timpul, structura sistemului internaţional în Europa contemporană, având la bază UE, a devenit interdependentă complex, beneficiind de mai multe sfere și instituţii de cooperare, fapt ce permite abordarea aspectelor securităţii multidimensionale și comprehensive.

Bazându-ne pe argumentele savanţilor R. Keohane și J. Nye privind interdependenţa complexă, descrisă în metodologia cercetării, vizualizăm clar că aceasta continuă să fie una dintre teoriile dominante ale relaţiilor internaţionale în cadrul sistemului internaţional european structural. Dacă e să analizăm sistemic arhitectura internaţională în Europa prin UE cu multiple agenţii de interacţiune, NATO (22 state UE sunt membre), OSCE (toate statele UE sunt membre), Consiliul Europei (toate statele UE sunt membre), vedem că ea are elemente de interdependenţă complexă: mai multe canale de comunicare în agenda internă și externă, lipsa de probleme de ierarhie în agenda statelor și rolul secund al agendei militare în timpul contestării agendelor politice, dezacordurilor sau conflictelor internaţionale.

Vedem că toate aceste variabile ale fenomenului interdependenţei complexe, de rând cu normele, valorile și principiile UE, sunt parte a agendelor politice ale autorităţilor de stat, care dezvoltă, în mod corespunzător, politicile externe. În acest cadru explicativ, conchidem că structura sistemului internaţional în arealul european a fost creată în baza principiului realismului politic, cu intenţii liberale de a dezvolta o Europă stabilă în formă de regim internaţional. Corespunzător, *structura sistemului european, ca regim internaţional cu valori, principii și norme, a stabilit interdependenţa complexă internaţională, care are reguli și mecanisme decizionale comune, ce influenţează comportamentul statelor europene și, cu timpul, modifică identităţile statelor spre una colectivă europeană și solidară.*

În prezent, Austria, Finlanda și Suedia interacţionează în cadrul relaţiilor internaţionale, fiind membre ale unui pilon important al structurii sistemului internaţional european, Uniunea Europeană (Anexa 7). Cu toate că interdependenţa complexă în arealul european conţine mai multe instituţii internaţionale, se consideră că demonstrarea ipotezei disertaţiei numai în baza unui singur pilon va fi suficient. Alte regimuri și instituţii internaţionale europene, cum ar fi Consiliul Europei, NATO, OSCE, sunt considerate în studiul de faţă mai mult decât condiţii antecedente sau variabile de intervenţie care doar sporesc amplitudinea ipotezei. Conform metodologiei descrise și bazându-ne pe concluziile privind mecanismul cauzativ al statelor neutre europene investigate (Anexa 4), vom modela sistemic perspectivele Austriei, Finlandei și Suediei în cadrul paradigmelor structurii internaţionale prin prisma UE [250, p. 19].

Prin urmare, conform postulatelor neorealismului și neoliberalismului privind securitatea internaţională, mediul de securitate internaţional influenţează procesul formării politicii externe a

statelor neutre europene cercetate (Anexa 7). Evident, că nivelul de influenţă a mediului de securitate internaţional asupra statelor depinde de capacitatea lor de a rezista la presiunile externe. Astfel, Austria, Finlanda şi Suedia au adoptat/menţinut politica sau statutul de neutralitate pentru că nu au putut rezista autonom la presiunea externă, care a și determinat interesul naţional legat mai mult de dilema de securitate și asigurare a securităţii naţionale.

Evident, că un factor important care contribuie la formarea interesului naţional este identitatea naţională a statelor (Anexa 4), care, din punct de vedere istoric, s-a format în urma transformărilor structurii sistemului internaţional [250, p. 7]. De exemplu, identitatea neutră a statelor europene este consecinţa transformărilor de după cel de-al Doilea Război Mondial și a evoluţiei Războiului Rece. Bazându-se pe interesul naţional, amplificat de identitatea naţională, statele dezvoltă ideea de securitate naţională care, în cazul Austriei, Finlandei și Suediei, constituia neutralitatea. Chiar și fiind impusă Austriei și Finlandei, neutralitatea vine ca o idee implementată de raţiune și anume de politica externă și de securitate a statului.

În cadrul relaţiilor internaţionale, politica externă și de securitate a statelor constituie un răspuns la mediul de securitate internaţional și nu la mediul economic sau social. Mediul de securitate internaţional recepe politica externă de neutralitate și răspunde statelor neutre prin stabilitate sau garanţii de securitate virtuale, chiar dacă ele sunt asigurate de dreptul internaţional. Exemplul dezonorării duble a neutralităţii Belgiei, în sec. al XX-lea demonstrează că neutralitatea de asemenea are riscuri și este fragilă în cadrul mediului de securitate deși formal este garantată de dreptul internaţional. Garanţiile internaţionale ale Federaţiei Ruse, Regatului Unit și SUA faţă de Ucraina, stipulate în Memorandumul de la Budapesta din 1994 [139], în timpul crizei și conflictelor din Crimeea și estul Ucrainei în 2014-15, s-au dovedit a fi mai mult gesturi diplomatice [118]. În acest context, se consideră că, în cazul acestui algoritm convenţional descris, identitatea neutră a statului rămâne neschimbată pentru că ea este instituţionalizată prin calea dependenţei istorice, din motivul că structura sistemului internaţional a avut un *status quo*.

Un astfel de algoritm privind politica externă a statelor neutre europene studiate a fost aplicabil în condiţiile paradigmatice ale neorealismului, când mediul internaţional de securitate a fost unul restrâns și controlat temporar de către coaliţiile sau regimurile internaţionale, formate și ghidate exclusiv de către statele-supraputere [208]. În prezent, în pofida faptului că mediul global de securitate internaţional este influenţat de către procesul de globalizare, cu interdependenţă complexă, și rămâne restrâns de către diferite regimuri internaţionale numai parţial, statele neutre europene se află într-un regim internaţional regional neoliberal cu principii

neoconstructiviste. *Într-un astfel de model structural, felul de interacţiune a statelor neutre europene cu mediul de securitate internaţional este unul diferit.*

Conform schemei lineare, descrise ca Mecanism de formare a politicii externe şi de securitate în cadrul structurii sistemului internaţional cu regim internaţional neoliberal/ neoconstructivist (Anexa 7), răspunsul statelor neutre europene la provocările internaţionale se modifică. Aşadar, mediul global și regional de securitate internaţională continuă să joace un rol important, având efecte asupra statelor europene neutre, ca, de exemplu, influxul masiv de refugiaţi în Europa din Africa și Orientul Mijlociu în 2014-15. Corespunzător, Austria, Finlanda și Suedia, având o identitate naţională instituţionalizată ca una neutră, formează interesul naţional cu accentul pe securitate și pot continua promovarea ideii neutralităţii pentru o politică externă și de securitate adecvată. În unele cazuri, statele neutre europene pot să promoveze o politică externă autonomă, însă obligaţiunile subsemnate în cadrul Tratatului, documentelor de bază, conceptelor și strategiilor de securitate ale UE care stipulează ferm principiile/valorile, normele, regulile și procedurile decizionale direct și indirect, impun anumite limitări și constrângeri pentru politica externă. Mecanismul UE oferă o protecţie diplomatică pentru statele neutre în raport cu statele-supraputere, din cauza că ultimele sunt constrânse de cadrul normativ al UE, de exemplu, sancțiunile UE împotriva Federației Ruse din 2014.

Ideea mecanismului UE (Anexa 7) pe segmentul extern și de securitate este de a forma un răspuns colectiv la ameninţările și riscurile mediului de securitate internaţională [272, p. 28-41]. Evident, că precedentele războiului din Irak din 2003 și din Georgia din 2008, ale crizei din Siria, 2012-2015, și crizei din Ucraina, 2014-2015, demonstrează că acest mecanism încă nu lucrează adecvat în afara arealului european, pentru că nu a existat o poziţie comună a membrilor UE la fiecare eveniment. Cauza ineficienţelor UE privind răspunsul extern comun este lipsa consensului vizavi de implementarea deplină a Politicii Externe și de Securitate Comună. Totodată, postulatele neoliberale și neoconstructiviste, exprimate în valori, norme și principii ale UE, promovează conceptul *comunitate de state*, care are potenţial să devină și *comunitate de securitate* consolidată pe viitor, unde noţiunea de război este deja exclusă între membrii UE.

Acest cadru paradigmatic neoliberal/neoconstructivist al UE are două elemente esenţiale. Din punct de vedere neoconstructivist, cu cât mai mult timp vor continua astfel de relaţii, fără lovituri externe în formă de război sau de alte conflicte între statele UE, cu atât mai mult se vor aprofunda principiile, valorile și normele, devenind un element apriori pentru orice politică nouă și comportament al statelor pe arena internaţională. Continuând astfel de relaţii, fără impedimente majore, *UE formează o identitate colectivă şi cooperativă de comunitate*

europeană. Aceasta deja influenţează şi modifică, în mod pasiv, identitatea naţională spre împărtăşirea conştiinţei colective europene.

Ultima, ca paradox nou, este atractivă pentru statele mai puţin puternice. De exemplu, criza din Ucraina din 2014-15, unde mai multe state ale UE şi NATO au perceput acţiunile Federaţiei Ruse în Crimeea şi raioanele de est ale Ucrainei ca o unilateralitate, numai a sporit cooperarea în cadrul UE [95] şi NATO [75] şi ca rezultat a întărit aceste organizaţii din punct de vedere politic şi instituţional. Ca urmare, vom menţiona că în procesul confruntării provocărilor de securitate, *Uniunea Europeană, fiind un regim internaţional instituţionalizat cu principii şi valori liberale, reguli şi proceduri, contribuie la modificarea identităţii naţionale a statelor europene neutre.* În această ordine de idei, statele neutre europene studiate au două linii de interacţiune directă/indirectă în confruntarea mediului de securitate internaţional: prima - recepţia efectelor externe şi transmiterea răspunsului autonom și a doua - recepţia efectelor externe și transmiterea răspunsului prin reacţia colectivă a UE. În a doua formulă, interesul naţional împreună cu elementul important, securitatea, va fi influenţat cu timpul de o identitate nouă, una colectivă a UE care, de rând cu ideea de neutralitate, va aprofunda ideea de solidaritate.

Autorul susţine că ideea colectivă europeană va fi reflectată tot mai mult în politicile externe ale statelor europene, care vor deveni și partea răspunsului colectiv al UE în cadrul mediului de securitate internaţională contemporană. De exemplu, strategia securităţii naţionale a Austriei stipulează că „în secolul al XXI-lea, politica de securitate a Austriei va cuprinde toate măsurile la nivel naţional, european și internaţional pentru a realiza următoarele obiective: modelarea unei situaţii care să sporească securitatea Austriei, a populaţiei sale și a Uniunii Europene în ansamblu” [172, p. 4]. La rândul său, Finlanda afirmă în strategia sa de securitate că „statutul de membru al UE este o alegere bazată pe valori fundamentale pentru Finlanda. Aceasta include, de asemenea, o dimensiune puternică a politicii de securitate. Pentru Finlanda este important ca Uniunea să păstreze rolul său în menţinerea stabilităţii în Europa și semnificaţia sa ca o comunitate de securitate” [204, p. 12]. Iar Suedia reflectă rolul puternic de stabilizator UE în politica sa externă: „Suedia trebuie să fie o parte activă a unei Europe puternice, unite și deschise[…] Cooperarea în cadrul UE este esenţială în abordarea acestor provocări de securitate. Suedia dorește ca UE să continue promovarea unei politici ambiţioase după 2020” [179, p. 2].

Evident, că elementul slab al acestei teorii este riscul naţionalismului etnic, care mai persistă în Europa, neclarităţile dezvoltării politicii externe și de securitate ale Federaţiei Ruse faţă de UE, precum și statele neutre europene, evoluţia crizei economice internaţionale. Totodată, conform postulatelor neoconstructiviste și neoliberale, reiese că în cazul persistenţei

acestui *status quo* în UE, precum și în relația UE - Federația Rusă, regimul internațional instituționalizat în UE cu o probabilitate mare va produce anume aceste efecte asupra statelor neutre europene: ideea solidarității și identității colective europene. Ca un suport al acestui argument, sunt și condițiile antecedente în formă de diferite organizații internaționale și nonguvernamentale transnaționale care contribuie la sistemul cooperativ european, fiind interdependent complex.

De fapt, arealul european are o interacțiune combinată a mai multor organizații internaționale interdependente: OSCE, UE, NATO. În mod corespunzător, toate aceste organizații internaționale au scopul de a influența politicile externe ale statelor participante în vederea cooperării și evitării conflictelor interstatale. Iar principiul consensual și de cooperare în adoptarea deciziilor a devenit un *laitmotiv* al organizațiilor europene de securitate. După cum afirmă S. Krasner, „regimurile internaționale pot fi menținute și susținute de tradiții și legitimitate" [237, p. 139]. Într-o astfel de abordare, ordinea europeană stabilă a putut fi creată într-o perioadă relativ scurtă. Cu toate acestea, identitățile naționale sunt, de obicei, schimbate treptat, îndelungat, fapt ce va fi și în cazul statelor europene neutre. Prin urmare, un astfel de principiu al UE presupune, treptat, deznaționalizarea politicii de securitate a statelor europene. În mod corespunzător, bazându-se pe principiul că securitatea este indivizibilă, instituțiile internaționale europene vor deveni, treptat, o prioritate în cadrul răspunsului comun la mediul de securitate internațională. Aceasta începe să creeze deja alte fenomene colective, cum ar fi promovarea securității internaționale la o distanță de profunzime strategică pentru a contracara provocările asimetrice ale globalizării prin metode preventive și de prevenire.

Evident, se admite că structura sistemului internațional european se dezvoltă în funcție de evoluțiile mediului internațional. De exemplu, efectele negative ale crizei din Grecia din 2014-2015 și migrării masive a refugiaților din Africa și Orientul Mijlociu în Europa în 2015-2016 ar trebui să submineze consolidarea UE. Însă, după cum susține A. Wendt, „uneori, structurile sociale constrâng astfel acțiunea (individuală) că strategiile de transformare sunt imposibile din motivul caracterului social colectiv al structurii, schimbarea căreia depinde de modificarea sistemului de preferințe (identități, valori și norme)" [282, p. 80]. Așadar, analizând structura sistemului internațional european, cu doi piloni principali, UE și NATO, cercetarea nu a stabilit cum ar fi ea schimbată în viitorul apropiat fără un război de proporții, fără revitalizarea naționalismului ca consecință a colapsului politicii imigraționiste sau colapsului economic.

Din aceste considerente, perspectivele Austriei, Finlandei și Suediei, în cazul continuării status quo-ului internațional în Europa, vor avea următoarele efecte din partea structurii sistemului internațional european:

- aprofundarea relaţiilor interstatale în interdependenţa complexă de interacţiune cu efectul *densităţii dinamice* în Europa [278, p. 103]. Aceste relaţii devin tot mai sociale, constituind şi factorul nonguvernamental, care creează canale multiple de interacţiune;

- structura sistemului internaţional european, cu paradigma de interacţiune şi regimul internaţional neoliberal cu principii neoconstructiviste, treptat, va schimba identitatea statelor neutre în una colectivă cu ideea solidarităţii, ceea ce va schimba atitudinea populaţiei faţă de Politica de Securitate Europeană Comună şi Politica de Securitate şi Apărare Comună;

- rolul statelor neutre europene va fi mai activ pe arena internaţională, bazându-se pe încrederea în garanţiile răspunsului colectiv al UE la provocările mediului de securitate internaţional.

După cum a declarat Ambasadorul Finlandei la NATO şi UE, dl Aapo Polho, „[…] Finlanda, după ce a devenit stat-membru al UE, nu mai este un stat neutru. Finlanda nu aderă la blocuri şi la alianţe militare, dar este solidară cu UE”.[15] Evident, că criza din Ucraina (2014-2015) doar a consolidat astfel de percepţii în Europa.

În situaţia când structura sistemului internaţional european, fiind de natură paradigmatică neoliberală, asigură protecţia statelor neutre europene în fata mediului de securitate internaţională, Republica Moldova se află într-o situaţie diferită. Concluziile analizei empirice, sistemice şi comparative ale dezvoltării statelor neutre studiate în cadrul structurii sistemului internaţional bipolar şi celui contemporan prezintă următoarea experienţă pentru Republica Moldova. Prima, statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova dispune de ontologie în procesul dezvoltării independenţei şi suveranităţii faţă de URSS/Rusia, şi nu UE sau NATO. A doua, Republica Moldova, fiind în cadrul structurii sistemului internaţional postsovietic de mai mult de 20 de ani după declararea independenţei, nu a fost influenţată de principii, valori şi norme, care ar afecta profund identitatea naţională, cum este cazul unui membru al UE. A treia, perioada respectivă a fost prea scurtă pentru a crea o identitate neutră prin metoda căii dependenţei istorice (Anexa 4), după cum este cazul Suediei [250, p. 7].

Efectuând doar o vizualizare comparativă a interacţiunilor Republicii Moldova pe baza experienţei statelor neutre europene în contextul interacţiunii dintre mediul de securitate internaţional şi politica externă (Anexa 7) - mecanismul de feedback strategic şi adecvat (Anexa 4), autorul conchide că statutul de neutralitate permanentă, ca instrument strategic de securizare deplină a statului, a adus beneficii limitate interesului naţional. Conceptul de neutralitate, ca instrument social-politic care ar spori rolul statului pe arena internaţională, de asemenea, nu a fost eficient. Argumentele principale ale unei astfel de concluzii constă în următoarele. În primul rând, nici un actor sau o organizaţie internaţională nu a recunoscut oficial statutul de neutralitate

permanentă a Republicii Moldova. În al doilea rând, actorii internaţionali continuă să perceapă mediul securităţii internaţionale ca unul constrâns parţial, în care există flexibilitatea la o unilateralitate pe plan extern [207, p. 4].

Unilateralitatea este mai greu de promovat în cadrul structurilor sistemului internaţional de tip comunitate de securitate și, parţial, securitate colectivă cu elemente de cooperare, după cum este arealul european, unde sunt Austria, Finlanda şi Suedia. Aşadar, Republica Moldova, nefiind parte a structurii sistemului internaţional european, dar mai mult în zona postsovietică, evident că este vulnerabilă la acţiunile unilaterale ale Federaţiei Ruse, principalul pol de putere în zona geopolitică descrisă. Din acest motiv, în timpul dezvoltării structurale ale mediului de securitate internaţională contemporan, garanţiile internaţionale pentru statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova par a fi mai mult o virtualitate dorită, decât un realism pragmatic. Precedentul conflictului din Ucraina în anii 2014-2015 a demonstrat în practică vulnerabilitatea statelor neutre/nealiniate militar, fără garanţii internaționale instituționalizate.

În astfel de condiţii internaţionale, Republica Moldova, fiind membru al CSI (Anexa 6), nu are capacităţi economice și militare suficiente pentru a garanta securitatea naţională prin conceptul de neutralitate, luând în considerație că statutul de neutralitate permanentă nu este garantat internaţional și nici instituţional, cum este cazul Austriei, Finlandei și al Suediei.

4.3. Funcţionalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securităţii naţionale

Astăzi, în urma precedentului conflictului din Ucraina în anii 2014-15, aspectele neutralităţii sunt din nou abordate de politicienii Republici Moldova întru sporirea funcţionalităţii statutului de neutralitate permanentă în asigurarea securităţii naţionale depline. Pe data de 14.05.2015, Parlamentul Republicii Moldova a creat un grup de lucru pentru analizarea aspectelor juridico-constituţionale şi elaborarea proiectului de lege privind statutul de neutralitate permanentă [46]. Analizând prevederile proiectului Legii privind statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, s-a constatat că autorii actului legislativ sesizează ca statutul de neutralitate permanentă declarat în Constituţie nu este garantat internaţional, nu este afirmat internaţional și nu este unul efectiv funcţional [56]. Corespunzător, proiectul de lege propune amplificarea diplomaţiei moldovenești pe plan extern întru eliminarea acestor lacune. Totodată, Legea, ca preţ politic, presupune neaderarea Republicii Moldova la alianţe și tratate militare, posibil – și îngheţarea relaţiilor politico-militare de așa natură, deja existente, precum și rezervarea dreptului *demilitarizării* teritoriului Republicii Moldova pe viitor.

În cadrul mediului internaţional, în care se află Republica Moldova, evoluează simultan două structuri sistemice internaţionale şi competitive, cu elemente ale diferitelor paradigme ale relaţiilor internaţionale. Destinul Republicii Moldova, ca stat neutru, a fost să se afle la această etapă istorică între două structuri sistemice internaţionale competitive, europeană şi postsovietică, ce nu exclude conflictele antisistemice între ele. Din această cauză, estimarea funcţionalităţii statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securităţii naţionale va depinde de determinarea esenţei contextului relaţiilor interstatale în jurul Republicii Moldova prin compararea acestor două structuri sistemice internaţionale. Experienţa statelor neutre europene, precum şi perspectivele modelate în cadrul UE, sunt luate ca prevederi pentru perspectiva neutralităţii Republicii Moldova în cazul interacţiunii cu UE.

Cazul Republicii Moldova, comparativ cu statele neutre europene investigate, este mai sensibil pentru că structura sistemului internaţional descrisă în subcapitolul precedent diferă de structura regiunii postsovietice. În arealul geopolitic al statelor UE şi NATO, s-a format o structură sistemică unipolară cu două centre complementare, eurocentrism şi euroatlantism, care nu au rivalităţi din motivul statutului dublu de membru al majorităţii statelor din zona dată şi existenţei la baza structurii a multor valori identice neoliberale. Conform teoriei lui K. Waltz, anume structura şi distribuirea capabilităţilor între statele sistemului internaţional stabilesc statutul şi, corespunzător, rolul lor [280, p. 79-82]. În acest context, ca tendinţe în următorii 20-30 de ani, majoritatea statelor europene, sub diferite forme, vor deveni membre ale UE şi NATO, fără a avea conflicte de interes major. Punctul vulnerabil îl vor constitui numai performanţele slabe ale economiilor naţionale, care pot provoca naţionalismul radical de destabilizare a UE.

În estul Republicii Moldova evoluează structura sistemică internaţională postsovietică, care este promovată de către Federaţia Rusă. În viziunea noastră, Rusia construieşte prin diferite metode şi aranjamente o structură regională a sistemului internaţional, care ar contrabalansa influenţa UE şi NATO, a altor actori internaţionali, în zona sa de interes naţional. Structura sistemică regională promovată, în primul rând, în formă de CSI, OTSC şi Uniunea Euroasiatică este una organică, dar fără un regim internaţional, având atât elementele paradigmei neorealiste, cât şi neoliberale. Republica Moldova, din punct de vedere geopolitic, este plasată la intersecţia acestor două structuri internaţionale competitive, dar actualmente nonrivale din punct de vedere militar. De menţionat însă că, comparativ cu UE, Federaţia Rusă, în acţiunile sale de promovare a structurii euroasiatice (denumită în cercurile politice ruse), este mai coercitivă şi mai insistentă din punct de vedere diplomatic faţă de membrii CSI pentru o cooperare mai strânsă în aranjamentele structurii propuse.

La rândul său, Federaţia Rusă nu a reuşit să devină parte a UE şi NATO, fiind un actor asimetric prea puternic pentru a accepta un rol ordinar în aceste organizaţii. Mai mult ca atât, Rusia, trecând în anii ’90 ai secolului trecut printr-o criză politică, economică şi socială profundă, nu are actualmente capabilităţi şi capacităţi suficiente să genereze ceva asemănător competitiv pentru a deveni un centru de gravitate atrăgător al unei structuri sistemice internaţionale în zona sa de interes naţional. Adiţional, după insuccesele diplomatice din Kosovo în 1998/2007 şi din Irak în 2003, Federaţia Rusă şi-a revizuit complet poziţia sa strategică faţa de acţiunile Occidentului, ce a fost clar descris în Strategia Securităţii Naţionale (art. 11, 12, 13, 14, 17), adoptată în 2009 [155], Concepţia politicii externe (Capitolul IV), adoptată în 2013 [123] şi în Doctrina militară, adoptată în 2014 [107]. Putem vorbi de un realism politic rece, în care Moscova a stabilit clar *zona sa de interes vital,* în care ea nu va mai ceda iniţiativelor UE şi NATO, teritoriile fostelor republici ale URSS, care sunt actualmente statele CSI. În acest context, statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova va avea o verificare esenţială pentru a fi testat practic, dacă funcţionează în condiţiile în care două sisteme internaţionale sunt în proces de competiţie, ce poate produce condiţii similare celor din perioada bipolarităţii.

În prezent, Republica Moldova se află între două structuri ale sistemului internaţional, care promovează interesele sale prin metoda *soft power,*[16]cu alte cuvinte, există o atracţie pasivă pentru competiţii şi beneficii, cu elemente ale diplomaţiei coercitive. Totodată, este dificil de a pronostica exact dezvoltarea şi soluţionarea conflictului transnistrean, care prezintă un risc sporit pentru securitatea naţională a Republicii Moldovei. Într-un astfel de context internaţional, analizând funcţionalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova din 1994 până în prezent, s-a constatat că acest instrument a jucat atât un rol de avantaj, cât şi un rol de dezavantaj pentru securitatea naţională. Neutralitatea Republicii Moldova nu a atins scopurile strategice, prevăzute la adoptarea ei şi, anume, de a deveni un stat independent faţă de orice influenţă externă, de a soluţiona problema integrităţii statului prin soluționarea conflictului transnistrean şi evacuarea trupelor şi armamentului străin de pe teritoriul său.

Un obiectiv important asumat la timpul adoptării statutului de neutralitate permanentă a fost de a preveni atragerea legală, dar condiţionată, a Republicii Moldova în cooperarea militară în cadrul CSI, ce ar legitima continuarea funcţionării infrastructurii militare CSI (evident, a Rusiei) pe teritoriul său. În acest context, vom conchide că la prima etapă de independenţă a Republicii Moldova (1991-2004) neutralitatea a adus avantaje interesului naţional. În primul rând, Republica Moldova a evitat cooperarea militară în cadrul CSI, fapt ce ar reintegra indirect Republica Moldova în orbita geopolitică dominată de Rusia. Aceasta ar constrânge, eventual, politica externă pe viitor, cum este cazul Armeniei sau Bielorusiei. În al doilea rând, Republica

Moldova a reuşit să obţină mai mult suport internaţional pentru fundamentarea independenţei statului şi să remodifice procesul soluţionării conflictului transnistrean de la formatul bilateral la unul internaţional sub egida OSCE, precum şi cu alte state – observatori şi actori internaţionali.

În al treilea rând, statutul de neutralitate permanentă a constrâns manevrele diplomatice ale Federaţiei Ruse la Summit-ul OSCE de la Lisabona, 1997 [239], şi Istanbul (1999), unde au fost adoptate decizii privind evacuarea trupelor ruse de pe întreg teritoriul Republicii Moldova [224]. Astfel, armamentul convenţional rusesc cu calibrul mai mare de 100 mm a fost, parţial, evacuat din Transnistria până în 2004, când procesul a fost sistat unilateral de către Rusia din diferite motive invocate. Însă, neoficial, cauza stopării evacuării muniţiilor a fost nesemnarea de către Republica Moldova a așa-numitului „Memorandum Kozak" cu Federaţia Rusă, care prevedea clauza ascunsă privind continuarea staţionării bazelor militare ruse în Transnistria.

Referindu-ne la perioada din 2004 până în prezent, evident că statutul de neutralitate permanentă a început să joace un rol dezavantajos pentru interesul naţional. În special, Republica Moldova a lansat procese de cooperare mai ample, mai profunde şi individualizate cu UE şi NATO. Astfel, în cadrul Politicii de Vecinătate a UE, Guvernul Republicii Moldova a semnat cu UE Planul de Acţiuni la 22 februarie 2005 cu scopul de a promova dialogul politic şi a avansa cooperarea multidimensională, de a beneficia de asistenţă pentru consolidarea democraţiei şi economiei de piaţă [77]. Concomitent, în anul 2013, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere cu UE în cadrul Parteneriatul Estic, care, ulterior, l-a semnat în 2014, devenind membru asociat al UE [57]. Pe data de 24 mai 2006, Guvernul a adoptat Planul Individual de Acţiuni al Parteneriatului (IPAP) cu NATO, aprobat de Consiliul Nord-Atlantic al Alianţei la 19 mai 2006 [58]. Aceste două dimensiuni de cooperare fac parte din structura sistemului internaţional occidental cu regim internaţional neoliberal în baza principiului de solidaritate.

Totodată, autorităţile Federaţiei Ruse au manifestat îngrijorare faţă de politicile promovate simultan de către UE şi NATO în spaţiul CSI, pe care o considera sferă de interes vital pentru securitatea naţională. Având un astfel de motiv, autorităţile ruse au lansat acţiuni de contrabalansare în acest spaţiu, inclusiv Republica Moldova. Din acel moment, clauza statutului de neutralitate permanentă este folosită pentru a constrânge raza de manevră a Republicii Moldova pe plan extern. Respectiv, autorităţile moldoveneşti au găsit cu anumite eforturi argumente pentru unele moduri de cooperare cu UE şi NATO prevăzute în planurile de acţiuni.

De menţionat că, pe plan intern, unele partide politice de stânga de la Chişinău și conducerea din Transnistria invocă clauza statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova ca una principială, care nu permite astfel de cooperare profundă. După cum declară un deputat din partea Partidului Comuniștilor din Republica Moldova, „neutralitatea ar putea fi un

scut în faţa unor pericole, inclusiv geopolitice" [70]. Un alt exemplu ar putea servi specularea în mass-media din Transnistria în timpul desfăşurării exerciţiului militar internaţional în cadrul Programului Parteneriatului pentru Pace al NATO „Cooperative Longbow" pe teritoriul Republicii Moldova în 2006. După cum a declarat ex-preşedintele Sovietului Suprem al Transnistriei, Oleg Gudâma, „noi considerăm aceste exerciţii o ameninţare militară la adresa Republicii Moldoveneşti Nistrene," reamintind că aceste manevre sunt contrare neutralităţii permanente a Republicii Moldova, după cum s-a declarat [151]. Alt exemplu este alarma internă promovată de unele partide politice, de conducerea Transnistriei şi analiştii Federaţiei Ruse privind posibilitatea devenirii Republicii Moldova membru asociat al UE, numind-o ca „Transnistria la un pas de război" [149]. Aceste dezbateri multidimensionale nu încetează nici în prezent, când continuă avansarea politicii în direcţia integrării europene.

În acest context, pentru a modela perspectivele funcţionalităţii statutului de neutralitate permanentă, este important de a răspunde cum se va simţi Republica Moldova în sfera de activitate a CSI, în cazul integrării complete în instituţiile structurii sistemice postsovietice cum ar fi CSI/Uniunea Euroasiatică/Uniunea Vamală. În cazul în care vom contrapune faptele şi vom face o comparaţie a CSI, împreună cu Uniunea Vamală, cu o structura a sistemului european, putem să prognozam perspectivele securităţii naţionale a Republicii Moldova.

Aşadar, structura sistemului internaţional regional, CSI, este dominată de către Federaţia Rusă, un actor asimetric puternic, în comparaţie cu alte state ale sistemului dat. Acest fapt nu necesită dezvăluire profundă, dacă e să comparăm doar statistic şi normativ mărimea teritoriului (cel mai mare din lume), locaţia geopolitică (centrul şi baza Eurasiei), populaţia (143 mil.), economia (a 6-a în lume) şi forţele armate (771.000 personal şi 84,5 miliarde dolari SUA, întreţinere în 2014). Evident, că şi în UE, şi NATO există forme de liderism, astfel putem să constatăm cu certitudine că SUA este pilonul principal al NATO, iar Franţa, Germania şi Regatul Unit sunt pilonii principali ai UE. Comparativ cu Federaţia Rusă, aceste state nu pot fi clasificate ca hegemoni absoluţi. Aranjamentele şi principiile interacţiunii între aceşti piloni, european şi euroatlantic, sunt echilibrate prin elementele regimului internaţional neoliberal sub formă de diferite organizaţii şi proceduri decizionale, fapt neinstituţionalizat în cadrul CSI din motivul absenţei unui regim internaţional democratic. După cum menţionează B. Russet, în caz că structura are la bază instituţii democratice şi norme democratice, atunci putem vorbi despre instituţii echilibrate sau interdependente, cum este cazul UE şi NATO [263, p. 194]. Conceptual, acest imperativ nu este realizat până în prezent în CSI, în care majoritatea statelor participante sunt sub forma lor state autoritare şi au probleme mari cu respectarea drepturilor omului [73]. Liderii unor state încă nu s-au schimbat de la data formării acestor state în 1991-1992.

Alt element, pe care neutralitatea Republicii Moldova îl va înfrunta în cadrul CSI, este noţiunea de interes naţional în cadrul relaţiilor internaţionale care, în rândul experţilor, are două abordări – raţională şi structurală [211]. După cum consideră diplomatul E. Ciobu, „politica externă a statului este determinată, în mare măsură, de interesele lui naţionale care au un caracter obiectiv" [18, p. 181]. În cadrul abordării raţionale, interesul naţional al statului hegemonic poate prevala asupra normelor, principiilor şi valorilor structurii sistemului internaţional, pentru că obţine avantaje. Exemplele acţiunilor de luptă în Georgia în 2008 şi în Ucraina în 2014-2015, au fost în interesul naţional definitiv al Federaţiei Ruse, pentru că rezolva problema dilemei de securitate în favoarea securităţii naţionale şi intereselor geopolitice ale Rusiei. Evident, că autorităţile ruse nu s-au consultat mult cu organele de conducere ale CSI şi nu au beneficiat de suport oficial de la membrii CSI în ambele situaţii.

Dat fiind această abordare, interesul naţional al Republicii Moldova poate fi subminat, teoretic, de interesele naţionale ale altui stat, asimetric prea puternic, fiind în CSI sau UE/NATO, în funcţie de nivelul constrângerilor ale structurii sistemului internaţional. Din acest motiv, în cadrul abordării structurale, după cum susţine M. Finnemore, regulile, principiile şi valorile unei organizaţii internaţionale încep să domine interesul naţional egoist al statelor şi să impună anumite compromisuri şi constrângeri, chiar şi asupra puterilor mari [211]. Astfel, formularea interesului național este importantă, deoarece, după cum susţine E. Ciobu, „în vederea elaborării şi promovării interesului naţional de stat, Republica Moldova se află la etapa iniţială" [18].

Aşadar, în cazurile comparative, putem să concluzionăm că acţiunile Federaţiei Ruse, ca lider al CSI şi OTSC, în cadrul evenimentelor din Georgia în 2008 şi din Ucraina în 2014-2015, nu au fost constrânse nici de o regulă, principiu sau valoare ale organizaţiilor respective. CSI nici nu a oferit oficial un mandat pentru impunerea păcii pe întreg teritoriul Georgiei sau o restricţie faţă de acţiunile Rusiei în Crimeea. Unii adepţi ar invoca argumente similare faţă de UE şi NATO, care au condus câteva operaţiuni militare de impunerea păcii în Balcani şi Africa de Nord în ultimii 20 de ani. Totuşi, din punct de vedere instituţional, în pofida existenţei dezagrementelor între membrii acestor structuri, până la urmă, s-a identificat soluţia optimă şi baza legitimă pe principiul compromisului şi nu al subminării interesului naţional al unuia dintre membrii UE şi NATO. Totodată, unele state UE şi NATO au afirmat public dezacordul cu anumite decizii NATO, pentru ce nu au fost penalizate de către structura sistemului internaţional european, ce nu este exclus în cadrul CSI în lipsa regimului internaţional democratic.

Alte elemente importante ale securităţii internaţionale, pe care Republica Moldova trebuie să le ia în consideraţie, sunt teoria de câştiguri, descrisă de J. M. Grieco [214], şi teoria de dependenţă şi interdependenţă, susţinută de R. Keohane şi J. Nye [234]. În acest context se

înscrie elementul, când Republica Moldova, aflându-se într-o anumită interacţiune şi cooperare, are puncte de sensibilitate şi vulnerabilitate în relaţiile bilaterale sau multilaterale. Conform postulatelor teoriilor descrise anterior, în cazul Republicii Moldova, dependenţa de resursele energetice ale Federaţiei Ruse este o vulnerabilitate, iar soluţionarea conflictului transnistrean sau exportul major al producţiei vinicole/agricole, ca o ramură strategică, pe piaţa Rusiei sunt sensibilităţi ale securităţii naţionale. Aşadar, în cazul în care sensibilitatea moldovenească va deveni prea asimetrică în favoarea Federaţiei Ruse, atunci ea se va transforma în dependenţă asimetrică şi, corespunzător, va limita suveranitatea Republicii Moldova. De fapt, o astfel de strategie s-a încercat a fi promovată în ultima perioadă de timp. Punctul cel mai grav îl constituie vulnerabilitatea economică a Republicii Moldova, care poate fi exploatată, astfel încât să aducă orice guvernare politică la un colaps economic şi la pierderea puterii.

În acest context, statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova nu are prea mari efecte în cadrul acestor procese, pentru că ele se încadrează în abordarea de tip soft power. Din acest motiv, orice încercare de a integra Republica Moldova, ca stat neutru, în structurile sistemului internaţional în arealul euroasiatic nu va soluţiona problema principală: independenţa de facto a Republicii Moldova, soluţionarea de facto a conflictului transnistrean şi evacuarea trupelor şi armamentului Federaţiei Ruse.

Este evident că natura structurii sistemului internaţional în arealul european diferă de cea din arealul euroasiatic. În primul rând, conform regimului internaţional neoliberal al UE reflectat în Tratatul de bază şi în instituţii, statele UE sunt atomistice şi, respectiv, câştigurile sunt absolute în funcţie de potenţialul statului. Totodată, normele, principiile şi valorile structurilor internaţionale europene constrâng interesele naţionale egoiste ale statelor puternice, care ar submina statele mici sau cu o capacitate mai mică. Însă statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova nu va putea preveni dominaţia potenţialului economic puternic interdependent al UE în cadrul pieţei sale naţionale, ce prezintă un risc de stagnare pentru mai multe ramuri economice naţionale. Un astfel de scenariu poate crea o nemulţumire socială, pe plan intern, şi provoca schimbarea guvernării în Republica Moldova. În acest context, experienţa Finlandei de protecţie a economiei naţionale prin metoda tarifară graduală în procesul integrării europene poate fi analizată şi adoptată pentru prevenirea efectelor economice negative în Republica Moldova.

În acest context, Federaţia Rusă urmărește cu atenţie paşii Republicii Moldova în direcţia occidentală, având pârghii de a exploata vulnerabilităţile Republicii Moldova: conflictul transnistrean, sensibilitatea în Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia, zonele ruso-lingvistice din nordul și sudul ţării și dependenţa asimetrică a economiei moldoveneşti de piaţa economică și

resursele energetice ruse. În situaţia de astăzi, Republica Moldova are şanse limitate pentru a folosi funcţional statutul de neutralitate permanentă pentru obţinerea unui răspuns colectiv adecvat al unei organizaţii internaţionale – ONU, OSCE, UE sau NATO – pentru apărarea securităţii naţionale. Un astfel de suport poate fi primit din partea organismelor internaţionale mai mult pentru provocările globalizării de tip *soft power*, ca, de exemplu, migraţia ilegală, traficul de droguri, riscurile ecologice, terorismul, care subminează asimetric securitatea.

Totodată, studiind experienţele interacţiunii statelor neutre europene, anume în condiţiile structurilor sistemului internaţional, prin prisma paradigmelor relaţiilor internaţionale, constatăm că cea mai apropiată analogie pentru Republica Moldova poate fi cazul Finlandei care a devenit independentă în 1918. Însă, comparativ cu Republica Moldova, Finlanda, deja fiind independentă de 30 de ani, a devenit stat neutru sub presiuni externe după cel de-al Doilea Război Mondial. Neutralitatea Finlandei a fost garantată legal de URSS şi acceptată tacit de statele occidentale. Scopul unei astfel de politici neutre pentru politicienii finlandezi a fost de a păstra independenţa pentru consolidarea şi fundamentarea de mai departe a suveranităţii sale. În practică, scopurile strategice ale neutralităţii Finlandei au fost atinse.

După cum au fost modelate perspectivele statelor neutre europene, Finlanda, fiind integrată în UE şi având relaţii intense cu NATO, va avea politica de neutralitate modificată, fiind influenţată de către factorii exogeni, în special de identitatea colectivă europeană cu ideea solidarităţii şi comunităţii de state. Aceasta se datorează cauzei sistemice, pentru că Finlanda, chiar fiind în proximitatea geografică a Rusiei, este protejată de un răspuns colectiv al UE cu solidaritatea NATO. Precedentul Austriei neutre cu factorul legăturilor etnoculturale cu Germania poate fi folosit de Republica Moldova neutră, avându-se în vedere legăturile etnoculturale cu România doar parţial. Cauza principiului parţial sunt circumstanţele geopolitice diferite ale Austriei, care este protejată de o zonă de state-membre NATO, care diminuează orice presiuni directe externe la adresa securităţii naţionale.

De fapt, *Republica Moldova va fi nevoită să se adapteze la cerinţele ambelor structuri internaţionale sistemice şi să promoveze o politică externă adecvată şi diplomatică. Această recomandare poate fi numită şi pauză strategică pentru adaptarea la mediul de securitate internaţională şi minimalizarea vulnerabilităţilor statului*. În perioada contemporană este important de identificat momentul de oportunitate geopolitic, în care se vor crea premise pentru garanţiile securităţii naţionale în baza principiului de neutralitate cooperativă sau pentru modificarea statutului de neutralitate permanentă și aderarea la un sistem de apărare colectivă.

Luând în consideraţie sensibilitatea şi vulnerabilitatea Republicii Moldova în faţa Federaţiei Ruse, staţionarea trupelor ruse în regiunea transnistreană şi conflictul transnistrean ca

atare, neutralitatea ca concept politico-juridic nu și-a atins scopul principal asumat inițial. Inexistenţa garanţiilor internaţionale pentru statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova pune guvernarea în poziţia dificilă de a promova liber interesul naţional. Reiese că conducerea statului trebuie să promoveze o politică externă foarte diplomatică, pentru a nu permite exploatarea sensibilităţii şi vulnerabilităţii Republicii Moldova.

Astfel, *constatăm că în cadrul securităţii internaţionale contemporane, statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova este slab funcţional pentru asigurarea securităţii naţionale.* Reieșind din acest argument, *Republica Moldova are, cel mai probabil, destinul Finlandei, şi anume – să evite riscurile la adresa securităţii naţionale şi să contracareze provocările externe prin adoptarea unei politici neutre active, dar solidare în aspect internaţional*. Altfel, costul pentru Republica Moldova va fi instabilitatea internă, provocată de sensibilităţile și vulnerabilităţile existente. În astfel de circumstanţe, Republica Moldova, aflându-se între doua spaţii geopolitice în competiţie, are necesitatea să estimeze și efectele procesului de aprofundare a cooperării cu UE și NATO din lipsa de garanţii pentru statutul de neutralitate permanentă și pentru asigurarea securităţii naţionale. Evident, că Federaţia Rusă, un pol de putere al sistemului internaţional postsovietic, monitorizează vectorul occidental al politicii externe moldovenești.

În acest context, experienţa neutralităţii Finlandei care a reușit să devină membru al UE cu drepturi depline, însă ocazional folosind clauza neutralităţii active, și experienţa Austriei neutre cu factorul legăturilor etnoculturale cu Germania pot fi studiate ca un considerent politico-juridic pentru Republica Moldova. Respectiv, în scopul sporirii funcţionalităţii statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, sau modificarea lui în perspectivă, în vederea asigurării securităţii naţionale, este necesar să fie analizate permanent cerinţele și efectele ambelor structuri ale sistemului internaţional cu care Republica Moldova interacţionează. În scopul asigurării securității naționale, pentru Republica Moldova este esențial de a consolida factorii interni și externi în promovarea *politicii externe neutre, dar active și solidare în aspect internaţional.* O condiție importantă este identificarea strategiei pentru adaptarea la mediul de securitate internaţională în proces de transformare și minimalizarea vulnerabilităţilor statului prin sporirea capacităţii statale și identificării oportunităţii geopolitice în interesul naţional pentru garanţiile securităţii naţionale. Un rol deosebit în acest context aparține guvernării politice, care trebuie să-şi consacre efortul pentru avansarea rolului activ al statului în organizaţiile internaţionale și regionale, implicarea în interdependenţa economică mondială, precum și creșterea capacităţii statale pentru slăbirea sensibilităţii şi vulnerabilităţii naţionale.

4.4. Concluzii la capitolul 4

1. Ca urmare a transformărilor din arealul european, în care sunt situate statele europene neutre analizate, s-a format structura sistemică internaţională cu regim internaţional neoliberal instituţionalizat în configuraţia UE şi NATO. Acest regim are la bază principii, valori şi norme neoliberale care determină regulile şi deciziile privind securitatea naţională şi internaţională.

2. Ca rezultat, caracterul relațiilor internaţionale în arealul european s-a transformat din paradigma neorealistă în cea neoliberală. Corespunzător, Austria, Finlanda și Suedia sunt sub alte efecte ale structurii neoliberale stabilite, ce diferă radical de sistemul bipolar.

3. Astfel, Austria, Finlanda şi Suedia, în cazul continuării status quo-ului internaţional, vor suporta următoarele efecte din partea structurii sistemului european:

- aprofundarea relaţiilor interstatale în interdependenţa complexă cu interacţiune intensă în Europa, ce creează canale sociale multiple de interacţiune;

- structura sistemului internaţional european, cu natura neoliberală și elemente neoconstructiviste, va modifica treptat identitatea statelor neutre spre una colectivă europeană cu ideea solidarităţii, ceea ce va conduce la schimbarea atitudinii societăţilor faţă de securitatea europeană;

- statele neutre europene vor avea un rol mai activ pe arena internaţională, având încredere în garanţiile răspunsului colectiv la provocările de securitate.

4. Republica Moldova se află în arealului geopolitic unde se intersectează două structuri internaţionale competitive, având diferite naturi paradigmatice: europeană și postsovietică.

5. Considerând sensibilitatea şi vulnerabilitatea Republicii Moldova faţă de Federaţia Rusă (pol de putere al sistemului postsovietic), neutralitatea Republicii Moldova, ca concept politico-juridic, funcţional, încă nu și-a atins scopul principal pentru asigurarea securităţii.

6. Neutralitatea Republicii Moldova este conceptual mai aproape de conţinutul și rolul neutralităţii Finlandei. Reieșind din aceste considerente, Republica Moldova are destinul să evite riscurile la adresa securităţii prin promovarea unei politici de neutralitate active şi solidare.

7. În acest context, funcţionalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova va depinde de abilităţile guvernării de a implementa o politică externă neutră echilibrată, identificând garanţii internaţionale pentru securitatea naţională, precum și sporind capacitatea statală, implicând economia naţională în interdependenţa complexă internaţională, evitând atragerea în ciocnirile geopolitice.

8. Republica Moldova are nevoie de politică statală orientată spre identificarea oportunităţii geopolitice în interesul naţional și creșterea rolului activ în organizaţiile internaţionale.

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI

Studiul temei propuse pentru cercetare **Neutralitatea Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate ale unor state europene neutre** a permis autorului să soluţioneze *problema ştiinţifică importantă înaintată spre susţinere.* În rezultatul cercetării efectuate au fost determinate perspectivele de funcţionalitate ale neutralității permanente a Republicii Moldova prin generalizarea performanţei şi incertitudinilor statelor neutre europene în mediul contemporan al securității internaţionale, și stabilite considerente strategice pentru asigurarea politicii naționale de securitate. Contribuția autorului în soluționarea problemei științifice abordate este argumentată de caracterul inovator al lucrării prezentate, de semnificaţia teoretică și valoarea aplicativă a studiului realizat. Cercetarea teoretică cu caracter original a neutralității Republicii Moldova constituie un **avantaj** ştiinţific prin abordarea multidimensională a evoluţiei statelor neutre europene în contextul transformărilor paradigmatice ale sistemului internaţional şi ale mediului de securitate internaţională contemporană, care continuă să producă efecte nemijlocit asupra statutului de neutralitate și politicilor de securitate ale statelor neutre europene. Metodologia elaborată și aplicată în prezenta lucrare a scos în evidență semnificaţia ei teoretică în dezvoltarea studiilor strategice de securitate prin abordarea politologică, teoretico-conceptuală și analitico-aplicativă în formă de studiu de caz al manifestărilor statutului de neutralitate a Republicii Moldova și studiu comparativ al politicilor de securitate ale statelor neutre europene în constrângere directă de dezvoltare a structurii sistemului de securitate internaţională în contextul teoriei relaţiilor internaţionale. **Valoarea aplicativă** a lucrării rezidă din evaluarea specificului manifestării și funcţionalității neutralității permanente a Republicii Moldova. Rezultatele cercetării, concluziile și recomandările sintetizate pot servi ca punct de reper pentru factorii de decizie în elaborarea politicii externe și de securitate și pot fi utilizate de cadrele didactice drept un suport teoretic şi empiric la elaborarea cursurilor universitare și cercetărilor ulterioare ale diferitor aspecte vizând funcționalitatea statutului de neutralitate, manifestarea statelor neutre în sistemul european de securitate, perspectivele neutralității Republicii Moldova în promovarea politicii naționale de securitate luând în considerație experiența evoluției statelor neutre europene.

Rezultatele obținute au permis autorului să formuleze următoarele ***concluzii*:**

1. Prin abordarea teoretico-conceptuală a conceptului de neutralitate, statelor neutre și categoriilor adiacente din punct de vedere politologic, s-a formulat mai exact două categorii politico-juridice care determină conţinutul și formele statelor neutre contemporane: *statutul de neutralitate permanentă* cu principiul obligativităţii juridice absolute în timp de război și *politica*

de neutralitate cu principiul selectiv, care reflectă strategia statului privind păstrarea neutralităţii în faţa potenţialului conflict internaţional. Statele neutre în timp de pace, în calitate de categorie a ştiinţelor politice, au fost dezvoltate mai mult în Europa în perioada Războiului Rece. A fost argumentat că neutralitatea statelor poate fi manifestată în trei concepte majore*: neutralismul* – o stare de politică promovată de stat, *neutralitatea* – un concept legal, *neutralizarea* – o formă politico-juridică, fiecare dintre ele având propriile subforme.

2. Dimensiunea europeană a neutralității Republicii Moldova a devenit vizibilă prin cercetarea evoluției și tendinţelor în schimbarea politicii și statutului de neutralitate ale statelor neutre europene supuse studiului analitico-comparat - Austriei, Finlandei și Suediei. S-a depistat că anume structura sistemului internaţional bipolar, Războiul Rece, cu natura rivală a paradigmei neorealismului, a fost cauza principală a formării și menţinerii neutralităţii în sec. al XX-lea, care în calitate de factor extern astăzi a dispărut. În sistemul internaţional rival, statele neutre europene s-au adaptat strategic la circumstanţele mediului de securitate internaţională, devenind platforme de negocieri între două tabere adverse, prin politica de a fi strategic importante. În perioada post-Război Rece, sistemul internaţional în Europa s-a transformat în unipolaritate cu solidaritate, ce a provocat o criză identitară și statutară a neutralității Austriei, Finlandei şi Suediei, fiind numită și *paradox* al relaţiilor internaţionale.

3. Analiza situaţiei actuale a statelor neutre europene cu aplicarea metodologiei *mecanismul feedback al neutralităţii ca idee politico-instituţională* a demonstrat că statele selectate pentru studiu de caz și comparat, Austria, Finlanda şi Suedia, devenind politic solidare cu UE şi, parţial, cu NATO, au menţinut politica de neutralitate militară (militari nealiniaţi), fiind considerată una benefică pentru publicul intern. În perioada recentă, interesele interne ale statelor neutre europene prevalează asupra factorilor externi din trecutul politicii lor de neutralitate. Acest fenomen este numit drept înrădăcinarea politicii de neutralitate în identitatea naţională de neutralitate şi calea de dezvoltare a dependenţei de neutralitate.

4. Determinând rezultatul reconfigurării structurilor sistemului internaţional în spaţiile european, euroatlantic şi postsovietic, s-a constatat că graţie transformărilor în arealul european, în care sunt poziţionate statele europene neutre, structura sistemului internaţional a devenit una interdependentă complexă în formă de regim internaţional instituţionalizat în UE, NATO și alte organizaţii internaţionale, care, având la bază principii, valori și norme neoliberale, determină reguli și decizii respective privind securitatea naţională și internaţională. Ca urmare, structura europeană sistemică cu regim internaţional neoliberal, parţial cu criterii neoconstructiviste, produce efecte noi asupra statelor neutre europene studiate.

5. Estimând perspectivele politicilor statelor neutre europene în cadrul structurilor securităţii internaţionale transformate cu regim internaţional neoliberal, s-a prognozat că Austria, Finlanda și Suedia vor avea de suportat următoarele efecte: aprofundarea relaţiilor interstatale în interdependenţa complexă a interacţiunii active în Europa, tot mai multilaterală și diversificată; transformarea treptată a identității statelor neutre europene în una colectivă europeană de solidaritate, ce va schimbă atitudinea populaţiei faţă de Politica de Securitate și Apărare Europeană Comună; activizarea rolului statelor neutre europene pe arena internaţională, realizând garanţiile colective credibile pentru securitatea naţională privind răspunsul la provocările mediului de securitate internaţională; modernizarea politicilor de neutralitate ale statelor europene, cu aprofundarea caracterului simbolic, tradițional și socio-cultural.

6. Studiind experienţa și perspectivele identificate ale statelor neutre europene, au fost formulate următoarele considerente esenţiale pentru Republica Moldova:

- Republica Moldova, aflându-se într-o structură diferită a sistemului internaţional în comparație cu statele neutre studiate, are nevoie să estimeze efectele procesului de aprofundare a cooperării cu UE și NATO din lipsa garanţiilor de facto pentru neutralitatea sa;

- spre deosebire de alegerea independentă în formarea politicii de neutralitate a statelor neutre europene studiate, realizarea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova este supusă monitorizării din partea Federaţiei Ruse;

- neutralitatea Republicii Moldova la etapa actuală are un caracter ambiguu: pe de o parte ea nu permite de a folosi pârghii efective pentru un răspuns colectiv al unei organizaţii internaţionale la provocările mediului de securitate internaţională contemporană, iar pe de altă parte în această situație statutul de neutralitate reprezintă un instrument de securitate ca garanție concret-istorică la amenințările politico-militare, situație care a fost depășită în istoria statelor neutre europene;

- pentru actualizarea funcționalității statutului de neutralitate permanentă și manifestărilor politicii de neutralitate în spațiul intern și extern al Republicii Moldova, îndeosebi în situaţii sensibile, poate fi utilă experienţa neutralităţii Finlandei, care a reușit să devină membru al UE cu drepturi depline păstrând clauza neutralităţii;

- politica de neutralitate optimală pentru Republica Moldova din experiența statelor neutre europene este o pauză strategică pentru adaptarea la mediul de securitate internaţională, minimalizarea vulnerabilităţilor statului prin sporirea capacităţii statale, identificarea oportunităţii geopolitice pentru garanţiile securităţii naţionale și creșterea rolului activ în organizaţiile internaţionale în baza principiului de neutralitate cooperativă sau modificarea statutului de neutralitate permanentă și aderarea la un sistem de apărare colectivă, de perspectivă.

În baza rezultatelor obţinute, autorul formulează următoarele **recomandări:**

1. Structurile de guvernare ale Republicii Moldova urmează să iniţieze discuţii naţionale privind manifestările şi funcţionalitatea în politica externă, internă şi de securitate a statutului de neutralitate permanentă cu participarea largă a clasei de guvernare, politicienilor, savanţilor, societăţii civile, partidelor politice, experţilor independenţi.
2. Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene şi Ministerul Apărării să includă reprezentanţii ştiinţei academice din Republica Moldova în procesul elaborării programelor analitico-aplicative ale UE şi NATO pentru a studia efectele structurii sistemului internaţional cu caracter neoliberal asupra ideii neutralităţii şi identităţii Republicii Moldova, în scopul formulării perspectivelor.
3. Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene şi Ministerul Apărării să atragă cercetătorii mediului academic şi experţii societăţii civile în procesul implementării prevederilor Acordului de Asociere cu UE şi Planului Individual de Acţiuni al Parteneriatului cu NATO, referitor la politica externă şi de securitate, care vor aborda şi aspectul neutralităţii.

Perspectivele cercetării problemei ştiinţifice constau în aprofundarea investigaţiilor studiilor de securitate vizând prognozarea efectelor globalizării în arealul european. Aprofundarea cercetărilor politologice referitor la aspectele sociale ale statelor neutre europene va contribui la stabilirea perspectivelor dezvoltării situaţiei interne şi evoluţiei identităţii. Este important de estimat particularităţile schimbării identităţii neutre spre una colectivă a comunităţii de state şi a comunităţii de securitate în contextul interacţiunii în structura sistemului internaţional european.

BIBLIOGRAFIE

a) în limba română

1. Alexandrescu G., Popa V. Posibile arhitecturi instituţionale europene. Bucureşti: EUNA, 2004. 48 p.
2. Atanasiu M. Apărarea şi securitatea naţională în context continental: prezent şi viitor. În: Provocări la adresa securităţii şi strategiei la începutul secolului XXI: Sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională. Secţiunea apărare şi securitate naţională. Bucureşti: EUNA, 2005, p. 145-155.
3. Androne A.F. Ţările neutre europene şi politica externă şi de securitate comună. Lucrare de disertaţie. Bucureşti, 2006. 67 p. *http://www.scribd.com/doc/123657143/politica-de-securitate#scribd* (vizitat 15.12.2015).
4. Appathurai J. Rusia nu oferă vecinilor săi libertatea de a alege. Aici avem diferenţa fundamentală între ceea ce fac Rusia şi NATO. Radio Europa Liberă, un interviu cu asistentul-adjunct pentru afaceri politice al secretarului general NATO, Liliana Barbăroşie, 03.06.2015. *http://www.europalibera.org/content/article/27051696.html* (vizitat 02.11.2015)
5. Barbăroşie A., Cibotaru V. (red.). Securitatea şi apărarea naţională a Republicii Moldova. Institutul de Politici Publice. Chişinău, 2002. 22 p.
6. Banu L., Ionescu O.R.I. Neutralitatea statelor şi dreptul internaţional. În: „Studii de Drept Românesc," Bucureşti, an. 21 (55), nr. 3, 07-09.2009, p. 287-296.
7. Beniuc V., Rusnac Gh. Conceptele şi noţiunile de bază ale diplomaţiei. Dicţionar. Chişinău: Tipografia Centrală, 1998. 190 p.
8. Bencheci M. Etapele elaborării politicii de securitate şi apărare a Republicii Moldova: Provocări şi soluţii. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Revistă ştiinţifică trimestrială, nr.2 (LVII). Chişinău: USM, USPEE, AMSP, 2012, p. 59-80.
9. Burian A. Geopolitica lumii contemporane. Asociaţia de Drept Internaţional din Republica Moldova. Chişinău: Tipografia Centrală, 2003. 456 p.
10. Bogdan G. Republica Moldova: între doctrina neutralităţii şi cooperarea cu NATO. În: „Cotidianul," 16.07.2013. *http://www.cotidianul.ro/republica-moldova-intre-doctrina-neutralitatii-si-cooperarea-cu-nato-215949* (vizitat 22.07.2013).
11. Bolintineanu A., Herşcovici J. Contribuţii la studiul neutralităţii permanente. În: „Studii şi cercetări juridice," nr. 1, 1956. 301 p.
12. Busuncian T. Colaborarea internaţională a serviciilor speciale în combaterea terorismului. Teza de doctor în politologie. Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău, 2014. 183 p.
13. Buzan B. Popoarele, statele şi teama. O agendă de studii de securitate internaţională în epoca de după Războiul Rece. Chişinău: Cartier, 2000. 386 p.
14. Bull H. Societatea anarhică. Chişinău: Ştiinţa, 1998. 318 p.
15. Călugăreanu V. Viziunile noului ministru al Apărării de la Chișinău. Minciuna neutralității din Constituția Moldovei. Portal German de noutăţi „Deutsche Welle" (DW), *http://www.dw.com/ro/viziunile-noului-ministru-al-ap%C4%83r%C4%83rii-de-la-chi%C8%99in%C4%83u/a-18272179, http://www.dw.com/ro/minciuna-neutralit%C4%83%C8%9Bii-din-constitu%C8%9Bia-moldovei/a-17903548* (vizitat 02.11.2015).
16. Cebotari S., Saca V. Republica Moldova între statutul de neutralitate şi aderarea la NATO În: Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova. Publicaţia periodică ştiinţifico-metodică. Chişinău: USM, nr. 3 (4), 2007, p. 65-72.
17. Ciocea M. Securitate identitară – fundament şi expresie ale securităţii naţiunii. În: „Provocări la adresa securităţii şi strategiei la începutul secolului al XXI-lea," Sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională. Secţiunea apărare şi securitate Naţională, Bucureşti: EUNA, 2005, p. 360-368.

18. Ciobu E. Interesul naţional – sprijin imparţial în realizarea politicii externe a statului. În: Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova, vol. II, seria „Ştiinţe socioumane", Chişinău: CEP USM, 2006, p. 181-188.
19. Ciobu E. Europenizarea Republicii Moldova ca platformă politică şi acţiune practică. În: Materialele conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională consacrată aniversării a 65-a a USM „Creșterea impactului cercetării și dezvoltării capacităţii de inovare", vol. I, Chișinău, 21-22 septembrie 2011, p. 378-381.
20. Ciurea C. Neutralitatea Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate a Ucrainei. Chișinău: Asociaţia pentru Politica Externă, 2015, 5 p. *http://ape.md/download.php?file=cHVibGljL3B1YmxpY2F0aW9ucy8yMjE0MTUyX21kX2NjX25ldXRyYWxpdGF0LnBkZg%3D%3D* (vizitat 05.04.2015).
21. Chifu Iu. Decizia de securitate în Republica Moldova: contribuţia pentru o politică a României la răsărit. Bucureşti: Curtea Veche. 219 p.
22. Chifu Iu. Neutralitatea. Între mit, imagine şi realitate. În: „Inosfera," revistă de studii de securitate şi informaţii pentru apărare a Direcţiei Generale de Informaţii a Apărării a României, anul I, nr. 4, 2009, p. 9-17.
23. Constituţia Republicii Moldova. Chișinău: Moldpres, 2000. 63 p.
24. Croitoru V. Republica Moldova – NATO, între politica neutralităţii şi necesitatea cooperării. În: Parteneriatele NATO și Republicii Moldova în faţa noilor ameninţări la adresa securităţii regionale. Jurnal Academic, 2014, ediţia nr. 18, Centrul de informare și documentare privind NATO, Chișinău, p. 21-34.
25. Croitoru V. Neutralitatea Republicii Moldova în contextul noilor provocări regionale. Centrul de informare și documentare privind NATO, Chișinău, 09.07.2015. *http://nato.md/neutralitatea-republicii-moldova-in-contextul-noilor-provocari-regionale/* (vizitat 02.11.2015).
26. Daşcovici D. Războiul, neutralitatea şi mijloacele de constrângere dintre state. Bucureşti: Institutul de Arte Grafice „N. V. Ştefănіu," 1934. 154 p.
27. Declaraţia de independenţă a Republicii Moldova. Legea nr. 691 din 27.08.1991 privind Declaraţia de independenţă a Republicii Moldova, Parlamentul Republicii Moldova. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 11-12 din 30.12.1991.
28. Declaraţia de suveranitate a Republicii Sovietice Socialiste Moldova nr. 148-XII din 23.06.1990. Chișinău, 1990.
29. Dicţionarul Dex-online. http://dexonline.ro/definitie/neutralitate (vizitat la 09.09.2014).
30. Dorul O. Neutralitatea în sistemul universal al securităţii internaţionale. În: „Legea şi viaţa,"publicaţie ştiinţifico-practică. Chișinău, 2005, nr. 128, p. 21-27.
31. Dorul O. Poziţia statelor neutre în procesul integrării europene în materie de securitate. În: „Revista moldovenească de drept internaţional şi relaţii internaţionale," 2006, nr. 1-2, p. 96-100.
32. Dorul O. Neutralitatea - parte componentă a sistemului de securitate colectivă. Autoref. tezei de dr. drept internaţional, Chișinău, 2008. 23 p.
33. Dorul O. Conceptul de neutralitate permanentă în dreptul internaţional. În: „Legea şi viaţa," publicaţie ştiinţifico-practică. Chișinău, 2005, nr.8, p. 36-41.
34. Duţu P. Apărarea colectivă – o necesitate a menţinerii integrităţii statale naţionale. Acţiunea Armatei României în cadrul apărării NATO. Bucureşti: EUNA „Carol I," 2005. 48 p.
35. Eşanu C. Politica de securitate a Republicii Moldova în spaţiul sud-est european: avantaje şi perspective. În: „Studii Internaţionale: viziuni din Moldova." Chişinău, vol. I, nr.1, 2006, p. 17-24.
36. Eșanu C. Strategii ale politicii europene de securitate la început de mileniu. În: Materialele Conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională consacrată aniversării a 65-a a USM

„Creşterea impactului cercetării şi dezvoltării capacităţii de inovare," vol. I, Chişinău, 21-22 septembrie 2011, p. 376-378.
37. Ghica L. A., Zulean M. O. Politica de Securitate Naţională. Concepte, Instituţii, Procese. Iaşi: Polirom, 2007. 326 p.
38. Gămurari V. Trăsăturile definitorii ale instituţiei neutralităţii în raport cu suveranitatea de stat. În: „Avocatul poporului," publicaţie a Colegiului Avocaţilor din Republica Moldova, 2003, nr. 11-12, p. 22-25.
39. Gămurari V. Unele aspecte privind concepţia neutralităţii permanente în dreptul internaţional contemporan. În: „Symposia professorum: Seria Drept," materialele sesiunii ştiinţifice din 4-5 mai 2001, p. 8-12.
40. Graur O. Evaluarea capabilităţilor, dimensiunilor şi misiunilor existente ale Forţelor Armate ale Republicii Moldova. În: Barbăroşie A., Cibotaru V. Securitatea şi apărarea naţională a Republicii Moldova. Chişinău: Institutul de Politici Publice, 2002. 22 p.
41. Grosu V. Influenţa factorilor externi asupra securităţii Republicii Moldova. În: „Studii Internaţionale: viziuni din Moldova," 2007, vol. II, nr.1, Chişinău, p. 92-101.
42. Grosu V. Consideraţii privind Concepţia Securităţii Naţionale a Republicii Moldova. În: „Jurnal Academic," mai 2008, nr. 9, p. 12.
43. Hauser G. Securitatea militară şi conceptul de neutralitate. În: „Securitatea internaţională şi forţele armate," Bucureşti: Editura Tritonic, 2005, p. 224-230.
44. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepţiei de Securitate Naţională a Republicii Moldova. Chişinău: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 97-98, art. 357, 03.06.2008.
45. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153 din 15.07.2011 pentru aprobarea Strategiei de Securitate Naţională a Republicii Moldova. Chişinău: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 170-175, art. 499, 14.10.2011.
46. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 99 din 14.05.2015 privind crearea grupului de lucru pentru analizarea aspectelor juridico-constituţionale şi elaborarea proiectului de lege privind statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova. Chişinău: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 131-138, art. 252, 2015.
47. Ilaşciuc A. Statutul de ţară neutră în relaţiile internaţionale: aspecte teoretico-practice. În: Teosa V. Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. Chişinău: USM, Asociaţia Moldovenească de Ştiinţe Politice, Secţia Relaţii Internaţionale, 2011, p. 97-103.
48. Iordache Gh. Consideraţii privind evoluţia rolului şi misiunilor principalelor instituţii internaţionale de securitate colectivă. Expansiunea spre est a NATO. În: „Provocări la adresa securităţii şi strategiei la începutul secolului XXI,"Sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională, Secţiunea apărare şi securitate naţională. Bucureşti: EUNA, 2005, p. 578-585.
49. Iordache Gh., Stan A. Evoluţia conceptelor de securitate. În: „Provocări la adresa securităţii şi strategii la începutul secolului XXI," Sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională, Secţiunea apărare şi securitate naţională. Bucureşti: EUNA, 2005, p. 411-415.
50. Josanu Iu. Riscuri şi ameninţări în adresa securităţii Republicii Moldova. În: „Securitatea naţională a Republicii Moldova în contextul geopolitic european," program rezumat la Conferinţa ştiinţifică internaţională AŞM. Chişinău: Ştiinţa, 2010, p. 14-15.
51. Juc V. Edificarea relaţiilor internaţionale post-război rece: aspecte teoretico-metodologice şi replieri geostrategice. Chişinău: Sirius, 2011. 248 p.
52. Juc V., Rusandu I., Ungureanu V. Consolidarea securităţii politice a Republicii Moldova: aspecte geopolitice. În: „Moldoscopie (Probleme de analiză politică)," revistă ştiinţifică trimestrială. Chişinău: USM, 2010, nr. 2 (XLIX), p. 148-155.

53. Juc V. ş. a. Interesul naţional al Republicii Moldova. În: „Moldoscopie," partea XIII, Chişinău: CE USM, 2000, p. 70-86.
54. Juc V. Semnificaţia interesului naţional în definirea unor priorităţi strategice de politică externă a Republicii Moldova. În: „Akademos," decembrie, 2009, nr. 4 (15), p. 44-49.
55. Lavric A. Problema neutralităţii Republicii Moldova în contextul asigurării securităţii sale. În: „Studia Securitatis," Sibiu, 2012, p. 72-74.
56. Legea (proiect) cu privire la statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova. Pagina oficială a Parlamentului Republicii Moldova, 2015. *http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=3d905199-5a40-4ea6-8955-60b1db9d1611* (vizitat 21.07.2015).
57. Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova. Integrarea Europeană. Pagina oficială: *http://www.mfa.gov.md/work-program-ro/* (vizitat 24.09.2014).
58. Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova. Relaţiile cu NATO. Pagina oficială: *http://www.mfa.gov.md/nato-md/* (vizitat 24.09.2014).
59. Mija V. Conceptele de neutralitate în relaţiile internaţionale. În: Revista Ştiinţifică Trimestrială „Moldoscopie" (Probleme de analiză politică), nr. I (LXIV), 2014. Chişinău: USM, USPEE, AMSP, 2014, p. 108-118.
60. Mija V. Statutul statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale contemporane. În: Comunicările conferinţei ştiinţifice „Integrare prin Cercetare şi Inovare," Chişinău, 26-28 septembrie 2013, p. 236-239.
61. Mija V. Ce pericole implică pentru Moldova planul de amplasare a Scutului antirachetă în Romania? Chișinău: Portal informaţional „All Moldova", 08 februarie 2010. *http://www.allmoldova.com/ro/experts/69.html.*
62. Mija V. Republica Moldova trebuie să manifeste maximă flexibilitate în dialogul său internaţional. Chișinău: Agenţia de ştiri „Noutăţi Moldova," 11 februarie 2014. *http://newsmoldova.md/11022014/flux-de-stiri/5323.htm.*
63. Mija V. Necesitatea reformării Consiliului Suprem de Securitate al Republicii Moldova, Chișinău: Portal CIVIC.MD (Monitor Civic), 04 ianuarie, 2010. 11 p. *http://www.civic.md/interviuri/opinia-expertului/5480-necesitatea-reformrii-consiliului-suprem-de-securitate-al-republicii-moldova.html.*
64. Mija V. Riscurile şi beneficiile neutralităţii Republicii Moldova în contextul cooperării cu NATO. Conferinţa Internaţională „Viitorul Parteneriatului Republica Moldova – NATO în condiţiile noilor provocări regionale,"Centrul Informaţional de Documentare NATO, Chișinău, 3 iunie 2015. 10 p. *http://nato.md/riscurile-si-beneficiile-neutralitatii-republicii-moldova-in-contextul-cooperarii-cu-nato/.*
65. Mija V. Riscuri contemporane la adresa securităţii naţionale a Republicii Moldova. În: Materiale ale Conferinţei ştiinţifice internaţionale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative „Ştiinţa politică şi societatea în schimbare," 13 noiembrie 2015, Chișinău: CEP USM, 2015, p. 609-618.
66. Mînzărari D. Moldova rătăcită în labirintul încurcat al conflictului transnistrean. În: „Discussion Papers," IDIS „Viitorul", Chişinău, 2010, nr. 6. 60 p.
67. Moştoflei C., Duţu P. Apărarea colectivă şi apărarea naţională în contextul integrării României în NATO şi aderării la Uniunea Europeană. Bucureşti: EUNA „Carol I," 2005. 38 p.
68. Morgenthau H. Politica între naţiuni. Lupta pentru putere şi lupta pentru pace. Iaşi: Polirom, 2007. 735 p.
69. Nantoi O. Cazul Republicii Moldova: ce ar putea face UE şi SUA? Chişinău, 2005. *http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=162* (vizitat 05.08.2011).
70. Neutralitatea Permanentă. Dezbaterile pe marginea proiectului privind neutralitatea permanentă a Republicii Moldova care au avut loc la Comisia parlamentară pentru

securitate naţională. *http://saptamina.com/politica/neutralitatea-permanenta* (vizitat 04.11.2015).
71. Osmochescu N. Neutralitatea permanentă – instituţie de drept constituţional şi de drept internaţional public. În: „Revista Naţională de Drept," publicaţie periodică ştiinţifico-practică, 2005, nr. 2, p. 2-7.
72. Osmochescu N. Neutralitatea permanentă a Republicii Moldova în contextul relaţiilor internaţionale contemporane. În: „Academia de Administrare Publică – 15 ani de modernizare a serviciului public din Republica Moldova," 2008, p. 182-183.
73. Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa. Pagina oficială: *http://www.osce.org.* Oficiului OSCE pentru Instituţii Democratice şi Drepturile Omului – ODIHR. *http://www.osce.org/odihr* (vizitat 25.09.2014).
74. Organizaţia Tratatului Nord-Atlantic. Pagina oficială: *http://www.nato.int/.* Comandamentul de Operaţiuni ale Alianţei NATO. *http://www.aco.nato.int/kfor/page75051718.aspx* (vizitat 10.01.2014). *http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/20131129_131201-isaf-placemat.pdf* (vizitat 10.01.2014).
75. Organizaţia Tratatului Nord-Atlantic. Revista oficială a NATO. http*://www.nato.int/docu/review/2013/Partnerships-NATO-2013/NATOs-neutral-European-partners/EN/index.htm* (vizitat la 02.02.2015). Ghidul Summitului NATO de la Wales, 2014. *http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20141008_140108-SummitGuideWales2014-eng.pdf* (vizitat la 22.09.2015).
76. Proiectul Strategiei Militare Naţionale a Republicii Moldova. Pagina Oficială a Ministerului Apărării al Republicii Moldova. *http://www.army.md/inf/Strategia%20militara%20a%20RM%2020%2012%202013_2160.pdf* (vizitat 02.02.2015).
77. Planul de Acţiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană. Ghid. Chișinău: ADEPT, 2006. 80 p.
78. Prohnițchi V. Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova. În: „Securitatea şi apărarea naţională a Republicii Moldova," Cibotaru V. (red.). Chişinău: Institutul de Politici Publice, 2001. 62 p.
79. Saca V. Interesul naţional ca mecanism al politicii externe a statului în transformare. În: „Moldoscopie (Probleme de analiză politică)," nr. 4 (LI), 2010, Chişinău: CEP USM, 2010, p. 145-152.
80. Saca V. Interesul naţional al Republicii Moldova în contextul diversităţii europene. În: „Unificarea Europeană: filozofia diversităţii," materialele conferinţei internaţionale, Chişinău, 2004, p. 283-291.
81. Saca V., Bolocan O. Conflictul transnistrean şi fenomenul manipulării politice. În: „Moldoscopie (Probleme de analiză politică)," revistă ştiinţifică trimestrială, USM, 2007, nr. 2 (XXXVII), p. 104-114.
82. Sarcinschi A. Elemente noi în studiul securităţii naţionale şi internaţionale. Bucureşti: EUNA, 2005. 43 p.
83. Sarcinschi A. Securitatea spaţiului de interese: actori, instrumente şi tendinţe. Bucureşti: EUNA, 2007. 46 p.
84. Serebrian O. Perspectivele geostrategice ale Republicii Moldova. Chișinău, 2004. 292 p.
85. Sportel E., Faltas S. Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: Consolidarea controlului asupra sectorului de securitate. Chișinău, 2009. 116 p.
86. Tătaru Gh. Consideraţii privind definirea conceptelor securitate, securitate mondială – europeană – regională. În: „Provocări la adresa securităţii şi strategiei la începutul secolului XXI," Sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională, Secţiunea

apărare şi securitate naţională, Bucureşti, 14-15 aprilie, Universitatea Naţională de Apărare. Bucureşti: EUNA, 2005, p. 97-104.
87. Teosa V. (ed.) Ştiinţa Politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. Studii Internaţionale. Chişinău: CEP USM, 2011. 435 p.
88. Teosa V. ş. a. Procesul de globalizare: provocări şi soluţii. În: Materialele conferinţei ştiinţifice din 25 octombrie 2003 în cadrul Centrului Programe Contribuţie Civică. Chişinău: USM, 2004. 408 p.
89. Ţopoc V. Teoria şi metodologia ştiinţei contemporane: Concepte şi orientări. Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău, 2005. 216 p.
90. Văduva Gh. Dinamica parteneriatelor. Bucureşti: EUNA, 2004. 48 p.
91. Varzari V. Securitatea naţională a Republicii Moldova în contextul opţiunii de integrare europeană. Teza de doctor în politologie. Chişinău, 2012. 167 p.
92. Varzari V. Noua concepţie de securitate a Republicii Moldova: o analiză a elementelor novatorii şi a deficienţelor înregistrate. În: „Revista de filozofie, sociologie şi ştiinţe politice," Chişinău, 2008, nr. 3, p. 139-144.
93. Varzari V. Reformarea sectorului de securitate naţională a Republicii Moldova din perspectiva ameninţărilor şi vulnerabilităţilor. În: „Revista de filozofie, sociologie şi ştiinţe politice," 2010, nr. 3, p. 58-64.
94. Varzari V., Juc V. Dimensiunea politico-militară a securităţii europene. În: „Revistă de filozofie şi drept," Chişinău, 2006, nr. 3, p. 72-78.
95. Uniunea Europeană. Pagina Oficială: *http://europa.eu/index_ro.htm.*
Politica Externă şi de Securitate. Uniunea Europeană. *http://europa.eu/pol/cfsp/index_ro.htm* (vizitat la 22.09.2015).
Sancţiunile UE împotriva Federaţiei Ruse. *http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions/index_en.htm* (vizitat 06.10.2014).
96. Ungureanu R.-S. Securitate, suveranitate şi instituţii internaţionale. Iaşi: Polirom, 2010. 239 p.
97. Ungureanu V. Interesele geopolitice ale marilor puteri şi impactul lor asupra securităţii naţionale a Republicii Moldova. Autoreferatul tezei de dr. în politologie. Chişinău, 2011. 34 p.
98. Waltz K. Omul, statul şi războiul. Iaşi: Institutul European, 2008. 263 p.
99. Waltz K. Teoria politicii internaţionale. Bucureşti: Polirom, 2006. 251 p.

b) în limba rusă

100. Авилова А. В. Расширение ЕС на восток: предпосылки, проблемы, последствия. Москва, 2003. 343 с.
101. Антюшина Н. М. Стратегия ЕС и судьбы „Северного измерения." В: «Современная Европа», 2002, nr. 1, с.71-77.
102. Большаков С. И. Север Европы в стратегии НАТО и ЕС и интересы национальной безопасности России. Москва, 2005. 254 с.
103. Большаков С. И. Формирование системы безопасности на севере Европы и роль России в этом процессе. Москва, 2005. 83 с.
104. Бенюк В. Контекстуальные условия разрешения приднестровского конфликта. În: Anuar ştiinţific al Institutului de Stat de Relaţii Internaţionale din Moldova, vol. IV. Chişinău: IRIM, 2006, p. 9-13.
105. Богатуров А. Д. и др. Очерки теории и политического анализа международных отношений. Москва: НОФМО, 2002. 384 с.
106. Вальдхайм К. Австрийский путь. Москва, 1976. 232 с.
107. Военная доктрина Российской Федерации (в редакции от 2015 г.). Утверждена Президентом РФ 25.12.2014, № Пр-2976. Официальный сайт МИД Российской

Федерации:*http://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/976907* (vizitat 07.10.2015).
108. Волков А. Северные страны Европы: ситуация меняется. В: «Мировая экономика и международные отношения», 2001, № 2, с. 92-96.
109. Волков А. Северные страны на рубеже тысячелетий. В: «Мировая экономика и международные отношения», 2002, № 6, с. 82-87.
110. Воронов К. В. Балтийская политика России: поиск стратегии. В: «Мировая экономика и международные отношения», 1998, №12, с. 18-32.
111. Ганюшкин Б. В. Современный нейтралитет. Политика нейтралитета и постоянного нейтралитета в условиях борьбы за мир. Москва, 1958. 163 с.
112. Ганюшкин Б. В. Нейтралитет и неприсоединение. Москва, 1965. 232 с.
113. Ганюшкин Б. В. Международная гарантия постоянного нейтралитета. Вопросы теории и практики международного права. Москва, 1959, с. 30 – 43.
114. Григорьев Е. Стокгольм прощается с традицией и приоткрывает себе и другим нейтралам дверь в НАТО. В: «Независимое военное обозрение», № 6, 22-28 февраля 2002.
115. Даль А. С. Швеция и НАТО: главное не продолжение, а характер их отношений. В: «Вестник НАТО», Брюссель, 1997, № 3, с. 14-18.
116. Дурденевский В. Н. Нейтралитет в системе коллективной безопасности. В: «Советское государство и право», № 8, 1956, с. 35.
117. Исаев М. А., Чеканский А. Н., Шишкин В. Н. Политическая система стран Скандинавии и Финляндии. Москва, 2001. 279 с.
118. Илларионов А. Будапештский меморандум как правовая основа для интервенции? Официальный сайт экс-советника Президента России: *http://aillarionov.livejournal.com/605972.html* (vizitat 06.10.2014).
119. Интервью канцлера Австрии А. Гузенбауэра: Вступление в НАТО исключено. В: «Российская газета», 26.10.2000.
120. Йоханссон Е. От голубых беретов к зеленым каскам: „Багаж" шведских миротворцев, служащих в силах ООН и НАТО в Боснии-Герцеговине. В: «Солдаты в миротворческих операциях», Москва, 2003, с. 202-238.
121. Кондаков А. В. Постоянный нейтралитет в международном праве. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.10-Международное право; Европейское право. Московский государственный институт международных отношений МИД России, Москва, 2002. 32 с.
122. Кондаков А. В. Постоянный нейтралитет - анализ прошлого и перспективы на будущее: на примере Австрии и Швейцарии. Москва: Анкил, 2002. 56 с.
123. Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В. В. Путиным 12 февраля 2013 г.). Официальный сайт Министерства Иностранных Дел Российской Федерации: *http://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186* (vizitat 25.09.2015).
124. Косолапов Н. А. Сила, насилие, безопасность: современная диалектика взаимосвязей. Богатуров А. Д. и др. Очерки теории и политического анализа международных отношений. Москва: НОФМО, 2002, с. 190-206.
125. Корунова Е. В. Проблема нейтралитета во внешней политике Швеции, 1933-1939 гг., Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук, Москва, 2007. 25 с.
126. Клименко Б. М. Демилитаризация и нейтрализация в международном праве. Москва, 1963. 135 с.

127. Кружков В. А. Постоянный нейтралитет Австрии: становление, трансформация и перспективы. Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук. Москва: Московский государственный институт международных отношений, МИД России, 2009. 160 с.
128. Кружков В. А. Нейтралитет в европейском политическом поле. В: «Международная жизнь», 2000, № 6, с. 60-69.
129. Кружков В. А. Что такое австрийский нейтралитет. В: «Новый Венский журнал», Вена, октябрь, 2008. *http://www.russianvienna.com/index.php?option=com_content&view=article&id=749:2010-10-19-17-09-11&catid=39:2010-10-12-10-05-06&Itemid=396* (vizitat 30.08.2014).
130. Кружков В. А. Как Австрия стала нейтральной. В: Международная жизнь, № 8, Москва, 2008, с. 161-175
131. Кружков В. А., Марков О. Е. 200 лет без войн. Швейцарский нейтралитет в новом веке. В: «Международная жизнь», № 8, Москва, 2002, с. 94-102.
132. Куранов А. Австрийскому канцлеру надоел нейтралитет. В: «Независимая газета», 22.01.2001.
133. Кучинская М. Е. Эволюция политики безопасности Финляндии и Швеции после вступления в Европейский Союз. В: «Проблемы внешней и оборонной политики России». РИСИ: Сб. ст. № 9, Москва, 2002, с. 5-65.
134. Кунц Д. Л. Австрийский нейтралитет. Москва, 2000. 421 с.
135. Лучиков И. И., Степанян Ф. А. 45 лет австрийскому нейтралитету. Хорошенького понемножку? В: «Независимая газета», 12.10.2000.
136. «Левада»: рейтинг Путина взлетел из-за крымской кампании. BBC Russian Service. *http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2014/06/140626_putin_rating_crimea (vizitat 03.10.2014).*
137. Мир словарей. *http://mirslovarei.com/search/%D0%9D%D0%B5%D0%B9%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82* (vizitat 09.09.2014).
138. Махер М. Нейтралитет в системе коллективной безопасности. Автореферат на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ленинград, 1972. 10 с.
139. Международный договор Меморандум от 05 декабря 1994 года: «Меморандум о гарантиях безопасности в связи с присоединением Украины к Договору о нераспространении ядерного оружия». *http://docs.pravo.ru/document/view/18560692/16244145/* (vizitat 06.10.2014).
140. Моджорян Л. А. Постоянно нейтральные государства и международное право. В: «Советское государство и право», № 7, 1955, с. 15-27.
141. Моджорян Л. А. Политика подлинного нейтралитета – важный фактор борьбы народов за мир и независимость. Москва, 1956. 56 с.
142. Моджорян Л. А. Политика нейтралитета и ее значение в расширении зоны мира. Москва, 1957. 35 с.
143. Моджорян Л. А. Политика нейтралитета. Москва: «Знание», 1962. 123 с.
144. Организация Договора о коллективной безопасности. Официальный сайт ОДКБ: *http://www.odkb-csto.org/.*
145. Попов А. Без гарантий и без опасности. Из жизни европейских нейтралов. В: Еженедельник «2000 – Держава», № 52, 2006. *http://2000.net.ua/2000/derzhava/12816* (vizitat 08.09.2014).
146. Петров Е. Новый аншлюс Австрии? Страну активно агитируют за интеграцию в НАТО и военные структуры ЕС. В: Независимая газета, 26.05.2001.
147. Пешков Г. Политика безопасности и военное строительство в Швеции. В: «Зарубежное военное обозрение», № 9, 2001, с. 2-6, 45.

148. Прусаков Ю. М. Постоянный нейтралитет в международном праве. Москва, 1966 г.. 174 с.
149. Приднестровье на пороге войны. Новостной портал Politikus. *http://politikus.ru/articles/28110-pridnestrove-na-poroge-voyny.html* (vizitat 24.09.2014).
150. Путин В. В. Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности. Мюнхен, 10 февраля 2007 года. Официальный сайт архива Президента России: *http://archive.kremlin.ru/appears/2007/02/10/1737_type63374type63376type63377type63381type82634_118097.shtml* (vizitat 03.10.2014).
151. В Приднестровье расценили учения НАТО в Молдавии как военную угрозу. РИА Новости. *http://ria.ru/politics/20060911/53752270.html* (vizitat 24.09.2014).
152. Сакович В. А., Руснак Г. Е. Глобалистика: Глобализация и интеграция, глобальные проблемы современности, антиглобализм: Материалы к лекционным курсам, спецкурсам и спец-семинарам по политологии и другим общественно-политическим дисциплинам. Кишинэу: CEP USM, 2006. 335 с.
153. Решение об Основных принципах участия нейтрального Туркменистана в Содружестве Независимых Государств. Единый реестр правовых актов и других документов Содружества Независимых Государств. *http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=1813* (vizitat 09.02.2015).
154. Содружество Независимых Государств (СНГ). Официальный сайт: *http://www.cis.minsk.by/, http://www.e-cis.info/.*
155. Совет Безопасности Российской Федерации. Официальный портал. http://www.scrf.gov.ru/documents/1/ (vizitat 14.01.2014).
156. Нольде Б. Э. Постоянно нейтральное государство. Санкт-Петербург, 1905. 619 с.
157. Хрусталев М. А. Политология и политический анализ. В: Богатуров А. Д. и др. Очерки теории и политического анализа международных отношений. Москва: НОФМО, 2002, с. 8-35.
158. Хлестов О. Н. Женевские соглашения по Лаосу - важный шаг в формировании современного понятия нейтралитета. «Советское государство и право»,ежемесячный журнал, Орган Института государства и права Академии наук СССР, № 5, Москва: Академия Наук СССР, 1963, с. 91-100.
159. Чуфрин Г. И. К вопросу о новом мировом порядке: смена парадигмы развития международных отношений. Глобальное сообщество: новая система координат (подходы к проблеме), под ред. А. И. Неклесса, СПб., 2000, с. 180-186.
160. Черняков П. Американцы тянут шведов в НАТО. В: «Независимая Газета», 22 октября 1998, с. 6.
161. Тиунов О. И. Нейтралитет в международном праве. Пермь, 1968. 157 с.
162. Троекуров Е. Р. Нейтралитет как институт международного права (зарождение, развитие, современные доктрины). «Право и политика», научный юридический журнал, № 1 (97), Москва, 2008, с. 91-102.
163. Эксперты: рейтинг Путина идет на рекорды из-за присоединения Крыма. РИА Новости. *http://ria.ru/politics/20140326/1001166771.html* (vizitat 03.10.2014).
164. Усенко Е. Т. Подкоп под нейтралитет. В: «Красная звезда», 25.04.2001.
165. Усенко Е. Подкоп под нейтралитет. К чему может привести дискуссия о статусе Австрии. В: «Красная Звезда», 25.11.2001.
166. Умеренко Ю. А. Институт нейтралитета в международном праве: вопросы теории и практики. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва: Всероссийская Академия внешней торговли Министерства экономического развития Российской Федерации, 2011. 26 с.

167. Цыкало В. В., Черный В. В. Формирование европейской оборонной идентичности. Москва, 2002, с. 59-82.
168. Цыганков П. А. Теория международных отношений. Учебное пособие. Москва: Гардарики, 2003. 590 с.
169. Цырдя Б. Нейтралитет Молдовы: иллюзии, домыслы, реалии, риски. Информационно-аналитическое издание «Одна Родина», 09.07.2008. *http://odnarodyna.com.ua/content/neytralitet-moldovy-illyuzii-domysly-realii-riski* (vizitat 12.01.2014).
170. Щербинин П. В. Роль нейтральных государств в формировании системы европейской безопасности. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата политических наук. МОСКВА: Центр трансатлантических исследований Дипломатической академии Министерства иностранных дел Российской Федерации, 2003. 17с.
171. Юрий Лянкэ: Молдавия в НАТО не вступит и сохранит нейтралитет. РИА НОВОСТИ, Интервью, 27.11.2014. *http://ria.ru/interview/20141127/1035434646.html* (vizitat 02.11.2015).

c) în limba engleză

172. Austrian Security Strategy. Security in a New Decade - Shaping Security. Vienna: Digital print center BMI and Heeresdruckzentrum, July, 2013. 23 p.
173. Agius C. Transformed Beyond Recognition? The Politics of Post-neutrality. In: Cooperation and Conflict, SAGE Journal 2011, vol. 46, nr. 3, p. 370-395.
174. Andren N. Swedish Defense: Transitions, Perceptions, and Policies. In: Kruzel J., Haltzel M. Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989. 177 p.
175. Asmus R. D. A Little War That Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West. Palgrave MacMillan, 2010. 254 p.
176. Astana Commemorative Declaration: Towards a Security Community. OSCE Summit in Astana, 2010. *http://www.osce.org/node/74985* (vizitat 15.07.2015).
177. Axelrod R. The Evolution of Cooperation. Basic Books: A Member of the Perseus Books Group, Revised Edition, 2006. 248 p.
178. Bissell R., Gasteyger C. The Missing Link: West European Neutrals and Regional Security. Duke University Press, 1990. 203 p.
179. Bild C. Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Wednesday, 19 February 2014. Stockholm: Government Offices of Sweden, 2014. 11 p. *http://www.government.se/contentassets/0317570dd8ac45bda4ad698b13a71402/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2014* (vizitat 27.08.2015).
180. Borawski J., George B. The OSCE, NATO, and European Security in the Twenty-First Century. ISIS Briefing Paper, nr. 17, 1998. 54 p.
181. Best G. War & Law since 1945. Oxford: Clarendon Press, 1994. 434 p.
182. Buzan B., Waever O., Wild de J. Security: A New Framework for Analysis. London: Lynne Reiner Publishers Inc., 1997. 239 p.
183. Carter A. B., Perry W. J., Steinbruner J. D. A New Concept of Cooperative Security. Brookings Occasional Papers. Washington D.C.: Brookings Institution, 1992, p. 7-11.
184. Charter of the United Nations and Statue of the International Court of Justice. San Francisco, 1945. *https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf* (vizitat 15.07.2015).
185. Cohen R., Mihalka M. Cooperative Security: New Horizons for International Order. European Center for Security Studies George C. Marshall, Paper nr. 3, 2001. 79 p.

186. Conference on Security and Cooperation in Europe Final Act. Helsinki, 1975. *http://www.osce.org/mc/39501* (vizitat 15.07.2015).
187. Cox R. Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. In: Keohane R.O. Neo-realism and Its Critics. New York: Columbia University Press, 1986, p. 204-254.
188. Ciprian B. Russia's Neighborhood Policy - from a Russian Perspective - (Central Asia, Caspian states and EU). Bucharest: Conflict Prevention Center, Occasional Papers, vol. 6, nr. 8, 2013. *http://www.cpc-ew.ro/occasional_papers/* (vizitat 01.12.2013).
189. Cronin A. K. Great Power Politics and the Struggle over Austria, 1945-1955. Ithaca: Cornell University Press, 1986. 171 p.
190. CSCE Budapest Document 1994. Towards a Genuine Partnership in a New Era. Budapest, 1994. *http://www.osce.org/mc/39554?download=true* (vizitat 15.07.2014).
191. Deutsch K. W. (et al). Political Community and the North Atlantic Area: international organization in the light of historical experience. Princeton: Princeton University Press, 1957. 515 p.
192. Declaration on Peace and Cooperation, issued by the Heads of State and Government participating in the Meeting of he North Atlantic Council ("The Rome Declaration"). NATO Press-release S-1 (91) 86, issued on 08.11.1991. *http://www.nato.int/cps/en/SID-B6BA4303-9553801D/natolive/official_texts_23846.htm?mode=pressrelease* (vizitat 05.02.2014).
193. Divine K. Neutrality and the development of the European Union's Common Security and Defence Policy. In: „Cooperation and Conflict," SAGE Journal, September, 2011, vol. 46, nr. 3, p. 334-369.
194. Einhorn E. S., Logue Jh. Scandinavia: Still the Middle Way? In: Tiersky R. (ed). Europe Today .Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1999, p. 197-238.
195. Ehrhart H. G. What model for CFSP? Chaillot Papers nr. 55, Paris: EU Institute for Security Studies, October, 2002. 81 p.
196. Erlanger S. World Briefing Europe: Austria: Neutral is Old-Fangled, Leaders Says. In: The New York Times, 27 October 2001, p. 6.
197. Evera S. V. Guide to Methods for Students of Political Science. Ithaca and London: Cornell University Press, 1997, p. 6-47.
198. European Security Strategy „A Secure Europe in a Better World", Brussels: European Union, 2003. 14 p.
199. Europe: Nostra Culpa. Switzerland in the Second World War. In: „The Economist," London, 30 March 2002, p 45-46.
200. Evans G., Newnham J. The Penguin Dictionary of International Relations. London: Penguin Books, 1998, p. 365.
201. Federal Constitutional Law of Austria. Legal Information System of the Republic of Austria. *https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1930_1/ ERV_1930_1.pdf* (vizitat 24.08.2015).
202. Federal Constitutional Law on the Neutrality of Austria, 26 October 1955. Legal Information System of the Republic of Austria. *https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1955_211/ERV_1955_211.pdf* (vizitat 24.08.2015).
203. Finland's Comprehensive Crisis Management Strategy. Helsinki: Ministry of Foreign Affairs of Finland, 2009. 64 p.
204. Finnish Security and Defense Policy 2012. Government Report. Prime Minister's Office Publications, 1/2013, Helsinki: Edita Prima, 2013. 118 p.
205. Forsberg T., Vaahtoranta T. Post-Neutral or Pre-Allied: Finnish and Swedish Policies on the EU and NATO as Security Organizations. Finish Institute of International Affairs (FIIA): FIIA (UPI) Working Paper 29, 2000. 43 p.

206. Frederking B. Constructing Post-Cold War Collective Security. In: The American Political Science Review, vol. 97, nr. 3, August 2003, p. 363-378.
207. Friedman G. The Next 100 Years. A Forecast for the 21st Century. Doubleday, 2009. 253 p.
208. Friedman G. Beyond the Post-Cold War World. In: STRATFOR Global Intelligence, 4 April 2013. *http://www.stratfor.com/weekly/beyond-post-cold-war-world* (vizitat 07.04.2013).
209. Friedman G. The Geopolitics of Russia: Permanent Struggle. In: „International Relations and Security Network," Swiss Federal Institute of Technology Zurich. *http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?lng=en&id=171826* (vizitat 18.11. 2013).
210. Fukuyama F. End of History and the Last Man. New York: Simno and Schuster, 1992. 418 p.
211. Finnemore M. National Interests in International Society. Cornell University Press: 1996. 154 p.
212. Goran P. Swede Leading Europe. In: „The Economist," 10.02.2001, p. 35.
213. Gilpin R. The Theory of Hegemonic War. In: „Journal of Interdisciplinary History," XVIII: 4, spring 1998, p. 591-613.
214. Greico J. M. Anarchy and Limits of Cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism. In: „International Organization," vol. 42, nr. 3, summer 1988, p. 485-507.
215. Gustenau G. Towards a common European policy on security and defense: an Austrian view of challenges for the „post-neutrals." European Union Institute for Security Studies, Occasional Paper nr. 09, 01 October 1999. 12 p.
216. Hergesell A. Vienna: Bending Neutrality. Europe. Washington, February 2002. 46 p.
217. Herolf G., Lindahl R. Sweden – continuity and change. In: Ojanen H., Herolf G., Lindahl R. Non-alignment and European Security Policy, Ambiguity at Work. Ulkopoliittinen Instituutti and Institut fur Europaische Politik, 2000. 177 p.
218. Herz J. Idealist Internationalism and the Security Dilemma. In: World Politics, vol. 2, nr. 2, 1950, p. 171–201.
219. Hinteregger G. Some Misconceptions about Austrian Neutrality. In: Kruzel J., Haltzel M. Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989, p. 269-270.
220. Hirose Y. Austria's Foreign Policy after the Cold War. Hokkaido University: Slavic Research Center, p. 211-220.
221. Huld B., Lejins A. European Neutrals and the Soviet Union. Conference Papers nr. 6, 1985. The Swedish Institute of International Affairs, Stockholm, 1986. 134 p.
222. Huntington S. The Clash of Civilizations: Remaking of World Order. New York: Touchstone Book, 1997. 367 p.
223. Internal Security Strategy for the European Union „Towards a European Security Model," Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. 31 p.
224. Istanbul Document 1999. OSCE Summit in Istanbul in 1999. *http://www.osce.org/node/39569* (vizitat 15.07.2015).
225. Jarvenpaa P.O. Finland. In: Bissel R.E., Gasteyger C. The Missing Link: West European Neutrals and Regional Security. Durham and London: Duke University Press, 1990. 45 p.
226. Jervis R. Cooperation under the Security Dilemma. In: World Politics, vol. 30, nr. 2, January 1978, p. 167-174.
227. Jervis R. Security Regimes. In: Krasner S.D. et all. International Regimes. Ithaca and London: Cornell University Press, 1983, p. 173-194.
228. Joenniemi P. The Underlying Assumptions of Finnish Neutrality. In: Kruzel J., Haltzel M. Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989. 49 p.
229. Kant Im. Perpetual Peace, 1795. London/Oxford: Oxford University Press, 1996. 70 p.

230. Kaplan M. System and Process in International Politics. New York: John Wiley, 1957. 150 p.
231. Karvonen L., Sundelius B. Interdependence and Foreign Policy Management in Sweden and Finland. In: International Studies Quarter, 1990, June, vol. 34, nr.2, p. 211-227.
232. Keohane D. Realigning Neutrality? Irish Defence Policy and the EU. Institute for Security Studies of Western European Union, March 2001. 120 p.
233. Keohane R.O. Neo-realism and Its Critics. New York: Columbia University Press, 1986. 387 p.
234. Keohane R. and Nye J. Power and Interdependence. World Politics in Transition. Harvard: Little, Brown and Company, 1977. 273 p.
235. Kissinger H. Diplomacy. New York: Touchstone Rockefeller Center, 1994. 912 p.
236. Koivisto M. Foreign Policy Standpoints 1982-1992: Finland and Europe. Pearl Lonnfors, 1992. 235 p.
237. Krasner S. D. et all. International Regimes. Ithaca and London: Cornell University Press, 1983. 372 p.
238. Kruzel J., Haltzel M. Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Non-aligned States. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989. 347 p.
239. Lisbon Document 1997. OSCE Summit in Lisbon, 1997. *http://www.osce.org/mc/39539?download=true* (vizitat 15.07.2015).
240. Lundestad G. America, Scandinavia, and the Cold War, 1945-1949. New York: Columbia University Press, 1980. 434 p.
241. Malbmorg M. Neutrality and State Building in Sweden, Palgrave, 2001. 237 p.
242. Mearsheimer J. Why We Will Soon Miss the Cold War? New York, 1990. *http://www.wepapers.com/Papers/61600/Why_We_Will_Soon_Miss_the_Cold_War* (vizitat 18.03.2013).
243. Meisler S. United Nations: The First Fifty Years. New York: The Atlantic Monthly Press, 1995. 386 p.
244. Mija V. A Solution to Moldova's Transdniestrian Conflict: Regional Complex Interdependence. Master's Degree Thesis. Monterey: US Naval Post-graduate School, 2003. 103 p.
245. Mija V., Teosa V. European cooperative security system and complex interdependence. In: Materialele conferinţei internaţionale ştiinţifice „The EU as a model of soft power in the Eastern neighbourhood," R. Frunză, G. C. Pascariu, T. Moga (coord.), 15-17 May 2013, Iaşi: Centrul de Studii Europene, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, 2013, p. 143-155.
246. Mija V., Teosa V. International Security Organizations: from Community Building to Identity Formation. In: Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice cu participare internaţională „Teoria şi practica administrării publice locale," 23 mai 2014, Com. org.: Oleg Balan [et al.], Chişinău: Academia de Administrare Publică, 2014, p.119-121.
247. Mija V., Teosa V. Is the Complex Interdependence the last Evolution of Globalization? In: Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale „Political Science, International Relations and Security Studies," Ediţia VIII, Sibiu, May 23-25, 2014. Sibiu: Universitatea Lucian Blaga, 2014, p.165-175.
248. Merriam-Webster Dicţionary. *http://www.merriam-webster.com/dictionary/neutral%20state* (vizitat 09.09.2014).
249. McSweeney B. Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School. In: Review of International Studies, vol. 22, nr. 1, January, 1996, p. 81-93.
250. Moller U., Bjereld U. Beyond Neutrality? Public opinion and the Issue of Military Non-Alignment in Three Post-Neutral EU Members States. Paper presented at the ISA Convention, Chicago, 28.03.2007. 27 p.
251. Munro Em. (eds) Challenges to Neutral and Non-aligned Countries in Europe and Beyond. Published: Geneva Centre for Security Policy, 2005. 61 p.

252. Neuhold H. (ed). CSCE: N + N Perspectives. Wien: Braumuller, 1987. 225 p.
253. National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations. Stockholm: Government of Sweden, 2008. 22 p.
254. Ojanen H. (ed). Neutrality and non-alignment in Europe today. Finish Institute of International Affairs (FIIA) Report 6: Otamedia Oy, Espoo, 2003. 72 p.
255. Oprescu A. European neutral countries and NATO. In: „Romanian Journal of International Affairs," 2002, nr. 1-2, p. 283.
256. Oudenaren, J. V. European Integration. EUROPE TODAY, ed. Ronald Tiersky, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1999, p. 241-272.
257. Oxford Dicţionary. *http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/neutrality* (vizitat 09.09.2014).
258. Pursiainen Ch., Saari S. Et tu Brute! Finland's NATO option and Russia. UPI Report I, The Finish Institute of International Affairs: Otamedia Oy, Espoo, 2002. 60 p.
259. Ross L.A. The Theory and Practice of International Relations: Contending Analytical Perspectives. In: Strategy and Force Planning. Newport: Naval War College Press, 1997, p. 45-62.
260. Rothschild E. What is Security? In: „Daedalus," vol. 124, nr. 3, The Quest for World Order, Summer 1995, p. 53-98.
261. Rottenberger N. Austria and Finland: two European neutrals on their way to and in the ESDP. In: „Arms Security," 2010, vol. 9, nr. 2, p. 275-283.
262. Rickli J-M. The European Non-Allied States, NATO and the ESDP. Oxford, 2005. 27 p.
263. Russet B. Grasping the Democratic Peace. Principles for a Post-cold War World. New Jersey: Princeton University Press, 1993. 194 p.
264. Schulze H. States, Nations and Nationalism. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1998. 376 p.
265. Schmitt C. The Concept of the Political. The University of Chicago Press edition, 1996. 105 p.
266. State Treaty for the re-establishment of an independent and democratic Austria. Signed at Vienna, on 15 May 1955. UN official web-page:*https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20217/v217.pdf* (vizitat 24.08.2015).
267. Stein A.A. Coordination and collaboration: regimes in an anarchic world. In: Krasner S.D. (ed.), International Regimes. Ithaca and London: Cornell University Press, 1983, p. 115-140.
268. Steininger R. Austria, Germany, and the Cold War. From the Anschluss to the State Treaty 1938–1955. New York/Oxford: Berghahn Books, 2008. 165 p.
269. The CESD-Policy Archive - Developing a Common European Security and Defense Policy. *http://www.bits.de/CESD-PA/NEWCESDMAIN.html* (vizitat la 07.10.2012).
270. Towards a new European security strategy? Assessing the impact of changes in the global security environment. European Parliament, European Union Publication Office, 2015. 96 p.
271. The Treaty of Friendship, Cooperation, and Mutual Assistance between the Union of Soviet Socialist Republics and the Republic of Finland. Moscow, 06 April 1948. *http://heninen.net/sopimus/1948_e.htm* (vizitat 25.08.2015).
272. The Treaty on European Union. Consolidated Version. Brussels, Official Journal of the European Union, C 326, 26.10.2012, p. 13-390.
273. Tepe F.F. Swedish Neutrality and Its Abandonment. In: Istanbul Ticaret Universitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yil: 6 Sayi: 11 Bahar 2007-2, p. 183-201.
274. Treaty of Peace with Finland, Paris, 10 February 1947. London: His Majesty's Stationery Office, Treaties Series nr. 45, 1948. 123 p.
275. Vaahtoranta T. Finnish Commentator on Finland. In: Munro Em. (ed). Challenges to Neutrals and Non-Alligned Countries in Europe and Beyond. Geneva Centre for Security Policy: 2005, p. 23.

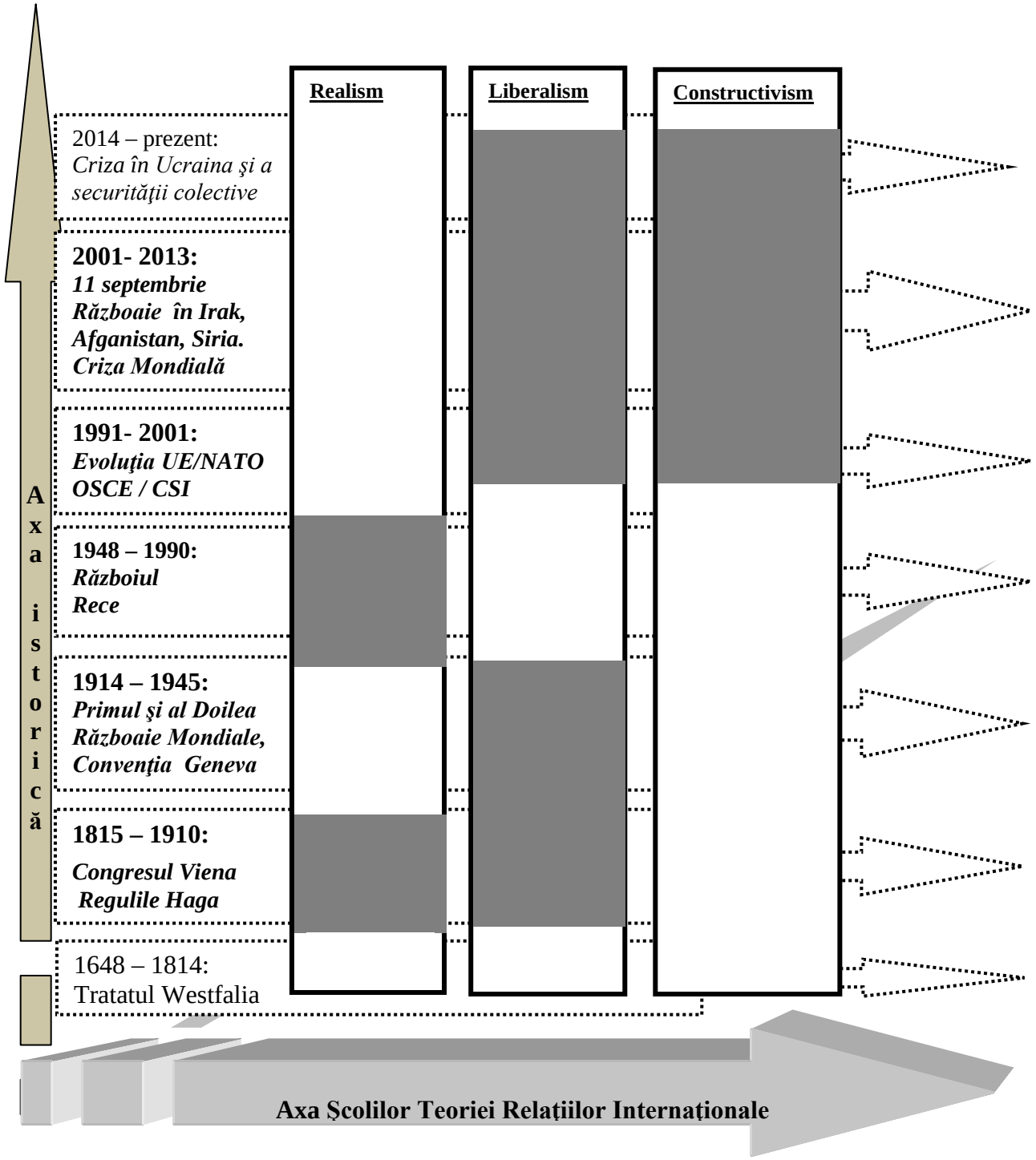
276. Vetschera H. Austria. In: Bissel R.E., Gasteyger C. The Missing Link: West European Neutrals and Regional Security. Durham and London: Duke University Press, 1990, p. 61-66.
277. Vukadinovic R. The Various Conceptions of European Neutrality. In: Kruzel J., Haltzel M. Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989, p. 29-50.
278. Waever O. Insecurity, Security, and Asecurity in the Western European non-war community. In: Adler A., Barnett M. (eds). Security Communities. Cambridge University Press, 1998, p. 69-118.
279. Wallin L.B. Sweden. In: Bissel R.E., Gasteyger C. The Missing Link: West European Neutrals and Regional Security. Durham and London: Duke University Press, 1990. 11 p.
280. Waltz K. Theory of International Politics. Berkeley: University of California, 1979. 251 p.
281. World Bank. Statistics on CIS economics. Oficial web page. *http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=NY. GDP.MKTP.KD.ZG&id=af3ce82b&report_name=Popular_indicators&populartype=series&ispopular=y (*vizitat la 28.09.2015).
282. Wendt A. Constructing International Politics. In: International Security, vol. 20, nr. 1, summer, 1995, p. 71-81.
283. Wendt A. Social theory of international politics. London: Cambridge University Press, 1999. 433 p.
284. Wendt A. Anarchy is What States Make of It. In: „International Organization," vol. 46, nr. 2, spring 1992, p. 391-429.
285. Widmen S. Forms of Neutrality. In: Kruzel J., Haltzel M. Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989, p. 17-28.
286. Windsor Ph. Neutral State in Historical Perspective. In: Kruzel J., Haltzel M. Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989, p. 3-16.
287. Wight M. The Idea of Neutrality. In: London Calling, 11 October 1956, p 1.
288. Wolfgang Z. Neutrality and international solidarity – a comparison of the policy of certain neutral European countries with respect to the UN. In: Aarms Security, vol. 10, nr. 2, 2011, p. 305-326.
289. Williams C. Response to Terror; Sweden Rethinking in the Face of New Global Threats; Europe: The Nation Has Given Moral Support for the Campaign Against Terrorism. But Most Citizens Prefer That It Stay Out of NATO. The Los Angeles Times, 4 November 2001.
290. Yost D. NATO Transformed: The Alliance's New Roles in International Security. Washington: United States Institute of Peace, 1998. 450 p.

Tabelul A1.1. Sistematizarea istoriografiei privind subiectul neutralităţii.[17]

Perioada / Etapa		Studii				
		Politice	**Relaţii internaţionale**	**Drept internaţional**	**De securitate**	**Sociologia Experţi**
Perioada contemporană	2014- prezent: Criza din Ucraina					
	2001-2013: 11 Septembrie Războaiele: Afganistan, Irak. Crizele: Orientul Mijlociu, Economică Mondială	Malmborg Krujkov Isaev Wolfgang	Tepe Hirose Chifu Lavric Bolişakov Rickli Steininger	Banu /Ionescu Condacov Umerenko Osmochescu Gămurari Dorul Troekurov	Keohane Oprescu Androne Şcerbinin Bogdan Hauser Divine Rottenberger	Kucinskaia Grigoriev Petrov Kuranov Usenko Popov Peşkov Pîntea Ţârdea Rougemont Validhaim Iohanson Maksimicev Hergesell Williams
	1991-2000 *Evoluţia UE/NATO Carta de la Paris OSCE / CSI*	Moller Bjereld Cunţ	Neuhold Munro Ojanen		Vaahtoranta Forsberg Herolf Lindahl Gustenau	Koivisto Kerniakov Dali Lucikov
Instituţionalizarea statelor neutre	**1948 – 1990: *Războiul Rece***	Huld/Lejins Luderstad Bissell Gasteyger	Kruzel/Haltzel Neuhold Cronin Karvonen Sundelius Wight	Bolintineanu Herşcovici Modjorian Klimenko Tiunov Ganiushkin Prusacov Maher	Durdenevski	
	1914 – 1945: *Primul şi al Doilea Războaie Mondiale*			Daşcovici		
	1815 – 1910: *Congresul Viena Regulile Haga*			Nolde Grotius		
Preistoria	1648-1815: Tratatul de la Westfalia					

- interesul sporit exprimat de savanţi pentru fenomenul *neutralităţii;*

Sursa: © Mija Valeriu, 2016. Elaborată de autor în rezultatul studiului istoriografic, vezi Capitolul I.

- interesul sporit exprimat de savanţi către fenomenul *neutralităţii;*

Fig. A2.1. Periodizarea istoriografiei privind subiectul neutralităţii.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016. Elaborată de autor în rezultatul studiului istoriografic, vezi Capitolul I.

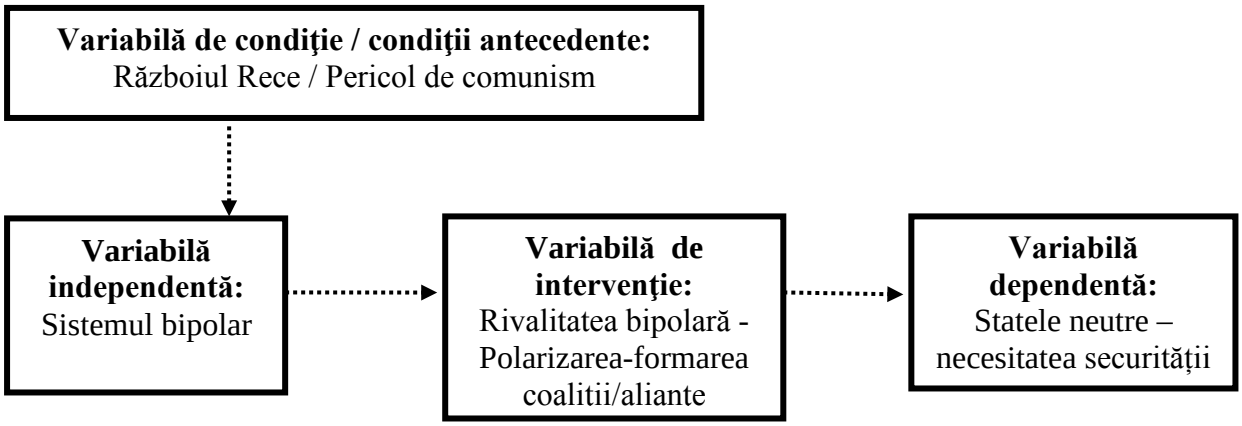

Fig. A3.1. Mecanismul cauzativ al formării/menţinerii statelor neutre europene în 1945-1990.

Sursa: © Mija, Valeriu, 2016. Elaborată de autor în urma studiului istoriografic și a bazelor teoretico-conceptuale ale statelor neutre. Vezi Capitolul I.

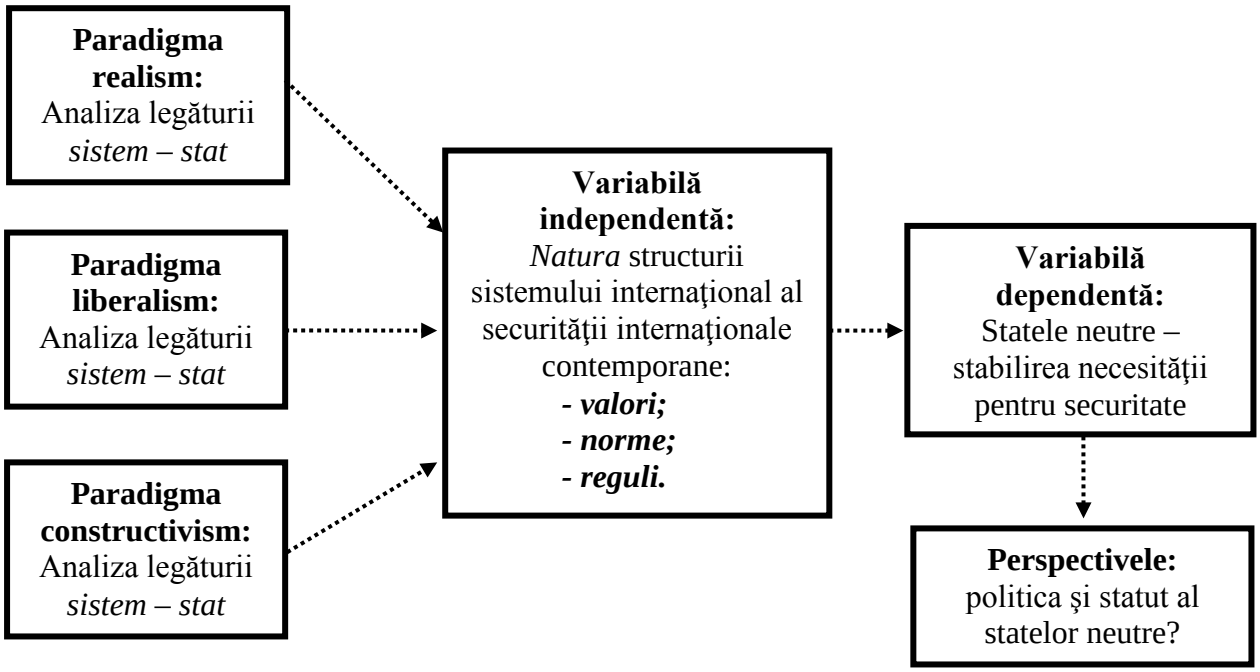

Fig. A3.2. Metodologia identificării perspectivelor statelor neutre.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016. Elaborată de autor pentru formularea Metodologiei. Vezi Capitolul II.

Anexa 4. Mecanismul de *feedback* al neutralității ca idee instituțională

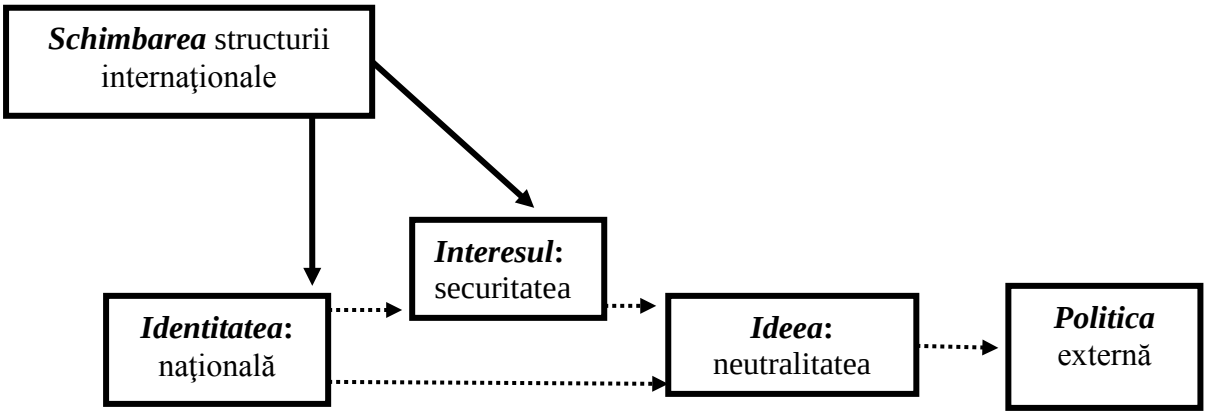

Fig. A4.1. Formarea politicilor externe ale statelor neutre.

Sursa: Ulrika Moller şi Ulf Bjereld [250, p. 7].

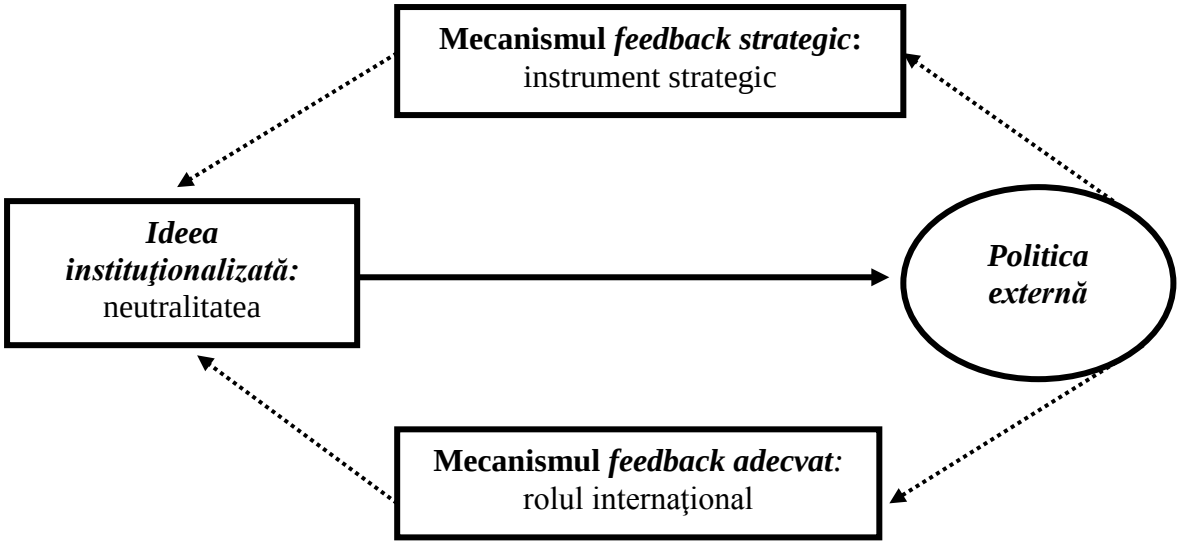

Fig. A4.2. Mecanismul de *feedback* al neutralităţii ca idee instituţională.

Sursa: Ulrika Moller şi Ulf Bjereld [250, p. 19].

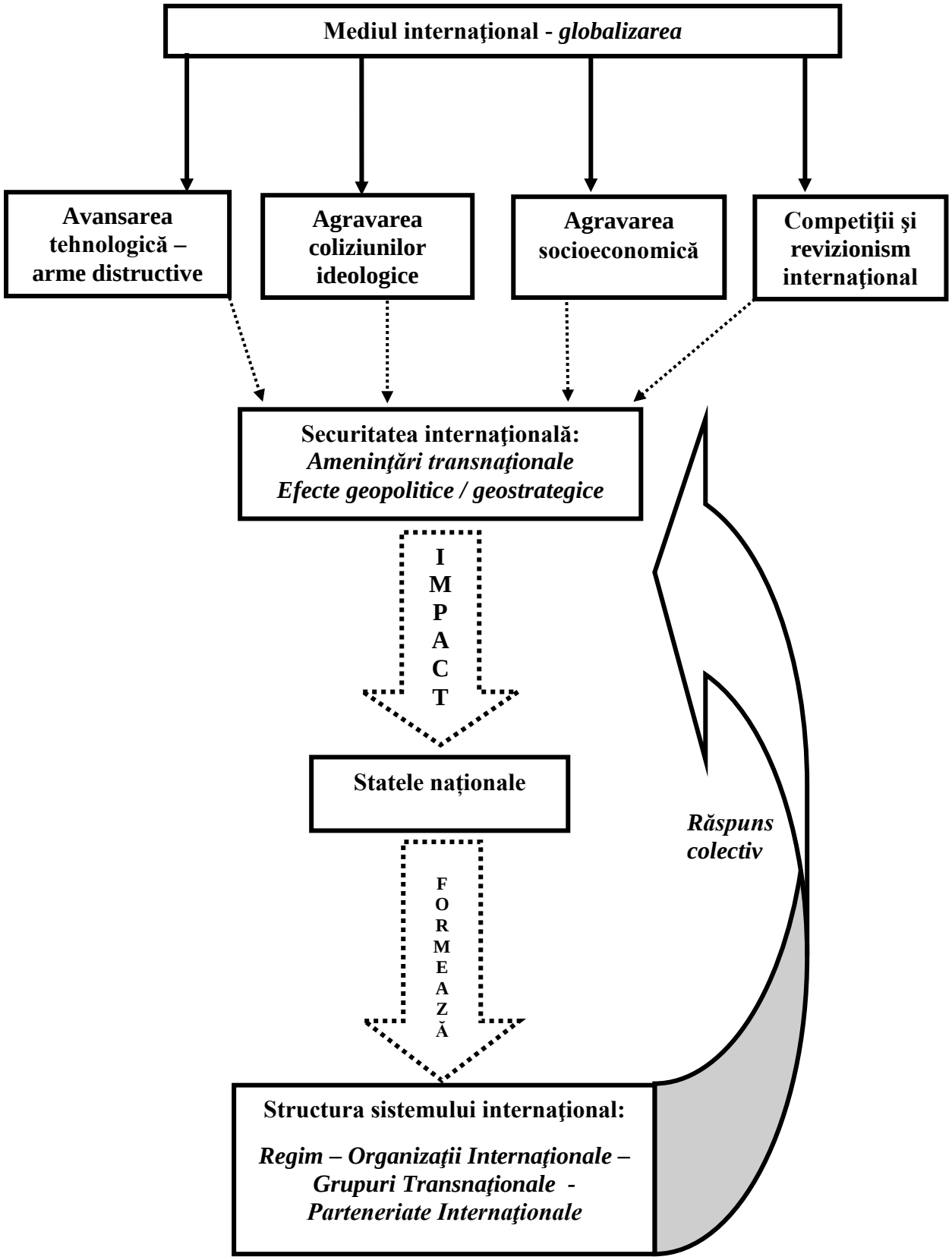

Fig. A5.1. Efectele globale asupra structurii sistemului de securitate internațională.
Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Anexa 6

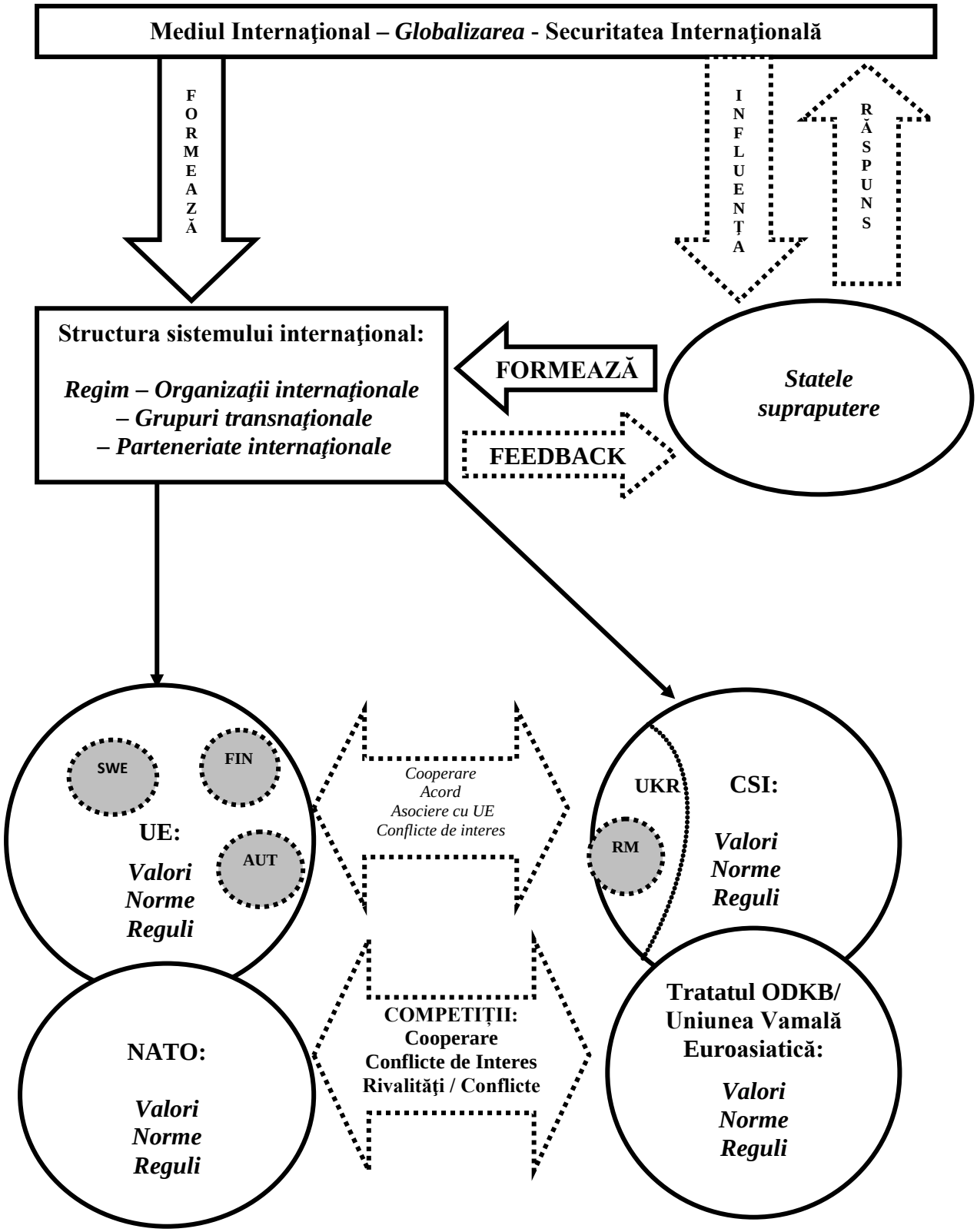

Fig. A6.1. Formarea structurilor de securitate în cadrul sistemului internaţional european.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

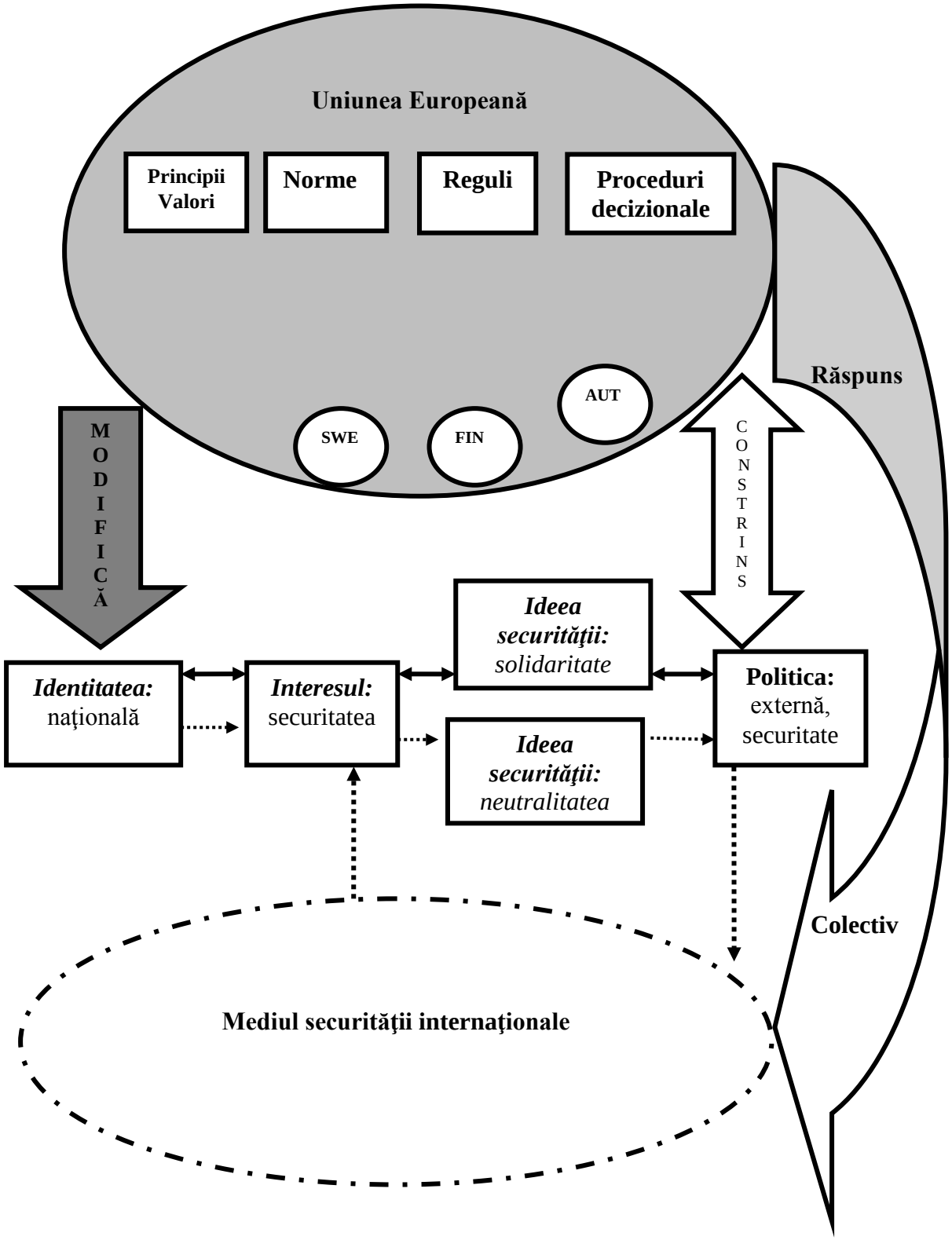

Fig. A7.1. Mecanismul de formare a politicii externe şi de securitate în cadrul structurii internaţionale cu regim internaţional neoliberal.
Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A8.1. Aranjamentul social al securităţii globale.

Paradigma **Natura**	**Realism** ***Război***	**Neorealism** ***Rivalitate***	**Liberalism** ***Securitate colectivă***	**Constructivism** ***Comunitate de securitate***
Regula 1 **Identitatea**	Suntem inamici	Suntem rivali	***Suntem cetăţeni colegiali***	***Suntem prieteni***
Regula 2 **Autonomia**	Nu recunoaștem autonomia altuia	Recunoaștem autonomia altuia	***Autonomia este limitată prin obligaţiunile de a respecta și a aplica regulile comunitare***	***Autonomia este limitată prin obligaţiunile de a aplica regulile comunitare***
Regula 3 **Securitatea**	Supraviețuirea este bazată pe capabilităţile militare relative (alianţe)	Securitatea este bazată pe capabilităţile militare relative (alianţe)	***Securitatea este bazată pe angajamente multilaterale de a folosi capabilităţile militare***	***Securitatea este bazată pe relaţii politice***
Regula 4 **Descurajarea**	Trebuie să te predai	Nu mă ataca pe mine	***Nu încălca regulile comunităţii noastre***	***Nu încălca regulile comunităţii noastre***
Regula 5 **Constrângerea**	Noi vom ataca până când te vei preda	Noi ne vom răzbuna dacă vei viola suveranitatea noastră	***Noi ne vom răzbuna, dacă vei viola regulile comunităţii noastre***	***Noi vom soluţiona conflictele pe calea paşnică***
Regula 6 **Utilizarea forţei**	Aplicarea forţei este mereu necesară pentru a rezolva conflictele	Aplicarea forţei uneori este necesară	***Aplicarea forţei este uneori necesară***	***Aplicarea forţei nu este acceptată***

Sursa: Brian Frederking [206, p. 369].

Anexa 9

Extras din Tratatul UE de la Lisabona în 2007
(în vigoare din 2009) privind aspectele securităţii şi apărării comune

Art. 42 (1). *Politica comună în domeniul de securitate și apărare trebuie să fie o parte integrantă a politicii externe și de securitate comună*. Aceasta asigură Uniunii o capacitate operaţională cu mijloace civile și militare. Uniunea poate recurge la misiuni în afara Uniunii pentru a asigura menţinerea păcii, prevenirea conflictelor și întărirea securităţii internaţionale, în conformitate cu *principiile Cartei Organizaţiei Naţiunilor Unite*. Îndeplinirea acestor sarcini se sprijină pe capacităţile furnizate de statele-membre.

Art. 42 (2). Politica comună de securitate și apărare include formarea progresivă a unei politici comune de apărare a Uniunii. Aceasta va crea o apărare comună, în cazul în care Consiliul European va decide în unanimitate. Într-un astfel de caz, Consiliul recomandă statelor - membre să adopte astfel de decizii în conformitate cu normele lor constituţionale.

Politica Uniunii, în conformitate cu prezenta Secţiune, trebuie să nu aducă prejudicii caracterului specific al politicii de securitate și apărare a anumitor state-membre [se consideră a fi clauza irlandeză, ce presupune respectarea neutralităţii] și să respecte obligaţiile anumitor state-membre, care prevăd ca apărarea lor să fie asigurată în cadrul Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), în conformitate cu Tratatul Atlanticului de Nord și să fie compatibilă cu politica comună de securitate și apărare stabilită de acel cadru.

Art. 42 (7). În cazul în care un stat-membru este victima unei agresiuni armate pe teritoriul său, celelalte state-membre sunt obligate să îi acorde ajutor și asistenţă prin toate mijloacele de care dispun, în conformitate cu articolul 51 din Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite. Aceasta nu aduce prejudicii caracterului specific al politicii de securitate și apărare a anumitor state-membre [272].

Angajamentele și cooperarea în acest domeniu sunt în conformitate cu angajamentele asumate în cadrul Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord, care, pentru statele care sunt membre ale acesteia, rămâne fundamentul apărării lor colective și cadrul de implementare a acesteia.

Sursa: The Treaty on European Union, Consolidated Version. Brussels, Official Journal of the European Union, C 326, 26.10.2012, p. 13-390.

Tabelul A10.1. Bazele politico-juridice internaţionale ce reglementează neutralitatea statelor.

Nivel Internaţional		Drept internaţional	Politico-juridice	Securitatea
GLOBAL	**ONU**	-	***Rezoluţiile*** conţin noţiunea de ***principiu de neutralitate și imparţialitate*** în acţiunile ONU. De exemplu: - Rezoluţia nr. A/RES/46/182 privind Consolidarea coordonării umanitare - asistenţă de urgenţă a Organizaţiei Naţiunilor Unite. - Rezoluţia nr. 2139 privind Siria – Asistenţă Umanitară, în care art. 8 solicită „[…] respectarea principiului neutralităţii medicale […] sub prevederile dreptului internaţional.” ***Rezoluţiile declarative,*** de exemplu: - Rezoluţia nr. A/RES/50/80/A privind neutralitatea permanentă a Turkmenistanului.	Carta ONU, Articolul 51 privind dreptul la autoapărare, până Consiliul de Securitate va întreprinde măsuri pentru restabilirea securităţii. Acest articol permite statelor neutre dreptul la autoapărare și la atitudine față de statul agresor.
	CICR	Convenţiile de la Geneva din 1949 privind protecţia civililor, răniţilor și tratamentul de război al prizonierilor de război, vorbesc despre principii de neutralitate, de dreptul și obligaţiunile statelor neutre în aceste procese. De exemplu, art. 4,8,11, 27,32,37,43, precum anexa I (art. 10) a primei Convenţii, stipulează drepturi și responsabilităţi ale statelor neutre în acordarea ajutorului răniţilor, beligeranţilor.	-	CICR este considerat ca o structură internaţională *neutră*, care menţine politica de neutralitate și imparţialitate privind orice situaţie de conflict, tratamentul și protecţia prizonierilor în conflictele militare.
	Convenţia de la Haga, 1907	***Convenţia de la Haga din 18 octombrie 1907, Convenţia V*** stipulează: drepturile și obligaţiile puterilor neutre și persoanelor în caz de război pe uscat. **Convenţia XIII** stipulează: drepturile și obligaţiile puterilor neutre în caz de război naval. *	-	-
	OSCE	-	***Actul Final din 1975,*** capitolul I stipulează că statele au dreptul să fie neutre. ***Decizia Summitului de la Budapesta din 1994***, ***art. 11,*** reafirmă că statele au dreptul să fie neutre, precum și să-	***Actul Final (1975), deciziile Summitelor din 1994, 1999 și 2010*** solicită statelor să respecte statutul fiecăruia, inclusiv

R E G I O N A L			şi schimbe statutul său. ***Art. 23*** cere ca forţele armate ale statelor să fie politic neutre. ***Decizia Summitului de la Istanbul din 1999***, ***art. 9,*** reafirmă că statele au dreptul să fie neutre, precum şi să aleagă alianţele sau tratatele de securitate. ***Art. 23*** cere ca forţele armate ale statelor să fie politic neutre. ***Decizia Summitului de la Astana din 2010***, ***art. 3,*** reafirmă că statele au dreptul să fie neutre, precum şi să aleagă aranjamentele, alianţele sau tratatele de securitate. ***Rezoluţiile*** conţin noţiunea de ***principiu de neutralitate şi imparţialitate*** în acţiunile OSCE. De exemplu: - Rezoluţia AP (2014) privind încălcările clare, grosolane şi incorecte ale Principiilor de la Helsinki de către Federaţia Rusă, în care se stipulează drepturile Ucrainei, inclusiv la neutralitate.	statutul neutru, şi permite fiecărui stat să aleagă propria configuraţie de aranjament sau tratat de securitate. ***Codul de Conduită OSCE din 1994*** stipulează că forţele armate ale statelor trebuie să fie politic neutre.
	UE	-	***Tratatul UE, art. 214 (2),*** stipulează principiul de neutralitate în operaţiunile internaţionale umanitare. ***Tratatul UE, art. 42 (2),*** stipulează că *politica Uniunii nu trebuie să aducă prejudicii caracterului specific al politicii de securitate şi apărare a anumitor state-membre* (clauza irlandeză, ce presupune respectarea neutralităţii statelor UE).	Principiul de securitate se bazează pe solidaritate privind securitatea şi apărarea mutuală. ***Baza: Tratatul UE, art. 42.***
	CE	-	Documentele declarative stipulează principiul de neutralitate în acţiunile drepturilor omului.	-
	NATO	-	***Programul Parteneriat pentru Pace din 1994*** a stabilit formula cooperării cu statele nealiate, inclusiv statele neutre pe segmentul securităţii internaţionale fără obligaţiuni juridice majore. ***Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic, stabilit în 1997***, este platforma de cooperare cu alte state, inclusiv statele neutre europene. ***Multiple decizii privind operaţiunile de menţinere a păcii*** stipulează principiul de neutralitate [75].	***Tratatul NATO, art. 5,*** stipulează principiul de apărare colectivă.
	CSI	-	***Decizia Consiliului şefilor de state CSI din 26.08.2005*** privind principiile de bază de participare a Turkmenistanului ca stat neutru în Comunitatea Statelor Independente (Turkmenistanul este considerat ca	***Decizia Adunării Interparlamentare CSI din 24.11.2001 nr. 18-13 privind legea-model „Despre controlul***

R E G I O N A L			membru asociat al CSI).	***parlamentar asupra organizaţiei militare a statului,"*** în care art. 2 (б), 3(д), 7.3 vorbesc despre neutralitatea politică a organizaţiilor militare ale statelor CSI. ***Decizia Consiliului șefilor de state CSI din 25.11.1998*** privind formarea corpului CSI pentru lichidarea consecinţelor calamităţilor naturale, *stipulează principiul de neutralitate a corpului creat.*
	OTSC	-	-	***Acordul privind activităţile de menţinere a păcii ale Tratatului de Securitate Colectivă din 06.10.2007, art.5,*** stipulează ca Forţele Colective de Menţinere a Păcii îşi desfăşoară activitatea lor în *spiritul neutralităţii* faţă de părţile conflictelor.

Sursa: - Laws of War: Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land (Hague V), October 18, 1907. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague05.asp (vizitat 29.01.2015).
- Laws of War: Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War (Hague XIII), October 18, 1907. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague05.asp (vizitat 29.01.2015).
- © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A11.1. Bazele politico-juridice naţionale ale statelor neutre europene studiate.

Aspectele/ statele	Drept Internaţional	Politico-juridice	Securitatea
Austria	***Legea Federală Constituţională privind neutralitatea, 1955, Paragrafele I și II*** stipulează statutul neutru al Austriei. Recunoscută oficial de Franţa, Regatul Unit, SUA și fosta URSS (FR-succesor).	***Constituţia Austriei, art. 23 (f),*** stipulează neparticiparea la războaie, nealăturarea la alianţe militare şi interzicerea staţionării trupelor străine pe teritoriul său, ce presupune că Austria îşi va menţine neutralitatea militară.	***Strategia securităţii naţionale a Austriei din 2013, cap. 1, art. 2.2, 4.3*** stipulează că Austria este stat neutru dar solidar cu politica UE şi promovează stabilitate internaţională.*
Finlanda	***Tratatul de la Paris, 1947*** a restabilit teritoriul Finlandei în frontierele din 01.09.1941, a impus restricţii în armata Finlandei. ***Tratatul de pace, cooperare și asistenţă mutuală cu URSS din 1948,*** impunea neutralitatea, garantată de URSS. După destrămarea URSS, Finlanda a denunţat tratatul.	***Constituţia Finlandei, art. 94,*** stipulează că transferul suveranităţii la UE, alte organizaţii internaţionale se acceptă cu votul a 2/3 din Parlament.* Alte documente politico-juridice privind neutralitatea nu există.	***Strategia comprehensivă privind managementul crizelor din 2009***, stipulează multe clauze privind respectarea principiului de neutralitate în misiunile umanitare internaţionale.
Suedia	-	***Verbal declarat la Congresul de la Viena din 1815,*** de care majoritatea statelor au luat act, dar fără garanţii internaţionale. **Este mai mult o poziţie politică selectivă** faţa de evenimente /crize istorice. ***Declaraţia politicii externe a Suediei, 2014,*** stipulează clauza solidarităţii cu UE, nu va fi imparţială dacă un membru UE sau o ţară nordică va suferi un dezastru sau un atac.	-
Republica Moldova	-	***Constituţia RM, 1994, art. 11 (1),*** stipulează că RM proclamă neutralitatea sa permanentă. ***Art.11 (2)*** stipulează că RM nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său. ***Concepţia securităţii naţionale din 2008 (este abrogată), art. 1,*** stipula că statutul de neutralitate permanentă reprezintă ***principiul de bază*** al conceptului securităţii naţionale [44]. ***Strategia securităţii naţionale din 2011(în vigoare), art. 2***, stipulează că în procesul de promovare a intereselor naţionale ale RM se va	***Doctrina militară*** din 1995 și ***proiectul Strategiei militare naţionale*** prevăd clauza de a se ține cont de statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, care presupune neapartenenţa la blocuri militare şi neadmiterea dislocării de trupe militare sau armament ale altor state şi blocuri militare pe teritoriul său [76].

		ţine cont de statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, care presupune că ţara noastră nu este parte la blocuri militare şi nu admite dislocarea pe teritoriul său de trupe militare sau de armamente ale altor state şi ale blocurilor militare [45]. ***Hotărârea Parlamentului RM nr. 47 din 31.03.2016 privind aprobarea Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la inviolabilitatea suveranității, independenței și neutralității permanente a Republicii Moldova***, stipulează că contestarea principiului constituțional al neutralității permanente, precum și acțiunile îndreptate spre desființarea lui nu pot fi apreciate altfel decât un atac asupra Constituției și asupra securității cetățenilor Republicii Moldova. Totodată, Republica Moldova se adresează către toate organismele internaționale cu un apel de a susține neutralitatea Republicii Moldova. *	

Sursa: - Austria. Pagina oficială al Guvernului Austriei. https://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=52251(vizitat 26.08.2015).
- Finlanda. Pagina oficială a Ministerului Justiţiei Finlandei. http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf (30.09.2015).
- Sweden Fact Sheet: A functional defence. Government Bill on the future focus of defence. A focus that extends over a five-year period, 2010-2014. Stockholm: Ministry of Defence of Sweden, 2009. 2 p.
- Hotărârea Parlamentului RM nr. 47 din 31.03.2016 privind aprobarea Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la inviolabilitatea suveranității, independenței și neutralității permanente a Republicii Moldova. Monitorul Oficial al RM, nr. 90-99 (5523-5532), nr. 180, 8.04.2016.
- © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A12.1. Bazele politico-juridice ale performanţei istorico-politologice a statelor neutre europene.

Drepturi	Obligaţiuni	Restricţii	Performanţe
- Autoapărare. - Menţinerea forţelor armate. - Dreptul de a avea relaţii politice și economice cu toate statele, ce nu sunt sub sancţiunile ONU. - Propria politica externă, economică și de securitate. ***Baza: Carta ONU, art. 51, Convenţia(V) Haga, 1907, Cap. II, art. 7.***	*Abţinerea* de la participarea la conflict/război/operaţiuni militare interstatale. ***Baza: Convenţia Haga, 1907.***	Neaderarea la alianţele militare care desfăşoară ostilităţi. ***Baza: Convenţia Haga, 1907.*** Neaderarea la alianţe este un principiu, care nu permite statelor neutre într-un eventual conflict a fi neutre. *De exemplu: NATO, art.5.*	- Autoapărarea nu a fost folosită cu succes. De exemplu: Belgia (1914/1941) , Ucraina (2014). - Majoritatea statelor neutre au forţe armate.
Dreptul la atitudine (aspectul militar nu se aplică) faţă de un stat declarat de organizaţia de securitate internaţională ca stat*„agresor”* sau care violează dreptul internaţional, ce *presupune neaplicarea imparţialităţii* asupra cazului respectiv. ***Baza: Carta ONU, Cap. VII, VIII.***	*Imparţialitatea* în tratarea beligeranţilor conflictului/războiului ***Baza: Convenţia Haga, 1907.*** *Imparţialitatea* poate fi suspendată (fără suspendarea neutralităţii) când un stat-membru al unei organizaţii internaţionale de securitate, la care un stat neutru este parte, este declarat ca agresor de către organizaţie. ***Bază: Carta ONU, Cap. VII, VIII.***	Dislocarea trupelor, infrastructurii străine pe teritoriu său. ***Baza: Convenţia Haga, 1907.***	Executabile. Statele neutre europene au luat atitudine faţă de susţinerea restricţiilor ONU asupra anumitor state, care violau dreptul internaţional. *Exemplu: Irak, 1991; fosta Iugoslavie, 1992.*
Dreptul de a fi neutru sau de a aleage aranjamentele de securitate. ***Baza: Actul OSCE Final Helsinki, 1975, Capitolul I. Decizia Summitului de la Budapest din 1994, art. 11. Decizia Summitului de la Istanbul din 1999, art.9. Decizia Summitului de la Astana din 2010, art.3.***	- Să nu permită traversarea trupelor și logisticii beligerante prin teritoriu său. - Să nu permită formarea centrelor de recrutare pentru suportul unuia dintre beligeranţi. – Să trateze prizonierii și refugiaţii beligeranţilor conform Convenţiei de la Geneva. – Să izoleze trupele beligerante sosite pe teritoriu. ***Baza: Convenţia Haga(V), 1907, Cap. I, Cap. II.***	- Prezentarea infrastructurii statului (cale ferată, aeroport, port maritim etc.) pentru folosirea de către beligeranţi. - Permiterea folosirii teritoriului său pentru folosirea în scopul pregătirii către război. ***Baza: Convenţia Haga, 1907***.	Executabile. Statele neutre europene au decis să adere la ONU, OSCE și UE (la PSAC, cu diferite clauze).
- Teritoriul statului neutru inviolabil. - Pot să permită tranzitul *numai* bolnavilor și răniţilor beligeranţilor prin teritoriu sau. ***Baza: Convenţia Haga (V), 1907, Cap. I/art.1, Cap. II.***		- Selective, impuse de circumstanţe istorice sau auto-impuse. *De exemplu: Austria, Finlanda – impuse, Turkmenistanul – autoimpuse.*	Executabile cu condiţia insistenţei coercitive a statului - supraputere, ce a solicitat restricţia.

Sursa: - Laws of War: Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land (Hague V), October 18, 1907. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague05.asp (vizitat 29.01.2015).
- Laws of War: Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War (Hague XIII); October 18, 1907. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague05.asp (vizitat 29.01.2015).
- © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A13.1. Natura structurii sistemului internaţional în arealul european.

Perioada	***Denumirea structurii***	***Paradigma***	***Natura***	***Statele neutre europene studiate***
Prezent - 1990	***Unipolaritate:*** *ONU/NATO/UE*	Neoliberalism, neoconstructivism	**Securitatea colectivă:** ***suntem colegiali.*** **Comunitatea de securitate:** ***suntem prieteni.***	Austria, Finlanda, Suedia: **militar nealiniate, dar solidare cu UE**
1990 - 1945	***Bipolaritate:*** *ONU/NATO/UE/ OSCE/Tratatul de la Varşovia*	Neorealism, neoliberalism	**Rivalitate:** ***suntem rivali.*** **Securitatea colectivă:** ***suntem colegiali.***	Austria, Finlanda, Suedia (apar 11 state neutre în Europa): **neutre**
1941 - 1914	***Multipolaritate:*** *Liga Naţiunilor*	Neorealism, liberalism	**Rivalitate:** ***suntem rivali.*** **Securitatea colectivă:** ***suntem colegiali.***	Suedia –**neutră**
1914 - 1815	***Multipolaritate:*** *Congresul de la Viena*	Neorealism	**Rivalitate:** ***suntem rivali.***	Suedia –**neutră**

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A14.1. Considerente esenţiale pentru neutralitatea Republicii Moldova.

Nr.	***Criterii***	***Considerente***
1.	***Originea***	- plasamentul geopolitic al RM diferă de cel al statelor neutre europene; - proclamarea neutralităţii produsă în context istoric diferit; - scopuri politice şi beneficii de garanţii externe pentru RM diferite; - situaţia politică internă: neomogenitatea statului cu instabilitate politică; - conflicte secesioniste: Transnistria, factorul Găgăuzia; - nivelul de dezvoltare economică scăzut; - dispute interne și cu vecinii – risc potenţial pentru securitatea naţională; - neutralitatea - un element intern necesar pentru supravieţuirea ca stat independent; - neutralitatea - prevenirea atragerii legale, dar condiţionate în cooperarea militară în cadrul CSI, ce ar legitima continuarea funcţionării infrastructurii militare a CSI în RM.
2.	***Teoria lui K. Waltz*** Natura structurii sistemului internaţional	- *structura sistemului internaţional nu impunea neutralitatea acută pentru RM în 1992-1994*; - aflarea între două structuri astăzi în competiţie *produce efect de polarizare în societate și asupra neutralităţii*.
3.	***Metodologia lui Moller / Bjereld***	- *sistemul internaţional nu impunea presiuni asupra identităţii naţionale a Republicii Moldova în formă de neutralitate.*
4.	***Avantaj*** 1994-2004	- evitarea atragerii cooperării militare în cadrul CSI; - obţinerea suportului internaţional pentru fundamentarea independenţei statului şi procesului soluţionării conflictului transnistrean; - constrângerea manevrelor diplomatice ale Federaţiei Ruse la Summit-ul OSCE de la Lisabona (1997) şi Istanbul (1999), unde s-au adoptat decizii conceptuale şi tehnice privind evacuarea trupelor ruse de pe întreg teritoriul Republicii Moldova.
5.	***Dezavantaj*** 2004 - prezent	- neutralitatea folosită de a constrânge raza de manevră pe plan extern; - autorităţile RM identifică argumente şi justificări dificile pentru unele moduri de cooperare cu UE şi NATO.
6.	***Sensibilitatea***	- soluţionarea conflictului transnistrean; - exportul producţiei ramurilor economice strategice pe piaţa Rusiei.
7.	***Vulnerabilitatea***	- dependenţa asimetrică de resursele energetice ale Federaţiei Ruse.
8.	***Risc***	- *dilema de securitate* – situaţia din Ucraina – ieșirea Federaţiei Ruse din Tratatul Forţelor Convenţionale în Europa; - *neutralitatea RM nu este recunoscută internaţional* (de ex., Turkmenistanul); - *integrarea în structurile occidentale* de securitate; - *lipsa de garanţii internaţionale* pentru securitatea naţională.
9.	***Structura sistemului regional***	- *hibridă*: neorealism/neoliberalism *rivalitate*/*colegialitate.*

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A15.1. Particularităţile statelor neutre în timp de pace.

Categoria	***Conţinut***
Caracteristica	- neutralitatea ca baza statalităţii (conceptual); - neutralitatea ca baza identităţii naţionale (conceptual); - neutru permanent (statut juridic) – obligativitatea; - neutral sau neutru (politic) – acţiuni voluntare; - nealiniat (politic solidar cu un actor, dar fără angajament militar); - postneutru (politic solidar cu un actor, dar menţine clauza neutralităţii ca o tradiţie pentru audienţa internă); - neparticiparea la alianţe militare (principiu).
Originea	- act unilateral cu garanţii internaţionale; - tratat internaţional cu garanţii internaţionale; - act legislativ naţional, care declară neutralitatea permanentă, cu sau fără garanţii internaţionale.
Funcţia	- slăbirea tensiunilor geopolitice; - slăbirea tensiunilor geostrategice (*stat tampon*); - soluţionarea conflictelor internaţionale pe perimetrul geopolitic; - intermedierea intre părţile conflictuale interstatale; - intermedierea (sau lider al coaliţiei) în soluţionarea crizelor interne ale unui stat.
Conţinutul	- statut juridic de neutralitate permanentă; - politica de neutralitate.
Criteriile	- ***politic:*** - neabaterea de la politica de neutralitate; - neutru în timp de pace pentru a rămânea neutru în timp de război; - un agrement geostrategic între puterile rivale vizavi de un stat neutru; - neamestec în disensiunile puterilor mari pe arena internaţională; - să convingă părţile conflictuale că ele, de asemenea, beneficiază de neutralitatea statului; - dilema politică: solidaritate *versus* angajament de neutralitate; - sa nu fie la intersecţia intereselor geostrategice; - adaptarea strategică la mediul internaţional de securitate. - ***juridic:*** - neabaterea de la statutul de neutralitate. - ***militar:*** - neparticiparea la alianţele militare; - credibilitatea forţelor armate ale statului neutru să respingă o agresiune eventuală.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016. Elaborată de autor în rezultatul studiului istoriografic.

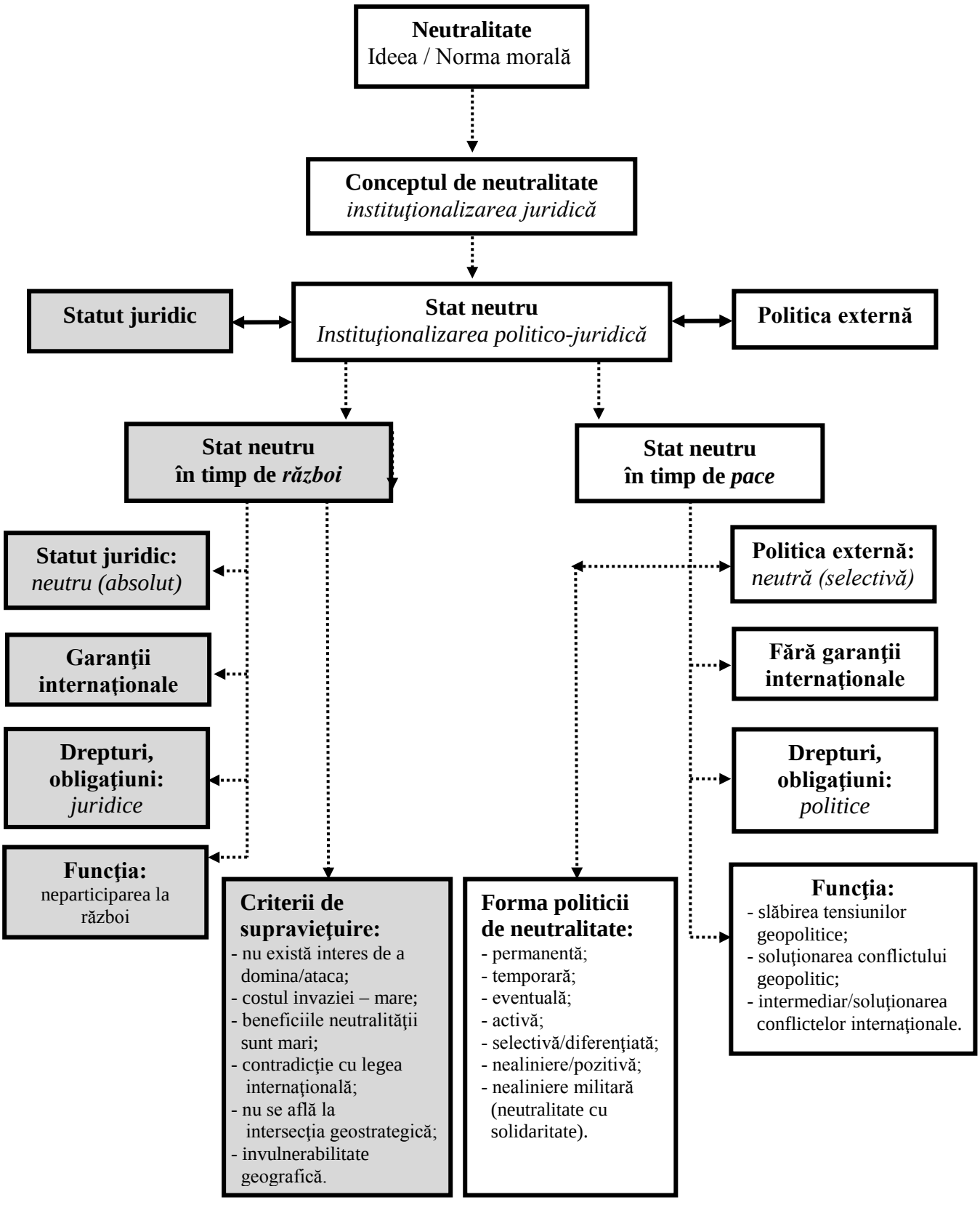

Fig. A16.1. Evoluţia statelor neutre.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A17.1. State considerate a fi neutre.

Nr.	***Stat***	***Regiunea***	***Notă***
1.	Austria	Europa	
2.	Finlanda	Europa	
3.	Elveţia	Europa	Statut juridic
4.	Republica Irlanda	Europa	
5.	Liechtenstein	Europa	Forţele armate au fost dizolvate în 1868.
6.	Republica Moldova	Europa	Statut juridic
7.	Malta	Europa	Politică de neutralitate din 1980 cu garanţii din partea Italiei
8.	Serbia	Europa	Considerat stat nealiniat în 1961-1992 în bipolaritate. Din 2007 este recunoscut ca „neutru militar”
9.	Suedia	Europa	
10.	Vatican	Europa	
11.	Turkmenistan	Asia Centrală	Statut juridic
12.	Gana	Africa	
13.	Mexic	America de Nord	Politică sau atitudine de neutralitate
14.	Costa Rica	America Centrală	Considerat ca stat nealiniat militar**,** forţele armate au fost dizolvate în 1949

Notă. În cadrul studiului istoriografiei au fost identificate *31 de state neutre*, având la bază statutul sau politica de neutralitate. *24 de state neutre (77%) au fost în Europa*, 2 – în America de Nord, 1 – în America Centrală, 1 – în Africa, 3 – în Asia.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

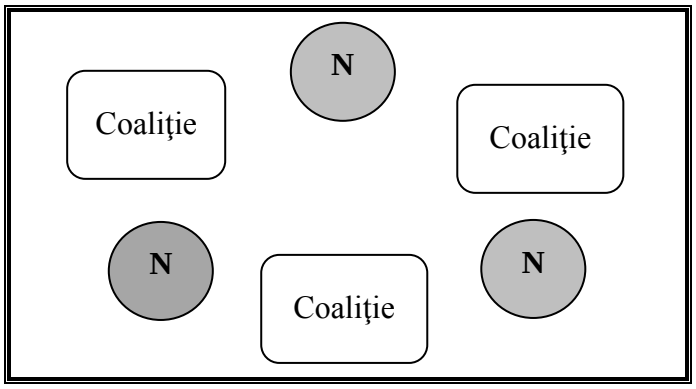

Fig. A18.1. Arhitectura structurii sistemului internaţional în Europa în perioada 1648 – 1814.

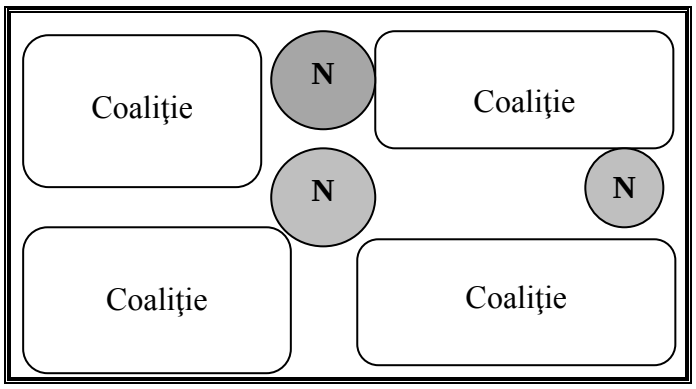

Fig. A18.2. Arhitectura structurii sistemului internaţional în Europa în perioada 1815 – 1941.

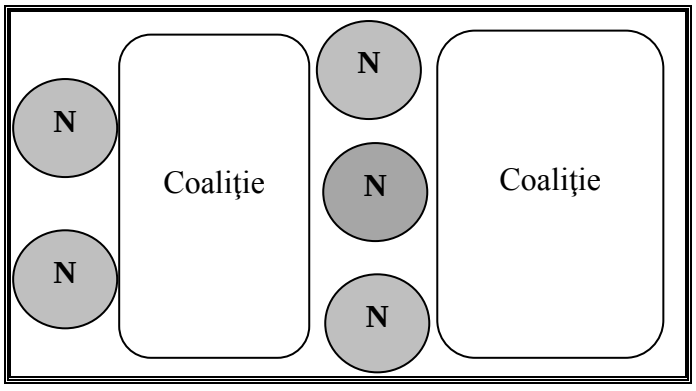

Fig. A18.3. Arhitectura structurii sistemului internaţional bipolar în Europa, 1945 – 1990.

N – Stat neutru.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016. Elaborată de autor în rezultatul studiului istoriografic și în cadrul elaborării metodologiei cercetării.

Anexa 19

Tabelul A19.1. Tendinţele dezvoltării statelor neutre europene în condiţiile Războiului Rece.

Factorii / Tendinţele		Austria	Finlanda	Suedia	Similar, %	Diferit, %
EXTERNE	Participarea în coaliţie cu Germania în cel de-al Doilea Război Mondial	Da	Da	Nu	70	30
	Ocupaţia teritoriului de statele învingătoare	Da	Da/Parţial	Nu	70	30
	Locaţie geopolitică importantă	Da	Nu	Da	70	30
	Locaţie geostrategică importantă	Da	Da	Da	100	0
	Posibilitatea alinierii la un bloc militar al bipolarităţii	Nu	Nu	Nu	100	0
	Precedentul divizării Germaniei ca analogie	Da	Da	Nu	70	30
	Posibilitatea aderării la Planul Marshall	Da	Nu	Da	70	30
	Presiuni externe	Da	Da	Da	100	0
	Stat tampon	Da	Da	Nu	70	30
	Invulnerabilitatea geografică	Nu	Da	Da	70	30
	Lider internaţional	Nu	Nu	Da	70	30
INTERNE	Situaţia politică internă	Consolidată	Complexă	Consolidată	70	30
	Politica externă chibzuită	Da	Da	Da	100	0
	Capacitatea statului de a rezista la presiunile externe	Puternică	Modestă	Puternică	70	30
	Mişcări civice puternice	Da	Da	Da	100	0
	Neutralitatea ca identitate	Da	Nu	Da	70	30
	Politica faţă de NATO şi URSS	Flexibilă	Flexibilă	Flexibilă	100	0
	Politica de neutralitate	Neutră permanentă	Flexibilă	Flexibilă	70	30
	Ideea de neutralitate	Necesitate	Necesitate	Puternică	70	30
	Ideologic aliniat	Occidentului	-	Occidentului	70	30
	Economia	Puternică	Relativ	Puternică	70	30
	Starea forţelor armate	Puternică	Puternică	Puternică	100	0
	Atitudinea faţă de comunism	Negativă	Negativă	Negativă	100	0
	Teama de confruntarea statelor mari	Da	Da	Da	100	0
	Stat democratic consolidat	Da	Parţial	Da	70	30
	Invulnerabilitatea la presiuni ideologice	Da	Parţial	Da	70	30
				Total:	**80%**	**20%**

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A20.1. Readaptarea statelor neutre europene în perioada post-Război Rece.

Tendinţe de readaptare		Austria	Finlanda	Suedia	Similar %	Diferit %
EXTERNE	Politica de angajare activă în mediul de securitate	Da	Da	Da	100	0
	Politica de solidaritate în Europa şi de neutralitate în afara Europei	Da	Da	Da	100	0
	Politica promovării mai multor aranjamente de cooperare de securitate internaţională fără angajamente de apărare	Da	Da	Da	100	0
	Politica de neutralitate cooperativă cu solidaritate în Europa	Da	Da	Da	100	0
	Politica de angajament activ în promovarea stabilităţii şi securităţii internaţionale	Da	Da	Da	100	0
	Politica de armonizare cu securitatea europeană comună	Da	Da	Da	100	0
	Aderarea la UE	Da	Da	Da	100	0
	Politica de nealiniere militară în cadrul PSAC al UE	Da	Da	Da	100	0
	Aderarea la UE – reîncadrată în zona valorilor tradiţionale şi pentru a apăra interesul său naţional	Da	Nu	Nu	30	70
	Aderarea la UE – angajament în mediul de securitate comun şi primirea garanţiilor noi pentru securitatea sa naţională la frontiera cu Federaţia Rusă	Nu	Da	Nu	30	70
	Aderarea la UE – aşteptare strategică în deschiderea oportunităţilor noi în arhitectura securităţii internaţionale europene	Nu	Nu	Da	30	70
	Aderarea la Programul Parteneriat pentru Pace al NATO	Da	Da	Da	100	0
	Aderarea la NATO	Nu	Nu	Nu	100	0
	Promovarea iniţiativelor regionale	Da	Parţial	Da	70	30
	Reîncadrarea în interdependenţa complexă internaţională pentru slăbirea	Nu	Da	Nu	30	70

	presiunilor externe					
	Parteneriat cu UE și NATO pentru sporirea securităţii europene	Nu	Nu	Da	30	70
	Încadrarea în procesele decizionale strategice noi în arealul european	Da	Da	Da	100	0
I N T E R N E	Criza identitară neutră	Da	Da	Da	100	0
	Ideea neutralităţii a devenit o cultura naţională	Da	Nu	Da	70	30
	Ideea neutralităţii instituţionalizată în percepţia internă	Da	Da	Da	100	0
	Popularitatea neutralităţii	Da	Nu	Da	70	30
	Popularitatea identităţii europene	Da	Da	Da	100	0
	Sporirea securităţii naţionale prin parteneriatele UE și NATO	Da	Da	Nu	70	30
	Pregătirea contingentelor militare pentru operaţiuni de menţinerea păcii conduse de UE și NATO	Da	Da	Da	100	0
	Simpatii faţă de PSAC UE ca garant al securităţii naţionale	Da	Da	Nu	70	30
	Simpatii faţă de PSAC UE ca garant al securităţii internaţionale	Nu	Nu	Da	30	70
	Simpatii faţă de UE ca proces de formare a unei identităţi comune europene	Da	Da	Da	100	0
	Politica de neutralitate o umbrelă pentru opinia publică	Da	Da	Da	100	0
	Dilema morală: neutralitatea versus apărarea colectivă a UE (solidaritatea)	Da	Da	Da	100	0
	Simpatii faţă de aderarea la NATO	Nu moderat	Nu moderat	Nu categoric	100	0
	Estimarea reacţiei actorilor internaţionali la integrarea în UE și NATO	Nu	Da	Nu	30	70
				Total:	**79%**	**21%**

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări şi realizări ştiinţifice. Conştientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecinţele, în conformitate cu legislaţia în vigoare.

_____Valeriu MIJA

_____
(data)

CV-ul AUTORULUI

Numele, prenumele: MIJAValeriu
Data 19.05.1972
Locul naşterii: Cotiujenii Mari, Șoldănești, Republica Moldova
Cetăţenia: Republica Moldova

Studii:

2011-2015	Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, *doctorand, specialitatea relaţii internaţionale.*
2008	Şcoală Guvernamentală John Kennedy, Universitatea Harvard, oraşul Cambridge, Statele Unite ale Americii (SUA), *studii executive în securitate internaţională*, certificat.
2001 – 2003	Şcoala Navală Postuniversitară a Departamentului Apărării SUA, or. Monterey, SUA, *masterat în securitatea internaţională,* diplomă.
1989 – 1992	Şcoala politico-militară superioară, oraşul Ekaterinburg, Federaţia Rusă, *licenţă universitară în pedagogie şi psihologie socială*, diplomă; licenţă militară ca ofiţer militar cu studii politico-militare, diplomă; absolvent eminent.

Stagii, antrenamente:

2005	Universitatea Bradford din Regatul Unit, *curs tratative internaţionale avansate*, certificat.
1998-1999	Şcoala de Infanterie a Departamentului Apărării SUA, Fort Benning, or. Columbus, SUA, *curs avansat de stat major*, diplomă, absolvent eminent.
1998	Institutul de Limbi Străine al Departamentului Apărării SUA (DLI), or. San Antonio, SUA*, curs de limbă engleză avansată,* diplomă.

Domeniile de interes ştiinţific:

Relaţiile internaţionale, structurile sistemului internaţional, interdependenţa complexă internaţională, securitatea internaţională, securitatea colectivă, securitatea cooperativă, apărarea colectivă, organizaţiile internaţionale de securitate, organizaţiile internaţionale de apărare colectivă, alianţele militare, comunitatea de state, managementul proiectelor internaţionale.

Activitatea profesională:

2013 – prezent:	Centrul „Pro-Marshall”, organizaţie nonguvernamentală, expert în politica de securitate.
2016 (02-04)	OSCE, Misiunea monitorizării alegerilor parlamentare în Kazahstan,

	or. Astana, consilier pentru aspecte de securitate.
2015 (02-04)	OSCE, Misiunea monitorizării alegerilor prezedinţiale în Uzbekistan, or. Tashkent, consilier pentru aspecte de securitate.
2014 (11-12)	OSCE, Misiunea monitorizării alegerilor parlamentare în Uzbekistan, or. Tashkent, consilier pentru aspecte de securitate.
2014 (03-06)	OSCE, Misiunea monitorizării alegerilor prezidenţiale în Ucraina, or. Doneţk, consilier pentru aspecte de securitate.
2013 (08-10)	OSCE, Misiunea monitorizării alegerilor prezidenţiale în Azerbaidjan, or. Baku, consilier pentru aspecte de securitate.
2010 – 2013	OSCE, Misiunea în Kîrgîzstan, or. Bișkek, consilier pentru aspecte de securitate.
2009 – 2010	Fundaţia PRISA, organizaţie nonguvernamentală, director executiv.
2009 – 2010	Academia de Administrare Publică a RM, Catedra relaţii internaţionale, lector universitar. Institutul de Stat de Relaţii Internaţionale al RM, predarea cursului managementul proiectelor internaţionale.
2008 – 2009	OSCE, Misiunea în Georgia, or. Tbilisi, expert operaţional.
2006 – 2008	Ministerul Apărării al RM, şef al Direcţiei politică militară și relaţii externe.
2004 – 2006	OSCE, Misiunea în Georgia, Operaţiunea de Monitorizare a Frontierei între Georgia și Federaţia Rusă, observator.
2000 – 2004	Ministerul Apărării al RM, Direcţia politică militară și relaţii externe, Șef al Secţiei organizaţii internaţionale.
1999 – 2000	Ministerul Apărării al RM, Direcţia politică militară și relaţii externe, specialist principal.
1992 – 1999	Ministerul Apărării al RM, Armata Naţională, ofiţer militar în funcţii tactice.

Participări la proiecte ştiinţifice naţionale şi internaţionale:

2014	A consultat la Proiectul „Iniţiative de contracarare a spălării banilor publici.” Centrul „Pro-Marshall,” Fundaţia est-europeană, UNDEF.
2009	A consultat la proiectul „Reforma sistemului de justiţie în Republica Moldova. Standarde europene și realităţi naţionale.” Fundaţia PRISA și Fundaţia Eurasia.
2007 – 2008	A consultat procesul organizării negocierilor, semnării şi lansării procesului implementării Analizei Strategice a Apărării (SDR) în Republica Moldova.
2006 – 2008	A consultat procesul organizării negocierilor, semnării şi lansării implementării Planului Individual de Acţiuni de Parteneriat (IPAP) Republica Moldova – NATO.
2003 – 2004	A monitorizat procesul lansării şi implementării Proiectului de distrugere a

pesticidelor şi substanţelor chimice periculoase, stocate pe teritoriul Republicii Moldova, implementat de către Guvernul Republicii Moldova (MA RM – agenţia de conducere) şi Agenţia NAMSA a NATO.

2000 – 2001 A condus echipa Ministerului Apărării al RM la negocieri cu Agenţia NAMSA a NATO şi, corespunzător, la lansarea Proiectului de distrugere a oxidantului de rachete antiaeriene „Melanj" şi minelor antipersonal în Republica Moldova.

Participări la foruri ştiinţifice (naţionale şi internaţionale):

2014 Conferinţa Internaţională Ştiinţifică „Political Science, International Relations and Security Studies", Universitatea Lucian Blaga, or. Sibiu, România.

2014 Conferinţa ştiinţifico-practică cu participare internaţională „Teoria şi practica administrării publice", Academia de Administrare Publică, or. Chişinău, RM.

2013 Conferinţa ştiinţifică „Integrarea prin Cercetare și Inovare", Universitatea de Stat din Moldova, or. Chişinău, RM.

2013 Conferinţa internaţională ştiinţifică „The EU as a model of soft power in the Eastern neighbourhood," Centrul de Studii Europene, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, or. Iași, România.

2006 Conferinţa internaţională a NATO privind securitatea internaţională, Centrul European pentru Studii de Securitate George C. Marshall, or. Berlin, Germania.

2004 Conferinţa internaţională privind securitatea în Caucazul de Sud, Programul Parteneriat pentru Pace al NATO, or. Helsinki, Finlanda.

Lucrări şi comunicări ştiinţifice:

Articole în culegeri internaţionale

1. Mija V. A Solution to Moldova's Transdniestrian Conflict: Regional Complex Interdependence. Master Degree Thesis. Monterey: US Naval Post Graduate School, Junie 2003. 103 p. **ISBN-10:** 1423501020, **ISBN-13:** 978-1423501022.[On-line]: <*http://edocs.nps.edu/npspubs/scholarly/theses/2003/Jun/03Jun_Mija.pdf*>, <*http://www.amazon.com/Solution-Moldovas-Transdniestrian-Conflict-Interdependence/dp/1423501020*>***(Teza de master în securitatea internaţională).***
2. Mija V., Molodilo D. The impact of the Partnership for Peace on civil-military relations: Moldova. In: The Routledge Handbook on Civil-Military Relations, ed. Thomas C. Bruneau, Florina Cristina Matei, Routledge: 2012, **ISBN:** 978-0-415-78273-9, **ISBN:** 978-0-203-10527-6, p. 331-342.[On-line]: <*http://www.routledge.com/books/details/9780415782739/*>.

Articole în reviste de circulaţie internaţională

1. Mija V. Evoluţia statelor neutre din Europa în cadrul sistemului internaţional bipolar. În: „Revista de Filozofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice," nr. 1 (164), Chişinău, 2014; Categoria B**, ISSN:** 1857-2294, p. 182-192. [On-line]: <*http://iiesp.asm.md/wp-content/uploads/2010/12/Revista_Filosofie-Sociologie.pdf*>.
2. Mija V. Conceptele de neutralitate în relaţiile internaţionale. În: Revista Ştiinţifică Trimestrială „Moldoscopie" (Probleme de analiză politică), nr. I (LXIV), 2014. Chişinău: USM, USPEE, AMSP, 2014, **ISSN**: 1812 – 2566, p. 108-118. [On-line]: <*http://uspee.md/images/reviste/moldoscopie/M64.pdf*>.

Articole în culegeri naţionale

1. Mija V. Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE) – ideile generale, principiile şi interesele ce ghidează procesul. În: Revista metodico-ştiinţifică trimestrială „Administrarea Publică", aprilie-iunie 2010, nr. 2 (66), Chişinău, 2010; **ISSN** 1813-8489**,** Categoria C, p. 173- 181. [On-line]:<*http://aap.gov.md/attachments/Publicatii/Revista/Revista_Administrarea_public_aprilie-septembrie_2010_nr._2-3_66-67.pdf*>.

Materiale ale comunicărilor ştiinţifice

1. Mija V., Teosa V**.** European cooperative security system and complex interdependence. În: Materialele conferinţei internaţionale ştiinţifice „The EU as a model of soft power in the Eastern neighbourhood," R. FRUNZĂ, G. C. PASCARIU, T. MOGA (coord.), 15-17 May 2013, Iaşi: Centrul de Studii Europene, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, 2013, **ISBN:** 978-973-703-892-0**,** p. 143-155. *[Online]:* <*http://www.cse.uaic.ro/Jean_Monnet/Volum%20EURINT%202013_oct_v2.pdf*>.
2. Mija V. Statutul statelor neutre europene în cadrul securităţii internaţionale contemporane. În: Rezumate ale comunicărilor la Conferinţa ştiinţifică „Integrare prin cercetare şi inovare," Chişinău, 26-28 septembrie 2013, **ISBN**: 978-9975-71-414-3, p. 236-239.[On-line]:<*http://usm.md/wp-content/uploads/2013/09/Programul-Conferintei.pdf*>.
3. Mija V., Teosa V. International Security Organizations: from Community Building to Identity Formation. În: Materiale ale Conferinţei ştiinţifico-practice cu participare internaţională „Teoria şi practica administrării publice," 23 mai 2014, Com. org.: Oleg Balan [et al.], Chişinău: Academia de Administrare Publică, 2014, **ISBN**: 978-9975-4241-9-6, p.119-121.
4. Mija V., Teosa V. Is the Complex Interdependence the last Evolution of Globalization? În: Materiale ale Conferinţei Internaţionale Ştiinţifice „Political Science, International Relations and Security Studies," Ediţia VIII, Sibiu, 23-25 May 2014. Sibiu: Universitatea „Lucian Blaga," 2014, **ISBN**: 2343-7774, p.165-175. [On-line]:<*http://conferences.ulbsibiu.ro/crissp/book%20of%20abstracts%202.pdf*>
5. Mija V. Riscuri contemporane la adresa securităţii naţionale a Republicii Moldova. În: Materiale ale Conferinţei ştiinţifice internaţionale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative „Ştiinţa politică şi societatea în schimbare," 13 noiembrie 2015, Chişinău: CEP USM, 2015, p. 609-618. **ISBN:** 978-9975-71-721-2.
6. Mija V. Riscurile şi beneficiile neutralităţii Republicii Moldova în contextul cooperării cu NATO. Conferinţa Internaţională „Viitorul Parteneriatului Republica Moldova – NATO

în condiţiile noilor provocări regionale," Centrul Informaţional de Documentare NATO, Chişinău, 3 iunie 2015. [On-line]:<*http://nato.md/riscurile-si-beneficiile-neutralitatii-republicii-moldova-in-contextul-cooperarii-cu-nato/*>.

Premii, menţiuni, distincţii, titluri onorifice:

- Diplomă de apreciere pentru contribuţia esenţială în domeniul dezvoltării cooperării militare internaţionale a Armatei Naţionale a RM / Ministrul Apărării al Republicii Moldova;
- Medalia „Crucea comemorativă." Participant la acţiunile de luptă pentru apărarea integrităţii și independenţei Republicii Moldova (1991-1992). Decretul Președintelui Republicii Moldova;
- 4 medalii de stat pentru serviciu impecabil / Ministerul Apărării al Republicii Moldova;
- 4 medalii OSCE pentru serviciu impecabil în Caucazul de Sud / Misiunea OSCE în Georgia;
- Ordinul „Saint Maurice – Peregrinius Level" pentru absolvirea cu menţiune a studiilor / Asociaţia de Infanterie a SUA.
- Medalia de apreciere a Gărzii Naţionale a Carolinei de Nord / Comandantul Gărzii Naţionale a Carolinei de Nord, SUA.

Cunoașterea limbilor: ***română***: nativ, ***rusă***: nivel avansat, ***engleză***: nivel avansat.

Date de contact:

Adresa:	Str. Onisifor Ghibu 2/2, apt. 42,
	Chişinău, Republica Moldova
Telefon mobil:	+373 78 066 998
E-mail:	*mijava1905@hotmail.com*

REFERINȚE

[1] Statele neutre europene Austria, Finlanda, Suedia şi Republica Irlanda au aderat la UE, însă excepţional nu au aderat la Politica Europeană de Securitate şi Apărare la UE (CFSDP/ESDP) din cauza statutului de neutralitate.

[2] Sub denumirea Rusia se percepe atât Federaţia Rusă cât şi fosta Uniune Sovietică, la care Rusia este succesoare, precum unii savanţi vorbitori de limba rusă din spaţiul ex-sovietic. Totodată, sunt considerate unele materiale din spaţiu ex-sovietic.

[3] Neutralitatea Laosului a fost violată atât de către forţele Vietnamului de Nord, care folosea teritoriul Laosului pentru lansarea operaţiunilor speciale, cât şi de lovitura de stat din 1964, care a subminat Acordul de la Geneva privind neutralitatea Laosului

[4] *Dimensiunea nordică* - o noţiune rusă de securitate a frontierelor sale spre regiunile Baltică şi Scandinavă.

[5] Autorităţile Federaţiei Ruse tratează acest eveniment internaţional ca *includerea Crimeei în Federaţia Rusă*, precedată de o criză socială şi politică la scară largă în Ucraina, în cursul căreia autorităţile din Crimeea, pe baza rezultatelor oficiale ale referendumului şi Declaraţiei de Independenţă adoptată de Consiliul Suprem din Crimeea, au declarat în mod unilateral o republică independentă de Ucraina şi au solicitat aderarea la Federaţia Rusă. Rusia a semnat un acord cu privire la intrarea Crimeei în Federaţia Rusă.

[6] *Lumea a treia* - statele care nu au intrat în două poluri de confruntare din cadrul Războiul Rece.

[7] *Droit de regard* (Latin) - drept de veto.

[8] *Echilibrului Nordic* - din punct de vedere geostrategic se referea la regiunea Scandinavă.

[9] *Cooperarea Nordică* - format economic de cooperare în Scandinavia.

[10] Lecţia publică în cadrul Universităţii Libere Internaţionale din Moldova (ULIM) pe data de 19.06.2013. Raportor Profesorul Hanspeter Neuhold din Viena – expert în probleme de neutralitate.

[11] Întrebarea a fost pusă de autorul disertaţiei domnului Igor Korotenko – expert militar al FR, care a condus o lecţie publică la Chişinău pe data de 22 aprilie 2013 cu tematica" Neutralitate militară şi de securitate naţională a Republicii Moldova." *http://www.format-a3.ru/events/event-107/* (vizitat la 10.01.2014).

[12] Întrebarea a fost pusă de autorul disertaţiei fondatorului sitului Terra Americii şi editorialist al ziarului prestigios rus „Izvestia," care a condus o lecţie publică la Chişinău pe data de 23 decembrie 2013 cu tematica „Integrarea Europeană: aspectele europene şi americane. *http://www.format-a3.ru/events/event-139/.*

[13] Întrebarea a fost pusă de autorul disertaţiei domnului Igor Korotenko – expert militar al FR, care a condus o lecţie publică la Chişinău pe data de 22 aprilie 2013 cu tematica" Neutralitate militară şi de securitate naţională a Republicii Moldova." <*http://www.format-a3.ru/events/event-107/*>, (vizitat la 10.01.2014).

[14] Întrebarea a fost pusă de autor Dnei. N. Gherman la Forul de Dezbateri pe Integrarea Europeană a Republicii Moldova, la prima ediţie, Chişinău. 13.12.2014.

[15] Interviu al Ambasadorului Finlandei la NATO şi UE, domnul Aapo Polho, noiembrie 2008. *http://www.nato.int/docu/review/2008/08/VID_ICELAND_AMBASSADOR/EN/index.htm* (vizitat 02.02.2015).

[16] *Soft Power* – metodele şcolii neoconstructiviste şi neoliberale de a influenţa pe alţii să obţină rezultatele dorite prin metoda cooptării, şi nu prin metodele coercitive şi de constrângere. Teoria dată în relaţii internaţionale a fost promovată de către profesorul american J. Nye în anii 90, şi a fost pe larg prezentat publicului în 2004, în cartea „Soft Power."

[17] Savanții și experții, materialele cărora au fost folosite în studiu:

- Alexandrescu G., doctor în ştiinţe politice, România;
- Andrén N., cercetător, Suedia;
- Beniuc V., doctor habilitat în ştiinţe politice, rector al Institutului de Stat de Relaţii Internaţionale din Moldova (IRIM);
- Bolishakov S.I., Academia Diplomatică pe lângă Ministerul Afacerilor Externe al Federaţiei Ruse;
- Bjereld U., Universitatea Gothenburg din Suedia;
- Buzan B., profesor, Regatul Unit;
- Busuncian T., doctor, Universitatea de Stat din Moldova, director al Centrului Pro Marshall din Republica Moldova;
- Carter A., profesor, Universitatea Harvard;
- Cebotari S., doctor în ştiinţe politice, conferenţiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova;
- Ciocea M., doctor în ştiinţe militare, Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrare;
- Ciobu Em., ambasador, doctor, profesor, Universitatea de Stat din Moldova;
- Chifu Iu., profesor, ex-consilier al Preşedintelui României;
- Cohen R., profesor, Centrul European pentru Studii de Securitate „George C. Marshall";
- Cosolapov N.A., Institutul de Stat al Relaţiilor Internaţionale din Moscova;
- Croitoru V., directorul Centrului de politici sociale „Parteneriate pentru viitor";
- Cronin A. K., profesor, Universitatea George Mason, SUA;

- Daşcovici D.(1888-1969), doctor în drept internaţional, membrul corespondent al Academiei (de Ştiinţe) Române;
- Dorul O., doctor în drept internaţional, Universitatea de Stat din Moldova;
- Durdenevschii V. N. (1989-1963), profesor eminent, consultant din cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Federaţiei Ruse;
- Duţu P., profesor, Universitatea Naţională de Apărare a României;
- Einhorn E.S., profesor, Universitatea Massachusetts;
- Eşanu C., doctor habilitat, profesor, Universitatea de Stat din Moldova;
- Forsberg T., Director al Institutului de Relaţii Internaţionale din Finlanda;
- Fukuyama F., profesor, Universitatea Stanford;
- Gămurari V., doctor în drept, decan al facultăţii de drept, Universitatea Liberă Internaţională din Moldova;
- Gustenau G., cercetător, Academia Naţională de Apărare a Austriei;
- Haltzel M. H., profesor al Şcolii Studiilor Internaţionale Avansate a Universităţii John Hopkins, ex-consilierul conducerii americane;
- Herolf G., cercetător, Institutul de Cercetare a Păcii Internaţionale din Stockholm;
- Hinteregger G., doctor în drept, ex-ambasador austriac;
- Huld B., profesor, Institutul Internaţional pentru Studii Strategice din Stockholm;
- Ilaşciuc A., cercetător, Universitatea de Stat din Moldova;
- Ilaşciuc D., doctor, profesor, Universitatea de Stat din Moldova;
- Iordache G., Universitatea Naţională de Apărare a României;
- Joenniemi P., doctor în filozofie, profesor din Danemarca;
- Juc V., doctor habilitat, profesor-cercetător, director adjunct, Institutul de Cercetări Juridice şi Politice al Academiei de Ştiinţe a Moldovei;
- Keohane R., profesor, Universitatea Princeton;
- Krasner S., profesor, Universitatea Stanford;
- Kruzel J., ex–vice-ministrul apărării al SUA;
- Kucinskaia M. E., cercetător în securitate internaţională, Institutul de Cercetări Strategice al Federaţiei Ruse;
- Lavric A., doctor în istorie, cercetător ştiinţific în studii de securitate;
- Lejins A., profesor, Institutul Leton al Afacerilor Internaţionale;
- Lindahl R., profesor, Universitatea Gothenburg;
- Lundestad G., profesor, Universitatea din Oslo;
- Lungu V., reprezentant al Comisiei pentru securitatea naţională şi ordinea publică a Parlamentului RM;
- Lupan V., Ambasador al RM;
- Malbmorg M. af, profesor, Institutul Afacerilor Externe al Suediei şi Colegiul Universităţii Stockholmul de Sud;
- McSweeney B., doctor, Universitatea din Dublin;
- Mihalka M., profesor, Şcoala Militară de Studii Avansate a SUA;
- Modjorian L. A. (1911-1996), profesor, Institutul de Stat al Relaţiilor Internaţionale din Moscova;
- Moller U., Bjereld U., Universitatea Gothenburg din Suedia;
- Munro Em., profesor, Centrul pentru Politica de Securitate de la Geneva;
- Neuhold H., expert în neutralitate, profesor, Universitatea din Viena;
- Nolde B. E. (1876-1948), profesor, jurist în drept internaţional, diplomat Sankt-Petersburg;
- Nye J., profesor, Universitatea Harvard;
- Ojanen H., profesor, Institutul Relaţiilor Internaţionale din Finlanda;
- Osmochescu N., doctor în drept, profesor al Universităţii de Stat din Moldova;
- Perry W., ex-ministru al Apărării SUA;
- Pîntea I, cercetător în securitatea naţională, Institutul de Politici Publice din Moldova;
- Popa V., cercetător, Universitatea Naţională de Apărare din Bucureşti;
- Popov A., politolog, fondatorul agenţiei de ştiri „Interfax-Ucraina", ex-corespondentul ziarului „Ziarul Independent" (Rusia), fondatorul revistei săptămânale „2000" (Ucraina).
- Prusakov I. M., doctor în drept internaţional, Academia Serviciu de Stat din Caucazul de Nord;
- Rothchild E., profesor, Universitatea Harvard;
- Rusnac G., academician, membru al Academiei de Ştiinţe a Moldovei;
- Saca V., doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova;
- Steinbruner J., profesor, Universitatea Maryland;
- Teosa V., doctor habilitat, director al Departamentului Relaţii Internaţionale, Universitatea de Stat din Moldova;

- Tiunov O. I., profesor, doctor în drept internaţional, fost judecător al Curţii Constituţionale a Federaţiei Ruse (1991-2003);
- Țârdea B., doctor în ştiinţe politice, politolog;
- Vaahtoranta T., profesor, Centrul pentru Politica de Securitate de la Geneva;
- Văduva G., general de brigadă, doctor, Universitatea Naţională de Apărare din Bucureşti;
- Vukadinovic R., doctor, Croaţia;
- Waever O., profesor, Danemarca;
- Wendt A., doctor în ştiinţe politice, profesor, Universitatea Ohio, SUA;
- Widmen S., doctor, Elveţia;
- Wilde J., profesor, Olanda;
- Windsor Ph., doctor, Regatul Unit.